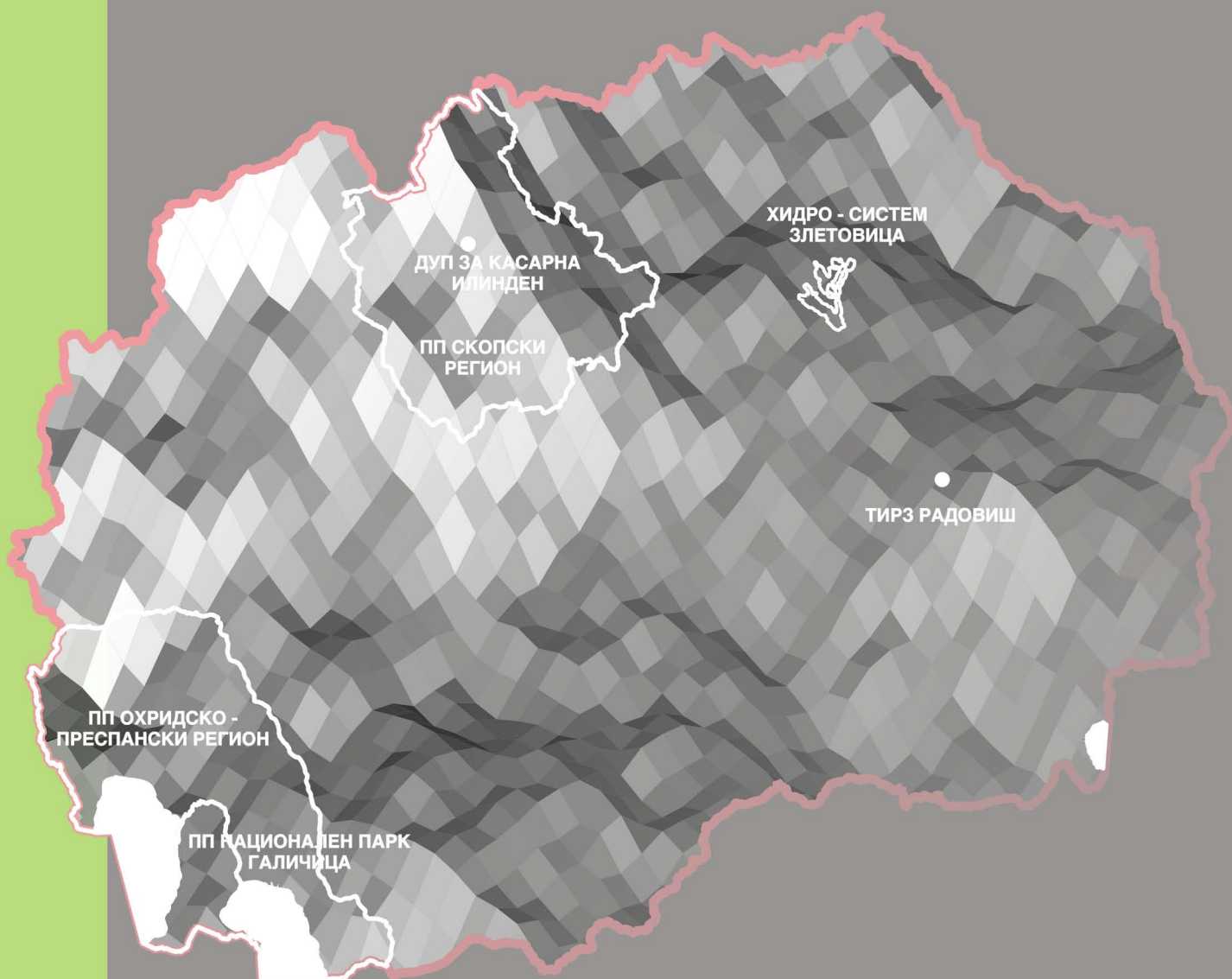

ПРОСТОРЕН ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2002 - 2020

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА
ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2009 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2009 ГОДИНА

НАРАЧАТЕЛ: **МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА**
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: **Д-р. НЕЏАТИ ЈАКУПИ**

ИЗВРШИТЕЛ: **АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ**

ДИРЕКТОР: **ОГНЕН АПОСТОЛСКИ**

СКОПЈЕ, 2010

Работен тим:

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И
ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ**

Координатор на Извешајот

М-р Соња Фурнаџиска, дипл.инж.арх.

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Раководител на тимот

Соња Манасова, дипл. ек.

Членови на тимот

М-р Душица Трпчевска Ангелковиќ, дипл.инж. арх.

М-р Соња Георгиева Дединова, дипл.град. инж.

М-р Лидија Трпеноска - Симоновиќ, дипл. град. инж.

Благоја Јанков, дипл.ел. инж.

Звонко Бошев, дипл. геогр.

Јадвига Митровска Цветковска, дипл.инж. арх.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

Цветанка Маркушоска, дипл. инж. арх.

Никола Гаџовски, дипл.маш. инж.

Мелита Јанчевска, дипл.ел. инж.

М-р Христина Оџаклиеска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Андријана Андреева, дипл.инж. арх.

Весна Мирчевска Димишковска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Александар Јанакиески, дипл.инж. арх.

Јулијана Ставревски, дипл.инж. арх.

Надворешни соработници

Иван Арсовски, дипл.инж.арх.

Маја Лукаревска, дипл.инж. арх.

Дејан Диневски, дипл.инж. арх.

Боро Петковски, дипл.инж. арх.

Елена Гаџоски, дипл. јавен администратор

Содржина

Вовед	1
1. Методолошки пристап	3
2. Инструменти за спроведување на Просторниот план на Република Македонија	8
2.1. Регионални просторни планови.....	8
2.2. Услови за планирање на просторот.....	13
3. Евидентирани промени во просторот јануари -декември 2009 година	23
3.1. Економски основи на просторниот развој	23
3.1.1. Услови и состојби во просторниот развој на	
економските дејности.....	26
3.1.2. Промени во просторот.....	33
3.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	38
3.2.1. Земјоделско земјиште.....	38
3.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	40
3.2.3. Минерални ресурси.....	43
3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура	45
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура	60
3.3. Население и организација на населбите и дејностите	67
3.3.1. Демографски развој.....	67
3.3.2. Урбанизација и мрежа на населби.....	79
3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја	84
3.3.4. Домување	85
3.3.5. Јавни функции.....	96
3.3.6. Индустрија	104
3.4. Сообраќај и врски	108
3.4.1. Сообраќајна инфраструктура	109
3.4.2. Комуникациски и доставни системи	122
3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното	
и културното наследство и развој на туризмот	127
3.5.1. Животна средина	127
3.5.2. Природно наследство	146
3.5.3. Културно наследство	151
3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори	162
3.6. Заштита од воени разурнувања, природни и	
техничко-технолошки катастрофи	168
3.6.1. Заштита од воени разурнувања	168
3.6.2. Заштита од природни катастрофи	170
3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	172
3.7. Информациски систем за просторно планирање.....	173
4. Европска рамка за планирање на просторот	178
5. Анализа на остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот од јуни 2004 до декември 2009 година	183
5.1. Економски основи на просторниот развој	183
5.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	187

5.2.1.	Земјоделско земјиште.....	187
5.2.2.	Шуми и шумско земјиште.....	190
5.2.3.	Минерални ресурси.....	191
5.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	192
5.2.5.	Енергетски извори и енергетска инфраструктура.....	197
5.3.	Население и организација на населбите и дејностите.....	201
5.3.1.	Демографски развој.....	201
5.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби.....	204
5.3.3.	Домување.....	206
5.3.4.	Јавни функции.....	209
5.3.5.	Развој и разместеност на индустријата.....	219
5.4.	Сообраќај и врски.....	222
5.4.1.	Сообраќајна инфраструктура.....	222
5.4.2.	Комуникациски и доставни системи.....	227
5.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот.....	229
5.5.1.	Животната средина.....	229
5.5.2.	Природно наследство.....	235
5.5.3.	Заштита на културното наследство.....	237
5.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори.....	238
5.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи.....	240
5.6.1.	Заштита од воени загрозувања.....	240
5.6.2.	Заштита од природни катастрофи.....	241
5.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	241
5.7.	Информациски систем за просторно планирање.....	242
6.	Заклучни согледувања за 2009 година.....	245
6.1.	Економски основи на просторниот развој.....	245
6.2.	Користење и заштита на природните ресурси.....	246
6.2.1.	Земјоделско земјиште.....	246
6.2.2.	Шуми и шумско земјиште.....	247
6.2.3.	Минерални суровини.....	248
6.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	249
6.2.5.	Енергетски извори и енергетска инфраструктура.....	252
6.3.	Население и организација на населбите и дејностите.....	254
6.3.1.	Демографски развој.....	254
6.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби.....	255
6.3.3.	Уредување на селските населби и подрачја.....	256
6.3.4.	Домување.....	257
6.3.5.	Јавни функции.....	258
6.3.6.	Индустрија.....	263
6.4.	Сообраќај и врски.....	264
6.4.1.	Сообраќајна инфраструктура.....	264
6.4.2.	Комуникациски и доставни системи.....	265
6.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот.....	267
6.5.1.	Животна средина.....	267
6.5.2.	Природно наследство.....	272
6.5.3.	Културно наследство.....	273
6.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори.....	274
6.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и.....	

техничко-технолошки катастрофи	275
6.6.1. Заштита од воени загрозувања	275
6.6.2. Заштита од природни катастрофи	276
6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	276
6.7. Информациски систем за просторно планирање.....	277
7. Картографски прилози	279

ВОВЕД

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2009 година" е изработен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04).

Спроведувањето на "Просторниот план на Република Македонија" со плански временски хоризонт до 2020 година, го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Република Македонија се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 24/08-пречистен текст, бр. 91/09 и 124/10-измена и дополна).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на "Просторниот план на Република Македонија", органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување ("Сл. весник на РМ" бр. 42/05, бр. 111/06 и бр. 17/10).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2009 година (текстуален и графички дел) претставува интегрален сеопфатен документ, со кој Владата на Република Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Република Македонија во текот на една календарска година за сите релевантни области во македонскиот простор (демографија, користење на земјиште, природните ресурси, урбанизација, селски населби, инфраструктура, економски основи на просторниот развој, развој и дистрибуција на индустријата, туризмот, домувањето, јавните функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина, просторен информативен систем итн.). Со аналитички осврт на проблемите, интересите, конфликтите и условите на развој, согласно методолошкиот пристап на изработка, Извештајот дава оценка на реализацијата и разработката на планските поставки дефинирани во соодветните области во "Просторниот план на Република Македонија".

Флексибилната методологија за изработка на Годишниот извештај, базира на проактивниот пристап насочен кон разработка и унапредување на

информативноста и употребливоста на Годишниот извештај, резултира со постојано негово квалитативно дополнување со цел постигнување поголема сеопфатност и актуелност согласно тековните промени во развојот на областите опфатени со Просторниот план.

Комплексниот процес на следење на спроведувањето на Просторниот план на Република Македонија ги сублимира активностите на сите релевантни субјекти во државата со цел согледување на состојбите и промените во развојот на секој сегмент на просторниот систем. Токму заради тоа методологија за изработка на Извештајот се карактеризира со флексибилност и прилагодливост во однос на обезбедувањето и користењето на оние податоци кои во моментот на изработка се единствено расположиви како индикатори на состојбите и промените во просторот на државата. Интенцијата е постигнување целовитост и сеопфатност на Извештајот со осврт на сите области вклучително и оние за кои во периодот на изработка на Извештајот не постојат податоци за годината за која се изработува Извештајот. Заради тоа освртот во годишната анализа за тие области базира на обработка на расположивите податоци кои се однесуваат на претходната година, а кои се објавени од релевантни институции.

Сеопфатноста на Извештајот е основа за согледување на остварувањата на Просторниот план во сите сегменти од просторниот систем со цел предлагање мерки и активности за негово спроведување содржани во "Програмата за спроведување на Просторниот план".

Владата на Република Македонија, согласно член 3 од "Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија", на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, донесува "Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија". Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалку две години.

Годишниот Извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2009 год. е изработен врз основа на доставени информативни листови од извештајните единици за периодот од почетокот на месец јануари до крајот на месец декември 2009 година.

Годишниот извештај е составен од 6 (шест) поглавија и картографски прилог.

1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија", се заснива врз следните основни начела:

- јавен интерес на "Просторниот план на Република Македонија";
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на "Просторниот план на Република Македонија", со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, при изработката на Годишниот извештај се пристапува кон оценка на имплементацијата на поставените плански концепции во сите релевантни области утврдени со Просторниот план, што претставува една од алките во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на "Просторниот план на Републиката до 2020 година". Годишниот извештај за промените во просторот е дел од интегралниот систем на планирање на просторниот развој со кој се воспоставува политика на планирање, организирање и уредување на просторот. Поставен врз принципите на информативност, кооперативност и транспарентност, овој систем обезбедува поголема флексибилност и проактивност на Просторниот план на Државата преку негово иновирање, прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план" претставува комплексен проект во кој се согледуваат повеќе аспекти на одржливиот развој во 2009 година во поделните сфери на просторот опфатени со Просторниот план на Република Македонија: демографија, користење на земјиштето, земјоделство, шумарство, минерални сировини, економија, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство, културното наследство, природни карактеристики, природното наследство, заштита на животната средина и заштита од воени разурнувања, природни и

техничко-технолошки катастрофи и просторен географски информациски систем.

Процесот на изработка на Годишниот извештај базира на темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски анализи во соодветните сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на активностите во спрега со сите извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот, Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресори (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, заштита на природата и биодиверзитетот, економски развој, туризмот, културното наследство, урбанизмот, социјалата и трудот) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04) и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05, бр. 111/06 и 17/10), утврдена е постапката и начинот на изготвување, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изготвуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија и горенаведениот Правилник, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец февруари 2010 година достави допис до сите релевантни извештајни единици и дистрибуира вкупно 173 информативни листови со Упатство за изготвување на Информативниот лист. Податоците и информациите содржани во информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2009 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови, добиени се вкупно 114 пополнети информативни листови од извештајните единици, односно околу 66 % од вкупно доставените, што претставува приближно ист одзив во однос на претходната година (67% во 2009-та година).

Опфатноста на добиените одговори од извештајните единици иако не е целосна, сепак обезбедува солидна основа за објективно согледување на реалните промени во просторот на Републиката во текот на 2009 година. Добиените податоци и информации обезбедени со извештајните листови се дополнети со

богатата информациско-документациска база со која располага Агенцијата за планирање на просторот како изработувач на Годишниот извештај. Врз основа на својата востановена методологија за обезбедување информации и документација за потребите на планерскиот процес и врз основа на обемната база на податоци во својот просторно-информациски систем, Агенцијата поседува релевантни информации кои овозможуваат пореално презентирање на појавите и промените во просторот на Република Македонија во текот на 2009 година.

Работниот тим формиран за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2009 година" со мултидисциплинарен состав на просторни планери од повеќе специјалности: економист, социолог, географ, архитекти, градежен и електро инжињер, урбанисти, инжињер архитект планер, инжињери за заштита на животната средина, информатичари и др., врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени од информативните листови и врз основа на постојната истражувачка, планска и друга расположива документација обезбедена од разни нивоа и ресори значајни за Извештајот (студии, статистички публикации, програми, извештаи и други информации), пристапи кон анализа и обработка на целокупната информациско-документациска база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексија врз состојбите и промените во просторот со ex post планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Податоците кои се предмет на обработка и анализа во соодветната област се однесуваат на дефинитивните резултати остварени во анализираната година или на оценети податоци кои се очекува да се остварат до крајот на годината, а кои што се официјално објавени од релевантни институции. Но со цел да се обезбеди целосна информираност за состојбите и промените во сите области кои се опфатени со Просторниот план на Р. Македонија, со постојната методологија за изработка на годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија овозможено е во областите за кои не се располага со податоци и информации за анализираната година, да се користат расположиви податоци кои се однесуваат на претходната година.

Ова методолошко дополнување и измена произлегува од потребата да се даде осврт на состојбите и појавите во просторот кои се актуелни во моментот и кои базираат на расположиви податоци неопходни за обезбедување целосна информираност на Владата на Р. Македонија и на Македонскиот парламент за тековите и промените во просторот во сите области.

Транспарентноста на постапката за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија" базира на вклучување голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, поточно со Координаторот назначен од Секторот за просторно планирање.

Високиот степен на техничка и информатичка опременост на Агенцијата за планирање на просторот овозможи примена на современи информатички технологии во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информациско-документациска база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтеза презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Процесот на имплементација на определбите од Просторниот план и нивно ефектуирање во просторот подразбира трајно и континуирано следење на состојбите и промените во поделните области, согледување на бариерите, ограничувањата, но и на новите можности и услови за реализацијата на определбите. Изештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информациска-документациона база за согледување и оценка на постојните плански решенија и утврдување на потребата за измена и дополнување на Просторниот план на Република Македонија со цел изнаоѓање и предлагање подобри решенија во организацијата, уредувањето и заштитата на просторот на државата согласно актуелните тековни и развојни промени во сите сектори на просторниот систем.

Врз основа на професионална и стручна организација и синхронизација на целокупните поединечни активности во сите сегменти и фази на работа со примена на синтезниот пристап во процесот на финализирање на текстот, произлегуваат сознанија за нови активности за непосредно спроведување и имплементација на планските поставки во релевантните области кои треба да бидат вклучени во Програмата за спроведување на Просторниот план која се однесува на период од најмалку две години утврдена со член 3 од Закон за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Со Програмата се одредуваат мерки и активности од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности.

На почетокот од 2008 година беше усвоена првата "Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010". Во годишниот извештај се дава осврт на реализираните активности во текот на 2009 година кои произлегуваат од програмските активности на надлежните институции утврдени со Програмата за периодот 2008-2010 год. врз основа на податоци кои се обезбедуваат од Информативните листови. Но одзивот за пополнување на оваа точка од Информативниот лист е минимален.

Следењето на реализацијата на Планот е сложена активност во која учествуваат голем број субјекти од различни профили и нивоа на власт, стручни и професионални, кои добро ги познаваат состојбите, појавите, условите, меѓусебните односи, пореметувањата, предностите во поделните области во просторот, врз основа на тоа се иницира подготовка на нови предлози за избор на нови плански определби и решенија. Пратењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите за управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во планерскиот процес не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност која се карактеризира со три атрибути:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и

– просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и универзална вредност во однос потесното и пошироко меѓународно опкружување.

Со оглед на тоа што Просторниот план како развоен стратешки документ се сместува во пошироки рамки, надвор од националните граници, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско опкружување.

Процесот на интегрирање на европскиот простор уште повеќе го актуелизира овој пристап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и примена на сите релевантни документи и насоки значајни во доменот на планирање на просторот.

Анализите и согледувањата за реализацијата на Просторниот план на Р. Македонија на ниво на локална заедница е прилагодено на актуелната територијална организација на локалната самоуправа според која се утврдени 84 единици на локалната самоуправа, односно 85 со Градот Скопје. Графичката презентација на промените во просторот во поделни области е претставена во размер 1:1 200 000.

2. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2.1. Регионални просторни планови

Разработката на Просторниот план на Република Македонија согласно Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 24/08-пречистен текст, бр. 91/09 и 124/10-измена и дополна) се остварува преку изработка и усвојување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

Ваквиот пристап на разработка на Просторниот план на Република Македонија кореспондира со потребата за остварување поефикасен економски и социјален развој и порационална организација и разместување на производството, населението и населбите во просторот. Просторните регионални планови треба да послужат како територијална рамка во која ќе се планира, организира и остварува политиката на просторниот развој, но не исклучиво како посебна политика, туку пред сè како дел од националната политика на економско-социјалниот, урбанистички, инфраструктурен и одржлив развој. Ова значи дека целите, задачите и приоритетите во регионалните просторни планови треба да бидат определувани во тесна поврзаност со секторските приоритети, а не парцијално и независно. Со посебни анализи треба да се утврдат секторските приоритети, врз основа на состојбите, проблемите и посебно перспективните можности на одделните региони и општини, на пример, демографските карактеристики, природните ресурси, инфраструктурните системи, претприемачките иницијативи за формирање на мали фирми, постоењето на адекватна инфраструктура, телекомуникациската поврзаност, урбанизираноста на просторот, заштитата на животната средина, природното и културно наследство и сл.

Во просторниот систем на планирање се имаат во предвид, пред сè, целите, задачите, методите, мерките и инструментите на политиката со која државата го помага, поттикнува или поддржува развојот на одделни подрачја, односно региони кои имаат специфичности во развојот или кои претставуваат посебни просторно функционални целини.

Реалната потреба за регионален пристап во разработката на Просторниот план на Република Македонија е поврзана со определбата за рамномерен регионален развој и рационална организација и користење на просторот, односно за рационална организација на вкупните човекови активности во просторот, што ја претпоставува и активната економска и посебно развојна политика на државата, но истовремено ја претпоставува и активноста на локалните субјекти. Токму од ова произлегува и третманот на регионалните просторни планови како основ за планирање, организирање и остварување на целокупниот општествено-економски, културно-социјален, урбанистички, инфраструктурен и демографски развој и заштита на животната средина.

Основната определба на "Просторниот план на Република Македонија" за рамномерен и интегрален развој на националниот простор е поставена врз

законската основа за изработка на посебни регионални просторни планови. Регионалните просторни планови кои претставуваат разработка на Просторниот план на Република Македонија се насочени кон интеграција и внатрешна консолидација на сите сфери на просторниот развој на регионот (демографија, економија, туризам, инфраструктурата, урбанизацијата, домување, заштитата на животната средина, културното и природно богатство, јавни функции и др.), со цел искористување на развојните фактори и потенцијали поставени врз парадигмата на одржливиот развој.

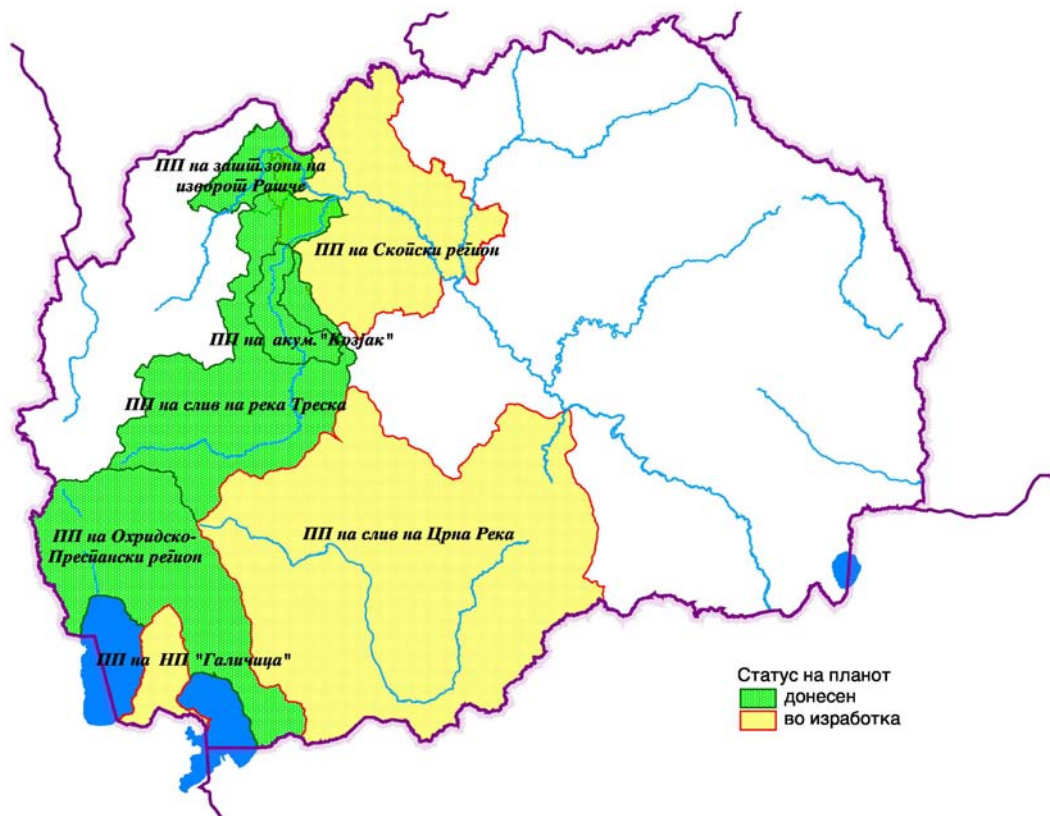
Реализацијата на оваа определба преку изработката на регионалните просторни планови ќе овозможи запирање на процесот на нерамномерна поларизација на просторот како во рамки на просторно-функционалните региони така и на севкупниот простор на Република Македонија. Ваквиот пристап на внатрешна консолидација на просторно развојната структура на Државата и поделните подрачја добива дополнително значење кое се повеќе станува актуелно во услови на се позасилени активности во спроведувањето на реформските и интегративните процеси во европскиот просторен систем.

Регионалните просторни планови овозможуваат согледување и потврдување на посебните обележја со кои се идентификува регионот, што во услови на глобализација уште повеќе треба да се потврди развојниот субјективитет на поделниот простор како во националните граници така и во надворешното опкружување.

По осамостојувањето на Република Македонија, Собранието на Република Македонија ги усвои следните просторни планови:

- "Просторен план на акумулацијата Козјак" (Сл. весник на РМ бр. 49/99), усвоен и донесен во 1999 година;
- "Просторен план на заштитните зони на изворот Рашче" (Сл. весник на РМ бр. 98/02), донесен 2002 година;
- "Просторен план на Република Македонија" (Сл. весник на РМ бр. 39/04), донесен во 2004 год. и
- "Просторен план на регионот на сливот на реката Треска" (Сл. весник на РМ бр. 25/07), усвоен и донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 2007 година.

Регионални просторни планови

Во процес на изработка или во процедура на усвојување во текот на 2009-та година беа следниве регионални просторни планови:

- 1) "Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион" кој во текот на 2009 година беше во фаза на усвојување на Предлог-планот;
- 2) "Просторен план на Скопскиот регион", во фаза на Нацрт-план;
- 3) "Просторен план на Национален парк Галичица, 2009-2020"-нацрт фаза и
- 4) "Просторен план на сливот на Црна Река", за кој се завршени подготвителните работи.

Заложбата за рамномерен развој утврдена со Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година доби и законска основа со донесувањето на "Законот за рамномерен регионален развој" (Сл. весник на РМ бр 63/2007), кој се заснова на промовирање на полицентричниот модел на развој и отстранување на диспаратите помеѓу планските развојни региони, со цел забрзување на нивниот развој, зачувување на културниот идентитет на заедницата и подршка на меѓуопштинската, регионалната и прекугранична соработка. Основа за планирање и програмирање на рамномерен регионален развој е "Стратегијата за регионален развој на Република Македонија" која претставува долгорочен плански документ врз чија основа ќе се изработат програми за развој на законски предвидените осум плански региони со цел конкретна операционализација на целите за рамномерност во развојот на македонскиот простор.

Реализирани активности од "Програма за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година"

1. Министерството за животна средина и просторно планирање - Секторот за просторно планирање

Согласно активностите утврдени со "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010 година", Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање во текот на 2009 година ги реализира следните активности:

Програма	
Име на документот или активност	Годишна програма за изработка на просторни планови
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Изработена е годишна програма за 2009 год.

Извештај	
Име на документот или активност	Годишен извештај за спроведување на просторниот план на Република Македонија во 2008 година
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Изработен и усвоен Годишниот извештај за 2008 год.

План	
Име на документот или активност	Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Предлог фаза-процедура на усвојување.

План	
Име на документот или активност	Просторен план на Скопскиот регион
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање
Степен на реализација	Нацрт фаза

План	
Име на документот или активност	Просторен план на Национален парк Галичица
Носител	Министерство за животна средина и просторно планирање

Степен на реализација	Нацрт фаза
-----------------------	------------

2. Министерството за локална самоуправа

Министерството за локална самоуправа ги заврши активностите утврдени со Програмата:

- донесена е Стратегија за регионален развој;
- донесени се програмите за развој на планските региони (за период од 5 години);
- донесени се подзаконските акти на Законот за рамномерен регионален развој и
- формирани се тела-носители на политиката на рамномерниот регионален развој.

2.2. Услови за планирање на просторот

"Просторниот план на Република Македонија" со временски хоризонт на плански опфат до 2020 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија ("Службен весник на Р. Македонија" бр. 39/04) се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и проекти и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

За изработување и донесување на одредена урбанистичка планска документација, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот содржат општи и посебно одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој претставува извод од планот.

Согласно Законот, Агенцијата за планирање на просторот во текот на 2009 година изработи вкупно 171 Услови за планирање на просторот и според законската постапка, истите ги достави до Министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилози, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Во структурата на изработени Услови за планирање на просторот во 2009 година, според видови урбанистичка документација, доминираат урбанистичките планови вон населени места и локалната урбанистичка планска документација за стопански комплекс со 40,4%, потоа следат урбанистичките проекти и локалната урбанистичка планска документација за базни станици со околу 20%, урбанистичките планови за села учествуваат со 6,4%, урбанистички проект за бензинска станица со 5,3%, потоа урбанистички проект за сообраќајна делница со 2,3%, локалната урбанистичка планска документација и урбанистички план вон населени места за фотонапонска централа со 2,3% итн.

Условите за планирање претставуваат значаен документ во процесот на организација, уредување и управување со просторот. Тие се првиот чекор во постапката за отпочнување промени во просторот со кои инвестициите започнуваат да се реализира. Со нив се обезбедува заштита на јавниот интерес во користењето и уредувањето на просторот на Република Македонија и истовремено се следат и насочуваат сите промени во просторот согласно усвоените концепции и стратегии за развој на релевантните области утврдени со "Просторниот план на Република Македонија".

Условите за планирање на просторот што беа изработени во текот на 2009 година беа наменети за изработка на неколку видови урбанистичка планска документација:

- Генерален урбанистички план (измена и дополна)
- Урбанистички план за село
- Урбанистички план вон населено место
 - Стопански комплекс
 - Туристички комплекс
- Урбанистички проект

- Далновод и трафостаница
 - Сообраќајна делница
 - Брана и хидроелектрана
 - Оптички кабел
 - Бензинска пумпа
 - Базна станица
 - Ветерни електрани
- Државна урбанистичка планска документација и
- Локална урбанистичка планска документација.

Табела 1. Изработени Услови за планирање на просторот во 2009 година по општини

Р. бр.	Општина	Урбанистичка документација	Намена	Населено место
1	Желино	Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Желино
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Желино
		Урбанистички проект	<i>Друго</i>	Желино
2	Штип	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна станица</i>	Лесковица
		Урбанистички план вон населено место	<i>Далновод и трафостаница</i>	Долнени
			<i>Спојански комплекс</i>	Криви Дол
				Криви Дол
		Урбанистички проект		Штип
			<i>Базна станица</i>	Штип
			<i>Друго</i>	Софилари
<i>Спојански комплекс</i>	Пеширово			
3	Чучер Сандево	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна станица</i>	Бродец
4	Аеродром	Урбанистички проект	<i>Сообраќајна делница</i>	Лисиче
5	Берово	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Смојмирово

6	Битола	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Древеник	
				Ѓавато	
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комлекс</i>	<i>Друго</i>	Лажец
					Битола
					Породин
					Дихово
			Лисолај		
7	Богданци	Државна урбанистичка планска документација	<i>Вешерна елекџрана</i>	Богданци	
		Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Богданци	
			<i>Фојонајонска централа</i>	Стојаково	
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комлекс</i>		Богданци
					Богданци
			<i>Турисџички комлекс</i>	Богданци	
	Урбанистички проект		Стојаково		
8	Боговиње	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Долно Палчиште	
			<i>Сџојански комлекс</i>	Боговиње	
		Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комлекс</i>	<i>Друго</i>	Камењане
					Боговиње
					Боговиње
				<i>Здравсџиво</i>	Долно Палчиште
9	Босилово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Турново	

				Робово
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Турново
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Босилово
10	Брвеница	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Челопек
			<i>Друго</i>	Волковија
11	Центар Жупа	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Баланци
		Урбанистички план за село		Коџаџик
				Бајрамовци
				Броштица
12	Дебарца	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Издеглавје
				Горенци
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Белчишта
				Мешеишта
				Оровник
				Оровник
Мешеишта				
Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Издеглавје		
13	Демир Хисар	Локална урбанистичка планска документација	<i>Фојонајонска централа</i>	Суво Дол
		Урбанистички план вон населено место	<i>Фојонајонска централа</i>	Суво Дол
			<i>Туриснички комплекс</i>	Големо Илино
14	Демир Капија	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Демир Капија
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Демир Капија

		Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Прждево
15	Долнени	Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Небрегово
16	Другово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Кладник
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Малкоец
		Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Другово
17	Гази Баба	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Идризово
		Урбанистички проект		Идризово
18	Гевгелија	Урбанистички план вон населено место	<i>Друго</i>	Миравци
				Моин
			<i>Спојански комплекс</i>	Гевгелија
			<i>Туриснички комплекс</i>	Ново Коњско
		<i>Здравсво</i>	Негорци	
		Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Смоквица
				Негорци
	Богородица			
19	Гостивар	Државна урбанистичка планска документација		Вруток
		Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Дебреше
20	Илинден	Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Ајватовци
21	Јегуновце	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Рогачево
22	Карбинци	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Аргулица
				Вртешка
			<i>Друго</i>	Вртешка

		Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Таринци
				Долни Балван
23	Карпош	Државна урбанистичка планска документација		Скопје-Карпош
24	Кавадарци	Урбанистички план вон населено место	Друго	Кавадарци
			Спојански комплекс	Ресава
				Ресава
25	Кичево	Државна урбанистичка планска документација	Друго	Кичево
26	Кочани	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Кочани
				Оризари
27	Конче	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Конче
		Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Конче
28	Кратово	Урбанистички план вон населено место	Туристички комплекс	Нежилово
		Урбанистички план за село		Кнежево
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Нежилово
				Шлегово
29	Куманово	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Куманово
			Спојански комплекс	Куманово
		Урбанистички план вон населено место	Друго	Биџановце
			Спојански комплекс	Љубодраг
30	Македонски Брод	Урбанистички проект	Базна сџаница	Македонски Брод
			Сообраќајна делница	повеќе нас. места
31	Маврово и	Локална урбанистичка планска документација	Спојански комплекс	Присојница

	Ростуша	Урбанистички план за село		Маврово
32	Могила	Урбанистички план за село		Мусинци
33	Неготино	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Курија
				Курија
				Црвени Брегови
				Неготино
34	Новаци	Урбанистички план вон населено место		Гермијан
35	Ново Село	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Зубово
36	Охрид	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Завој
37	Осломеј	Урбанистички план за село		Арангел
38	Петровец	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Бадар
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Брезница
39	Пласница	Урбанистички проект	Сообраќајна делница	Македонски Брод
40	повеќе општини	Локална урбанистичка планска документација	Општински кабел	повеќе нас. места
		Урбанистички проект	Сообраќајна делница	повеќе нас. места
41	Прилеп	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Присад
		Урбанистички план вон населено место	Функционална централа	Старо Лагово
		Урбанистички план за село		Мало Коњари
			Спојански комплекс	Старо Лагово
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Крстец
			Тополчани	

42	Пробиштип	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Кундино	
43	Радовиш	Урбанистички проект	<i>Сџојански комплекс</i>	Прналија	
44	Ранковце	Урбанистички план вон населено место	<i>Турисџички комплекс</i>	Ранковце	
		Урбанистички план за село		П'клиште	
45	Ресен	Локална урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Царев Двор	
				Стење	
		Урбанистички план вон населено место	<i>Друго</i>	Стење	
			<i>Сџојански комплекс</i>	Грнчари	
46	Росоман	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Паликула	
		Урбанистички проект	<i>Бензиска џумџа</i>	Росоман	
47	Сарај	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Крушопек	
				Крушопек	
		Урбанистички план вон населено место		Глумово	
				Љубинци	
				Крушопек	
		<i>Сџојански комплекс</i>	Крушопек		
		Урбанистички проект	<i>Бензиска џумџа</i>	Долно Свиларе	
48	Старо Нагоричане	Урбанистички план вон населено место		Руѓинце	
				<i>Сџојански комплекс</i>	Младо Нагоричане
					Јажинце
49	Струга	Генерален урбанистички план		Струга	

		Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Ливада
				Враниште
				Мислешево
				Мислешево
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Струга
				Радожда
				Мислешево
				Долна Белица
		Урбанистички план за село	<i>Туристички комплекс</i>	Калишта
				Мислешево
50	Струмица	Државна урбанистичка планска документација	<i>ТИРЗ</i>	Габрово
51	Студеничани	Локална урбанистичка планска документација	<i>Спојански комплекс</i>	Морани
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Морани
52	Свети Николе	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Павлешенци
				Црнилиште
				Горобинци
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Свети Николе
53	Тетово	Локална урбанистичка планска документација	<i>Базна сџаница</i>	Лисец
54	Валандово	Државна урбанистичка планска документација	<i>Друго</i>	Градец
		Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Градец
				Пирава

				Грчиште
55	Василево	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Сушево
56	Велес	Локална урбанистичка планска документација	Базна сџаница	Велес
		Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Сојаклари
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Велес
57	Вранештица	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Бигор Доленци
58	Врапчиште	Локална урбанистичка планска документација	Сџојански комплекс	Галате

Елаборатите за Условите за планирање на просторот кои што беа изработени за вкупно 57 единици на локалната самоуправа, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на сите интервенции во просторот со долгорочните цели и развојните определби утврдени со "Просторниот план на Република Македонија" и со усвоените (до крајот на 2009-та година) регионални планови: "Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак", "Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рапче" и "Просторниот план на регионот на сливот на река Треска".

3. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2009 ГОДИНА

3.1. Економски основи на просторниот развој

Република Македонија како мала земја со отворена економија, е осетлива на надворешните влијанија и промени, заради што и во текот на 2009 година се соочуваше со последиците од глобалната финансиска криза. Но сепак и во 2009 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки.

Со цел ублажување на последиците од глобалната економска рецесија врз македонската економија, Владата на Република Македонија, и во текот на 2009 година донесе два пакета антикризни мерки.

Негативните ефекти од светската финансиска и економска криза врз домашната економија доведоа до намалување на економската активност во 2009 година. Според проценетите податоци објавени од Државниот завод за статистика¹ објективно може да се очекува стапката на реален пад на македонската економија за 2009 година да изнесува -0,7%. Негативниот тренд започна во првиот квартал од годината, а најсилен пад економијата забележа во текот на третиот квартал. Првите позитивни промени на закрепнување на домашната економија се забележаа во последниот квартал кога беже остварен реален раст на економијата од 1,2%.

Проценетата стапка на економска активност од минус 0,7% не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%² утврдени со Просторниот план на Р. Македонија врз основа на планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Од аспект на главните сектори на економијата негативни остварувања се забележаа кај екстрактивната индустрија, преработувачката индустрија и снабдувањето со електрична енергија, гас и вода (-9,4%), во областа на туризмот и угостителството (-4,8%), сообраќајот, складирање и врски (-4,6%). Значителниот негативен придонес на овие сектори беше делумно ублажен од зголемената градежна (9,6%) и земјоделска активност (4,0%) и со позитивниот придонес на услужниот сектор предизвикан од зголемената додадена вредност кај финансиското посредување (7,1%).

Просечната стапка на инфлација во 2009 година забележа намалување за 0,8% како резултат на падот на увозните цени и негативниот домашен производствен тек. Тенденциите за намалување на цените беа особено изразени во втората половина од годината, кога годишната инфлација постојано се наоѓаше во негативната зона.

Во социјалната сфера, на пазарот на трудот, врз основа на понудата и побарувачката и условите за работа, се утврдува цената на трудот која го детерминира стандардот и благосостојбата на работниците и нивните семејства.

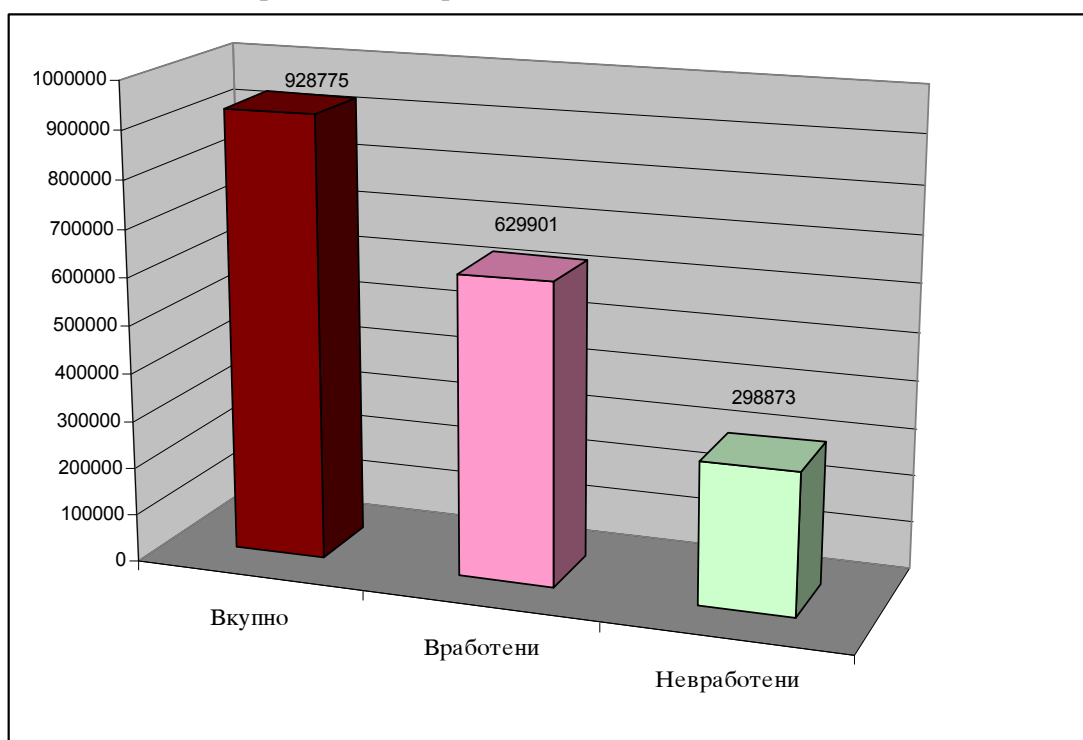
¹ Бруто домашен производ, Соопштение број 3.1.10.02 од 22 март 2010, ДЗС.

² Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Во текот на 2009 година продолжи растот на вработеноста и падот на невработеноста, состојба која не кореспондира со условите во кои е остварена при пад на домашното производство и влошување на општата состојба во економијата. Во услови на пораст на вкупната работна сила за 9351 лица во однос на 2008 година и намален број на невработени лица за 11536 во однос на 2008 година, бројот на лица коишто работат се зголеми за 20886 лица или за 3,4%. Во 2009 година согласно Анкетата на работната сила³, просечната стапка на невработеност изнесуваше 32,2% или за 1,6 процентни поени пониска во однос на 2008 година. Наспроти тоа, стапката на вработеност достигна просек од 38,4% или годишен пораст од 1,1 процентен поен.

Според податоците на Државниот завод за статистика во 2009 година активното население⁴ во Република Македонија брои 928775 лица од кои вработени се 629901 лица или 67,8%, а 298873 лица се невработени. Бројот на вработените лица во 2009 година споредено со 2008 година бележи пораст за 3,4%, додека бројот на невработените лица е намален за 3,7%.

**Графикон 1. Работна сила во 2009 година
(според Анкета на работна сила)⁵**

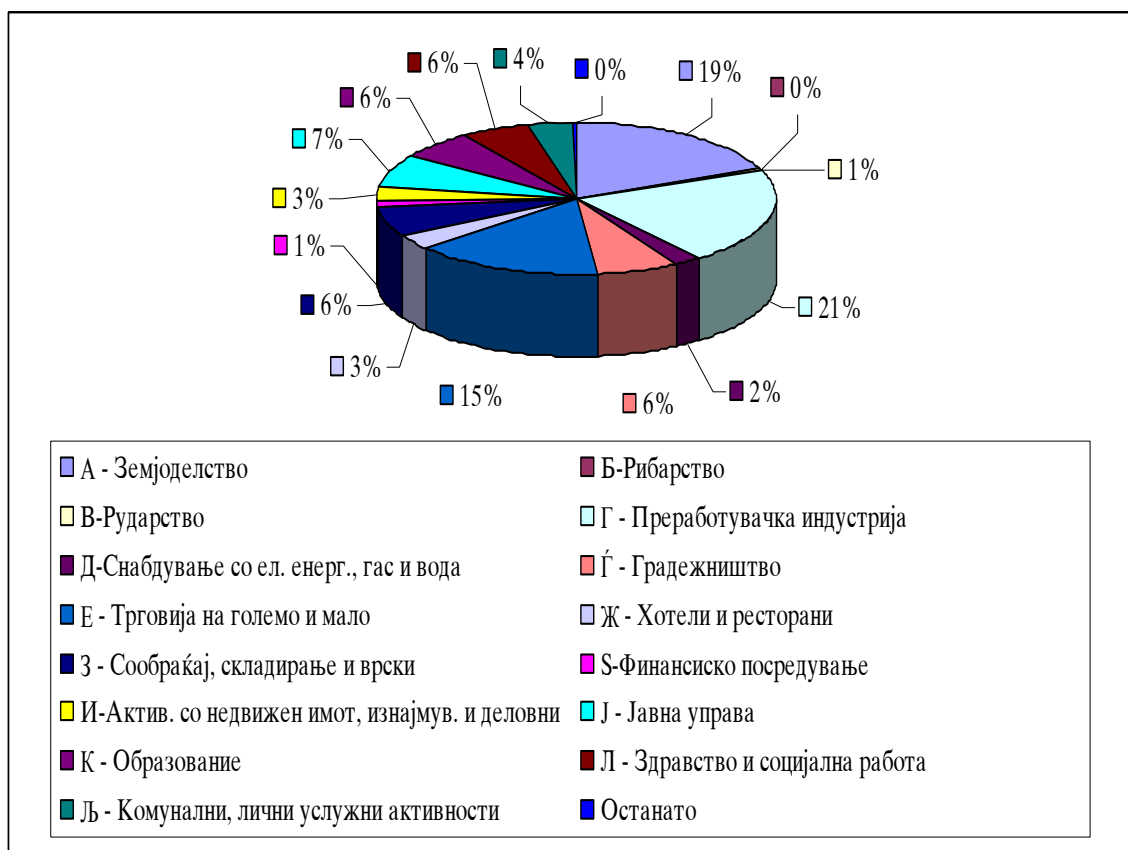
Според структурата на вработените по сектори на дејност, најголемо е учеството на вработени во преработувачката индустрија (20,1%), потоа во земјоделството, лов и шумарство (18,5%), во трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата, вработените учествуваат со 15,4% во вкупниот број вработени на ниво на Држава итн.

³ Пазар на труд, Соопштение бр. 2.1.10.07, ДЗС, од 19-ти март 2010 година.

⁴ Исто

⁵ Исто

Графикон 2. Структура на вработени по сектори на дејност во 2009 година (според Анкета на работна сила)⁶

Реален одраз на стандардот на населението е просечната исплатена нето плата по вработен која што во 2009 година, според проценетите податоци⁷ на Државниот завод за статистика се проценува на износ од 19956 денари што претставува номинално зголемување во однос на претходната година од 3866 денари односно номинален пораст за 24%. Реално, во услови на проценета негативна годишна стапка на трошоци на живот од 0,8%, просечната нето плата се проценува да забележи реален пораст од 24,8% што влијае врз порастот на личната потрошувачка која е дел од БДП.

Во однос на состојбите во земјите од регионот, во 2009 година, платите во Република Македонија сè уште се меѓу најниските во Регионот. Македонија има приближно исто ниво на нето-плати со Србија и со Романија и повисоки плати во однос на исплатените во Бугарија. Највисоки нето плати во 2009 година се исплатени во Словенија и во Хрватска.

Владата на Република Македонија со активни мерки на пазарот на труд настојува да го поттикне вработувањето со цел надминување на неповолната состојба на висока невработеност на младите, висока стапка на долгорочна невработеност, пониската вработеност кај жените, што се должи на повисоката економска неактивност кај жените. Во доменот на образованието се превземаат мерки и активности во насока на надминување на проблемот на неусогласеност на потребите на пазарот на труд и образовниот систем преку проширување на мрежата на високообразовни институции според потребите на пазарот. Истотака продолжуваат активностите за стимулирање на вработувањето за сопствена

⁶ Пазар на труд, Соопштение бр. 2.1.10.07, ДЗС, од 19-ти март 2010 година.

⁷ Претходни статистички податоци за Република Македонија за 2009 год., ДЗС

сметка, субвенции за вработување, програмите за обуки, со акцент на дефицитарните занимања и др.

Инвестициите претставуваат значаен фактор за економскиот раст. Република Македонија перманентно во периодот по осамостојувањето се соочува со недостиг на капитал за инвестиции.

Започнатиот инвестициски циклус на зголемени државни инвестиции во инфраструктурата продолжи и во 2009 година. Но сепак негативните ефекти од глобалната економска криза се рефлектираа врз инвестициските активности и вкупната состојба во домашната економија манифестирани преку забавена инвестициска активност и пад на инвестициите во текот на 2009 година.

Странските директни инвестиции кои во себе носат и голема увозна компонента, во 2009 година⁸ изнесуваа 171,9 милиони евра, што претставува годишно намалување од 58%.

Во надворешниот сектор, обемот на трговијата со странство во 2009 година според податоците од ДЗС⁹ бележи намалување од 28,6% во однос на 2008 година. Извозот на Република Македонија во 2009 година, изнесува околу 2692 милиони САД долари што претставува намалување за 32,3% во однос на претходната година. Истотака и увозот е намален за 26,4%. Салдото на размена е негативно и изнесува околу 2352 милиони САД долари, а покриеноста на увозот со извоз изнесува 53,4%.

Падот на глобалната побарувачка се одрази значително на падот на извозот на стоки. Најголем дел од падот на извозот е условен од намалениот извоз на индустриски производи, особено на годишниот пад на извозот на железо и челик, предизвикан од падот на инвестициската активност кај нашите трговски партнери и падот на цените на метаките на светските берзи, со што се потврдува чувствителноста на домашната економија на високиот степен на извозната концентрација. Останатиот дел од падот на извозот се должи на намалениот извоз на нафта и производи од нафта, на облека и на метална руда и метални отпадоци.

Економски перформанси во македонската економија се остварени во услови на ефектуирање на процесот на реформски промени и перманентна анализа на можните реперкусии на глобалната финансиска економска криза врз националната економија со предлог мерки за нивно надминување.

3.1.1. Услови и состојби во просторниот развој на економските дејносии

Стапката на економски развој на Република Македонија во 2009 година, според пресметките на Државниот завод за статистика, се оценува дека ќе биде негативна и ќе изнесува 0,7%¹⁰ како резултат на неповолните рефлексии на глобалната економска криза во реалниот сектор. Екстерните негативни влијанија го погодија индустрискиот сектор рефлектирајќи се негативно на производствените и деловни активности.

Проценетата стапка на бруто-домашниот производ за 2009 година, произлегува од остварените позитивни резултати во неколку сектори од домашната економија: земјоделство, лов, шумарство и рибарство (пораст од 4%), градежништво (9,6%), трговија и услуги (1,5%), финансиско посредување (7,1%).

⁸ Годишен извештај за работењето на Народна банка на Република Македонија во 2009 година, Скопје, март 2010 год.

⁹ Соопштение, Стоковна размена, бр. 7.1.10.02, ДЗС, 08.02.2010 год.

¹⁰ Соопштение, Број 3.1.10.02, ДЗС, 22.03.2010

Високи негативни стапки се евидентирани во следните сектори: вадење руда, преработувачка индустрија и снабдување со електрична енергија, гас и вода (-9,4%), хотел и ресторани (-4,8%), сообраќај, складирање и врски (-4,6%).

Структура на економијата на Република Македонија се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени насочени кон зголемување на учеството и значењето особено на секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

Во 2009-та година индустријата оствари учество од 19% во создавањето на бруто домашниот производ, потоа следи секторот на финансиско посредување, недвижен имот, комунални и лични услуги со 16,8%, трговијата со 12,2%, земјоделството 10,2%, сообраќајот и врските 8,4%, градежништвото со 4,9% и хотел и ресторани со 1,4%.

Според просторната разместеност на стопанските капацитети и нивното учество во создавањето на бруто домашниот производ карактеристична е регионалната нерамномерност. Имено Скопскиот регион со високата концентрација на материјални и човечки ресурси има најголем удел со околу 47% во бруто домашниот производ, потоа следи Пелагонискиот регион со околу 11%, Вардарскиот, Полошкиот, Југозападниот и Југоисточниот остваруваат учество во распон од 7,3 до 8,2% во вкупниот БДП, Источниот регион остварува учество од околу 6% и најмал удел од околу 4% во вкупниот бруто домашен производ остварува Североисточниот регион.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на економските дејности во просторот на Република Македонија и во 2009 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Република Македонија во комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на производните и услужни капацитети.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, просторната организација на стопанството во текот на 2009 година се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за економска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со производна и услужна функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Во изминатите децении на спонтано разместување на стопанските капацитети и со агломирањето на населението во просторот на Република Македонија, се формираа центри-полови на развојот, но исто така и оски на развојот како поврзани единици во некаква "линија".

Половите на развој се сконцентрирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа формирани општинските центри кои што со Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година претставуваат градски населби. Според анализите на тековната состојба во 2009 година нема промени во однос на половите на развој, но присутни се сознанијата за различниот интензитет на гравитациско влијание што објективно го вршат врз околниот урбан и рурален простор големите и

средно големите градови: Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово, Гостивар и др.

Половите на развој поврзани во некакава линија ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, географските белези, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Оските на развојот ги повлекуваат линиите на инфраструктурните, посебно на сообраќајните системи, кои потоа, меѓусебно крстосувани, ја формираат целата мрежа.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: "Источна", "Јужна", "Север-Југ", "Северна" и "Западна" развојна оска.

Со поголем интензитет на влијанија се издвојува оската "Север-југ" која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е истотака и "Северната развојна оска". Формирана е по Втората светска војна во северниот и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија.

Останатите развојни оски сè уште не се доволно активирани, но во перспектива, со развојот пред сè на патната инфраструктура ќе се потврдува нивното значење со што ќе се интензивира влијанието врз околниот простор, делувајќи на остварување порамномерен економски и регионален развој.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони односно технолошки индустриски развојни зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Скопје" на локалитетот Бунарцик и "Фени". Во 2009 година во урбаниот опфат на ТИРЗ "Скопје" работат два економски субјекти од областа на производство на електронски делови за автомобилската индустрија "Џонсон Контролс" и "Џонсон Мети" кои што се препознатливи светски брендови во најпрофитабилните гранки на индустријата.

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2009 година, согласно законот за ТИРЗ, продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови две технолошки индустриски

развојни зони ТИРЗ " Кичево на површина од околу 30 ха и ТИРЗ "Радовиш" на површина од околу 65 ха.

Ефектуирањето на зоните и новите инвестиции ќе дадат значаен придонес во поттикнување на економијата како на локалната заедница така и на националната економија.

Во амбиент на пазарна економија, сопственичка трансформација, приватна иницијатива и реструктурирање на претпријатијата, бројот на деловни субјекти на крајот на 2009 година според податоците на Државниот завод за статистика изнесуваше околу 70710. Во структурата на деловни субјекти по дејности најзастапени се субјектите во трговијата и деловните услуги. Оваа тенденција присатна во македонската економија е резултат на јакнење на малото и средно претприемништво и гаснење и сопственичка трансформација на некогаш големите претпријатија во Републиката.

Структурата на деловните субјекти според Националната класификација на дејности, покажува дека најголемо структурно учество од околу 41% е регистрирано кај деловните субјекти во дејноста на трговијата на големо и трговијата на мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата, потоа во секторот преработувачка индустрија околу 12%, во секторот сообраќај, складирање и врски околу 9%, ист процент на учество е регистриран во дејностите во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности, потоа во комунални, културни и општи и лични услужни активности 6,6 %, во секторот градежништво 5,7%, во секторот хотели и ресторани 5,6% итн.

Постојниот просторен распоред (разместеност) на деловните субјекти е изразито нерамномерен, во смисла на поларизација помеѓу подрачјата на градовите и општините. Од вкупно евидентираните деловни субјекти во Република Македонија, над 90% се лоцирани на подрачјето на општините со седиште во градовите.

Уште поголема е просторната нерамномерност присутна во разместеноста на капацитетите од преработувачката индустрија. Над 93% од овие капацитети се концентрирани во подрачјето на општините со седиште во градовите, претежно во работните зони дефинирани со генералните урбанистички планови. Големите индустриски зони воглавно се дел од урбаниот опфат на градските населби, кои што со ширењето на изградбата, особено во поголемите урбани центри, останале вткаени во градското ткиво. Во поголем број индустриски капацитети застапени се дејностите со долгогодишна традиција (прехранбена, текстилна, хемиска, дрвна, градежни материјали, металопреработувачка и др.).

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на економските субјекти останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица, Велес и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, економијата се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број рурални населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Основа за дисперзија на економските дејности според определбите на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот

на Државата е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба. Изработката на планската урбанистичка документација е основа за формирање на простори со економска намена во самите населби, со што се овозможува отпочнување на инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со усвоената урбанистичка документација за стопански комплекси во населени места се создава мрежа на дисперзирани мали работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на рамномерниот развојот на Републиката.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа, превземаат активности за обезбедување адекватен простор за лоцирање на производни и услужни капацитети. Согласно нивните надлежности во областа на урбанизмот, превземаат мерки за измена и дополна на важечката документација или за обезбедување простор за производна и услужна намена преку изработка на нова планска урбанистичка документација за која е потребен одреден временски период определен со процедурата за усвојување и донесување на урбанистичките планови.

Во текот на 2009 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови производни и услужни капацитети во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2009 год. донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во долунаведените единици на локалната самоуправа:

Планирани површини за стопанска намена според усвоена урбанистичка документација во 2009 година

1. Аеродром

- индустриска зона
 - 1) ДУП за локалитет Индустриска зона УЕ Б (Г2, Г3, Г4), П=14,91 ха;
 - 2) ДУП за локалитет Индустриска зона УЕ В (Г2), П=0,409 ха;
- сервисна зона
 - 3) Реонски центар УЕ А, П=0,9025 ха;

2. Гази Баба

- индустриска зона, П=20,56 ха;

3. Горче Петров

- индустриска зона
 - 4) ДУП -ви за дел од Западна индустриска зона ЈУГ 2, П=20 ха и ЈУГ 3, П=27 ха;

4. Карпош

- друг деловен објект
 - 5) Салон за автомобили "Хонда";

5. Чаир

- индустриска зона (лесна инд.), П=31416 м²;
 - 6) сервисна зона, П=11843 м²;

6. Врапчиште

- индустриска зона (вон населено место) за изградба на:
 - 7) Откупен центар за агрокултурни производи, П=2,5 ха;

7. Берово

- индустриска зона
 - 8) Со проширување на ГУП Берово, П=55 ха;
- стопански комплекс
 - 9) ЛУПД, П=3 ха;

8. Битола

- индустриска зона
 - 10) Производен погон м.в. Ореј, КО Дихово;
 - 11) Кафтанџица-Битола, П=5066 м²;
 - 12) Производен погон за експлоатација на минерална вода "Чакал", КО Ниже Поле;
 - 13) Производен погон за експлоатација на минерална вода "Лауфштали" КО Креница;
 - 14) Производен погон-Фабрика за рафинирање на масло мв "Винарски пат", КО Битола;
 - 15) Производен погон-Фабрика за млеко и млечни производи "Црвеник", КО Братиндол;

9. Велес

- зона за мало стопанство
 - 16) ДПТУ Павор склад за рециклирање на секундарни сировини, П=1260 м²;
- стопански комплекс (производна, туристичка или друг вид на услужна дејност)
 - 17) Бензинска станица, с. Башино, П=550 м² (доградба);
 - 18) Бензинска станица "Башино гас", П=35 м²;

10. Веница

- зона за мало стопанство
 - 19) Планирана површина со ГУП, П=20 ха;
 - 20) УПВНМ, П=0,5 ха;

11. Гевгелија

- стопански комплекс
 - 21) УП вон населено место Негорци "Долна корија", П=32 ха;

12. Дебар

- индустриска зона
 - 22) Вон населено место, П=36 ха;
- зона за мало стопанство
 - 23) Вон населено место, П=16,4 ха;
- сервисна зона
 - 24) Вон населено место, П=17,6 ха;
- стопански комплекс
 - 25) Вон населено место, П=17,82 ха;

13. Дебарца

- индустриска зона
 - 26) Локалитет "Широки разори", Оровник, П=26,6 ха;

14. Долнени

- стопански комплекс

27) вон населено место Новоселани П=1,13 ха;

15. Желино

- зона за мало стопанство

28) УП вон населено место, с. Желино, П=1,84 ха;

29) УП вон населено место, с. Групчин, П=2,32 ха;

16. Илинден

- стопански комплекс

30) Производна намена, П=99,14 ха;

17. Јегуновце

- индустриска зона

31) ЛУПД за с. Раотинце;

- зона за мало стопанство

32) УП за с. Подбреѓе, П=9 ха;

18. Карбинци

- зона за мало стопанство

33) Вон населено место Таринци, П=6,03 ха;

34) Во село Нов Караорман, П=1,10 ха;

19. Кичево

- ТИРЗ

35) ТИРЗ " Кичево ", П=околу 30 ха

20. Липково

- стопански комплекс

36) ЛУПД за П=7500 м², с. Орizare;

21. Лозово

- мало стопанство во с. Лозово;

22. Македонска Каменица

- стопански комплекс

37) Рударство, флотација и одлагање на јаловина, с. Саса, П=85 ха;

23. Ново село

- индустриска зона

38) вон населено место Борисово, П=27,8 ха;

24. Новаци

- индустриска зона

39) Руднички круг ПК "Брод Гнеотино", П=10 ха, вработени 780

25. Маврово и Ростуша

- стопански комплекс

40) УП вон населено место за млекарница, мв Болетин, П=0,5 ха;

26. Радовиш

- ТИРЗ

41) ТИРЗ "Радовиш", П=65 ха;

27. Росоман

- зона за мало стопанство

42) Вон населено место Грачанско, П=1 ха;

28. Струмица

- стопански комплекс, П=0,6 ха;

29. Чешиново-Облешево

- индустриска зона
43) УП за село Облешево-дел од урбан блок 4, П=8 ха.

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се отвора процес за надминување на постојната нерамнотежа во разместеноста на економските дејности и материјалните фондови, како еден од значајните сегменти на вкупниот развој.

Со Просторниот план на Република Македонија и со усвоените урбанистички планови се создаваат услови за разместување на производните и услужни капацитети според моделот на концентрирана дисперзија во просторот преку:

- уредување на производните и услужни зони во урбаните простори,
- основање на нови економски зони издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и
- плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни економски комплекси надвор од населбите.

Концепцијата на просторната разместеност на производните и услужни капацитети на локално ниво се темели на определбата за врамнотежување на развојот со воспоставување на мрежа на дисперзирани мали и разновидни производни и услужни објекти и понатамошно уредување на веќе формираните големи и сложени економски целини значајни за локалната и национална економија.

Согласно концепцијата утврдена со "Просторниот план на Република Македонија", останува определбата лоцирањето на новите производни капацитети и малите и средни претпријатија приоритетно да се насочува во зоните дефинирани со постојните урбанистички планови со цел подобро искористување на постојните индустриски и услужни зони наменети за овие дејности во согласност планските урбанистички решенија за рационално и целосно искористување на просторот и инфраструктурата и спречување необјективно завземање на нови површини на земјиште.

Со оглед на тоа што земјиштето претставува капитален економски ресурс, неговата објективна валоризација при користењето и управувањето треба да се темели на примена на економските критериуми. Во процесот на планирање и остварување на урбанистичките плански решенија, земјишната рента треба да биде основен инструмент за рационално користење на градежното земјиште и за контролирана употреба на земјоделското земјиште за градежни цели. Но во домашната пракса, критериумите за реален надомест на градежно земјиште сèуште не се адекватно разработени и пазарно верификувани што овозможува неправедно присвојување на земјишната рента. За надминување на оваа состојба неопходно е креирање на активна земјишна политика на локално и регионално ниво во која земјишната рента ќе овозможи економска рационалност во користењето како на градежното така и на земјоделското земјиште.

3.1.2. Промени во просторот

Во текот на 2009 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени објекти или објекти кои се во градба со производна и услужна намена, во следните општини:

1. Гази Баба

- друг деловен објект
- 5) Деловен објект, с. Трубарово, П=480 м²;
- 6) Деловен објект, с. Трубарово, П=200 м²;
- 7) Деловен објект, с. Јурумлери, П=84 м²;
- 8) Деловен објект, Нас. Ченто П=127 м²;

2. Сарај

- енергетски објект
- 9) ХЕЦ "Св. Петка";

3. Битола

- друг деловен објект
- 10) Деловен објект, трговија П=50 м², Битола;
- 11) Деловен објект, трговија П=70 м², Битола;
- 12) Деловен објект, трговија П=20 м², Битола;
- 13) Деловен објект, трговија П=24 м², Битола;
- 14) Деловен објект, трговија П=20 м², Битола;
- 15) Деловен објект, трговија П=150 м², пат Битола-Новаци;
- 16) Деловен објект, трговија П=130 м², Довлецик;
- 17) Деловен објект, трговија П=300 м², Горно Оризари;
- 18) Магазин, мв Грегов Бунар, П=400 м²;
- 19) Магазин, Битола, П=200²;
- 20) Бензинска, Битола, П=800 м²;
- 21) Деловен објект, Битола, П=70 м²;
- 22) Стопански објект, П=1465 м²;
- 23) Стопански објект, П=450 м²;

4. Богданци

- стопански објект (доградба и надградба) П=90 м² и 100 м², 1, П+1;
- друг деловен објект
- 24) Деловен објект, Богданци, 1, П,68 м²;

5. Босилово

- индустриски објект
- 25) Преработка на млечни производи, с.Радово, П=350 м²;
- друг деловен објект
- 26) Магазин, с. Иловица, П=200 м²;
- 27) Магазин, Петралинци, П=150 м²;

6. Брвеница

- друг деловен објект
- 28) Хала за производство на браварија и произ. од метал, П=560 м², локација П=2618 м², с. Д. Седларце;
- 29) Хала за производство на мебел со магацин, П=908 м², локација П=2000 м² (во изградба), с. Д. Седларце;
- 30) Административномагацински објект П= 402 м², (во изградба), с. Д. Седларце, м.в. Кљуково, (во изградба);
- 31) Административномагацински објект П= 430 м², (во изградба), с. Д. Седларце, м.в. Кљуково (во изградба);
- 32) Работилница со обука, с. Д. Седларце, м.в. Кљуково, П=11000 м², (во изградба);

7. Валандово

- индустриски објект
- 33) Винарска визба, с. Дедели, П=1 ха;

- друг деловен објект
- 34) Магазин и деловен објект, с. Раброво, П=0,3 ха;

8. Василево

- индустриски објект
- 35) Откуп и преработка на земјоделски производи, П=1440 м²;
36) Откуп и преработка на земјоделски производи, П=1920 м²;
- друг деловен објект
- 37) Салон за мебел, П=2200 м²;
38) Магазин и дисконти, П=1200 м²;
39) Магазин и дисконти, П=1200 м²;

9. Велес

- друг деловен објект
- 40) ДГ Делта пром, П=414 м² (реконструкција, доградба и надградба);
41) с. ДПТУ БРАКО-стовариште и трговија, м.в. Раштански пат, П=1860 м²;
- трговски центар
- 42) Шемшовиќ Енес, с. Горно Оризари, П=187 м² ;

10. Веница

- индустриски објект
- 43) Веница "Мебел трејд", настрешница за граѓа П=924 м²;
44) Веница "РОТО-М" произведен погон П=740 м²;

11. Врапчиште

- индустриски објект
- 45) Индустија за преработка на месо и месни производи, П=728 м², с. Зубовце;
46) Работилница за производство на стиропор, П=1000м², с. Градец;
47) Фурна за производство на леб, П=210 м², с. Зубовце;

12. Гевгелија

- индустриски објект
- 48) "Блокотехна" Негорци, 2000 м²;
49) с. Мрзенци, П=600 м²;
50) с. Прдејци, П=2800 м²;

13. Дебар

- друг деловен објект
- 51) Комерцијален објект (во градба), П=0,2 ха;

14. Дебарца

- индустриски објект
- 52) Производна хала со помошни простории, КО Оровник;
 - друг деловен објект

53) Трговско-деловен комплекс, КО Оровник;

15. Другово

- рибник
- 54) Добреноец (реконструкција на мрестилиште);

16. Желино

- фарма
- 55) с. Рогле, 35 грла, П=1000 м²;

17. Илинден

- индустриски објект

- 56) Фабрика на Џонсон Мети, автомобилска индустрија, производство на каталички конвентори, П=12 ха, 150 вработени;
 - стопански комплекс
- 57) Интернационал фуд базар Фабрика за преработка на месо П=5537 м², с. Илинден;
- 58) Рио кафе-производство и складирање на кафе П=206 м², с. Илинден;
- 59) Мултипром-производство и складирање П=401 м², с. Илинден;
- 60) ТД Кратер-фабрика за термотехнички елементи П=4125 м², с. Илинден;
- 61) Кадино индустри груп Фабрика за преработка на пецива П=2704 м², с. Кадино;
 - друг деловен објект во н.м. Илинден
- 62) Јоки ДООЕЛ-комерцијална и деловна намена, П=415 м², с. Илинден;
- 63) ФБ Компани-деловен центар со администрација, П=2144 м²;
- 64) ДМ Транс сервис, П=1139 м²;
- 65) Вичишки комерц-деловен-магацински простор, П=390 м²;
- 66) Нелт СТ-дистрибутивен центар со администрација, П=988 м²;
- 67) Беташпед-магацин и администрација, П=3781,1 м²;
- 68) РЦЕ Оптима-дистрибутивен центар, П=1053 м²;
- 69) Игор Арсовски-деловен објект, П=1463,44 м²;
- 70) Униор-магацин и администрација, П=1757,4 м²;
- 71) Адем Бајрамовски-производство со администрација, П=1502 м²;
- 72) Мултипром-мало стопанство, П=1194 м²;
- 73) Мултипром-мало стопанство, П=1383 м²;

18. Кавадарци

- индустриски објект
- 74) 4 производни хали во Кавадарци
 - 75) Производна хала во Мрежичко;
 - 76) Возарци-надстрешница;
 - друг деловен објект
 - 77) Деловен простор, Кавадарци;

19. Кичево

- друг деловен објект
- 78) Бензинска пумпа, П=311,52 м², "Индустриска зона Запад-Блок Б"-Кичево;

20. Македонска Каменица

- индустриски објект
- 79) с. Луковица, локалитет "Каменички рид", вработени 5, металство, П=110 м²;

21. Неготино

- индустриски објект
- 80) Готино-фуд-Фабрика за производство на кондиторски производи, Неготино;
 - 81) Зденка-Фабрика за производство на електро материјали, с. Пепелиште;

22. Новаци

- произведен објект- експлоатација на јаглен
- 82) Руднички круг ПК "Брод Гнеотино", П=10 ха, вработени 780

23. Ново Село

- индустриски објект
- 83) Погон за преработка и конзервирање на зеленчук, с. Борисово, 20 вработени, П= 1,5 ха;

24. Росоман

- индустриски објект
- 84) Винарска визба "Винеа", КО Рибарци, П=1,86 ха;

25. Сопиште

- индустриски објект
- 85) ИЦЕМАК-с. Сопиште, 8 вработени, П=2000м², производство на пиротехнички материјали;

26. Струмица

- друг деловен објект
- 86) Струмица, објект П=264 м²;
87) Струмица, објект со П=77 м²;
88) Дабиља, објект со П=200 м²;
89) Добрејци, објект со П=615м²;

27. Свети Николе

- индустриски објект
- 90) Погон за конфекција, Свети Николе, локалитет "Смкнат брег", 20 вработени, П=382 м²;
91) Погон за адитиви и зачини, локалитет "Беш Карач, П=660 м²;
92) Преработка на млеко и млечни производи, П=160 м²;- друг деловен објект

93) станица за технички преглед, Свети Николе, П=605 м²;
94) Градски парк, Свети Николе, трговија, П=30м²;
95) Градски парк, Свети Николе, трговија, П=27м²;

28. Геарце

- индустриски објект
- 96) Хала, с. Лешок, П=1000 м²;- друг деловен објект

97) Склад за градежни материјали, с. Лешок, П=3450 м²;- рибник

98) Рибник со ресторан, с. Лешок, П=2890 м²;

29. Чашка

- индустриски објект
- 99) Производен погон и магацин за бадеми (во градба).

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови производни и услужни објекти со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на економските дејности и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен на земјоделските активности.

Според годишните извештаи добиени од единиците на локалната самоуправа за 2009 година евидентирани се промени во просторот во вкупно 29 општини. Најголем број од новоизградените економски капацитети се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се евидентирани во општините: Илинден, Јегуновце, Кавадарци, Теарце, Битола, Дебарца и Ново Село.

3.2. Користење и заштита на природните ресурси

3.2.1. Земјоделско земјиште

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци¹¹ за 2007 година, Република Македонија располага со 1064389 ха земјоделско земјиште. Учеството на обработливите површини (521193 ха) и пасиштата (542478 ха) во вкупната земјоделска површина е 49% односно 51%. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 423647 ха или 81,28%, овоштарниците зафаќаат површина од 13,916 ха или 2,67%, лозјата 22401 ха или 4,29% и остатокот од 61229 ха или 11,74% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,28 ха обработливо земјиште или 0,21 ха ораници.

Според објавените претходни податоци¹², земјоделското производство во 2009 година, во однос на 2008 година, се очекува да биде зголемено за 4,6%.

¹¹ Статистичка публикација, бр. 549 "Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2008"

¹² "Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009 година", ДЗС, декември 2009

Вкупното производство на житни растенија во 2009 година е намалено во однос на 2008 година (индекс 96,7), а производството на инустриски растенија, во 2009 година, во однос на претходната година, се проценува дека е зголемено за 5,2%.

Во областа на овоштарството, во 2009 година, во однос на 2008 година, се проценува зголемување на производството за 2,5%.

Вкупното производство на грозје во 2009 година изнесува 248410 тони, или за 4,9% повеќе во однос на оствареното производство во 2008 година.

Според процените, во 2009 година во однос на 2008 година, се очекува зголемување и кај добиточното производство и тоа за 2,8%.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167 992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време. Во одредени рурални средини каде што голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен, се забележува недоистиг од работна сила особено квалификувана.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година, усвоена во 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во 2009 година беа опфатени:

- Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Национална стратегија за лозарство и винарство;
- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

3.2.2. Шуми и шумско земјиште

Определбите зацртани со "Просторниот план на Република Македонија" во областа на користење на земјиштето кои се однесуваат на основната трансформација на земјиштето предвидуваат до 2020 год. да се изврши пренамена на 96.000 ха земјоделско земјиште, кои денес претставуваат необработени и напуштени бавчи и ораници од 6, 7 и 8 класа со релативно изразена ерозија, во шумско земјиште.

Со "Просторниот план на Република Македонија" до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да изнесуваат 2.335.000 ха или зголемување во однос на сегашните површини за 94.000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголема површина ќе завзема земјоделското земјиште со 1.196.000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини, а шумите и шумското земјиште ќе завземаат 1.140.000 ха или 48,8% од продуктивното земјиште.

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2009 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана во општина Демир Капија на површина од 140 ха и општина Македонска Каменица на површина од 10 ха.
- Пошумување е извршено во 27 општини на вкупна површина од 1877.1 ха според податоците доставени од извештајните единици наведени во следната Табела:

Табела 2. Пошумени површини според доставените извештајни листови од единиците на локалната самоуправа во 2009 год.

Р. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
1.	ГРАД СКОПЈЕ	-Карактеристичен пејзаж на Гази Баба.....1.5ха -Парк Шума Водно.....10.0ха	11.5
2.	БРВЕНИЦА	-Теново.....10.0ха	10.0
3.	ВЕЛЕС	-околина на Езеро Младост, КО Башино село, локалитет Вршник.....16.0ха	16.0
4.	ВРАПЧИШТЕ	-ден на дрвото.....3,0ха	3.0
5.	ГЕВГЕЛИЈА		90.0
6.	ЖЕЛИНО		1.0
7.	ИЛИНДЕН		320.0
8.	КИСЕЛА ВОДА		223.3
9.	КОНЧЕ	-Локален пат за Езеро Мантово.....10.0ха	10.0
10.	КРАТОВО	-Трновац.....54.0ха -Крилатица.....50.0ха -Емирица.....40.0ха	144.0
11.	КРИВА ПАЛАНКА	-Домачки дол м.в. Златина Падина.....3.0ха	163.4

Р. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
		-м.в. Голем Рид.....7.0ха -Герма - Луке.....2.0ха -м.в. Милев Камен.....8.0ха -КО Осиче, м.в. Гарваница..42.0ха -Длабочица - Киселциа, м.в. Чуки8.4ха -Длабочица - Киселциа - Баштево, м.в. Гумниште.....4.5ха -КО Дрење, м.в. Златина падина.....7.5ха -КО Градец, м.в. Градечко брдо.....8.0ха -КО Осиче, м.в. Багремче.....2.0ха -КО Длабочица, м.в. Баштевска Чука.....30.0ха -КО Длабочица, м.в. Огњановица.....38.0ха -КО Баштево, м.в. Селски вирови.....3.0ха	
12.	ЛИПКОВО		2.0
13.	МАКЕДОНСКИ БРОД	-Видуш - Крапа.....24000 (садници) -Стрмол Латово Коњарник.....16000 (садници) -Стрмол Латово Коњарник.....6600 (садници) -Добра вода- Лупиште.....1500 (садници) -Песјак.....6360 (садници) -Видуш - Крапа.....4500 (садници)	58960(садници)
14.	ПРОБИШТИП	-м.в. Костомар.....10.0ха -с.Г.Барбарево.....25.0ха -м.в.Кнежево.....40.0ха	75.0
15.	СОПИШТЕ		5.0
16.	ЦЕНТАР ЖУПА		20.0
17.	ЧАШКА	-КО Витанци.....200.0ха -КО Чашка.....114.0ха	314.0
18.	ШТИП	-Калимерово.....100.0ха	100.0
19.	ДЕБАРЦА	-Славеј Планина.....7500 (садници) -м.в. Краста - Белчишта.....3000 (садници)	10500(садници)
20.	ДЕМИР КАПИЈА		140.0
21.	КАРБИНЦИ		5.0
22.	МОГИЛА		1.0
23.	НЕГОТИНО		140.0
24.	ПЕХЧЕВО		51.5
25.	ТЕАРЦЕ	-клисурa на Доброшка река...1.1ха	1.1
26.	ЗАЈАС		0.3
27.	РОСОМАН		30.0
	Вкупно		1877.1

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2009 година извршено е пошумување на 1877.1 ха (според податоците од општините), што претставува 28.78% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија.

Во поглед на производството на шумски сортименти во државните шуми за 2009 год. податоците се дадени во следната Табела:

Табела 3. Производство на шумски сортименти во државните шуми

Р.бр.	Вид на дрво	Износ во м ³
1.	Грубо обработено дрво	707.665
2.	Групци од иглолисни	31.749
3.	Рудничко дрво од иглолисни	9.233
4.	Друго долго дрво од иглолисни	4.683
5.	Просторно дрво од иглолисни	1.800
6.	Огревно дрво од иглолисни	6.207
7.	Групци од листопадни	53.643
8.	Рудничко дрво од листопадни	731
9.	Друго долго дрво од листопадни	428
12.	Друго грубо обработено дрво, цепаници, дрвени мотки и колци	10.399
	Вкупно	826.583

*податоците се превземени од Статистички годишник за 2009 год., ДЗС

Согласно "Акциониот план 2007-2009 за шуми и шумско земјиште", планирано е пошумување на голини во времетраење од 3 год. Од вкупно 1.159.600 ха шуми и шумско земјиште во Република Македонија, под шума се 947.653 ха, а останатите 211.947 ха шумско земјиште односно голини кои во наредниот период, во согласност со Просторниот план на Република Македонија, треба да се пошумат. Во првите три години се планира да се изврши пошумување на 2.500 ха голини, со автохтони лисјарски и/или иглолисни садници во зависност од местоположбата и надморската височина. Средствата за пошумување ќе се обезбедат од Програмата за проширена репродукција на шумите, од која ќе се финансираат одгледните и заштитните мерки на овие пошумени површини.

Согласно Акциониот план, во текот на 2009 исто така извршени се и акции за:

- Отпочнување прва етапа на мелиорација на деградирани дабови шуми во Република Македонија на површина од 450 ха-3 год.;
- Промена на постојната законска регулатива во периодот од 2007 до 2009 год.;
- Ажурирање на евиденцијата за државни шуми и разграничување на приватните од државните шуми, во катастарските општини каде е во примена катастарот на недвижности, период од 2008 до 2009 година;
- Спроведување на инвентаризација на шумите во Република Македонија, период од три години;
- Усовршување на шумарскиот кадар од областа на планирање и еколошки прифатлив менаџмент, од 2008 до 2009 год.;
- Изработка на Општ план за стопанисување со шумите во Република Македонија, период од 3 год.;
- Организирање на информативни семинари за приватни сопственици на шуми, (2008-2009);
- Поддршка на сопствениците преку давање информации во однос на пошумувањето, обновата, заштита на шумите, нивното управување, планирање и сертификација, во 2009 год.;
- Изработка на брошура за запознавање на правата и обврските на сопствениците на приватните шуми, во 2009;

- Изградба на теренски стационар (центар за обука) шумска површина доделена на ШФС, за настава и научно истражувачки активности, за период од 3 год.;
- Развивање на програма за адаптација на шумарството во услови на глобалните климатски промени во 2009 год.;
- Изработка на студија за влијанието на активностите на шумарството врз шумските екосистеми во период од 3 год.;
- Спроведување сертификација на 30% од шумите во Република Македонија (високостеблените шуми), за 3 год.;
- Создавање услови за развој на локални мали и средни трговски друштва за преработување на ДШП (консултации, обука и информации), (2008-2009);
- Изготвување Студија за шумските туристички ресурси и нивниот потенцијал за развој на локално и регионално ниво во 2009.

3.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Металичните минерални сировини се широко распространети. Најбогати и најквалитетни се олово-цинковите руди застапени во Источна Македонија, каде се врши и нивната експлоатација во постојните рудници Злетово, Саса и Тораница. Рудите на црните метали (железо, хром, манган) најчесто содржат низок процент на метал или се исцрпени рудните резерви.

Разновидниот геолошки состав и геолошко-тектонската еволуција на терените на Република Македонија овозможиле да се создадат голем број на лежишта, наоѓалишта и појави на различни неметални минерални сировини од кои, од економски аспект, најперспективни се: карбонатните сировини (мермер, травертин, варовници, доломити, магнезит, лапорци), силициските творби (кварц, кварцит, кварцен песок, опалит, перлит, туфови), фелтспатите (натриски, калиски), гипсот, архитектонско-градежниот камен (гранит, гнајс), базалтот, дијабазот и други.

Енергетските минерални потенцијали на Републиката се скромни, како по структура, така и по расположивите резерви. Јагленот во вид на лигнит е најголемото енергетско минерално богатство распространето во: Пелагонискиот, Беровско-Делчевскиот, Ресенскиот, Струшкиот, Скопскиот и Кичевскиот седиментен басен.

Реонизација на рудните наоѓалишта

Респектирајќи го геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони:

1. Западномакедонскиот масив - просторот западно од линијата Радушја-Скопје-Солунска Глава-Битола до државната граница со Албанија.

2. Пелагонидите - средишниот дел на територијата на Републиката помеѓу с. Живојно и рудникот Алшар (во непосредна близина на македонско-грчката граница на југ, па кон ССЗ до линијата с. Драчевица - с. Вражалe на околу 10 км јужно од Скопје).
3. Вардарската зона - во правецот ССЗ-ЈИ, од линијата Радушa - с.Табановце на северната државна граница, кон ЈИ по линијата рудник Алшар - с. Николиќ кај Дојранското Езеро, го зазема средишниот дел на државата.
4. Кратовско-злетовската вулканска област - североисточниот дел од државната територија со простор помеѓу јужните падини на планината Козјак - Кумановското и Кочанското Поле на југоисток.
5. Српско-македонскиот масив - источниот дел од територијата на Републиката, источно од линијата с. Четирце (во близина на северната граница) - Пантелеј (Кочанско) - Ореовица (Радовишко) - Струмица - с. Николиќ - до источната граница кон Бугарија, во југо - источниот дел со Грција.
6. Кенозојските седиментни басени се најмладите езерски, а веројатно и марински седиментациони басени, со различна кенозојска старост и различна литолошка и геотектонска градба (полошкиот, скопскиот, кума-новскиот, славишкиот, овчеполскиот, делчевско-пехчевскиот, струмичкиот, тиквешкиот, пелагонискиот, ресенскиот, дебарскиот и струшкиот).

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во текот на 2009 година Министерството за економија ја изработи "Стратегијата за геолошки истражувања"¹³ со која ќе се овозможи планирање во истражувањата и експлоатацијата на минерални сировини, со одржливо зголемување на дозволите за експлоатација на минерални сировини и овозможување зголемен прилив на средства од наплата на концесискиот надомест.

Врз основа на пополнетиот Информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа и од Министерството за економија, во текот на 2009 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

Табела 4. Геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини по општини (во ха)

Р.бр.	Министерство за економија-по општини	ха		Р.бр.	Општина	ха
1.	Струга	662,3		1.	Вранештица	80
2.	Чашка	250		2.	Дебар	2
3.	Дебар	2460		3.	Карбинци	15
4.	Гази Баба	3650		4.	Долнени	40

¹³ Извештај за 2009 година-Активности кои ги реализираше Министерството за економија

5.	Куманово	620		5.	Пробиштип	452,92
6.	Старо Нагоричане	1850		6.	Сопиште	20
7.	Ростуше	250		7.	Чешиново Облешево	8,13
8.	Прилеп	1718		8.	Новаци	2782
9.	Штип	300		9.	Осломеј	1,5
10.	Кривогаштани	1,3				
11.	Долнени	4970				
12.	Македонски Брод	760				
13.	Чучер Сандево	290				
14.	Свети Николе	560				
15.	Липково	360				
16.	Ранковце	780				
17.	Велес	616				
18.	Аеродром	50				
19.	Сопиште	190				
20.	Петровец	150				
21.	Гевгелија	270				

Податоците коишто се добиени од Министерството за економија и од единиците за локална самоуправа се однесуваат само на површините, бидејќи во доставените информативни листови не беше наведен видот на минералот што се експлоатира.

Министерството за Економија во текот на 2009-та година имаше активности за изработка на "Стратегија за геолошки истражувања, одржливо искористување и експлоатација на минералните сировини за период 2010-2030 година", којашто е во завршна фаза. Со Стратегијата се предвидува да се воведат планирање во делот на геолошки истражувања и експлоатација на минералните сировини, а се со цел за нивно рационално и одржливо искористување. Исто така дел од насоките во Стратегијата се и давањето на акцент во делот на геолошките истражувања за геотермална и петротермална енергија т.е. искористување на енергијата на карпите.

3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

Долгорочното планирање и реализацијата на активностите во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура треба да се одвива во правец на:

- Користење на површинските и подземните води за водоснабдување, паралелно со спроведување на мерки за нивна заштита;
- Користење на водите од изворите со поголем капацитет и од акумулациите за реализација на водостопански решенија преку кои поголем број корисници ќе можат да ги покријат своите потреби од вода;
- Максимална заштита на водите преку заштита на квалитетот на водите на самите изворишта на загадување;

- Унапредување на водниот екосистем со зачувување на природните, вештачките и речните текови.

Ефикасно спречување на пороите и ерозијата на одредено подрачје со согледување на причините за нивната појава и комплексно решавање на проблемите на целиот слив.

Активностите кои се превземени за реализација на планските определби зацртани со "Просторниот план на Република Македонија" по општини и населени места во текот на 2009 година прикажани се во следната Табела:

Табела 5. Преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура во Републиката

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
1	Скопје						
2	Аеродром		1. Во Г. Лисиче во тек е изградба на канализациска мрежа.	/	/	/	/
3	Бугел	1. Во тек е проширување на вод. мрежа во с. Љуботен (0,96 км) со зафаќање на вода од река	1. Во с. Љубанци е проширена сек. канализациска мрежа. Селото е приклучено на канал. мрежа на градот Скопје		1. Регулирано е коритото на р. Серава во долж. од 1 км	/	/
4	Гази Баба	1. Изградба на бунар со филтер станица за водоснабдување на с. Страчинци. 1. Изградена е филтер станица за водоснабдување на с. Раштак. 2. Изградба на вод. мрежа за Камник, 5 км. 3. Во с. Булачани проширен е вод. систем со зафаќање на вода од три каптажи, изградба на довод и реконструкција на дел од вод. мрежа.	1. Проширување на уличната атм. и фек канализација, 1,5 км. (Јужноморавска бригада)	/	/	/	/
5	Ѓорче Петров	1. Изграден а е секундарна мрежа во с. Волково, Стопански Двор и Кисела Јабука, 0,56 км	1. Завршена е изградбата е секундарната мрежа во с. Волково, Стопански Двор и Кисела Јабука започната во	/	/	1. Исчистени се каналите за наводнување во должина од 2,2 км,	

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		2. Изградба на пумпна станица за с. Орман	2008 год, 31,4 км. Реципиент р. Лепенец			од планирани 3,6 км (Волково, Стопански Двор, Ново Село)	
6	Карпош	/	/	/	/	/	/
7	Кисела Вода	1. Проширување на водоснабдителната мрежа за населбите Пинџија и Усје	1. Во градба е фек. канализација за населбата Драчево	/	/	/	/
8	Сарај	/	1. Во градба е фек. канализација за с. Грчец, Свиларе 2. Во градба е колектор за с. Грчец, Глумово и Шишево	/	/	/	/
9	Центар	/	/	/	/	/	/
10	Чаир	/	/	/	/	/	/
11	Шуто Оризари	/	/	/	/	/	/
12	Арачиново	1. Во с. Арачиново се врши приклучување на домаќинствата на водоснабдителниот систем (започнат во 2004 год.) 2. Во с. Орланци изграден е резервоар (започнат во 2008 год.) 3. Во с. Грушино во тек на изградба е водоснабдителен систем	/	/	/	/	
13	Берово	1. Проширен е водоснабдителниот систем за Берово со довод од 1,2 км,	1. Изградена е секундарна мрежа од 3,5 км во Берово, и регионален колектор од 5	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		секундарна мрежа 0,65 км и резервоар 1200 м ³ .	км со пречистителна станица. Реципиент Владимирска Река				
14	Битола	1. Превземени се активности за водоснабдителни системи во вкупна долж. од 10 км.	1. Превземени се активности за проширување на постоечките канализациски системи во вкупна долж. од 1,2 км.	/	/	/	/
15	Богданци	1. Изграден е потисен цевковод од 1,5 км Гавато - Богданци 2. Изграден е резервоар за с. Селемпи	/	1.Наводнување на 200 ха од бунари	/	/	/
16	Боговиње	/	/	/	/	/	/
17	Босилово	1, Изграден е водовод за с. Робово (1,3км) и с. Еднокуќево (1,3 км)	/	/	/	/	/
18	Брвеница	/	1. Во градба е фек. канализација во с. Г. Челопек	/	/	/	/
19	Валандово	/	1. Во градба е фек.ална канал. во с. Пирава	/	/	/	/
20	Василево	1. Проширена е вод. мрежа во с. Градашорци, с. Дукатино и с. Добрашинци.	/	/	/	/	/
21	Вевчани	/	/	/	/	/	/
22	Велес	1. Проширување на водоснабдителна мрежа во с. Црквино(резервоар) 2. Проширување на водоснабдителна мрежа во с.Сливник (резервоар, потис и секундарна мрежа)	1. Во градба е фек. кан. во с. Г. Оризари (0,5 км) и пречистителна станица (400 ЕЖ); започната во 2008 год. 2. Изградена на фек. кан. во с. Бузалково (2,101 км) започната во 2008 год.	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		3. Во градба е вод. систем за Раштани	Изградба на фек. канал. за с. Црквино 0,3 км.				
23	Виница	1. Дограден на вод. систем во с. Драгобраште (1,6 км) започнат во 2008 год 2. Проширување на вод. систем за с. Липец	/	/	1. Регулација на реките во с. Лески, 0,3 км и с. Градец 0,22 км	/	/
24	Вранештица		1. Проширена е канализациската мрежа во с. Чelopeци (2,8 км)	/	/	/	/
25	Врагчиште	1. Проширување на вод. систем за с. Неготино и Сенокосе со зафаќање на извор над с. Ломница 2. Во фаза на реконструкција е вод. систем за с. Добро Дол		/	/	/	/
26	Гевгелија	1. Проширување на водос. систем во с. Смоквица 1,65 км	1. Во фаза на проширување на канализ. мрежа во Гевгелија за 1,24 км. 2. Изграден колектор во с. Мрзенци 1,97 км	/	/	/	/
27	Гостивар	1. Во градба е доведен цевковод за с. Дебреше	1. Во градба е фек. и атм. канал. во с. Чајле 2. Во градба е фек. канал. во с. Чегране	/	/	/	/
28	Градско	/	1. Во градба е фек. канал. во Градско	/	/	/	/
29	Дебар	1. Проширен е водоснабдителниот систем за с. Могорче со изградба на	1. Изграден е колектор за отпадни води од Дебар и околни населби (0,45 км)		1. Регулирано е речното коритото во с. Д. Косоврасти	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		довод од 1,1 км и резервоар од 500 м ³ .			во долж. 0,4 км		
30	Дебарца	1. Изградени се каптажи за с. Брежани, за с. Оздолени 2. Изграден е резервоар за с. Горенци 250 м ³ . 2. Изграден е доводен цевковод за с. Волино (2,6 км)	/	/	1. Регулирано е коритото на Голема Река во с. Белчишта	/	/
31	Делчево	/	/	1. Изграден систем за наводнување на 50 ха со отворени канали и 160 ха со вештачки дожд.	/	/	/
32	Демир Капија	/	1. Проширување на сек. канализациска мрежа (0,7 км) во Демир Капија		/	/	/
33	Демир Хисар	/	/	/	/	/	/
34	Дојран	1. Во изградба е довод на вода за Стар Дојран	/	/	/	/	/
35	Долнени	/	1. Изградба на канализациска мрежа од 2,34 км. за с. Црнилиште, реципиент р. Строошка.	/	/	/	/
36	Другово	/	1. Изградена е сек. фек. канал. (1,068 км) за Другово, во 2008 год, но не е во функција. Потребно е да се изгради колекторот. 2. Започната е изградба на фек. кан. мрежа со пречистителна станица за с. Г.	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
			и Д. Добреноец.				
37	Желино		1. Изграден е колектор, 3 км и секундарна мрежа 1 км во Желино. Реципиент р. Вардар		1. Во атар на с. Желино регулирано е коритото на р. Вардар во должина од 0,4 км		
38	Зајас	1. Изграден е довод (втора фаза) за Зајас	1. Во градба е фек. канал. во Зајас Укај	/	/	/	/
39	Зелениково	/	1. Изградена е фек. канализација во с. Таор	/	/	/	/
40	Зрновци	/	1. Во градба е фек. канал. во Видовиште	/	/	/	/
41	Илинден		1. За с. Марино изграден е колектори примарна мрежа во должина од 5,7 км. Во тек е изградба на нови 6 км. Изградена е пречистителна станица 1250 ЕЖ, во фаза на изградба е уште една со капацитет од 1250 ЕЖ				
42	Јегуновце	1. Во фаза на градба е секундарна мрежа во с. Туденце (3км) и Раотинце (4,2 км)	1. Изградена е фек. канал. со пречистителна станица во с. Рогачево	/	/	/	/
43	Кавадарци	1. Проширен е водос. мрежа во с. Дреново, 0,2 км, со зафаќање на вода од изворите Мотичани и Црквиште		/	/	/	/
44	Карбинци		1. Изграден колектор (3,6 км) за с. Радање.	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
45	Кичево		1.Проширување на канал.зациската мрежа во населбите Копчка 2, Раптански Пат, 22-ри Декември - I фаза, Кошарани	/	/	/	/
46	Конче		1. Изградена сек. мрежа за Конче во долж. од 1,2 км. Во тек на изградба пречистителна станица за 1500 ЕЖ	/	/	/	/
47	Кочани	1.Реконструиран е потсниот цевовод за с.Тркања (1,7км)	1. Во градба е фек. канал. во с. Прибачево	/	/	/	/
48	Кратово	1. Изградени се резервоари како дел од градската мрежа	1. Во градба е фек. колектор до речното корито во Кратово	/	/	/	/
49	Крива Паланка	1. Во тек е проширување ан градската мрежа	/	/	/	/	/
50	Кривогаштани		/	/	1.Регулирање на реното корито во с. Кривогаштани 0,215 км.	/	/
51	Крушево	1.Изградена е вод. мрежа во с.Норово	1. Во градба е фек. канал. во с. Врбоец	/	/	/	/
52	Куманово	/	1. Проширена е градската фек. канализација	/	/	/	/
53	Липково	1.Изграден е водовод за с. Слупчане, 0,7 км	1. Во градба е фек. кан за с. Слупчане (0,7 км) почната во 2008 год.	/	/	/	/
54	Лозово	1. Изградена е мрежа со резервоар за водоснабдување на с.		/	/	/	/

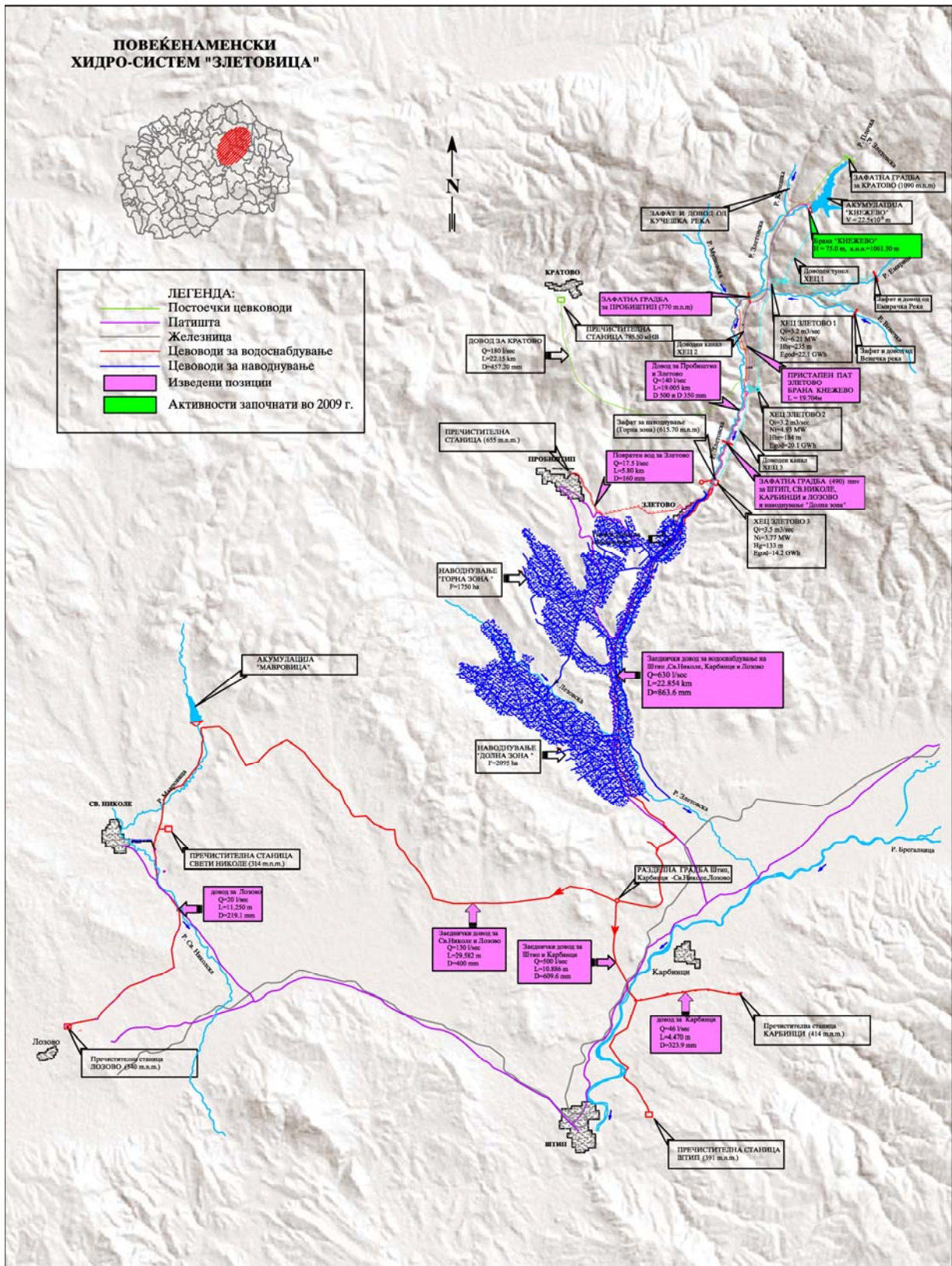
	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		Ѓузумелци					
55	Маврово и Ростуша	1. Проширени се водоснабдителните системи за с. Скудриње, Леуново, Жировница и Требиште.	/	/	/	/	/
56	М. Каменица		1. Изградена сек. канализациска мрежа 0,6 км во с. Саса		1.Регулација на р. Каменичка во М.Каменица (0,07 км). Во текот на 2008 год регулирани се 0,2 км	/	/
57	М.Брод	/	/	/	/	/	/
58	Мопла	1. Изграден е довод. цевковод за с. Дедебалци, Добрушево и Алинци 2. Во тек на градба е вод. систем за с. Подино и Свето Тодори	/	/	/	/	/
59	Неготино		1. Изграден е колектор од 1,5 км за с. Војшанци	1. Изграден е систем за наводнување на 149 ха со отворени канали, 212 ха со вештачки дожд и 14 ха систем капка по капка. Изворник акумулација- Тиквеш	/	/	/
60	Новаци	1. Сеалата Далбеговци, Г. Агларци и Д. Агларци приклучени се на градската вод. мрежа на градот Битола	/	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		2. Во тек на градба е приклучок на вод. систем за с. Бач на градската вод. мрежа					
61	Ново Село	1. Изградена е филтер станица и резервоар за водоснабдување на с. Сушица. 2. За с. Борисово изграден е довод (3,2 км) и секундарна мрежа(3,2 км)	/	/	/	/	/
62	Осломеј		Во с. Видовиште изградена е секундарна канализациска мрежа во должина од 1,0 км 2. Во фаза на градба е фек. канализација во с. Стрелци - Гарани	/	/	/	/
63	Охрид	1. Во фаза на градба е вод. систем за с. Лескоец	1. Во градба е фек. канал. во с. Лескоец	/	/	/	/
64	Петровец	1. Изграден е бунар и доведен цевковод за с. Средно Коњари	/	/	/	/	
65	Пехчево	1. Во фаза на проширување е вод. мрежа во Пехчево, с. Чифлик, Умлена, Негрово и Робово, кои се приклучени на ВС "Пехчево" во 2008 год.	1. Во градба е фек. канал. во с. Робово	/	/	/	/
66	Пласница	1. Во градба е систем за водоснабдување за с. Лисичани Дворци,	/	/	/	/	

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		Преглово и Пласница од ВС Студенчица. За с. Пласница доводот и резервоарот е започнат во 2007 год.					
67	Прилеп	1.Изграден е бунарски систем за подобрување на водоснабдувањето на Прилеп.	1. Проширена е фек. и атм. канализација во градот (0,8км)	/	/	/	/
68	Пробиштип	1. Проширување на вод. систем за с. Лесново	1. Изградба на фек. канализација за с. Лесново. Предвидена е пречистителна станица.	1. Изградени канали за наводнување на 100 ха во с. Лесново.	/	/	/
69	Радовиш	/	1. Изграден е дел од колекторот за Радовиш (0,687 км) 2. Изграден е колектор (1,5км) во с. Воиславци 3. Изградена е фек. канализација во с. Калугерица, Ињево и Јаргулица	/	/	/	/
70	Ранковце	1. Изграден е вод. систем за с. Опила и Љубанци (започната 2008 год.) 2. Во фаза на градба е вод. систем за Ранковце, с. Отошница и Радибуш	/	/	1. Регулирано е коритото на Ранковачка Река во должина од 0,25км.	/	/
71	Ресен	/	/	/	/	/	/
72	Росоман	1. Изграден водосн. систем од бунарио за с. Росоман,	1. Изграден е колектор (2,2 км) и секундарна мрежа (22,8	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		Сирково, Манастирец и Паликура	км) за с. Росоман, Сирково и Манастирец.				
73	Свети Николе	1. Завршена е втора фаза од проектот за алтернативно водоснабдување на Свети Николе и во тек е третата фаза	1. Во градба е колектор од 0,36 км за с. Амзабегово	/	/	/	/
74	Сопиште	/	/	/	/	1. Превземени се градежни работи на свлечиштето кај с. Ракотинци (1ха)	
75	Старо Нагоричане	1. Почнато е проширување на постоечкиот вод. систем за Младо Нагоричане со изведба на 2 бушотини, довод од 4 км, резервоар 500 м ³ , пумпна станица и секундарна мрежа 15 км	/	/	/	/	/
76	Струга	1. Реконструирана е вод. мрежа во с. Делогожди	1. Изградена е фек. канализација - прва фаза во с. Велешта 2. Во фаза на градба е колектор за с. Ложани, Бицево, Ново Село, Ливад, Корошишта, Цепин и Делогожди	/	/	/	/
77	Струмица	1. Реконструирана е вод. мрежа во с. Банско, 0,9 км., прва фаза 2. Во тек на изградба е вод.	1. Во с. Муртино изграден е колектор и секундарна мрежа 2,3 км. Реципиент р. Водочница	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		мрежа за с. Рич					
78	Студеничани	/	1. Изградена е фек. канализација - втора фаза во с. Батинци	/	/	/	/
79	Теарце	1. Изградена е секундарна вод. мрежа во с. Доброште во долж од 6 км 2. Во фаза на градба е вод. систем за с. Нераште	1. Изградена е колектор за отпадни води во с. Доброште во долж од 3 км 2. Во фаза на градба е фек. канализација во с. Теарце, Пршовце, Глоги и Доброште	/	/	/	/
80	Тетово	1. Во фаза на градба е довод. цевководи од зафат на Студена Река и р. Пена за подобрување на водоснабдувањето на Тетово	/	/	/	1. Санирано е свлечиштето кај с. Гермо	/
81	Центар Жупа	1. Изграден довод на вода од извор Лучиште за Центар Жупа во должина од 10 км.	/	/	/	/	/
82	Чашка	1. Изграден е водоснабдителен систем за с. Голозинци - бунар, потисен цевковод 1 км, резервоар 62 м ³ .	1. Проширена е секундарната кан. мрежа во с. Теово. Пречистителната станица е изградена во 2005 год. Реципиент р. Бабуна		/	/	/
83	Чешиново Облешево	/	/	/	/	/	/
84	Чучер Сандево	/	/	/	/	/	/
85	Штип	1. Во фаз анаградба е бунар за водоснабдување на с. Селце	1. Во градба е фек. канализација во с. Чардаклија	/	/	/	/

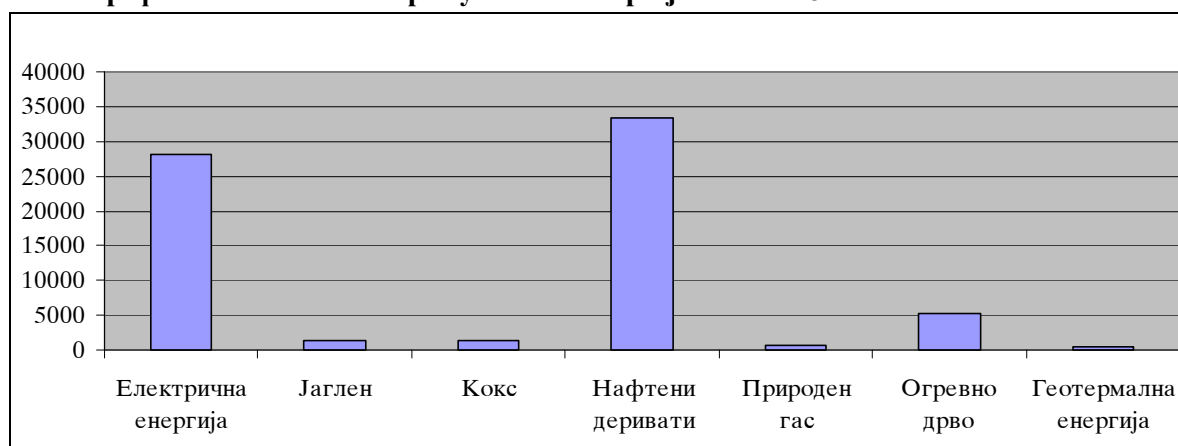
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Потребите од одделни видови енергија во Р. Македонија како и можностите за нивно задоволување со производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р. Македонија, кој што го изготвува Министерството за економија, а го донесува Владата на Р. Македонија, по претходно мислење од Регулаторната комисија за енергетика. Со Енергетскиот биланс на Р. Македонија, во 2009 год. во финалната потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на нафтени деривати и електричната енергија, а најмало е учеството на геотермалната енергија и природниот гас. Финалната потрошувачка на енергија ги вклучува потребните количини енергија за крајните потрошувачи, не сметајќи ги количините на горива (лигнит, мазут и природен гас) што се користат за производство на електрична енергија. Соодветно, во примарната енергија потребна за покривање на финалната потрошувачка не е вклучена електричната енергија произведена во термоелектраните на јаглен, мазут и природен гас.

Табела 6. Финална потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	1000 ТЈ	%
Електрична енергија	28070	39,78
Јаглен	1325	1,88
Кокс	1431	2,03
Нафтени деривати	33397	47,33
Природен гас	611	0,87
Огревно дрво	5260	7,45
Геотермална енергија	473	0,67
Вкупно	70567	100,00

Графикон 3. Финална потрошувачка на енергија во 1000 ТЈ

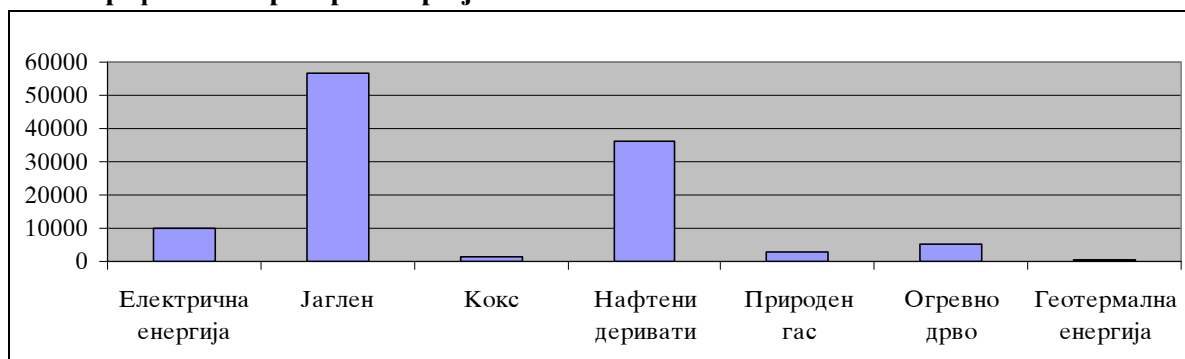
Во 2009 година остварена е финална потрошувачка (помала за 6% во однос на 2008 год.) како резултат на негативното влијание на глобалната економска состојба, што најмногу се одрази кај металопреработувачката индустрија.

Предвидената финална потрошувачка е обезбедена од примарна енергија од домашно производство и од увоз. Домашното производство учествува со 58% во финалната потрошувачката на енергија додека увозот изнесува 42%. Учеството на домашното производство е зголемено за 1% во однос на 2008 година.

Табела 7. Потрошена примарна енергија (во 1000 ТЈ) и нејзино учество (во %)

Видови на енергија	1000 ТЈ	%
Електрична енергија	10201	9.05
Јаглен	56482	50.09
Кокс	1431	1.27
Нафтени деривати	36156	32.07
Природен гас	2705	2.44
Огревно дрво	5260	4.67
Геотермална енергија	473	0.42
Вкупно	112753	100,00

Графикон 4. Примарна енергија во 1000 ТЈ

Во потрошената примарна енергија доминантен е јагленот и нафтените деривати со учество од 50% односно 32%.

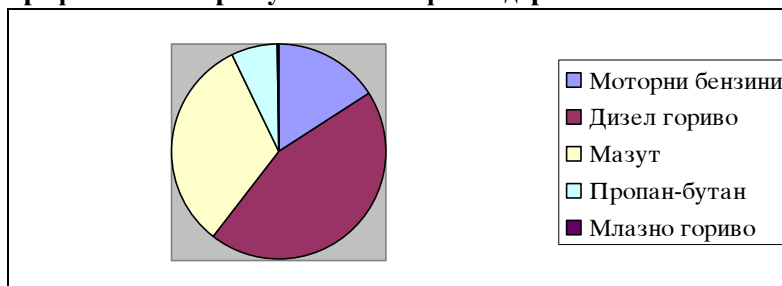
Билансот на нафтени деривати ги опфаќа увозот на сурова нафта и нафтени деривати, преработката на сурова нафта и потрошувачката на нафтени деривати.

Табела 8. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	129343	15,71
Дизел гориво	370068	44,94
Мазут	265591	32,25
Пропан-бутан	56943	6,92
Млазно гориво	1513	0,18
Вкупно	823458	100,00

Потрошувачката на нафтени деривати е зголемена за 11% во однос на 2008 година. Во изминатата година најзастапен дериват во потрошувачката е дизел горивото.

Графикон 5. Потрошувачка на нафтени деривати во тони

Вкупните количини на произведени нафтени деривати во Рафинеријата ОКТА во 2009 година изнесуваат 1.095.096 тони. Најголем дел од вкупното производство се дизел горивата и мазутот.

Табела 9. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	187604	17,13
Дизел гориво	409162	37,36
Мазут	375591	34,30
Пропан-бутан	29060	2,65
Млазно гориво	13478	1,23
Сопствена потрошувачка	80201	7,32
Вкупно	1095096	100,00

Во 2009 година најголем дел од набавката на нафтени деривати е обезбедено преку домашно производство од ОКТА-Рафинерија и мал дел од увоз. Преку нафтоводот Солун-Скопје увезени се 1.007.084 тони сурова нафта што е за 5.82% помала количина во однос на претходната година.

Вкупно увезените количини на нафтени деривати во Р. Македонија во 2009 година изнесува 256.556 тони, што е скоро за три пати повеќе од 2008 год. при што Рафинеријата ОКТА учествува со 56.25%, Макпетрол со 26.85% и Лукоил Македонија со 16.9%. Извозот на нафтени деривати во 2009 година изнесува 358.817 тони и истиот во однос на 2008 година е зголемен за 0.44%.

Најголем извозник на нафтени деривати е Рафинерија ОКТА. Продажбата на нафтени деривати на домашен пазар во 2009 година изнесува 808.390 тони, односно продажбата е зголемена за 3.4% во однос на 2008 година.

Република Македонија располага со нискоквалитетен јаглен-лигнит. Сите останати видови на јаглен (камен јаглен, кокс и др.) се обезбедуваат од увоз. Вкупната потрошувачката на јаглени (лигнит, камен јаглен и кокс) изнесува 7.435.515 тони од кои најголем дел (97,8%) е лигнитот за термоелектраните во Битола и Осломеј. Покрај коксот, увезен е и камен јаглен кои се неопходни горива за технолошкиот процес во индустријата. Вкупната потрошувачка на сите видови на јаглен е помала во однос на 2008 година за 0.5%.

Табела 10. Потрошувачка на лигнит, кокс и камен јаглен (во тони)

	Лигнит	Кокс	Камен јаглен
ФЕНИ Индустр	2152	1469	102733
Силмак	8200		10000
Тетекс-Тетово	15884		
Макстил	2429	1239	2429
Димко Митрев-Велес	3059		
Шеќерана-Битола	20607	234	
Цементарница Титан	20607	48909	
ТЕ Битола	6180000		
ТЕ Осломеј	1030000		
Широка потрошувачка	8000		
Вкупно	7268502	51851	115162

АД ЕЛЕМ во 2009 год. ги продолжи активностите за отварање на рудникот Брод-Гнеотино. Изработени се урбанистички проекти за рудничкиот круг и пристапниот пат до рудникот Брод-Гнеотино.

Потрошувачката на огревно дрво во 2009 год. изнесува 483.000 м³ и е помала за 35% од потрошувачката во минатата година.

Вкупните увезени количини на природен гас во Р. Македонија во текот на 2009 година изнесуваат 80x10⁶ нм³ додека вкупните испорачани количини на природен гас изнесуваат 79.1x10⁶ нм³. Увезените количини на природен гас се за 50% помали во однос на 2008 година. Најголеми потрошувачи на природен гас во 2009 год. се: Топлификација-Скопје, Макстил и Митал со учество од 29,6%; 27.9% односно 11,6%. Во јануари заради прекинот на испорака на природниот гас, заради спорот меѓу Русија и Украина, предизвика целосен застој во процесот на производството на Макстил и ФЗЦ 11 Октомври-Куманово. Тогаш наместо планираните 22,1x10⁶ нм³ беа испорачани само 5,1x10⁶ нм³.

За потребите на "ТИРЗ Скопје" на локалитетот Бунарџик изграден е гасовод во должина од 0,6км. Во 2009 година Дирекцијата за технолошко индустриски развојни зони-Скопје на корисниците во ТИРЗ-Скопје им испорача 283.888 нм³.

Од информативниот лист, добиен од АД ГАМА евидентирана е градба на приклучна делница во гасоводниот систем со вкупна должина од 1382,6м. Во 2009 година, на мерно-регулационите станици измерени се следните количини на природен гас:

- МРС Алкалуид-Скопје со 1.000.000 нм³/h
- МРС Енергоуслуги-Скопје со 10.000.000 нм³/h
- МРС Факом-Скопје со 500.000 нм³/h
- МРС Ел Астека-Скопје со 55.000 нм³/h
- МРС Виталија-Скопје со 250.000 нм³/h
- МРС Пекара Диме-Скопје со 250.000 нм³/h
- МРС Здравје Радово-Куманово со 360.000 нм³/h.

Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 2.011.000 м³ односно 473 ТЈ. што претставува намалување за 11% во однос на претходната година.

Вкупната финална потрошувачка на електрична енергија изнесува 7797 GWh и е помала за 10% во однос на 2008 година и најмногу се должи на големото намалување на потрошувачката кај големите (квалификувани) потрошувачи приклучени на преносната мрежа (80.8%).

Табела 11. Остварена вкупна потрошувачка на електрична енергија (во GWh)

I. Директни потрошувачи-вкупно	1171
Квалификувани потрошувачи-вкупно	1043
Фини индустри	507
Силмак	87
Скопски легури	5
Макстил	185
Митал	37
Титан	81
Рафинерија	58
Бучим	85
Тарифни потрошувачи-вкупно	128
Рудник Суводол	86
Рудник Осломеј	21

Македонски железници	20
II. Дистрибутивни (тарифни) потрошувачи-вкупно	5318
Потрошувачи на 10, 20 и 35 kV	906
Домаќинства	3300
Останати потрошувачи на 0,4 kV	1006
Улично осветлување	106
III. Загуби во мрежата-вкупно	1308
Дистрибутивни мрежи	1127
Преносни мрежи	181
Се вкупно	7797

Загубите во дистрибутивните мрежи се помали за 12,6% во однос на 2008 година. Кај тарифните потрошувачи најголемо е учеството на потрошувачката во домаќинствата 61%, останатите потрошувачи се 18%, потрошувачката на 10, 20 и 35 kV е 17% додека уличното осветлување и загубите се 2% од вкупната потрошувачка на електрична енергија на тарифните корисници.

Табела 12. Остварена вкупна потрошувачка на електрична енергија за тарифни потрошувачи (во GWh)

I. ЕВН Македонија-вкупно	5268
Потрошувачи 10, 20 и 35 kV	859
Домаќинства	3300
Останати потрошувачи на 0,4 kV	1003
Улично осветлување	106
II. ЕЛЕМ-вкупно	49
Потрошувачи 10, 20 и 35 kV	47
Останати потрошувачи на 0,4 kV	3
III. Останати тарифни потрошувачи-вкупно	128
Рудник Суводол	86
Рудник Осломеј	21
Македонски железници	20
IV. Вкупно тарифни потрошувачи	5445

Остварената потрошувачка за тарифните потрошувачи е зголемена за 4% во однос на 2008 година, најмногу заради зголемената вкупна потрошувачка во ЕВН Македонија, која е поголема за 4,6% во однос на претходната година.

Потребите од електрична енергија беа обезбедени во најголем дел со домашно производство и дел од увоз.

Табела 13. Остварена вкупно производство на електрична енергија (во GWh)

I. Вкупно големи електрани	6015
1. Вкупно ХЕ	1051
Вкупно Маврово	340
Вруток	269
Врбен	30
Равен	41
Тиквеш	127
Глобочица	175
Шпиле	273

	Козјак	148
2.	Вкупно ТЕ	4964
	ТЕ Битола 1	1430
	ТЕ Битола 2	1368
	ТЕ Битола 3	1393
	ТЕ Осломеј	594
	ТЕ Неготино	178
II.	Вкупно мали електрани	148
	РОТ Макхидро	116
	ЕВН Македонија	21
	Останати мали ХЕ	10
III.	Вкупно домашно производство (I+II)	6162
1.	ЕЛЕМ (регулиран производител)	5836
2.	Независни производители	326
IV.	Нето увоз	1635
V.	Расположиво (III+IV)	7797

Вкупните расположиви количини на електрична енергија во РМ во 2009 год. се помали во однос на 2008 год. за 9% заради намалената потрошувачка во индустријата. При тоа, заради поволните хидролошки состојби зголемено е производството на големите ХЕ за 5%, на малите ХЕ за 51%, а увозот на електрична енергија е намален за 40% во однос на 2008 год.

Во 2009 година продолжени се активностите на градбата на: ХЕЦ Св. Петка, комбинираниот гасна електрана во Општина Гази Баба-Скопје, изработка на урбанистичка документација за рудникот Брод-Гнеотино и истражувачки работи кај рудниците за јаглен Мариово и Поповјани.

Конективни и преносни водови

Заради сè поголемиот увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. Во 2009 година завршена е и пуштена во работа ТС Штип 400/110kV; 300MVA. Изготвена е Студија за оценка на влијанието на 400kV водот "ТС Штип-македонско српска граница" врз животната средина. Изградени се и приклучени во електроенергетскиот систем на РМ 110kV трафостаниците во Теарце и Драчево, а трафостаниците во Петровец и Бунарцик се во завршна фаза на градба.

Од преносната 110kV мрежа на Р. Македонија, започнато е со реконструкција на 110kV водовите Скопје1-Тетово1 и градбата на делницата до ТС Бунарцик, а изготвени се студии за оценка на влијанието на 110kV водот Скопје1-Куманово1, 2x110kV водот Битола3-Битола4 и 110kV водот Скопје1-Тетово1 врз животната средина.

Дистрибутивна мрежа

Од особена важност за квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија е надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р. Македонија. Од прашалиците од општините во РМ добиени се податоци за градбата на нови водови и трафостаници во дистрибутивната мрежа.

Табела 14. Преглед на изградени дистрибутивни трафостаници во РМ по општини

Општини во Р. Македонија	Нови 10/0,4kV трафостаници	10kV мрежа (км)
Велес	2	
Гази Баба		1
Ѓорче Петров	1	
Желино	1	
Радовиш	7	6
Илинден	2	
Пробиштип	1	
Теарце	1	
Сопиште	1	
Берово	1	
ВКУПНО	17	7

Наведените податоци за изградбата на вкупно 8 трафостаници во дистрибутивната мрежа во Р. Македонија за 2008 год. не ги сметаме за целосни, бидејќи во добиениот од ЕВН Македонија прашалник, не се внесени податоци за градба и реконструкција на 10kV трафостаници и далноводи.

Обновливи извори на енергија

Една од долгорочните цели на Владата на Република Македонија во енергетскиот сектор е зголеменото искористување на обновливите енергетски извори во согласност со расположивите домашни ресурси, технолошки развој и вкупната економска политика. Обновливите извори на енергија се преставени преку хидроенергијата, геотермалната енергија и огревното дрво. Вкупната примарна енергија добиена од обновливите извори на енергија во 2009 година изнесува 10.047 TJ што е за 5% помалку од 2008 година.

Од обновливите извори на енергија, според добиените прашалници од АД ЕЛЕМ, во Богданци се планира градба на ветропарк за производство на електрична енергија, а за истиот изработени се Услови за планирање на просторот и оценка на влијание врз животната средина.

Направена е ревизија на идејниот проект за Фаза 3-Објекти за производство на електрична енергија на Хидросистемот Злетовица, според кој ќе бидат изградени вкупно 6 мали хидроелектрани со вкупна инсталирана моќност од 10 MW и можно годишно производство од 50 GWh, а за што во фаза е изработка на идеен проект.

Според добиените прашалници, во општината Илинден во с.Кадино изградена е сончева електрична централа со инсталирана моќност од 10,2 kW и можно годишно производство од 18 MWh.

Други активности во областа на енергетиката

Министерството за економија на Република Македонија презентира Годишен извештај за своите активности во 2009 година. Од донесените стратешки документи, две се во областа на енергетиката, и тоа:

- Стратегија за развој на енергетиката во РМ до 2030 година (усвоена од Владата на РМ на 20.04.2010 год.)
- Стратегија за искористување на обновливите извори на енергија

Стратегиите се изработени од страна на МАНУ, доставени се до другите релевантни институции да го дадат своето мислење за да потоа ќе бидат усвоени од Владата на Република Македонија.

Годишната програма на Министерството за економија за 2009 год. е подготвена согласно Програмата на Владата на Република Македонија. Министерството има реализирано 11 програми од кои во енергетиката е Програмата за детални истражувања на енергетски минерални сировини. Цел на ова програма е реализација на детални геолошки истражувања за изнаоѓање на нафта, гас и јаглен на повеќе локалитети во РМ.

Во 2009 година преку Министерството за економија потпишани се 23 договори за концесија за вода за производство на електрична енергија од мали хидроелектрични центри. Од нив, компанијата Enerxi Coter доби 16 локации со вкупна инсталирана моќност од 6,5 MW и предвидено годишно производство од 26,1 GWh, а компанијата Мали Хидроелектрани доби 7 локации со вкупна инсталирана моќност од 5,4 MW и предвидено годишно производство од 23,1 GWh.

Министерството за економија во текот на 2009 год. реализира 5 проекти во областа на енергетиката и тоа:

- Проект за енергетска ефикасност за згради
- Продолжување на реализација на Проектот еколошка санација и енергетска рационализација на Геотермалниот систем Геотерма-Кочани
- Соларни загревачи на вода
- Штедете електрична енергија
- Зајакнување на административниот капацитет на секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика

Преку неколку свои секторски програми Министерството за економија обезбедува субвенции за компании во РМ. Во 2009 година од буџетот, Министерството субвенционираше 500 домаќинства кои поставија сончеви колектори во своите домови.

3.3. Население и организација на населбите и дејностите

3.3.1. Демографски развој

Населението спаѓа меѓу основните елементи на организација и уредување на просторот. Тоа е најбитен фактор на идниот развој на земјата и општеството. Утврдувањето на концептот на просторната организација, уредувањето и користењето на територијата на Република Македонија зависи од развојот, структурните промени и просторната дистрибуција на населението.

Просторната разместеност и дистрибуција на населението, ја наметнува потребата од соодветна организација на различни активности кои претставуваат неопходни предуслови за нормално одвивање на животот на определена територија. Во тој контекст, проучувањето на населението, неговата динамика и структурните промени, треба да укаже на спецификите во демографскиот развој и нивното значење од аспект на организирање на просторот.

На просторот на Републиката евидентни се регионални диспропорции и нерамномерен развој. Ова, пред сè, е изразено преку разместувањето на населението и демографските тенденции во однос на природните потенцијали, развиеноста на стопанството, социјалните капацитети и инфраструктурната мрежа. Кон оваа состојба во голема мера придонесува и диспропорцијата помеѓу материјалното производство и степенот на развиеноста на јавните функции.

Анализата за демографскиот развој во Републиката во овој Годишен извештај се однесува на 2008 година со оглед на тоа што во времето на изработка на овој извештај последните расположиви податоци за оваа област објавени од Државниот завод за статистика се однесуваат на 2008 година.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 630" на крајот на месец декември 2008 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.048.619 жители, што претставува зголемување на бројот на жители за 3442 лица или пораст од 0,2%.

Просечната стапката на наталитет во 2008 год. изнесуваше 11,2 промили, а стапката на морталитет 9,3%. Намалување е евидентирано кај смртноста на доенчињата и малите деца изразено преку стапка која изнесува 9,7 промили.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови на Р. Македонија се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија. Во општините Гостивар, Дебар, Кичево, Струга и Тетово населението учествува со 14 % во вкупното население во Републиката и остварува стапка на природниот прираст во распон од 0,7 до 5,7 промили, со што се продлабочува јазот во регионалниот развој. Исто така, во општините со висок пораст на население се остварува низок бруто домашен производ по жител, со што уште повеќе се намалува можноста за подинамичен социо-економски развој на Републиката.

Изнесените демографски состојби наложија потреба во рамките на долгорочните насоки на популационата политика да се изработи национална стратегија. На почетокот од 2008 година беше донесена Стратегија за демографски развој на Република Македонија за периодот 2008-2015 година.

Националната стратегија е во согласност како со другите национални стратегии во државата, така и со меѓународната правна рамка на ЕУ. Стратегијата го уважува правото на човекот за индивидуално однесување и избор, во контекст на основните права на сегашното и потребите на идното население. Таа овозможува преку социо-економски развој да се создадат сеопфатни, одржливи и изедначени можности за развој на поединците.

Стратегијата за демографски развој е основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Стратегијата ќе овозможи во Република Македонија да се воспостават услови за одржлив демографски развој базиран врз подобар квалитет на животот и благосостојба за секој поединец и секое семејство, независно од местото на живеење, родовата, старосната и етничката припадност на граѓаните, уживајќи го притоа човековото право на индивидуален избор и однесување и имајќи ги предвид потребите на сегашните и идни генерации.

Оваа стратегија е насочена кон подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, негов одржлив раст и рамномерна дистрибуција на човечкиот капитал на целата територија и зголемување на социјалната кохезија помеѓу различните групи на население во земјата.

3.3.1.1. Природно движење на населението

Природното движење на населението, покажува тенденција на зголемување. Според објавените проценети податоци за населението од страна на Државниот завод за статистика за 2009 година¹⁴ природниот прираст се проценува на 5180 лица што претставува зголемување од 1217 лица во однос на 2008 година.

Табела 15. Природно движење на населението во Република Македонија

	2008	2009	2008/2009
Живородени	22.945	23.923	104.3
Умрени	18.982	18.743	98.7
Умрени доенчиња	223	259	116.1
Природен прираст	3.963	5180	130.7

Анализата за движењето на населението на ниво на општини базира на официјалните расположиви податоци за виталната статистика за 2008 година. Според објавените податоци, посматрано по општини, во 2008 година највисок природен пораст во однос на 2007 година во апсолутен износ од 1770 лица е присутен во главниот град на Републиката, потоа следат општините: Чаир (511), Тетово (419), Сарај (379), Студеничани (323), Шуто Оризари (315), Гази Баба (283) и Куманово (266) лица. Највисока стапка на природен прираст во 2008 година има општината Студеничани (17.3%), потоа следат: Арачиново (15,1%), Петровец (9%), Желино (8.6%), Зелениково (8.5%), Василево (8.1%), Липково (7,2%), Чучер Сандево (6,8%), и Дебар (5,5%). Негативни стапки се остварени во општините Дебарца, Вранештица, Старо Нагоричани, Другово, Демир Хисар, Новаци, Зрновци, Ресен, Ранковце, Чешиново-Облешево, Пехчево, М.Брод, Лозово, Берово, Кратово, Пробиштип, Битола, Осломеј, Свети Николе, Кривогаштани, Веница, Ново Село, Карбинци, Дојран, Прилеп, Могила, Делчево, Крушево, Богданци, Охрид, Крива Паланка, Демир Капија, Вевчани и Градско.

Во триесет општини стапката се движи до 5%, а во останатите единаесет општини стапката се движи од 5 % нагоре. Додека вкупната бројка на општини со негативни стапки изнесува триесет и четири општини.¹⁵

На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2008 година изнесува 11,2 промили наспроти 11,1 промили во 2007 година. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет односно нејзино намалување (околу 9.3%) и намалување на смртноста

¹⁴ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2009 година", Државен завод за статистика, декември 2009 год.

¹⁵ Во публикуваните податоци за стапките на природен прираст по општини, за Градот Скопје е објавена единствена стапка без да се прикажат поединечните стапки за сите десет скопски општини.

на доенчињата и малите деца која во 2008 година изразено преку стапка изнесува 9,7 ‰ што во однос на 2007 година (стапка 10,3 ‰) бележи намалување. Стапката на природен прираст бележи зголемување од 1,5 промили во 2007 на 1,9 промили во 2008 година.

Табела 16. Природно движење на населението во Р. Македонија во 2007 и 2008 год.

	2007	2008
Живородени	11.1	11.2
Умрени	9.6	9.3
Природен прираст	1.5	1.9

Анализата по региони укажува дека најмногу живородени има во Скопскиот регион (7600 новороденчиња), после него следи Полошкиот регион со 3426. Негативен природен прираст имаме во Пелагонискиот и Источниот регион, додека во другите региони се забележува позитивен природен прираст. Региони со наголем прираст се Скопскиот и Полошкиот регион.

Табела 17. Живородени, умрени лица, природен прираст по региони и според типот на населеното место, 2008

Региони	Живородени	Умрени	Природен прираст
Република Македонија	22 945	18 982	3 963
град	13 200	11 099	2 101
село	9 745	7 883	1 862
Вардарски	1 662	1 605	57
град	1 092	1 048	44
село	570	557	13
Источен	1 664	1 830	- 166
град	1 190	971	219
село	474	859	- 385
Југозападен	2 220	2 041	179
град	1 128	971	157
село	1 092	1 070	22
Југоисточен	1 992	1 631	361
град	929	722	207
село	1 063	909	154
Пелагониски	2 436	2 936	- 500
град	1 584	1 866	- 282
село	852	1 070	- 218
Полошки	3 426	2 269	1 157
град	1 131	785	346
село	2 295	1 484	811
Североисточен	1 945	1 601	344
град	1 130	801	329
село	815	800	15
Скопски	7 600	5 069	2 531
град	5 016	3 935	1 081
село	2 584	1 134	1 450

Слика на национален

Во 2008 година во Република Македонија вкупно се родени 23.167 деца, од кои 22.945 живородени и 222 мртвородено дете, односно 9.7 мртвородени на 1000 живородени деца.

Во 2008 година, во споредба со 2007 година, бројот на живородени деца во Република Македонија е зголемен за 257 деца или за 1.1 индексни поени.

Во структурата според полот, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 51.5%, додека кај мртвородените имаат помало учество машките деца од 49.1%. Во структурата според пол, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 51.5%, односно, на 100 живородени женски деца 106.4 се машки.

Според возраста на мајката, најголемо учество, односно 63.4% се живородени деца од мајки на возраст 20-29 години. Просечната возраст на мајката при вкупниот број на раѓања е 27.4 години, а 25.6 години при првите раѓања, што претставува незначителен пораст во однос на претходната година.

Во 2008 година наталитетот варира од 22,4‰ во Студеничани до 5‰ во Осломеј, при што просечната стапка на наталитет за Р. Македонија изнесува 11,2‰. Со највисок наталитет од 15 до 25‰ се јавуваат општините Студеничани, Арачиново, Зелениково, Чучер Сандево, Долнени, Новаци, Чашка, Василево, Петровец, наспроти нив најнизок наталитет од 5 до 8‰ имаат општините Осломеј, Зајас, Ресен, Зрновци, Лозово, Демир Хисар, Берово, Вранештица, Пробиштип, Кратово и Веница.

Во споредба со 2007 год. стапките на раѓање во 2008 година бележат големо опаѓање во општините (Дојран, Лозово, Конче, Маврово и Ростуша, Пласница, Чашка, Свети Николе). Најголемо намалување во апсолутен износ е остварено во Охрид, потоа следат: Битола, Дебарца, Демир Хисар, Прилеп, Македонски Брод, Ново Село, Крива Паланка.

Табела 18. Родени деца, живородени деца по пол, брачна состојба и место на раѓање во 2008 год.

Општина	Вкупно родени	Живородени							
		Вкупно живородени	пол		брачна состојба		во здравствена установа	на друго место	
			машки	женски	во брак	вон брак		со стручна помош	без стручна помош
Република Македонија	23167	22945	11826	11119	20137	2808	22855	21	69
Скопје	6364	6303	3251	3055	5495	811	6296	-	10
Аеродром	735	726	375	351	697	29	726	-	-
Бутел	428	425	203	222	397	28	425	-	-
Гази Баба	849	845	438	407	767	78	844	-	1
Ѓорче Петров	418	413	214	199	375	38	41	-	3
Карпош	567	562	294	268	527	35	562	-	-
Кисела Вода	600	596	318	278	558	38	595	-	1
Сарај	594	588	299	289	509	79	585	-	3
Центар	631	628	329	299	538	90	628	-	-
Чаир	1070	1054	534	520	891	163	1054	-	-

Шуто	472	469	247	222	236	233	467	-	2
Оризари									
Арачиново	252	248	115	133	213	35	244	-	4
Берово	102	101	51	50	94	7	100	1	-
Битола	930	920	469	451	830	90	919	1	-
Богданци	79	79	41	38	69	10	79	-	-
Боговиње	324	320	171	149	295	25	319	-	1
Босилово	178	176	90	86	159	20	176	-	-
Брвеница	183	181	90	91	138	43	176	-	5
Валандово	114	114	48	66	104	10	114	-	-
Василево	190	189	92	97	165	24	189	-	-
Вевчани	31	31	17	14	31	0	31	-	-
Велес	628	622	343	279	566	56	620	1	1
Виница	157	157	88	69	143	14	155	2	-
Вранештица	10	10	6	4	9	1	10	-	-
Врапчиште	307	305	159	146	276	29	305	-	-
Гевгелија	242	242	125	117	233	9	242	-	-
Гостивар	773	768	394	374	674	94	768	-	-
Градско	48	48	31	17	42	6	48	-	-
Дебар	235	232	116	116	223	9	231	-	1
Дебарца	43	43	23	20	43	0	43	-	-
Делчево	158	156	82	74	146	10	156	-	-
Демир Капија	46	46	24	22	43	3	46	-	-
Демир Хисар	68	68	35	33	64	4	68	-	-
Дојран	34	33	14	19	32	1	33	-	-
Долнени	219	214	119	95	200	14	213	-	1
Другово	27	27	14	13	25	2	26	-	1
Желино	382	380	187	193	259	121	378	-	2
Зајас	76	75	46	29	67	8	75	-	-
Зелениково	78	76	44	32	71	5	74	-	2
Зрновци	22	22	7	15	20	2	22	-	-
Илинден	189	188	99	89	180	8	187	-	1
Јегуновце	131	129	61	68	107	22	129	-	-
Кавадарци	425	418	204	214	398	20	418	-	-
Карбинци	48	47	25	22	44	3	46	-	1
Кичево	303	303	155	148	258	45	303	-	-
Конче	34	34	22	12	30	4	34	-	-
Кочани	361	360	186	174	305	55	360	-	-
Кратово	79	79	39	40	73	6	79	-	-
Крива Паланка	186	182	84	98	167	15	181	-	1
Кривогаштани	62	62	33	29	62	0	62	-	-
Крушево	125	121	60	61	113	8	120	-	1
Куманово	1264	1251	671	580	1024	227	1241	10	-
Липково	353	348	177	171	258	90	344	3	1
Лозово	22	20	6	14	20	0	20	-	-
Маврово и Ростуша	81	81	44	37	77	4	81	-	-
Македонска Каменица	76	75	34	41	71	4	75	-	-
Македонски Брод	71	70	35	35	66	4	70	-	-
Могила	75	74	36	38	72	2	74	-	-
Неготино	198	195	94	101	176	19	195	-	-

Новаци	53	53	25	28	51	2	53	-	-
Ново Село	102	102	48	54	100	2	102	-	-
Осломеј	53	53	30	23	48	5	53	-	-
Охрид	551	549	291	258	529	20	549	-	-
Петровец	133	130	66	64	112	18	130	-	-
Пехчево	67	66	30	36	64	2	65	1	-
Пласница	61	61	40	21	53	8	61	-	-
Прилеп	827	815	435	380	694	121	813	-	2
Пробиштип	127	125	62	63	121	4	124	-	1
Радовиш	337	334	170	164	291	43	334	-	-
Ранковце	37	37	17	20	32	5	37	-	-
Ресен	111	109	56	53	98	11	109	-	-
Росоман	43	42	21	21	42	0	42	-	-
Свети Николе	156	155	78	77	146	9	155	-	-
Сопиште	83	83	39	44	83	0	83	-	-
Старо Нагоричане	50	48	30	18	42	6	46	1	1
Струга	706	700	365	335	662	38	699	-	1
Струмица	691	689	351	338	552	137	689	-	-
Студеничани	422	418	222	196	393	25	414	-	4
Теарце	199	198	108	89	117	81	197	-	1
Тетово	1074	1064	544	520	896	168	1062	-	2
Центар Жупа	68	66	29	37	64	2	66	-	-
Чашка	122	116	55	61	100	16	97	-	19
Чешиново - Облешево	64	64	37	27	59	5	64	-	-
Чучер - Сандево	152	151	72	79	142	9	147	-	4
Штип	495	491	247	244	419	72	489	1	1

Во 2008 година, вкупниот број на живородени деца во Република Македонија изнесува 22.945. Од нив 49.1% се од машки, а 50.9% од женски пол. Според податоците на Државниот завод за статистика, во Република Македонија бројот на живородените деца во градските подрачја изнесува 13 200 деца или 57.5% од вкупниот број на живородени деца, наспроти 9 745 живородени деца или 42.5% во селските подрачја. Во однос на претходната година, се забележува зголемување од 1.3% кај живородените деца во градските подрачја и опаѓање од 1.8% во селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони, има Скопскиот со 33.1%, а најмало Вардарскиот регион со 7.2%.

Стапки на морталитет

Врз смртноста како биолошки процес, човекот може да влијае во голема мерка меѓутоа не може да го запре. Доколку една земја има поразвиена и ефикасна здравствена заштита, што масовно го зафаќа населението и доколку тоа население е попросветено, дотолку смртноста е поретка.

Најопш индикатор за нивото на смртноста на населението на една земја е општата стапка на морталитет, а паралелно се користи и индикаторот за смртноста на доенчиња.

Во 2008 година во Република Македонија бројот на умерените лица е намален за 3.1% во однос на претходната година и изнесува 18.982 умрени лица.

Поголем број од умрените лица се од машки пол и тоа 9972 или 52.5%. од вкупно умрените лица.

За одбележување е намалениот број на умрени доенчиња за 4.7% во однос на минатата година и изнесува 223 умрени доенчиња. Учеството на умрените доенчиња во вкупно умрените лица изнесува 1.2% на 100 умрени лица.

Просечната возраст кај умрените од машки пол изнесува 69.0 години, односно 73.4 години кај лицата од женски пол, или за 4.4 години повисока просечна возраст се бележи кај жените. Во групацијата на умрени лица по возраст најголем број умрени лица се на возраст над 65 и повеќе години и тоа 14.173 или 74.6%, потоа од групацијата на возраст од 45 до 64 години умреле 3809 лица или 20%, од групацијата на возраст од 25 до 44 умреле 592 лица или 3.1% или пак од 0 до 24 и повеќе во Република Македонија умреле 436 лица или 2.3% од вкупно умрените лица во 2008 година.

Во првата група со релативно највисок морталитет спаѓаат: Дебарца (25.7%), Старо Нагоричани (22.8%), Новаци (22.7%), Вранештица (20.8%), Другово (19.7%), Пехчево (17.7%), Демир Хисар (15.6%), Ранковце (15.6%) и Македонски Брод (15.2%).

Во група со морталитет од 5 до 10% спаѓаат општините: Арачиново (5%), Студеничани (5,1%), Желино (5,9%), Дебар (6,1%), Петровец (6,2%), Зајас (6,2%), Брвеница (7%), Василево (7,1%), Гостивар (7,2%), Боговиње (7,2%), Тетово (7,3%), Маврово и Ростуша (7,5%), Теарце (7,6%), Осломеј (7,6%), Врапчиште (7,6%), Струга (7,8%), М.Каменица (8,1%), Конче (8,1%), Илинден (8,2%), Зелениково (8,5%), Валандово (8,5%), Кичево (8,6%), Скопје (8,7%), Штип (8,9%), Росоман (8,9%), Куманово (9,2%), Радовиш (9,3%), Пласница (9,3%), Струмица (9,4%), Крива Паланка (9,4%), Кочани (9,4%), Чучер Сандево (9,5%), Кавадарци (9,5%), Јегуновце (9,5%), Неготино (9,9%), Делчево (9,9%), Гевгелија (9,9%) и Богданци.

Општини со најмала стапка на морталитет се Центар Жупа со стапка од 4,5% и општината Липково со стапка од 4,9%.

Според стапките на морталитет во 2008 во однос на 2007 година кај некои општини може да се забележи зголемување како што е случајот со Вранештица (4%), Вевчани (3,2%), Дебарца (2,7%), Крушево (2,6%), Пехчево (2,6%), Ранковце (2,4%), Осломеј (1,9%), Градско (1,7%), Зајас (1,4%), Арачиново (1,3%), додека намалување на морталитетот се забележува во Могила (-7,4%), Росоман (-4,6%), Лозово (-4%), Петровец (-3,7%), Јегуновце (-3,4%), Долнени (-2,7%), М. Брод(-2,6%), Старо Нагоричане (-1,9%),.

Во 2008 година умреле 18.982 лица, од кои 49.1% се од машки, а 50.9% од женски пол. Најголем број на умрени лица, се во Скопскиот регион (5069 или 26.7%), а најмал број во Североисточниот регион (1601 или 8.4%). Според возраста, 74.6% од умрените лица биле на возраст од 65 и повеќе години. Дури 57.3% од умрените лица починале од болести на циркулаторниот систем, а не е мал и бројот на починати лица од неоплазми (18.5%). Просечната возраст на мајката при вкупниот број на раѓања, во градските подрачја, изнесува 27.9 години наспроти 26.9 години во селските подрачја. Просечната возраст кај првите раѓања во градските подрачја изнесува 26.3 години, наспроти 24.5 години во селските подрачја. При првото раѓање, за 1.8 години е помлада мајката од селските подрачја. Бројот на умрени лица во градските подрачја изнесува 11 099 лица или 58.5%, наспроти 7 883 умрени лица или 41.5% во селските подрачја. Во однос на претходната година се забележува намалување од 0.3% кај умрените лица во градските подрачја и подеднакво зголемување од 0.3% кај умрените лица во

селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на умрени лица, по региони, има Скопскиот со 26.7%, а најмало Североисточниот регион со 8.4%. Бројот на умрените доенчиња во градските подрачја изнесува 120, додека во селските подрачја изнесува 103 доенчиња. Според податоците на Државниот завод за статистика, во Република Македонија бројот на живородените деца во градските подрачја изнесува 13 200 деца или 57.5% од вкупниот број на живородени деца, наспроти 9 745 живородени деца или 42.5% во селските подрачја. Во однос на претходната година, се забележува зголемување од 1.3% кај живородените деца во градските подрачја и опаѓање од 1.8% во селските подрачја. Најголемо учество во однос на вкупниот број на раѓања по региони, има Скопскиот со 33.1%, а најмало Вардарскиот регион со 7.2%.

Табела 19. Просечна возраст на умрените лица, 2008

Региони	Град	Село
Република Македонија	70.4	72.2
Вардарски	70.1	71.0
Источен	69.7	73.9
Југозападен	70.5	73.2
Југоисточен	69.0	71.7
Пелагониски	72.0	75.1
Полошки	69.6	71.6
Североисточен	68.6	73.8
Скопски	70.5	68.0

Од табелата можеме да забележиме дека просечната возраст на умрени лица во 2008 година во Република Македонија е 70.4 години, додека по региони во градските средини со најголема просечна возраст на умрени лица е Пелагонискиот регион со 72.0 години исто така и во селските средини со 75.1 години. Региони со најмала просечна возраст се Североисточниот регион со просечна возраст од 68.6 години, додека во селските средини најмала просечна возраст има Скопскиот регион со 68.0 години. Просечната возраст на умрените лица во градските подрачја изнесува 70.4 години наспроти 72.2 години во селските, или за 1.8 години поголема старост имаат лицата умрени во селските подрачја.

3.3.1.2. Миграции

Миграциите на населението претставиваат еден од најзначајните, најраспространетите, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Меѓутоа, и покрај универзалноста, преселувањето во различни подрачја има различни специфичности, кои произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови. Трајноста е посебна карактеристика на оваа појава, означувајќи ги миграциите како интерен феномен, односно, тие се одвиваат во текот на повеќе децении без поголеми амплитуди и со мали изгледи да се спречат или изменат со вештачки мерки. Тоа не значи дека организирана акција на општествената заедница е без влијание и непотребна. Економската, социјалната и демографската политика, ако неможат да го задржат населението во автохтоната средина, можат да направат многу за адаптација на доселеното население во новата средина. Политиката може посебно да влијае врз успорувањето на динамиката на миграциските процеси. Сите планови на стопанскиот развој, инвестициони програми, останатите мерки на економската политика и законите за општественото уредување мора да водат повеќе сметка за последиците на и онака самостојните миграциони движења.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења, особено се одразуваат негативно во случаевите на мали подрачја. Тие влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Миграционото салдо во државата во 2008 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9183, додека вкупниот број на отселени лица изнесува 9704 што претставува негативно салдо од -521 лице кои што се отселиле од Р. Македонија.

Табела 20. Миграциони движења во Р. Македонија во 2007 и 2008 год.

Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2007	2008	2007	2008	2007	2008
9804	9183	9662	9704	142	-521

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2007 година било позитивно додека во 2008 тоа е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2008 година изнесува 9183, додека вкупниот број на отселени лица изнесува 9704, што претставува негативно салдо од 521 лице кои што се доселиле од Р. Македонија

Од вкупниот број доселени лица, 7216 се внатрешни имигранти, додека 219 лица се надворешни имигранти. Во вкупниот број 9183 отселени лица, 7216 се внатрешни емигранти, а 740 лица се надворешни емигранти.

Посматрано по општини миграционото негативно салдо е најголемо во општина Чаир (-243) и општина Охрид (-211). Пониско миграционо салдо во распон од 1 до 100 лица е евидентирано во 77 општини. Според тоа може да се заклучи дека во најголем број општини присутна е појавата на поголем број отселувања во однос на бројот на доселени лица.

Позитивното миграционо салдо во најголем број е присутно во скопските општини: Аеродром (212), Кисела Вода (194), Горче Петров (154), Карпош (97), Во останатите општини позитивното салдо на мигранти се движи во распон од 1 до 59.

Анализата на механичкото движење на ниво на статистички региони ги бележи податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) кои покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село. Искучок е само Скопскиот регион каде што миграцијата град-село е за 67 лица поголема од миграцијата село-град.

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) покажува висок прилив на лица во Скопскиот регион и тоа претежно во градскиот дел. Позитивно салдо се забележува во Пелагонискиот (и тоа повеќе во селските средини), додека во Вардарскиот, Југоисточниот, Полошкиот, Североисточниот, Југозападниот и Источниот регион салдото е негативно.

Табела 21. Салдо на надворешни миграции доселени и отселени во и од регионот и според типот на населеното место во 2008 год.

Миграци оно	Република Македонија	Варда- рски	Исто- чен	Југоза- паден	Југои- сточен	Пелаго- ниски	Полошки	Северо- источен	Ско- пски
----------------	-------------------------	----------------	--------------	------------------	------------------	------------------	---------	--------------------	--------------

салдо									
Вк.	-105	-85	-152	-260	-76	108	-142	-30	662
Град	-65	-79	-137	-237	-30	18	-91	-51	672
Село	-40	-6	-15	-23	-46	90	-51	21	-10

Податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град, отколку од град во село. Најголемо учество во вкупните миграции село-град има Источниот регион со 41.7%, а најмало учество од 20.7% има Полошкиот регион. Карактеристично за Скопскиот регион е тоа што се забележува помал број на преселби од село во град (33.1%), отколку од град во село (45.5%). Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) е најголемо во Скопскиот регион (662 лица) и тоа претежно во градскиот дел.

Табела 22. Село-град, град-село, меѓуградски и меѓуселски миграции

Регион	Вкупно	Град-село	Село-град	Меѓуградски	Меѓуселски
Република Македонија	4181	985	1391	436	1369
Вардарски	432	118	169	66	79
Источен	568	106	237	115	110
Југозападен	547	83	172	123	169
Југоисточен	475	68	146	40	221
Пелагониски	568	150	198	58	162
Полошки	507	72	105	23	307
Североисточен	544	142	185	11	206
Скопски	540	246	179	0	115

Табела 23. Доселени и отселени од и во други држави по статистички региони во 2008 год.

	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Доселени	776	32	21	104	43	158	40	67	311
Отселени	751	2	46	382	91	2	144	46	38
Миграционо салдо	25	30	-25	-278	-48	156	-104	21	273

Во Р. Македонија во 2008 година се доселиле од други држави 776 лица, а се отселиле во други држави 751 лице и има позитивно миграционо салдо.

Од табелата може да се види дека во Југозападниот регион имаме најголемо најголемо негативно миграционо салдо потоа следи Полошкиот регион додека најголемо позитивно миграционо салдо се забележува најголемо во Скопскиот регион потоа следи Пелагонискиот регион и Вардарскиот регион.

Ваквите природни и механички движења на населението придонесуваат за негова нерамномерна територијална разместеност и концентрација. Учесството на населението по општини во вкупното население во Републиката, покажува дека повеќе од една четвртина (25,7%) од населението е концентрирано во Скопје или вкупно 527.842 жители (во овој број се вклучени и жителите од Сопиште).

3.3.1.3. Територијална дистрибуција на населението

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 630" на крајот на месец декември 2008 година се проценува

дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.048.619 жители. Од нив околу 15,2% или 312.835 се жители кои според Статистичкиот преглед" припаѓаат на групата Скопје-останат дел и Сопиште¹⁶, додека дистрибуцијата на населението во другите општини изнесува: Гази Баба (75.394), Ѓорче Петров (41.569), Карпош (60.222), Сарај (37.822).

Од другите општини во Републиката, со релативно повисоко учество се издвојуваат четири: Куманово (106.773), Битола (93.731), Гостивар (82.384), и Тетово (89.150) во кои е концентрирано 18,1% од вкупното население, или во наведените четири општини и градот Скопје живее околу 44% од населението во земјата.

Општини со најмал број на жители се следните: Вранештица (1292), Вевчани (2499), Лозово (2651), Другово (3038), Зрновци (3172), Дојран (3338), Новаци (3453), Конче (3577), Градско (3633), Ранковце (3888). Овие општини заедно учествуваат со околу 1.5% во вкупната популација во Република Македонија во 2008 година според проценка на населението на крајот на 2008 година.

Во останатите општини процентната застапеност на населението е различна, при што со структурно учество од 2 до 5.2% се издвојуваат 10 општини, и тоа: Куманово, Велес, Битола, Прилеп, Тетово, Охрид, Гостивар, Штип, Струга, Струмица. Потоа следат 14 општини со процентна застапеност на населението од 1 до 2%. Со најмал процент на учество се јавуваат најголем број општини.

Табела 24. Општини групирани според бројот на жители

Ред. бр.	Број на жители по групи	Општини во Република Македонија
1	0-5000	Вранештица, Вевчани, Лозово, Другово, Зрновци, Дојран, Новаци Конче, Градско, Ранковце, Карбинци, Росоман, Демир, Капија, Зелениково, Старо Нагоричани, Пласница, Дебарца
2	5001-10.000	Пехчево, Кривогаштани, Могила, М.Брод, Центар Жупа Чешиново-Облешево, Чашка, М.Каменица, Петровец, Богданци, Маврово и Ростуша, Демир Хисар, Чучер Сандево, Крушево Кратово,
3	10.001-30.000	Осломеј, Јегуновце, Ново Село, Зајас, Валандово, Арачиново, Василево, Берово, Долнени, Босилово, Пробиштип, Ресен, Брвеница, Илинден, Делчево, Свети Николе, Студеничани, Неготино, Винаца, Дебар, Крива Паланка, Теарце, Гевгелија, Желино, Врапчиште, Радовиш, Липково
4	30.001-50.000	Боговиње, Кичево, Сарај, Кочани, Кавадарци, Ѓорче Петров, Штип
5	50.001-100.000	Велес, Охрид, Струмица, Карпош, Струга, Гази Баба, Прилеп, Гостивар, Тетово, Битола
6	над 100.001	Куманово, Скопје

¹⁶ Извор: "Процена на населението на 30.06.2008 и 31.12.2008, Статистички преглед 630", јули 2009. Во публикацијата не се дадени податоци за општините Аеродром, Бутел, Центар, Чаир и Шуто Оризари. Податоците кои се однесуваат на наведените општини се прикажани групно како Скопје-останат дел и Сопиште. Во оваа група на општини се вклучени и податоците за проценетото население во општината Сопиште заради непостоење на техничка можност да се направи агрегирање на податоците.

Според табеларниот преглед на општини по групиран број на жители може да се заклучи дека само две општини, Куманово и Скопје (како посебна заедница на десет општини), имаат популација над 100.000 жители, додека најголем број на општини припаѓаат на третата група со број на жители од 10.001 до 30.000.

3.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

Дисбалансот помеѓу развојот на урбаните и руралните населби, сè уште е една од главните карактеристики на процесот на урбанизација. Со официјалното прогласување на планските региони и нивната институционална организација, започнаа активности со регионален карактер, кои позитивно се одразуваат и врз развојот на општините во состав на регионите и населбите. Овие иницијативи и активности, доколку ги следат насоките и определбите на Стратегијата и Законот за рамномерен регионален развој, може да бидат значајни фактори кои ќе придонесат кон порамномерен урбан развој. Процесот на силно влијание на градските населби врз непосредното опкружување сеуште е актуелен. Ова влијание е соодветно на големината, степенот на економски развој и местото и улогата во рамките на системот на населби во државата. Поради тоа се уште е актуелна неусогласеноста помеѓу порастот на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на економскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, позитивен влијателен фактор на вкупниот развој.

Актуелните општествени промени имаат значително влијание врз процесот на урбанизацијата преку неговите основни компоненти: демографска, функционална и просторно-физичка.

Карактерот и интензитетот на настанатите промени имаат непосредно влијание врз целокупната структура на населените места. Најзначајните промени сè уште најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација, економска моќ и функционална и инфраструктурна екипираност.

Актуелното достигнато ниво на животниот стандард во 2009 год. може да се проследи низ следните индикатори:

- стапка на наталитет - 11.2 ‰;
- стапка на морталитет - 9.3 ‰;
- стапка на природен прираст - 1.9 ‰;
- здравствен стандард 2,5 лекари/1000 жители;
- станбена површина по жител. - 25, 51 м².

Компарацијата на овие индикатори со соодветните за 2008 година, укажуваат многу мал пораст на стапката на наталитет (0,1 ‰), благо опаѓање на стапката на морталитет (0,3 ‰) и мал пораст на природниот прираст (за 0,4 ‰). Кај здравствениот стандард состојбата е непроменета, додека кај станбениот стандард има незначително зголемување (0,2 м²).

И покрај препораките за ограничување на развојот на градовите во рамките на постојните урбани опфати, кои се потврдени и со законските определби за заштита на земјоделското земјиште од висока категорија, сепак тенденциите за ширење на градските населби сеуште се актуелни. Овие тенденции се најизразени во развојот на големите и средно големите градови

(Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово), но и кај дел од малите градови, каде често имаат и карактер на нелегална изградба.

Преминот од системот на договорна кон пазарна економија, доведе до значителни промени во стопанството. Сепак, меѓусебната поврзаност и условеност на економската развиеност и степенот на урбанизираност е една од основните законитости во развојот. Недостатокот на релевантни податоците и непостоењето на континуитет во нивно објавување (во форма соодветна за меѓусебна споредба и анализа), не даваат можност за согледување на трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период сè уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација и урбан развој. Поради тоа, се наметнува потреба од вклучување на дополнителни индикатори за урбаниот развој во насока на согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Во таа насока, особено значаен индикатор е планирањето, како предуслов за урбанизација на просторот (урбан и рурален). Овој индикатор се следи низ повеќе параметри, како: интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација.

Приватниот капитал освен кон големите градови, веќе полека но сигурно се ориентира и кон помалите и послабо развиените градови и посебно, периурбаните зони, како и рурални простори кои поседуваат одредени компаративни предности и предизпозиции за развој.

Процесот на урбанизација на овие простори е непосредно поврзан и условен од потребата за обезбедување на соодветна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Урбанизацијата на подрачјата кои не се опфатени со просторно-планска документација станува сè поактуелна. Во таа смисла, од особено значење е изработката на документација за ваквите простори, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и усогласување со стратешките интереси на локално, регионално и национално ниво.

Локалната самоуправа веќе има одлучувачка улога во развојот на локално ниво, но и мошне значајна на регионално и државно ниво. Поради тоа, успешното менаџирање, кое е предуслов за одржлив развој, наметнува потреба од донесување на квалитетни годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на просторниот и економскиот развој. Изработката и донесувањето, а особено имплементирање на планската документација е законска обврска на локалната самоуправа, која во голема мера зависи од квалитетот на локалните програми за развој, расположивиот буџет на општините и можноста за привлекување на локални и надворешни инвестиции.

Врз основа на податоците од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, донесување и спроведување на планската документација, во текот на 2009 година може да се систематизираат низ прегледот кој следува:

Табела 25. Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2009 год.

Вид на урбанистички план/документација																	
Р.бр.	општина	ГУП - нов	површина (ха)	ГУП - измена и дополна	површина (ха)	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП во населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)	ДУПД	површина (ха)	ЛУПД	површина (ха)
1	Аеродром					7		1									
2	Богданци															1	0,79
3	Велес			1	/	2	/										
4	Врапчиште											1	170				
5	Гази Баба					6	152,8	1	1,04	1	1,7						
6	Гевгелија									1							
7	Гостивар			1	155,04			2	45								
8	Долнени									1	1,13						
9	Горче Петров					4	90,42			1	137	1	157			2	2
10	Желино									2							
11	Илинден									1		4					
12	Кавадарци									1							
13	Кисела Вода					2											
14	Кичево					1	1										
15	Кочани											1					
16	Лозово					1	4			1	0,7						
17	Ресен			1	7,65												
18	Сопиште									1							
19	Струмица									1	0,6						
20	Чашка									2	1,34	2	57,42				
21	Чешиново - Облешево											1	1,39				
22	Берово									1							
23	Битола			1	47	7	51,1			4	20,9						
24	Дебар					1	12										
25	Крушево									1							
26	Македонска Каменица							1	12,2			1	85				
27	Свети Николе					5	6,33			1	3,56	1	4,04			7	15,9
28	Теарце	1				1				1							
	ВКУПНО:	1		4	209,69	37	317,65	5	58,24	21	166,93	12	474,85			10	18,69

Табеларниот приказ укажува дека во текот на 2009 година најинтензивни се активностите на ниво на деталното планирање, како и на подрачја надвор од просторите опфатени со планска документација. Тоа е потврда на констатацијата дека иницијативите за развој на подрачја надвор од урбанизираните простори, пред се на стопански активности се евидентни. Следуваат урбанистичките планови за развој на руралните населби (12). Овие активности се од особено значење поради слабата покриеност на руралните населби со урбанистички планови, што често се јавува како една од причините за појава на нелегална изградба. Со новите измени во Законот за просторно и урбанистичко планирање се овозможи и планирање на подрачја од локален интерес со Локална урбанистичка планска документација. Големiot интерес за ваквиот тип на документација се потврдува со добиените податоци. Најголем број усвоени ЛУПД (од општините од кои се добиени податоци) има општина Св. Николе.

Табела 26. Новоурбанизирани површини во текот на 2009 год.

	Општина	Во градски населби и општински центри (ха)	Бонитет на земјиште (класа)	Во селски населби (ха)	Бонитет на земјиште (класа)
1	Радовиш	65	5,6,и 7		
2	Кичево	29,5	1		
3	Виница	498,59			
4	Врапчишта			90	2и3
5	Желино			4,6	
6	Кисела Вода	122+484			
7	Центар Жупа			140	
8	Карбинци			6,03	5
9	Македонска Каменица			85	5,6,7,8
10	Теарце	51,11	4	21,24	4
		1250,2		346,87	

Една од основните определби на Просторниот план на Р. Македонија е при изработка на планови од пониско ниво површините за сите урбани функции да се бараат во рамките на постојните плански опфати и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи.

Според доставените извештаи, само во 10 општини е регистрирано трансформирање на земјоделско земјиште во градежно. Врз основа на доставените податоци кои се однесуваат само на 10 извештајни единици и не се потполни (недостасуваат податоци за класата на земјиштето), не може да се согледаат тенденциите и трендовите на национално ниво. Од доставените податоци, по обемот на зафаќање, се истакнуваат општина Кисела Вода и Виница.

Зафаќањето на нови (особено висококвалитетни обработливи) површини, треба да ги почитува националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

Табела 27. Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување

Урбанистичко-планска документација во процедура на изработка /усвојување																	
бр.	општина	ГУП - нов	површина	ГУП - измена и дополна	површина	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)	ДУПД	површина (ха)	ЛУПД	површина (ха)
1	Богданци									4	24,5					8	2,36
2	Брвеница									1	17,5	1	342,66				
3	Велес			1		6				4							
4	Виница					2	70			2	0,52						
5	Врапчишта									1		3					
6	Гази Баба					16	232,71			2	337,8	2	7,04				
7	Гевгелија									1							
8	Гостивар					2	11,67	1	25,7			1	120				
9	Делчево					2	31,52										
10	Другво									1		1					
11	Ѓорче Петров					4	54									5	

12	Желино							1								
13	Зрновце		2	18,48												
14	Илинден							3							1	
15	Кавадарци							1		1						
16	Кисела Вода					5										
17	Кичево		1	2,32	2	26,11		1	2,5							
18	Кочани		1	17,68				2	21	1	6,76					
19	Липково							3								
20	Лозово							4	25							
21	Македонски Брод					1				1						
22	Новаци														1	2
23	Пробиштип				9	79,2										
24	Ресен														1	0,05
25	Сопиште							1								
26	Старо Нагоричане							2								
27	Струмица							2	26,9							
28	Центар Жупа					1		1		1						
29	Чашка							1		1						
30	Чешиново - Облешево									1	3,69					
31	Битола		3	108,3	33	248,78		9	176,8							
32	Босилово									2						
33	Вранештица									1	36,5					
34	Дебар		1	216												
35	Карбинци							1	6,03							
36	Крушево					1		1	6,03							
37	Македоска Каменица							1	5,5							
38	Могила									1						
39	Пехчево					1										
40	Теарце					1		2		1						
	ВКУПНО:		9	362,8	85	753,99	2	31,2	51	644,6	19	516,65			16	4,41

И во однос на планската документација кој е во процедура на донесување, заклучокот е дека доминираат деталните планови, што е очекувана состојба, бидејќи деталните планови се последно, но најдетално ниво на планирање врз основа на кое се реализираат инвестициските активности.

Веднаш по деталното планирање, следуваат урбанистичките планови за надвор од населените места како потребен инструмент за реализација на иницијативите на ЕЛС и домашни и странски инвеститори. Поради сè поинтензивната ориентација на националното и локалното стопанство кон мали и средни бизниси и локални и странски инвестиции, се очекува ваквите трендови да продолжат со значаен интензитет и во периодот кој доаѓа. ЛУПД е доста застапена и во категоријата плански документи во процедура на донесување и тоа најмногу во општините Богданци и Ѓорче Петров.

Покриеноста на територијата на Република Македонија со планска документација е сè уште на незадоволително ниво. Една од основните причини за ваквите состојби е недостаток на инвестиции на локално ниво, но исто така и долготрајноста и комплексноста на процедурите за донесување на плановите. Во однос на реализација на планските решенија, покрај отсуство на официјални податоци, може да се констатира ниско ниво на реализација на планските решенија, како и отстапувања од истите.

3.3.3. Уредување на селскиите населби и подрачја

Развојот на селските населби и подрачја во досегашниот период, се одвивал во услови на доминантно влијание на урбаните центри и процесите на деаграризација и дерурализација. Во развојот на селските подрачја регистрирани се перманентни, континуирани промени во бројот и структурата на населението, искажани преку намалување на вкупната популација и бројот на аграрното население. Неповолни процеси регистрирани се во категоријата ридско-планински и населби во пограничните подрачја, како и во дел од рамнинските простори, а се манифестираат преку: намалување на бројот на населбите со постојано население; зголемување на бројот на мали населби до 100 жители; намалување на бројот на селското и аграрното население; зголемена виталност на населбите со повеќе од 2000 жители.

Појдовна основа за развој и унапредување на квалитетот на живеењето во селските подрачја претставуваат интегралниот и полифункционалниот пристап. Приоритетна задача претставува целосното активирање на расположивите потенцијали кои ќе бидат искористени за создавање на систем за ефикасно организирано пазарно стопанисување.

Преку селективен пристап во примената на стимулативните мерки, водечката улога во развојот ќе ја имаат селските домаќинства економски и организационо подготвени за натамошно унапредување и зголемување на производството и квалитативното подобрување на животните услови во руралната средина.

Развојниот концепт, кој подразбира квалитативна трансформација на селото, налага сеопфатна општествено координирана активност насочена кон: целосна институционална и организациона интеграција, сообраќајно и воопшто, комуникациско поврзување на селските населби во мрежата на населените места и непосредно поврзување со државните институции и стопанските субјекти со цел да се поттикне и унапреди производството, комплексот на терцијарните дејности, функциите од општествениот стандард и квалитетот на живеењето во селските населби и да се зголеми степенот на вработеноста на селското население.

Приоритетна задача претставува целосното активирање на потенцијалите релевантни за развојот на економијата, подобрувањето на животните и работните услови и трајното мотивирање на населението за опстанок во матичната средина. Реализацијата ќе се одвива преку создавање на пазарни услови на стопанисување чии главни носители ќе бидат селските домаќинства способни да обезбедат акумулација за репродукција и зголемување на производните активности и унапредување на условите за живеење во руралната средина.

Последните неколку години, пазарното стопанисување иако постепено, доведува до позитивни промени во насока на поттикнување на развојот на руралните подрачја и населби кои поседуваат одредени ресурси за развој на стопанството, туризмот и други дејности. Особено се актуелни населбите кои нудат атрибути за развој на алтернативните видови на туризам, кои се атрактивни за потенцијалните инвеститори (домашни и странски) и особено интересни за посетителите.

Во контекст на тоа се и податоците добиени од дел од извештајните единици. Анализата на истите укажува дека инвестициите се насочени во прв ред кон проекти и активности во доменот на инфраструктурата, што е и очекувано, бидејќи една од основните проблеми и пречки во развојот на руралните подрачја е токму ниското ниво на инфраструктурна опременост. Од доставените податоци

може да се констатира дека најголеми вложувања има во изработка на проекти за изградба и реконструкција на локални патишта и канализациони системи, како и проекти за изградба на спортски сали (општина Бутел) и игралишта (општина Арачиново). Најголем број на инфраструктурни проекти се евидентирани во општина Брвеница (4 за локални патишта и 1 за фекална канализација) и во општина Бутел (4 за изградба и реконструкција на локални патишта и 1 за фекална канализација).

Од јавните функции доминира образованието (проекти за основни училишта во 2 села во општина Брвеница). Проектите од областа на стопанскиот развој се помалку застапени. Тука се истакнува донесувањето на Стратегија за одржлив развој на земјоделство и рурални подрачја на општина Кавадарци, Стратегијата за рурален развој на општина Валандово и проектот за откупен центар на агрокултурни производи во општина Врапчиште.

Што се однесува до реализирани активности, повторно доминираат активности од областа на инфраструктурата. Најактивна општина е Брвеница, со 2 изградени локални патни правци и фекална канализација во 4 села, општина Бутел со фекален и водоснабдителен систем во едно село и Кавадарци со еден локален пат и водовод. Реализирани активности од спортот се евидентирани само во општина Врапчиште (спортско игралиште).

Добри можности за развој на руралните, особено недоволно развиените подрачја нуди имплементирањето на Стратегијата за регионален развој и Програмите за развој на планските региони, кои се особено стимулативни за т.н подрачја со специфични развојни ресурси.

3.3.4. Домување

Домувањето општо, а станбената изградба посебно, претставува важна компонента на социјалниот и општо-стопанскиот развој, организација и уредување на просторот и подигнување на животниот стандард на населението.

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот.

Проекцијата на потребниот станбен простор согласно ППРМ поаѓа од стандардите 20-25 м² /жител во зависност од типот на населбата (кај градските населби стандардот е повисок и се доближува до максимумот, а во селските е помал поради ангажираноста на значителни површини од населбите за земјоделска обработка), 40-80м²/стан (оптимална големина) и 100% опременост на станот со инсталации и подполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд.

За реализација на прогнозираните станбени потреби во Републиката се предвидува просечна корисна станбена површина од 16.355.700м² и 3,4 члена просечен број на членови на едно домаќинство.

Станбената политика како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката.

За постигнување на позитивен резултат во областа на домувањето донесен е Закон за домување -пречистен текст од 20-6-2003 год како и измена дополна на законот (Сл. весник бр. 13 од 5-2-2007 год.).

Промените во политичко-економскиот систем неминовно доведуваат и до промени во политиката на станбената изградба и воведување на реформи во областа на домувањето како и донесување на низа законски и подзаконски акти во областа на домувањето, кои се во тек на донесување.

Евиденцирани промени во просторот јануари-декември 2009 година

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на домувањето на територијата на Република Македонија по општини и населени места во 2009 год.

Град Скопје

1. Општина Аеродром: евидентирани се (4)ново изградени објекти;
 - со одобрение за градба (4) во станбени згради (Реонски Центар УЕ А, Мичурин УЕ А, Индустриска зона УЕ Б (1) П+6+Пк)
2. Општина Гази Баба: евидентирани се (46)ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (30)станбени куќи и тоа во (с.Сингелиќ(1), нас.Ченто(1),Маџари(1),нас.Железара(4),с.Инџиково(3),с.Трубарево (10),с.Јурумлери(5), с.Идризово(3), с. Црешево (1), с. Раштак(1);
 - без одобрение за градба(16)станбени куќи и тоа во (с.Сингелиќ(1), с.Јурумлери(1),с.Маџари(3),нас.Автокоманда(1),нас.Ченто(2), с.Инџиков (2)с. Црешево(1) , Керамидница(2), Парк Шума Гази Баба(2);
3. Општина Ѓорче Петров: евидентирани се (69) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (69) станбени куќи (с. Волково, с. Ново Село, с. Орман, Кучково)
4. Општина Чаир: евидентирани се вкупно(74) ново изградени објекти
 - со одобрение за градба (21) станбени куќи
 - без одобрение за градба (53)станбени куќи
5. Општина Бутел: евидентирани се вкупно(103) ново изградени објекти
 - со одобрение за градба (103) станбени куќи
 - без одобрение за градба (општината не располага со точен број на диво изградени објекти)

.....
6. Општина Битола: евидентирано е (61) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (54) станбена куќи и то во Битола(51), с. Трново(2), с. Кравари(1)и (7) станбени згради во Битола
7. Општина Берово: евидентирано е (20) ново изграден објект;
 - со одобрение за градба (20) станбена куќа во Берово
8. Општина Босилово: евидентирано е (18) ново изградени објекти:
 - со одобрение за градба (18) станбени куќи во (с.Секирник(6), с.Робово (1), Моноспитово(6), с. Турново(1), с. Иловица(3) с. Босилово(1)
9. Општина Богданци евидентирани се (11)ново изграден објекти:
 - со одобрение за градба(4)станбени куќи и тоа (3) во Богданци и (1)с. Стојаково

- без одобрение за градба(7) станбена куќи(од кои (6)доградби) во Богданци
10. Општина Брвеница евидентирани се (43)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (33) станбени куќи во (с.Брвеница(5), с.Челопек(21), Теново(1), с. Милетино(3), с. Д. Седларце (3) со катност од П+1, и вкупна површина од 3412м²)
 - без одобрение за градба (10) станбени куќи во (с. Брвеница(1),с. Челопек(3), с. Теново(2), с. Милетино(2), с. Радиовце(2);
11. Општина Валандово: евидентирани се (5)ново изградени објекти;
- со одобрение за градба (5) станбени куќи Валандово(1), с. Чалакли(1), с. Пирава(1), с. Јосифово(1), с. Удово(1)
12. Општина Василево: евидентирани се (14)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (14) станбени куќи во (с.Ново Маала (1), с.Доброшинци (1), Пиперево(4), с. Владевци(4), с. Василево(1) с. Радичево(1), с. Градошорци(1), с. Ангелци(1)
13. Општина Велес: евидентирани се (41) ново изградени објекти со одобрение за градба во станбени куќи;
14. Општина Винаца: евидентирани се (29)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (5) станбени куќи во (Винаца (3), с.Истибања (1) ,с. Јакимово(1);
 - без одобрение за градба (24) станбени куќи во (Винаца (19), с. Јакимово(5);
15. Општина Вранештица: евидентирани се (5)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (3) станбени куќи во с. Челопеци
 - без одобрение за градба (2) станбени куќи во с. Староец
16. Општина Врапчиште: евидентирани се(77) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (60) станбени куќи
 - без одобрение за градба (17) станбени куќи
17. Општина Гевгелија: евидентирани се(38) ново изградени објекти
- со одобрение за градба (18) станбени куќи (с. Миравци(15), с.Негорци(2), с. Мрзенци(2),с. Богородица(2)
 - со одобрение за градба (2)во станбени згради
 - без одобрение за градба (18) станбени куќи (градот Гевгелија(5), с. Миравци(2), с. Негорци(2), с. Прдејци(3) с. Мрзенци(2), с. Богородица(1), с. Смоквица(2)
18. Општина Гостивар: евидентирани се (64) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба(3) станбени згради и (61) станбени куќи
19. Општина Дебар: евидентирани се (13) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (11) станбени куќи и тоа во градот Дебар (8), и с. Отишани(3)
 - со одобрение за градба (2) станбени згради во градот Дебар
20. Општина Дебарца: евидентирани се (15) ново изградени објекти:
- без одобрение за градба (15) станбени куќи (викенд)
21. Општина Делчево: евидентирани се (11) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (6) станбени куќи во градот Делчево
 - без одобрение за градба (5) станбени куќи во градот Делчево
22. Општина Демир Капија: евидентирани се (4) ново изградени објекти:

- со одобрение за градба (4) станбени куќи во (Демир Капија(3), с. Чифлик(1))
23. Општина Долнени: евидентирани се (13) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (1) станбена и куќа во Долнени
 - без одобрение за градба (12) станбени куќи (с. Дебреште(3) со с. Лажани(3), с. Житоше(2), с. Црнилиште (4))
24. Општина Другово: евидентирани се (2) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (2), станбени куќи, и тоа во с. Србјани(1), с. Другово(1)
 - има појава на нелегално изградени објекти за домување но истите не се евидентирани поради непостоење на инспекциска служба од областа на градежништвото
25. Општина Желино: евидентирани се (59) ново изградени објекти.
- со одобрение за градба (53) станбени куќи во (с. Желино(18), с. Стримница(6), с. Групчин(5), с. Палатица(15), с. Озомиште(2), с. Требош(8); с. Групчин(4))
 - без одобрение за градба во(6) станбени куќи во(с. Желино(2), с. Стримница(2), с. Палатица(2),
26. Општина Зајас: евидентирани се (21) ново изградени објекти.
- со одобрение за градба (17) станбени куќи во(с. Зајас (12), с. Грешница(2), с. Колари (1), с. Колибари(2))
 - без одобрение за градба во(4) станбени куќи во(с. Зајас(2), с. Длапкин Дол (1), с. Г. Строгомиште (1))
27. Општина Зрновци: евидентирани се(5) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (5) во станбени куќи (с. Зрновци), с. Видовиште(2))
28. Општина Илинден: евидентирани се (61) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (61) станбени куќи
29. Општина Јегуновце: евидентирани се (4) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (4) станбени куќи и тоа во с. Вратница(1), с. Шемшево(1), с. Прељубиште(1), с. Јегуновце(1))
30. Општина Кавадраци: евидентирани се (39) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (24) станбени куќи
 - со одобрение за градба (1) станбена зграда;
 - без одобрение за градба во(14) станбени куќи
31. Општина Кичево: евидентирани се (43) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (35) станбени куќи во(нас. Ложионица, нас. Бала Маало, нас. Долно Пашино, нас. Под Крушино, нас. Карпош1 и 2; нас. Девеана; Горно, Пашино; нас. Иван Дол, нас. Под Варош; нас. Кутлабица-2, нас. Календерица-1, нас. Копачака, н.м. Горни Осој, н.м. Рашатани, н.м. Трапчин Дол);
 - без одобрение за градба (8) станбени куќи (нас. Раштански пат, нас. Горно Пашино, нас. Кутлабица, нас. Карпош, нас. Ложионица, нас. Чифлик)
32. Општина Конче: евидентирани се (27) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (2) станбени куќи

- без одобрение за градба (25) станбени куќи (с. Конче, Долни Липовиќ, Ракитец)
33. Општина Кочани: евидентирани се (43)вкупно ново изградени објекти:
- со одобрение за градба вкупно (30)станбени куќи во (Кочани (24) с. Градиовце (1) и с. Тркање(1), с. Оризари(4)
 - со одобрение за градба вкупно (2)станбени згради во Кочани
 - без одобрение за градба(11)станбени куќи (лок. Стамен Манов (4), лок.Град(7)
34. Општина Крива Паланка: евидентирани се (47) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (9)станбени куќи, (во градот Крива Паланка (3), с. Градец(1), с. Кошари(1), с. Дрење(1), с. Конопница(1), с. Градец(1).
 - со одобрение за градба (1)станбена зграда во Крива Паланка
 - без одобрение за градба (37) станбени куќи
35. Општина Кратово: евидентирани се (6)новоизградени објекти
- со одобрение за градба (6) во станбени куќи(2 доградби и 4 семејни куќи) во Кратово (5) и во с. Страцин(1)
36. Општина Кривогаштани: евидентирани се (5)новоизградени објекти:
- со одобрение за градба (5) во станбени куќи;
37. Општина Крушево: евидентирани се (2)новоизградени објекти:
- со одобрение за градба (2) во станбени куќи во градот Крушево;
38. Општина Липково: евидентирани се (2)новоизградени објекти
- со одобрение за градба (2)станбени куќи
 - без одобрение за градаба има но нема точен податок
39. Општина Маврово и Ростуше: евидентирани се (13)новоизградени објекти
- со одобрение за градба (13)станбени куќи и тоа во с. Маврово(11), во с. Лазарополе(1), и во с. Леуново(1)
 - без одобрение за градаба има но нема точен податок
40. Општина Македонски Брод: евидентирани се (79)новоизградени објекти:
- без одобрение за градба (79) станбени куќи(с. Здуње(7), с. Близанско(28), с. Брезница(37), с. Тажево(7)
41. Општина Македонска Каменица: евидентирани се (6)новоизградени објекти:
- со одобрение за градба (4) ново изградени објекти и тоа (3) станбени куќи и (1) станбена зграда во Македонска Каменица
 - без одобрение за градба (2) станбени куќи во Македонска Каменица
42. Општина Неготино : евидентирани се (17) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (17)во станбени куќи(во градот Неготино(16)и во нас. Тимјаник(1)
43. Општина Ново Село : евидентирани се (50) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (44)во станбени куќи(с. Мокрино(7), с. Мокриево(4), с. Борисово(4), с. Колешино(3), с. Зубово(3), с. Сушица(1), с. Ново Село(9), с. Самоилово(10),с.Ново Коњарево(5), с. Старо Коњарево(2), с. Драѓево(2), с. Смоларе(3)
 - без одобрение за градба(6) станбени куќи во с. Колешино(3), с. Сушица(1), с. Ново Коњарево(1), с. Дражево(1)

44. Општина Осломеј: евидентирани се (7)вкупно ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (7) во станбени куќи (с. Србица (2), с. Црвевци(1), Стрелци(4)
45. Општина Пробиштип: евидентирани се (41) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (6) станбени куќи (во Злетово)
 - без одобрение за градба (35)станбени куќи (во Пробиштип(11), Пониква(24)викенд куќи
46. Општина Радовиш: евидентирани се (58)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (34)станбени куќи во градот Радовиш(27) и (7) во селските населби
 - без одобрение за градба (24) станбени куќи: во градот Радовиш(16) и (8) во селските населби
47. Општина Ранковце: евидентирани се (13)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (9)станбени куќи (с.Псача(2),с. Петралица(2), с. Гиновци(1), с.Ранковце(3), Љубинци(1)
 - без одобрение за градба (6) станбени куќи: (с. Псача (1)с. Ранковце(2), с. Петралица(1),с.Гиновци(1), с.Љубинци(1)
48. Општина Росоман: евидентирани се (200)ново изградени објекти
- без одобрение за градба (200) станбени куќи:
49. Општина Св. Николе : евидентирани се (39)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (9)станбени куќи (Св. Николе(8), и Ерџелија(1)
 - без одобрение за градба (30) станбени куќи: (Св. Николе(27), и Ерџелија(3)
50. Општина Сопиште: евидентирани се (70)ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (70) станбени куќи
51. Општина Струмица: евидентирани се(76) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (27)станбени куќи Струмица(15), с. Добрејци(5), с. Куклиш(1), с. Дабиља(3), с. Костурино(1), с. Муртино (1), с. Банско(1)
 - без одобрение за градба (49)станбени куќи(Струмица(33), с. Костурино(2), с. Банско(3), с. Куклиш(4), с. Габрово(1), с. Добрејци(4), с. Градско Балдовци(1), с. Дабиља(1)
52. Општина Теарце : евидентирани се(78) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (78)станбени куќи и тоа во (с. Теарце(18),с. Слатино(10), с. Лешок(5),с.Непроштено(3), с.Пршовце(16), с. Глоѓи(2), с. Доброште(13), с. Нераште(9), с.Одри(2);
53. Општина Центар Жупа: евидентирани се (3) ново изградени објекти:
- со одобрение за градба (3) станбени куќи (с. Горенци , с. Баланци)
54. Општина Чешиново Облешево евидентирани се (8) ново изградени објекти
- со одобрение за градба(3) во станбени куќи (с. Соколарци (2),с. Чешиново(1)
 - без одобрение за градба (5)станбени куќи (с. Соколарци (1),с. Спанчево(2),с. Чешиново(2)

Табела 28. Изградени станбени објекти во 2009 год. на територија на Р. Македонија по општини

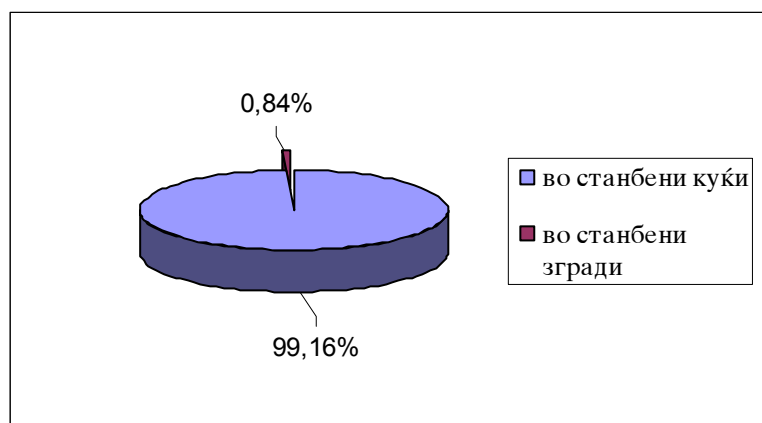
Ред. бр.	Општина	Вкупно изградени објекти	Со одобрение за градба во станбени куќи	Со одобрение за градба во станбени згради	Без одобрение за градба
1	Аеродром	4	0	4	0
2	Гази Баба	46	30	0	16
3	Горче Петров	69	69	0	0
4	Чаир	74	21	0	53
5	Бутел	103	103	0	0
6	Битола	61	61	0	0
7	Берово	20	20	0	0
8	Босилово	18	18	0	0
9	Богданци	11	4	0	7
10	Брвеница	43	33	0	10
11	Валандово	5	5	0	0
12	Василево	14	14	0	0
13	Велес	41	41	0	0
14	Виница	29	5	0	24
15	Вранештица	5	3	0	2
16	Врапчиште	77	60	0	17
17	Гевгелија	38	18	2	18
18	Гостивар	64	61	3	0
19	Дебар	13	11	2	0
20	Дебарца	15	15*	0	0
21	Делчево	11	6	0	5
22	Демир Капија	4	4	0	0
23	Долнени	13	1	0	12
24	Другово	2	2	0	0
25	Зелино	59	53	0	6
26	Зајас	21	17	0	4
27	Зрновци	5	5	0	0
28	Илинден	61	61	0	0
29	Јегуновце	4	4	0	0
30	Кавадарци	39	24	1	14
31	Кичево	43	35	0	8
32	Конче	27	2	0	25
33	Кочани	43	30	2	11
34	Крива Паланка	47	9	1	37
35	Кратово	6	6	0	0
36	Кривогаштани	5	5	0	0
37	Крушево	2	2	0	0
38	Липково	2	2	0	0
39	Маврово Ростуше	13	13	0	0
40	Македонски Брод	79	0	0	79
41	Македонска Каменица	6	3	1	2
42	Ново село	50	44	0	6
43	Неготино	17	17	0	0
44	Осломеј	7	7	0	0
45	Пробиштип	41	6	0	35(24*+11)
46	Радовиш	58	34	0	24
47	Ранковце	15	9	0	6

48	Росоман	200	0	0	200
49	Св. Николе	39	9	0	30
50	Сопиште	70	70	0	0
51	Струмица	76	27	0	49
52	Теарце	78	78	0	0
53	Центар Жупа	3	3	0	0
54	Чешиново Облешево	8	3	0	5
	Вкупно	1904	1183	16	705

*-викенд куќи Извор: Информативни листови на општини

Вкупниот број на новоизградени објекти во сите општини на Р. Македонија врз основа на доставените податоци од информативните листови изнесува 1904 објекта.

Графикон 6. Новоизградени објекти

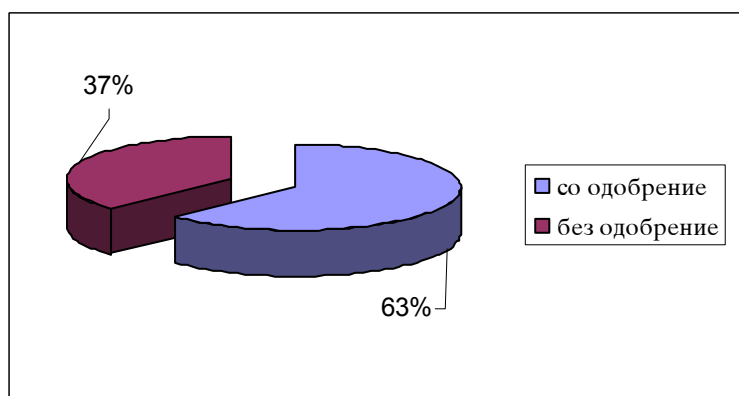

Од вкупниот број на новоизградени објекти (1904) во 2009 год. (16) се станбени згради односно 0,84%, додека станбени куќи 1888 односно 99,16%.¹⁷

Бесправна градба

Бесправната градба на објекти се манифестира преку изградба на објекти од страна на физички и правни лица без уредна документација. На територијата на Република Македонија во периодот на 2009 година врз основа на податоците во општините евидентирано е вкупно (705) бесправно изградени објекти.

Графикон 7. Евидентирани објекти

¹⁷ Напомена: Од вкупно 84 општини, 73 имаат доставено Информативни листови од кои во 54 општина има податок за ново изградени станбени објекти.

Според податоците од вкупно 54 општина во Р. Македонија во 2009 год. околу 63% од евидентираниите објекти се со одобрение за градба додека 37% се без одобрение за градба односно се *дивоградби*. Од вкупниот број на евидентирани објекти 99,1% се станбени куќи.

Најголем број на бесправно изградени објекти (според доставените податоци од општините евидентирани се во општина Росоман (200) , Македонски Брод (79) Чаир (53), Струмица(49), Крива Паланка(37), Пробиштип(35).

Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Зајкнување на мерките за санација на бесправната градба да се изврши со:

- легализација
- санација и легализација
- рушење
- раселување

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да се дефинираат:

- На ниво на Просторен план на Регион кој ги утврдува процесите на урбанизација, миграторни движења и диспропорции во регионалниот развој;
- На ниво на урбанистичко планирање кое по пат на регулација и парцелација треба да овозможи реализација на потребите на граѓаните за семејна изградба во рамките на реалните можности
- На ниво на општинските инспекциски служби кои неминовно бараат кадровско и организационо јакнење;
- На ниво на земјоделската политика, во смисол на решавање на станбеното прашање на земјоделското население во зависност од основната дејност на тој простор (земјоделието)
- На ниво на катастарот со кој треба да се отежнува изградбата на објекти без соодветна документација

Станови во сопственост на Република Македонија во 2009 год.

Врз основа на член 28 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија) бр.21/98, 48/00, 39/03, 96/04, 120/05 и 13/07) Владата на Република Македонија донесе *Програма за изградба станови со сопственост на РМ за 2008 год.* (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008год.). Со Програмата беа опфатени изградба на:

- станови наменети за продажба,
- станови за станбено необезбедени лица(млади брачни двојки, самохрани родители самци, и други станбено необезбедени лица)
- станови за лица во социјален ризик и други ранливи групи

Реализацијата на горе наведената програма продолжи и во 2009год со донесување на *Програма за изградба станови со сопственост на РМ за 2009 год* (Сл. Весник бр. 3 од 5 јануари 2009 год). со која се планира нов број на станови од горе наведените групи.

Станови наменети за продажба

Програмата за изградба станови наменети за продажба во 2009 год. е продолжување на Програмата од 2008 год. (со предвидени 4 објекти во Скопје) и дополнување на истата со изградба на уште 5 објекти со вкупно 353 станови во градовите Велес, Битола, Охрид, Прилеп и Штип.

Табела 29. Станови наменети за продажба

Ред. број	Општина	Објекти програма 2008год	Објекти програма 2009год	Станови програма 2009год.	Број на реализирани станови 2009год.	Фаза на реализација
1	Скопје	4	4	168	0	3 објекти се во фаза решавање на имотно правни проблеми 1 е со одобрение за градба
2	Велес	0	1	30	30	изграден-Технички примен
3	Битола	0	1	149	0	во градба-
4	Охрид	0	1	70	0	во градба-
5	Прилеп	0	1	56	0	во градба-
6	Штип	0	1	48	0	во градба-
	Вкупно	4	9	521	30	

*Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

Согласно Програмата до крајот на 2009 год. од вкупно предвидените 9 објекти со 521 станови за продажба изграден е 1 објект со 30 станови во градот Штип. Во преостанатите градови објектите со станови за продажба се уште во фаза на изградба или имаат нерешени имотно правни проблеми. Вкупната површина на предвидените станови изнесува 31.596,96 м² со деловен простор 5022,81 м², подрум 2675, 52 м² и гаражи 6665,20 м².

Станови за станбено необезбедени лица (млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица)

Табела 30. Станови за станбено необезбедени лица(млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица)

Ред. бр.	Општина	Број на објекти	Предвидени станови со програма	Реализирани станови во 2009г.	Фаза на реализација
1	Скопје Аеродром(М 4.4)	1	56	56	изграден
2	Скопје Аеродром	1	56	56	изграден
3	Скопје Б-13- УЕ 18	1	42	0	усогласување со ДУП
4	Скопје Б8-УЕ 18	1	39	0	усогласување со ДУП
5	Битола БЛР Ц2	1	70	0	во градба
6	Велес Н.Н. Борче бб	1	58	0	Усвоен со програма следи реализација
	Вкупно	6	321	112	

*Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

Програмата за изградба станови наменети за млади брачни двојки, самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица) продолжува и во 2009

год. со надолнување на истата за изградба на уште 58 станови во градот Велес. Врз основа на извештајот на Јавното претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на Р. Македонија до крајот на 2009 год. од вкупниот број на станови предвидени со Програмата реализирани односно изградени се (2) два објекти во Скопје и тоа општина Аеродром со вкупно 112 стана или околу 35% од предвидените станови.

Социјални станови

Програмата за изградба социјални станови во 2009 год. е надолнета со изградба на уште 12 објекти со вкупно 612 станови во повеќе општини на Р. Македонија. Со Програмата за 2008 год. беа предвидени 22 објекти со 1101 социјални станови со вкупна површина од 44.559.61 м².

Врз основа на извештајот на Јавното претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на Р. Македонија согласно Програмата до крајот на 2009 год. вкупниот број на предвидени социјални станови ќе изнесува 1713 стана сместени во 34 објекти во повеќе општини на Р. Македонија.

Табела 31. Социјални станови по општини

Ред. бр.	Општина	Број на објекти	Предвидени станови со програма	Реализиран и станови во 2009г.	Фаза на реализација
	Скопје				
1	Ѓорче Петров	2	102	102	изграден
2	Бутел	1	308	0	завршен тендер за избор на проектант
3	Бутел	2	80	0	постапка за добивање на Решение за локациски услови
4	Сарај	2	58	0	додолнување на програма
	Вкупно I	7	548	102	
1	Ресен	1	20	0	додолнување на програма
2	Битола	2	78	0	во градба
3	Охрид	1	71	0	
4	Демир Хисар	1	24	0	додолнување на програма
5	Гевгелија	2	44	0	изработка на основен проект
6	Прилеп	1	75	0	се очекува донесување на ДУП за започнување на активности
7	Македонски Брод	1	8	0	додолнување на програма
8	Кичево	1	32	0	во градба
9	Македонска Каменица	1	19	19	изграден
10	Кочани	1	29	0	во градба
11	Кочани	1	46	0	додолнување на програма
12	Берово	1	51	0	постапка за добивање на одобрение за градба
13	Пехчево	1	29	0	додолнување на програма
14	Виница	1	40	0	додолнување на програма
15	Куманово	1	30	0	додолнување на програма
16	Св. Николе	1	54		додолнување на програма
17	Пробиштип	1	48		додолнување на програма
18	Крива Паланка	1	46	0	во градба
19	Штип	1	91	0	во градба
20	Кавадарци	1	30	0	во градба
21	Неготино	1	62		додолнување на програма
22	Струмица	1	41	0	постапка за добивање на решение за локациски услови

23	Тетово	1	50	0	дополнување на програма
24	Гостивар	1	70	0	изработка на нумерички податоци
25	Дебар	1	48	0	изработка на нумерички податоци
26	Велес	1	29	0	дополнување на програма
	Вкупно II	27	1165	19	
	Вкупно I и II	34	1713	121	

*Извор: Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на РМ

До крајот на 2009 год. реализирани се (2) објекта со вкупно 121 стана и тоа (1) објект со 102 стана во Скопје и (1) објект со 19 стана во Македонска Каменица. Реализацијата на преостанатите социјални станови е во фаза на изградба или припремна фаза (активности поврзани за нивна реализација изработка на основни проекти, изработка на нумерички податоци, постапка за добивање на решение за локациски услови) е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба.

3.3.5. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде ускладен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се рedefинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат, исто така, значајни за организирањето на јавните функции.

Евиденцирани промени во просторот јануари-декември 2009 година

1. Образование

Основно образование: Според податоците од информативните листови на општините во (11) единаесет општини евидентирано е изградба на објекти од областа на основно образование и тоа во:

1. Општина Врачичице:

- изградба на два објекта за ОУ”Наим Фрашери” со П=520м² во с. Неготино

2. Општина Вранишница:

- изградба на ОУ од I-IVодд, за 6 ученика во с. Староец
- изградба на ОУ (I-VIIIодд.) за 24 ученика и П=70 м²
- 3. *Општина Дебарца*: реконструкција на основно училиште во с. Волино
- 4. *Општина Долнени*:
 - изградба на ОУ во с. Црнилиште за 187 ученици П=300м²
 - изградба на ОУ во с. Десово за 150 ученици со П=150 м²
- 5. *Општина Гевгелија*: Санација на кров со П=1920 м² на ОУ “Владо Кантарџиев”
- 6. *Општина Дебар*:изведба на градежни работи на следните училишта:
 - ОУ Ристе Ристевски (обнова на фасада)
 - ОУ Саид Најдени (топловодна инсталација)
 - ОУ Братство Единство(партерно урдување)
- 7. *Општина Кичево*: изградба на приземен објект со П=2155,64 м² на ОУ “Санде Штерјоски” со пропратни објекти во нас. Балаа Маало во Кичево
- 8. *Општина Маврово и Росиуше*: доградба на осумгодишно училиште во с. Нистрово со П=40 м²
- 9. *Општина Неѓошино*: изградба на ОУ “Петар Арсов“ н.м. Црвени Брегови
- 10. *Општина Соопштина*: реконструкција на ОУ „Света Петка” во с. Св. Петка
- 11. *Општина Чаир*: изградба на ОУ “Конгреси Манастирит”

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во (11) општини евидентирано е изградба на објекти од областа на основно образование, додека во (40) општини евидентирани се градежни интервенции од типот на реконструкции, на објекти.

Табела 32. Опис на градежни интервенции во основните училишта
Подпрограма СА- Изградба

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност	Број на деца	Број на смени
АРАЧИНОВО	ОУ “Герг Кастриот Скендербеј” с.Арачиново, ПУ с.Орланци	доградба на нов училишен простор (проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка)	191 м ² п	86	2
ВЕВЧАНИ	ОУ “Страшо Пинџур” с.Вевчани	изградба на нов училишен објект	1470 п+1	235	1
ВРАНЕШТИЦА	ОУ “Мирче Ацев” с.Лисичани, ПУ с.Староец	изградба на нов училишен објект (договор од 2008)	70 м ² п	8	1
ГОСТИВАР	ОУ “Фаик Коница” с.Дебреше	завршување со изградба (договор од 2008)	640 м ² п+1	656	2
ДОЈРАН	ОУ “Кочо Рацин”	изградба на нов училишен објект во Стар Дојран	400 м ² п	33	1
ЗАЈАС	ОУ “Реџо Рушит Зајазн” с.Зајас, ПУ с.Строгомиште	продолжување со изградба	360 п	65	1
КИЧЕВО	ОУ “Санде Штерјоски”	изградба на нов училишен објект во населба Пашино село	1420 м ² п+1	800	2
РАДОВИШ	ОУ “Никола Карев”	изградба на дополнителен простор	700 м ² п+1	743	2
ТЕТОВО	ОУ “Братство Мигени” населба	продолжување со изградба (договор од 2008)	2000 м ² п+1	560	1

	Дреновец				
ТЕТОВО	ОУ "Герг Кастриот Скендербеј" с.Порој, ПУ с.Депчиште	продолжување со изградба (договор од 2008)	1200 м2 п+1	320	2
ЦЕНТАР ЖУПА	ОУ "Недати Зекирија" с.Кодаџик, ПУ с.Новак	изградба на нов училишен објект (проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка) (подготвителни активности)	538 п+1	175	1
ЧАИР	ОУ "Конгреси Манастирит"	изградба на нов училишен објект	2000 м2 п+2	781	1

*Извор: Министерство за образование

**Табела 33. Опис на градежни интервенции во основните училишта
Подпрограма СБ-реконструкција**

Општина	Училиште	Опис
АЕРОДРОМ	ОУ "Димитар Македонски"	Реконструкција физкултурна сала
АЕРОДРОМ	ОУ "Горгија Пулевски"	Замена на столарија
АРАЧИНОВО	ОУ "Герг Кастриот Скендербеј" с.Арачиново	Реконструкција на кров на стариот објект
БИТОЛА	ОУ "Даме Груев"	Замена на столарија во зграда на ул. "Горче Петров"
БИТОЛА	ОУ "Горги Сугарев"	Замена на столарија
БИТОЛА	ОУ "Годор Ангеловски"	Замена на столарија
БИОТЛА	ОУ "Трипун Пановски"	Реконструкција на објект
БОГДАНЦИ	ОУ "Петар Мусев" с.Богданци	Реконструкција (од 2008)
БОГОВИЊЕ	ОУ "11 октомври" с.Урвич, ПУ с.Јеловјане	Санација на кров
	ОУ "11 октомври" с.Урвич, с.Јеловјане и с.Ново Село	Довршување санација санитарии (договор 2008)
БОСИЛЕВО	ОУ "Гоце Делчев" с.Босилево, ПУ с.Робово	Довршување на реконструкција на објект (договор 2008)
БУТЕЛ	ОУ "Гоце Делчев" с.Љубанци	Реконструкција (договор 2008)
БУТЕЛ	ОУ "Панајот Гиновски"	Замена на столарија
БУТЕЛ	ОУ "Петар Здравковски Пенко"	Реконструкција (договор 2008)
ВАЛАНДОВО	ОУ "Јосип Броз Тито", ПУ с.Пирава	Замена на надворешна столарија
ВАСИЛЕВО	ОУ "Гоце Делчев" с.Василево, ПУ с.Сушево	Градежно-занатски работи (договор 2008)
	ОУ "Гоце Делчев" с.Василево, ПУ Нова Маала и ПУ Висока Маала	Довршување санација санитарии (договор 2008)
ВЕЛЕС	ОУ "С.Б.Буридан" с.Иванковци	Довршување на санација (договор 2008)
ВЕЛЕС	ОУ "Васил Главинов"	Санација на подови и санација на дел од столарија
ВРАПЧИШТЕ	ОУ "Градец" с.Градец	Замена на столарија
ГАЗИ БАБА	ОУ "Вера Јоџиќ" нас.Маџари	Реконструкција (договор 2008)
ГОСТИВАР	ОУ "Исмаил Кемали" ПУ с.Симница	Санација на објект
ГОСТИВАР	ОУ "Прпарими" с.Чегране	Реконструкција на систем за топловодно греење
ГОСТИВАР	ОУ "Злате Дамјановски" с.Вруток, ПУ с.Равен	Реконструкција подови - учество МОН во проект ПЕП
ДЕБАР	ОУ "Ристе Ристевски" с.Долно Косоврасти	Санација на фасада
ДЕБАРЦА	ОУ "Дебарца" ПУ с.Лешани, ПУ с.Ботун	Реконструкција на објект
ДРУГОВО	ОУ "Христо Узунов" с.Другово	Реконструкција парно греење (од 2008)
ГОРЧЕ ПЕТРОВ	ОУ "Јоаким Крчоски" с.Волково и с.Никиштани	Реконструкција и санација учество МОН во проект ПЕП

ГОРЧЕ ПЕТРОВ	ОУ Тихомир Милошевски" Ново Село	Замена на 2 котли за топловодно греење
ЗЕЛЕНИКОВО	ОУ Марко Цепенков" с.Зелениково	Довршување замена на прозори-учество МОН во проект ПЕП
ЗРНОВЦИ	ОУ Тошо Арсов" с.Зрновци	Воведување топловодно греење
ЈЕГУНОВЦЕ	ОУ Александар Здравковски" с.Јегуновце	Реконструкција фасада, електрика - учество МОН во проект ПЕП
	ПУ с.Јанчиште	Санација на кров
	ПУ с.Раотинце	Санација на кров
ЈЕГУНОВЦЕ	ОУ Симче Настески" с.Вратница	Замена на столарија
	ПУ с.Рогачево	Санациони поправки на објект
	ПУ с.Старо Село	Санациони поправки на објект
	ПУ с.Орашје	Санациони поправки на објект
КАВАДАРЦИ	ОУ Д.А. Габерот" с.Ваташа	Реконструкција на кров
	ОУ Д.А. Габерот"	Реконструкција (проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка
КАРПОШ	ОУ Вера Циривири Трена"	Довршување замена на прозори - учество МОН во проект ПЕП
КИЧЕВО	ОУ Д-р Владо Полежиновски"	Реконструкција на објект(проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка
КОЧАНИ	ОУ Крсте Петков Мисирков" с.Оризари	Санација на објект
КОЧАНИ	ОУ Никола Карев"	учество МОН во проект ПЕП
КРИВА ПАЛАНКА	ОУ Илинден"	Замена на столарија
КУМАНОВО	ОУ Бајрам Шабани"	Замена на столарија
КУМАНОВО	ОУ Битолски Конгрес" с.Лопате	Замена на столарија
КУМАНОВО	ОУ Вера Которка" с.Клевовце	Реконструкција на кров
ЛИПКОВО	ОУ Антон Закоо Чајупи" с.Отља	Реконструкција на кров
ЛОЗОВО	ОУ Методи Митевски Брицо" с.Лозово	Довршување замена на прозори - учество МОН во проект ПЕП
	ПУ с.Каратманово	Санација на подови
	ПУ с.Велебрдо	Промена на столарија-прозорци
МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	ОУ Кирил и Методиј" Македонска Каменица	Реконструкција на објект
МОГИЛА	ОУ Кочо Рацин" с.Ивањевци	Реконструкција
ОХРИД	ОУ Иванчо Николески" с.Лескоец	Реконструкција на дел од кров
ПЛАСНИЦА	ОУ Стив Наумов" с.Пласница	Довршување на парно - учество МОН во проект ПЕП
ПРИЛЕП	ОУ Рампо Левката"	Санација на кров(договор 2008)
ПРИЛЕП	ОУ Идobre Јовановски"	Санација
ПРИЛЕП	ОУ Климент Охридски"	Реконструкција и санација
ПРИЛЕП	ОУ Кочо Рацин" населба Рид	Реконструкција на објект
РАДОВИШ	ОУ Никола Карев"	Довршување санација санитарии (договор 2008)
САРАЈ	ОУ Сами Фрашери" с.Глумово	Реконструкција на кров
СКОПЈЕ	24 училишта	Санација во 24 училишта во Регион Скопје (договор од 2008)
СТРУГА	ОУ Гоце Делчев" с.Јабланица, ПУ с.Луково, ПУ с.Пискуштина, ПУ с.Нерези	Санација на објектите
СТРУГА	ОУ Нури Мазари" с.Делогожда	Воведување топловодно греење
СТРУМИЦА	ОУ Даме Груев" с.Куклиш	Санација на објект (подови и прозори)
	ПУ с.Костурино	Санација на објект (подови и прозори)

СТУДЕНИЧАНИ	ПУ с.Црн Врв	Реконструкција и санација на објект (договор 2008)
	ОУ ЈАлија Авдовиќ" с.Батинци	реконструкција на кров - учество МОН во проект ПЕП
ТЕАРЦЕ	ОУ Исмаил Кемали" с.Нераште	Асфалтирање на спортски терен
ТЕТОВО	ОУ Гоце Делчев"	Санација (договор 2008) и реконструкција на кров
ТЕТОВО	ОУ Кирил и Методиј"	Замена на подови
ТЕТОВО	ОУ Ппрпарими" с.Речица	Замена на прозори
ЦЕНТАР	ОУ Димитар Миладинов"	Замена на столарија
ЦЕНТАР	ОУ Кирил и Методиј"	Замена на столарија
ЦЕНТАР	ОУ Кочо Рацин"	Реконструкција на училишен објект (проект на МОН и Швајцарска агенција за развој и соработка
ЧАИР	ОУ 17 март"	поврзување на градско греење
ЧЕШИНОВО - ОБЛЕШЕВО	ОУ Климент Охридски" с.Облешево	Реконструкција на столарија
ЧУЧЕР - САНДЕВО	ОУ Александар Урдаревски" с.Сандево	Санација на физкултурна сала - учество МОН во проект ПЕП
ШТИП	ОУ Гоце Делчев"	Реконструкција (сала)
ШУТО ОРИЗАРИ	ОУ 126 јули"	Довршување замена на прозори - учество МОН во проект ПЕП

*Извор: Министерство за Образование

Средно образование: Според податоците од информативните листови на општините од областа на средното образование во две (2) општини евидентирани се промени и тоа во:

1. *Општина Гевгелија:* санација на кров со П=2060 м² на ОУ Јосиф Јосифовски
2. *Општина Долнени:* изградба на средно насочено училиште со П=700 м² во с. Житоше

Според податоците од **Министерство за образование на РМ** во (2) општини евидентирано е изградба на објекти од областа на средно образование, додека пак во (8) општини евидентирани се градежни интервенции од типот на реконструкции на објекти.

**Табела 34. Опис на градежни интервенции во средните училишта
Подпрограма СГ-Изградба**

Општина	Училиште	Опис	Квадртатура во основа и катност	Број на деца	Број на смени
КИЧЕВО	СОУ Мирко Милески" (за Житоше)	Довршување на изградбата (една ламела и аула)	1000 м ² п+1	307	1
БУТЕЛ	Гимназија Изеф Љуш Марку"	довршување на објектот	2500 м ² п+2	1464	2

*Извор: Министерство за Образование

**Табела 35. Опис на градежни интервенции во средните училишта
Подпрограма СБ-реконструкција**

Општина	Училиште	Опис
БИТОЛА	СОУ Јосип Броз Тито"	Реконструкција
ГАЗИ БАБА	СЕТУ Михајло Пупин"	Реконструкција и санација

ГОСТИВАР	СОУ Гостивар"	Реконструкција (продолжување)
КРУШЕВО	СОУ Наум Наумовски Борче"	Реконструкција
КУМАНОВО	СОУ Перо Наков"	Реконструкција и адаптација на касарна до завршување
ЦЕНТАР	ДСУ Исв. Наум Охридски"	Реконструкција парно греење
СВЕТИ НИКОЛЕ	СОУ Кочо Рацин"	Реконструкција (подови)
ШТИП	СОУ Славчо Стојменски"	Реконструкција (продолжување)

*Извор: Министерство за Образование

2. Социјална заштита

Според податоците од **информативните листови** на општините од објекти за социјалната заштита во (3) општини евидентирани се промени и тоа во:

1. *Општина Валандово*: изградба на детска градинка со П=250 м² и капацитет за 50 деца во с. Јосифово;
2. *Општина Дебар*: изградба на предшколска установа (забавиште) за 110 ученици;
3. *Општина Илинден*: изградба на детска градинка со капацитет 62 деца во н.м. Марино

Според податоците од **Министерство за труд и социјала** во Република Македонија постојат четири дома за згрижување на стари лица со капацитет од 567 легла и 28 пензионерски домови коишто се под надлежност на ПИОМ и Здруженијата на пензионери. Пензионерските домови се наменети за времено сместување на стари лица со социјален ризик и се наоѓаат во *сџанбени згради за посебни намени* каде правото на сместување го имаат пензионерите што имаат проблеми само со *домувањеето*, а сите останати потреби ги остваруваат самостојно. Лицата со хендикеп и инвалидизирани лица социјалната заштита ја остваруваат преку мрежа на институции (зависно од потребите на корисниците и нивната возраст) во:

1. Завод за рехабилитација на деца и младинци-Скопје (наменет за деца и младинци со умерена и тешка интелектуална попреченост);
2. Специјален завод во Демир Капија -установа за сместување на лица со тешка и длабока интелектуална попреченост;
3. Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско-Струмица (згрижува, негува, едуцира и рехабилитира лица со телесна инвалидност).

3. Здравство

Од објекти за здравствената заштита врз основа на **податоците од информативните листови** доставени од општините евидентирано е промена во 1 општина тоа во :

1. *Општина Веница*: (1) амбуланта со П=108 м² (карабина) во с. Трсино

4. Култура

Според податоците од **информативните листови** на општините од областа на културата **нема податоци** за новоизградени објекти согласно информативните листови доставени од општините.

5. Физичка култура

Објекти на физичко воспитување во воспитно -образовните установи

Според податоците од **информативните листови** на општините од областа на физичката култура евидентирани се промени во вкупно (7) општини и тоа во :

1. *Општина Богданци:*
 - изградба на физкултурна сала П=1300 м², во ОУ „Кирил и Методија”
 - изградба на физкултурна сала со П=620 м² во СОУ Богданци
2. *Општина Босилово:* изградба на физкултурна сала со П=800 м², во ОУ “Кирил и Методиј”
3. *Општина Валандово:*
 - изградба на физкултурна сала во ОУ “Гоце Делчев” во градот Валандово,
 - изградба на тениски терени во ОУ “Јосип Броз Тито” во градот Валандово
4. *Општина Дебар:* изградба на физкултурна сала ОУ “Здравко Чучковски”
5. *Општина Кичево:* изградба на физкултурна сала за ОУ „Санде Штерјоски”
6. *Општина Липково:* изградба на физкултурна сала во с. Матејче
7. *Општина Пробиштип:* изградба на училишна спортска сала со П=1270 м² при СОУ” Наум Наумовски Борче” во Пробиштип

Според податоците за 2009 год. доставени од **Министерство за образование на РМ** евидентирани се промени во (4) општини односно изградени се (4) физкултурни сали за потребите на основното. За потребите на средното образование евидентирани се промени во (9) општини односно изградени се (3) физкултурни сали.

Табела 36. Опис на градежни интервенции на физкултурни сали за потребите на основното образование

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност
ВАСИЛЕВО	ОУ Гоце Делчев" Василево	Изградба на физкултурна сала (во завршна фаза)	1300 м ²
КАРПОШ - СКОПЈЕ	ОУ IX.Т.Карпошв Карпош	Изградба на физкултурна сала (завршено)	650 м ²
ЧАИР - СКОПЈЕ	ОУ17- ми март"	Изградба на физкултурна сала (во завршна фаза)	1300 м ²
ГЕВГЕЛИЈА	ОУ ИКирил и Методиј" Стојаково	Изградба на физкултурна сала (во завршна фаза)	1300 м ²

Табела 37. Опис на градежни интервенции на Физкултурни сали за потребите на средното образование

Општина	Училиште	Опис	Квадратура во основа и катност
БИТОЛА	СОУЈане Сандански" Битола	Изградба на физкултурна сала (завршено)	650 м ²
БОГДАНЦИ	СОУБогданци" Богданци	Изградба на физкултурна сала (завршено)	650 м ²
ВАЛАНДОВО	ОУ Гоце Делчев" Василево	Изградба на физкултурна сала (во тек)	650 м ²
ДЕЛЧЕВО	СОУМ.М.Брицо" Делчево	Изградба на физкултурна сала (завршено)	1300 м ²

ДЕБАР	СОУ "Здравко Чочковски" Дебар	Изградба на физкултурна сала (во тек)	1300 м2
КАВАДАРЦИ	СОУ "Ѓорче Петров" Кавадарци	Изградба на физкултурна сала (во тек)	650 м2
НЕГОТИНО	СОУ "Кирил и Методиј" Неготино	Изградба на физкултурна сала (во тек)	1300 м2
ПРОБИШТИП	СОУ "Н.Борче" Пробиштип	Изградба на физкултурна сала (во тек)	1300 м2
РЕСЕН	СОУ "Цар Самоил" Ресен	Изградба на физкултурна сала (во тек)	650 м2

*Извор: Министерство за Образование

Објекти на спортски организации

Според податоците од **информативните листови** на општините евидентирани се промени во вкупно (3) општини и тоа во:

1. Општина *Валандово*: помошно фудбалско игралиште во градот Валандово
2. Општина *Илинден*: тениски и спортски игралишта во с. Марино
3. Општина *Липково*: изградба на физкултурна сала во с. Слупчане

Според податоците за 2009 год. доставени од **Агенција за млади и спорт** во (20) општини извршено е изградба на (20) спортски сали додека (7) се во фаза на градба.

Табела 38. Опис на градежни интервенции на Спортски Сали

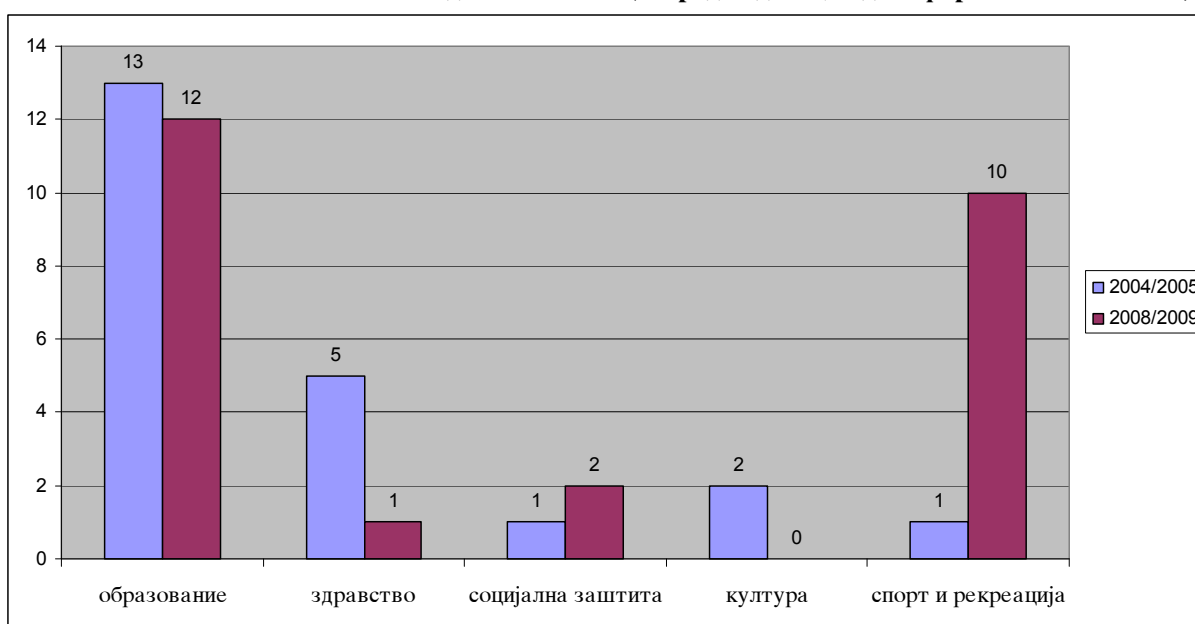
Р. бр.	Изградени		Р. бр.	Во градба	
		Општина			Општина
1	Филип II Македонски	Валандово	1	Илинден 1903	Пробиштип-Злетово
2	Никола Карев	Чешиново-Облешево	2	Дитурија	Сарај
3	Јане Сандански	Пехчево	3	Скендербег	Тетово1-Порој
4	Св. Климент Охридски	Македонски Брод	4	Македонски Херои	Центар2-ФФК
5	Гоце Делчев	Илинден	5	Павел Шатов	Битола
6	Коста Рацин	Брвеница	6	Јордан Мијалков	Штип
7	Цар Самоил	Св. Николе	7	Христо Узунов	Кичево
8	Ѓорче Петров	Ѓорче Петров1			
9	Христо Батанциев	Ѓорче Петров 2			
10	Ченто Андонов	Гази баба2-Маџари			
11	Антон Димитров	Бутел1			
12	Македонски бранители	Берово			
13	Панко Брашнаров	Куманово			
14	Јордан Пиперката	Демир Хисар			
15	Иван Хаџи Николов	Бутел 2 Радишани			
16	Лирија	Жеровјане			
17	Независна Македонија	Кисела Вода 1			
18	Архиепископ Доситеј	Кисела Вода2			
19	Христо Татарчев	Ново Село-Струмица			
20	Фаик Коница	Липково-Слупчане			

*Извор: Агенција за Малди и Спорт

Фудбалски игралишта

Во 2009 год. завршено е со изградба на (3) фудбалски игралишта во општините Радовиш, Велес и Илинден. Во фаза на изградба се фудбалските игралишта во (34) општини тоа во: Ранковце, Могила, Градско, Битола1, Прилеп1, Росоман, Гостивар1, Чешиново-Облешево, Карбинци, Неготино, Гевгелија-Миравци, Пробиштип, Св.Николе, Василево, Горче Петров2-(Волково), Штип, Тетово, Лозово, Илинден2-(Кадино), Старо Нагоричане, Македонски Брод, Крушево, Петровец, Валандово, Битола2-с.Оризаре, Прилеп2-(Тополчани), Берово, Зајас, Струга, Врапчиште, Сарај-(Долно Свиларе), Гази Баба-(Трубарево), Аеродром 1-реонски Центар, Аеродром2(МЗТ).

Графикон 8. Динамика на изградени објекти од областа на јавни функции во 2004-2009 год. по општини (според податоци од Информативни листови)

* нема податоци од сите општини

Врз основа на податоците во Информативните листови доставени од 64 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 20 општини. Поголема динамика на изградени односно започнати објекти во период од 2004-2009 год. се забележува во областа на образованието и физичката култура.

3.3.6. Индустрија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е клучен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот позитивно влијае на динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Во однос на тековната состојба присутни се сознанијата за потребата за организациски и структурни промени во развојот и разместеноста на индустријата, набавка на модерна технологија, воведување на ефективна организација и раководење, потоа освојување на нови пазари и протежирање на оние видови индустрии со компаративни предности на одредени подрачја: природни ресурси, положба, способни работници, пазар, капитал и традиција и поврзани со вкупната препознатлива физиономија на подрачјето. Конкурентна предност е близината на Европскиот пазар, под услов обезбедување добра патна поврзаност.

Индустриското производство има одредено влијание во придвижувањето на економијата, но истовремено, доколку превентивно не се интервенира, има значително неповолно влијание врз животната средина. Според парадигмата на одржливиот развој, економскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Животната средина овозможува простор за лоцирање на производни и услужни капацитети, а повратно трпи физички и други промени во намената и користењето на земјиштето, исцрпување на ресурсите и загадување. Постојната законска регулатива е во функција на определбата за одржлив развој чија суштина базира на сознанието за ограниченост на глобалните ресурси. Одржливиот развој подразбира процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации. Тоа значи дека на идните генерации треба да се препуштат глобалните ресурси во одредена состојба како би биле во можност да обезбедат сопствена благосостојба, во најлош случај во ист обем кој го имале сегашните генерации.

Карактеристика на индустријата и во 2009 година беше недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Во втората половина на 2008 и особено во текот на 2009-та година дополнително влијание врз остварувањата во индустријата имаше глобалната економска криза која се рефлектираше врз падот на физичкиот обем на индустриското производство во Република Македонија.

Тековната состојба на македонската индустрија се карактеризира со незадоволително ниво на техничко-технолошкиот прогрес и знаење, потреба за нивна ревитализација, обемот и ефикасноста на инвестициите не задоволуваат, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор.

Сегашното ниво на технолошка опременост укажува дека без покрупни зафати за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува забрзување на динамиката на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за брзо прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на индустриската структура со развиениот свет.

Користењето на основните средства претставува дополнителен потенцијал кој сè уште не е ставен во употреба според оптималниот капацитет. Просечната искористеност на капацитетите во индустријата заради сложените услови на стопанисување во рамки на проектираното време за работа е значително пониска

што укажува дека постои реален основ во наредниот период да се обезбеди зголемено производство.

Заради високиот степен на истрошеност на основните средства, потребни се дополнителни вложувања за нивна замена, реконструкција и модернизација. Иновирањето на основните средства како значаен фактор во остварувањето подинамичен развој низ процесот на ревитализација на производството, е ограничено од ниската акумулативна и репродуктивна способност на домашната индустрија, така што овој процес ќе се одвива со позабавено темпо во подолг временски период.

Индустриското производство сè уште се карактеризира со недоволна извозна ориентираност. Обемот на извозот се одржува на релативно ниско ниво. Идната производна активност во наредниот период треба да биде насочена кон извозот, со зголемување на пласманот на производите на надворешните пазари.

Искуството од развиените земји како и научните сознанија кажуваат дека кадрите со нивото и квалитетот на знаењата, нивната применливост во процесот на производство и способноста за создавање нови производи и технологии сè повеќе стануваат основен фактор на производството и иницијатори на развојот. Квалификационата структура на вработените во индустријата сè уште не задоволува. На тоа упатува ниското учество на работниците со високо образование, како и високото учество на вработените без квалификации. Образовното ниво на вработените не ги задоволува ни сегашните потреби на претпријатијата во индустријата, бидејќи дел од работните задачи ги вршат работници со понизок степен на образование од предвидениот што несомнено има одраз и врз остварените резултати.

Во тој контекст остварувањето на зацртаните цели на економскиот развој и посебно развојот на индустријата неминовно е поврзано со едукативниот процес и поголемото потпирање на развојот врз знаењата и умешноста на работната сила.

Индустријата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка атрибутите на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања, сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социо-економскиот систем.

Што значи, останува и понатаму развојната планска определба за потребата од пошироко воведување и развој на еколошки-просторно прифатливо индустриско производство преку развој на штедливи технологии во однос на природните ресурси, енергијата и горивото и работната сила и (или) малкуотпадни, односно безотпадни технологии.

Во наредниот период неопходно е да се подигне степенот на финализација на производите и употреба на суровините со што е можно повисок степен на финализација. Во услови на пазарен начин на стопанисување останува планската определба за перманентно следење на потребите и барањата на пазарот и создавање услови за брзо реагирање и прилагодување на сигналите за промени во пазарот.

Според филозофијата на одржлив развој, економскиот односно индустрискиот развој и заштитата на животната средина прават единствен систем. Одржливиот развој претставува алтернатива за загрозените природни и создадени вредности и за создавање на хумано општество и окружување. Разрешувањето на

конфликтите во овој систем треба да се темели на интеракција на релацијата простор и социо-економската компонента на развојот.

Животната средина дава простор за локација на производните капацитети, од неа се црпат природните материјални ресурси и енергија за производство, а повратно трпи физички промени, промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на сировините и загадување.

Во 2009 година, анализата по дејности укажува на тоа дека индустријата има најголем придонес за вкупниот пад на економијата. Според податоците¹⁸ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Република Македонија во 2009 год. забележа опаѓање за 7,7% како резултат на ефектите од глобалната рецесија кои се пренесоа во домашната економија. Намалената домашна и извозна побарувачка, односно недоволното искористување на капацитетите во дејностите ориентирани кон извоз, надополнето со падот на активноста заради ослабената домашна побарувачка, потоа неизвесното економско опкружување и недостигот на финансии, беа факторите кои најмногу го ограничија домашното индустриско производство.

Најголем пад од 42,1% е забележан кај производството на основни метали како резултат на намалената странска побарувачка. Значително влошување на состојбата беше забележано и кај текстилната индустрија, производството на електрични апарати, производството на моторни возила, приколки и други сообраќајни средства, производство на хемикалии и хемиски производи, преработка на дрво, производи од дрво итн. Позитивни остварувања се забележани кај производството на метални производи од металопреработувачката фаза и производството на електрична енергија заради подобрената хидро состојба во земјата како резултат на поволните временски услови.

Во однос на структурата на индустриското производство и во текот на 2009 година остануваат општите обележја со кои се карактеризира индустријата во Република Македонија: ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-сировинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2009 година беа преземени интензивни активности за изработка на повеќе програми со кои ќе се овозможи зголемување на конкурентноста на националната економија:

- Програма за поддршка на текстилната индустрија;
- Програма за подобрување на конкурентноста на македонските производи и услуги;
- Програма за поддршка на кластерите со мерки за поддршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери;

¹⁸ Извор: Статистички преглед, 6.4.10.01, ДЗС

- Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста;
- Програма за поттикнување на инвестициите во Република Македонија итн.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна планска урбанистичка документација и уредување на просторот.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Во текот на 2009 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за две нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Кичево на површина од околу 30 ха и ТИРЗ "Радовиш" на површина од околу 65 ха, со кои се создаваат просторни услови за влез на нови инвестиции.

Во текот на 2009 година во ТИРЗ "Скопје" отпочна со работа уште ден значаен светски бренд од електронската индустрија за автомобили "Џонсон Мети" со околу 150 вработени. Активирањето и уредувањето на просторот на ТИРЗ "Скопје" каде се лоцирани два индустриски капацитети на светски познатите производни брендови во областа на електрониката, дава поттик за отпочнување нови инвестиции и привлекување нов капитал на овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата и просторните и урбанистички решенија што ги нуди.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на извештајните листови добиени од извештајните единици се презентирани во Поглавието на Економските основи како интегрален дел на промените во просторот на вкупната економија.

3.4. Сообраќај и врски

Во просторната констелација на Балканскиот полуостров и југоисточна Европа, Република Македонија завзема централно место и позиција на еден од најважните комуникациски коридори помеѓу јужниот и централниот дел на континентот. Централната позиција во однос на сето непосредно окружување, претставува значајна погодност за интеграција на сообраќајните системи како можен генератор за развој на сообраќајот на локално-балканско ниво.

Од исклучителна важност е фактот што градот Скопје, а со тоа и Скопскиот регион се наоѓа на оската на еден од најзначајните меѓународни сообраќајни и комуникациски коридори, што меѓусебно ги поврзува земјите на Север и Југ. Сето тоа се надополнува со природните погодности на Моравско-Вардарската долина, во која покрај постојните, има услови за изградба на нови капитални сообраќајни инфраструктурни системи (автопатишта, брзи железници, пловни патишта, телекомуникациски постројки и тн.). Но не помалку е значаен и

коридорот Запад - Исток со силни потенцијали за поврзување на развиениот Запад (Италија, Франција, Шпанија и тн.), со земјите на Исток (Бугарија, Романија и земјите на поранешниот Советски Сојуз).

Централната положба и релативната близина на овој регион, во однос на трите мориња (Јадранското, Егејското и Црното) е погодност, но истовремено претставува и недостаток поради фактот што Македонија нема непосреден излез на море. Овој недостаток може да се минимизира со изградба на пловниот пат Дунав-Морава- Вардар-Егејско море. Изградбата на пловниот пат "Дунав-Морава-Вардар -Егејско Море" како глобален проект може да се реализира само во соработка со Р. Србија.

Сообраќајниот систем во Република Македонија го сочинуваат патниот, железничкиот, воздушниот, езерскиот и поштенскиот сообраќај, а системот за врски го сочинуваат телекомуникациите и радиодифузниот систем.

Комуникациската мрежа на Република Македонија, сочинета од повеќе комуникациски потсистеми во Република Македонија, се очекува да се подобрува, унапредува и да се развива, со доизградба на стратешките коридори и доизградба и изградба на нови регионални и локални патишта.

Врз основа на информативниот лист (во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија) кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на сообраќајот и врски (патен, железнички и воздушен сообраќај) реализирани (изградени) или во тек на реализација, за 2009 год. добиени се следните податоци:

3.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Патен сообраќај

Податоците добиени од општините, од Агенција за државни патишта, од Министерство за транспорт и врски како и други институции дадени се во табеларен приказ прикажан подолу:

Табела 39. Реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници во 2009 година

Податоци од општините ¹

Податоци од Министерство за транспорт и врски ²

* - општини во кои нема промени

** - општини кои не дале податоци

	Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови (м)	Придружни објекти
		назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
1	Скопје ^{1(*)}														
2	Аеродром ¹									Горно-Долно Лисиче	3,50				
3	Бутел ^{1(*)}														
4	Гази Баба ^{1,2}	Завршена обиколница - Скопје								с.Раштак-Бутел	3,00				
5	Ѓорче Петров ¹									с.Волово-Пржина до клучка Волково	0,85				
6	Карпош (**)														
7	Кисела Вода ^{1(*)}														
8	Сарај (**)														
9	Центар (**)														
10	Чаир ^{1(*)}														
11	Шуто Оризари (**)														
12	Арачиново ^{1(*)}														
13	Берово ^{1(*)}														
14	Битола ¹										3,00				
15	Богданци ^{1(*)}														

16	Боговиње (**)													
17	Босилово ^{1(*)}													
18	Брвеница ^{1(*)}													
19	Валандово ¹							Чалакли-Собри	1,10		0,60			
20	Василево (**)													
21	Вевчани (**)													
22	Велес ^{1(*)}													
23	Виница ^{1(*)}													
24	Вранештица ^{1(*)}													
25	Врапчиште ^{1(*)}													
26	Гевгелија ^{1,2}					Коњско-скијачки центар Кожуф	17,40							
27	Гостивар ^{1(*)}													
28	Градско (**)													
29	Дебар ¹								2,5		1,2			
30	Дебарца ¹							с.Волино-Требеништа	0,8					
								с-Горенци	3,5					
31	Делчево ¹							Габрово	0,50		0,17			
								Грат	0,50		0,17			
32	Демир Капија ^{1(*)}													
33	Демир Хисар (**)													
34	Дојран ^{1(*)}													
35	Долнени ^{1(*)}													
36	Другово ^{1(*)}													
37	Желино ^{1(*)}													
38	Зајас (**)													
39	Зелениково (**)													
40	Зрновци ^{1(*)}													

41	Илинден ^{1(*)}													
42	Јегуновце (**)													
43	Кавадарци ¹								Брушани	1,20		0,42		
44	Карбинци ^{1(*)}													
45	Кичево ^{1(*)}													
46	Конче ^{1(*)}													
47	Кочани ^{1(*)}													
48	Кратово ^{1(*)}													
49	Крива Паланка ¹								Локален пат	2,5		0,875		
50	Кривогаштани ^{1(*)}													
51	Крушево ^{1, 2}								Манастир Св. Преображе ние-м.в. Вршник	0,80		0,363		
52	Куманово ^{1, 2}	Табановце- Куманово	7,62											
53	Липково ^{1(*)}													
54	Лозово ^{1(*)}													
55	Маврово- Ростуше (**)													
56	Македонска Каменица ^{1(*)}													
57	Македонски Брод ^{1, 2}					Коломот- мост с.Близанско	8,40							
58	Могила ^{1(*)}													
59	Неготино ^{1(*)}													
60	Новаци ¹								с.Рибарци- с.Гнеотино	4,00				
								с.Горно - Агларци до Р-509	3,00					

										с. Мегленци - с. Арматуш	4,00				
61	Ново Село (**)														
62	Осломеј ^{1(*)}														
63	Охрид (**)														
64	Петровец (**)														
65	Пехчево ^{1(*)}														
66	Пласница ^{1(*)}									Пласница- Долна Пласница	5,00				
										Пласница- Преглово	1,00				
										Преглово- Ижиште	5,00				
										Ижиште- Лисичани	6,00				
										Ижиште- Дворци	2,50				
67	Прилеп (**)														
68	Пробиштип ^{1(*)}														
69	Радовиш ²	с. Сулдурци- с. Радичево (М6)	10,00												
70	Ранковце ^{1,2}													Мост на Крива река во н.м. Опила 2x14,00м	
71	Ресен ^{1(*)}														

72	Росоман (**)														
73	Свети Николе ^{1(*)}														
74	Сопиште ^{1(*)}														
75	Старо Нагоричане ¹										2,60				
76	Струга (**)														
77	Струмица ^{1,2}				Куклиш- Банско	8,20									
78	Студеничани (**)														
79	Теарце ^{1(*)}														
80	Тетово (**)														
81	Центар Жупа ¹									с.Коџацик- куќа на Кемал Ататурк	1,30		0,80		
										с.Новак- с.Елевци	4,00		2,5		
82	Чашка ^{1(*)}														
83	Чешиново- Облешево ^{1(*)}														
84	Чучер Сандево (**)														
85	Штип ^{1(*)}														
ВКУПНО						34,00					62,15				

Табела 40. Отпочнати рехабилитации на патишта во Република Македонија во 2009 год.

Податоци од Агенција за државни патишта

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
					Р-104 Илинден-Калуѓерица	19,12								
					Р-105 Ржаничино-Св. Николе	26,89								
					Р-118 Средно Коњаре-Горно Коњаре	3,33								
					Р-123 Горно Коњаре-...	5,57								
					Р-107 Лакавица-Неготино	36,00								
					Р-110 Даводово-Раброво	15,10								
					Р-206 Страцин-Пробиштип	26,30								
					Р-114 Струга-Дебар	24,20								
					Р-505 Макази-гр. Р. Грција	34,20								

					Р-503 Макази-....	3,33								
					Р-513 Прилеп- Македонски Брод	37,00								
					Р-516 Прилеп- Кривогашта ни	22,00								
					Р-527 Превалец- Смојмирово	13,60								
					Р-604 Струмица- Дојран	31,13								
					Р-405 Тетово- Јажинце	16,00								
ВКУПНО						313,77								

Табела 41. Дислокација на сообраќајници во 2009 год.

Податоци од ЕЛЕМ

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
					Р-421 Кичево-Осломеј	2,99								
ВКУПНО						2,99								

Табела 42. Нови сообраќајници во 2009 год.

Податоци од ЕЛЕМ

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Новаци									Ергела-Руднички круг на П.К. Брод-Гнеотино	?				
ВКУПНО										?				

? Нема податок за должина на пат

Бирото за регионален развој не достави информации за 2009 год.

Железнички сообраќај

Податоците за ЈП за железничка инфраструктура "Македонски железници" и од "Македонски железници - Транспорт" АД - Скопје, дадени се подолу:

1. Отпочната е изградба на Источниот дел од Коридор 8, Куманово-Бељаковци-Крива Паланка-Граница со Р. Бугарија во делници и тоа:

- Делница Куманово-Бељаковци во должина од 26,33км реконструкција
- Делница Бељаковци-Крива Паланка во должина од 37,05км - во изградба
- Делница Крива Паланка-Граница со Р. Бугарија во должина од 23,37км - изработка на техничка документација

2. Исто така во 2009 год. изработени се идејни и главни проекти за:

- траса
- железнички станици и вкстосувања со патна инфраструктура,
- за делница од 66+050 до излез од ст. Крива Паланка и идејни проекти за мостови и тунели.

3. За Западниот дел од Коридор 8, железничка пруга Ѓорче Петров-Кичево-Струга-Граница со Р. Албанија:

- За делница Кичево - Граница со Р. Албанија од 102+600 до гр. со Р. Албанија во должина од околу 70,00км во фаза на изработка е техничка документација и тоа:

- Студија за избор на варијанти
- Предфизибилити студија со сообраќајна анализа
- Идеен проект за избрана варијанта
- Идејни проекти за станици и вксници
- Идејни проекти за тунели и мостови
- Студија за оцена на влијанието врз животната средина

Од горните податоци се гледа дека во 2009 год. нема изградено односно завршено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км^2) со железничка мрежа останува иста 2,7 км на 100 км^2 .

Воздушен сообраќај

Податоците добиени од Агенцијата за цивилно воздухопловство покажуваат дека во 2009 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените на просторот. Во тек на 2009 година изработени се само Урбанистички планови за аеродром "Александар Велики" во Скопје и аеродром "Св. Апостол Павле" во Охрид.

Со цел зголемување на ефикасноста на сообраќајот и транспортниот систем во Република Македонија, во текот на 2009 година беа преземени активности со цел заокружување на правната рамка со која се регулираат односите во одредени видови на сообраќај:

- донесена е измена и дополнување на Закон за јавни патишта ("Сл. весник на РМ" бр.84/08, измена 52/09 и 114/09);

- донесени се дел од подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за јавни патишта
- Отпочната е постапка за прекатегоризација на патиштата согласно Законот за јавни патишта
- Донесен е закон за железнички систем ("Сл. весник на РМ" бр. 48/10)
- Донесен е закон за сигурност во железнички систем ("Сл. весник на РМ" бр. 48/10)
- Донесени се дел од подзаконските акти согласно Законот за железници
- Донесена е измена и дополнување на Законот за воздухопловство ("Сл. весник на РМ" бр.14/06, измена 24/07, 103/08 и 67/10);
- Донесени се дел од подзаконските акти согласно Законот за воздухопловство
- Донесена е измена и дополнување на законот за внатрешна пловидба ("Сл. весник на РМ" бр. 55/07, измена 22/09 и 26/10)
- во текот на 2009 година беа превземени повеќе активности во однос на концесиите на аеродромите "Александар Велики"-Скопје, аеродромот "Св. Апостол Павле"-Охрид и предвидената изградба на нов карго-аеродром во Штип;
- во текот на 2009 година од надлежните институции и државни органи беа превземени и други активности кои се во насока на имплементација на определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на сообраќајот.

Реализирани активности од "Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010"

Во текот на 2009-та година, во областа на сообраќајните системи согласно надлежностите на соодветните институции, беа реализирани дел од активности кои беа вградени во "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010 година" усвоена од Владата на Република Македонија.

Во "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во доменот на патниот сообраќај, поточно на автопатската, магистралната и регионалната патна (сообраќајна) мрежа, беа дефинирани три вида активности:

- Изградба на делници од веќе дефинираните патни правци со вкупна должина од околу 475 км
 - магистрални-автопатишта 387км
 - магистрални 30км
 - регионални 67,20км
- Проектирање на вкупно 692 км
 - магистрални-автопатишта 575км
 - магистрални 20км

- регионални 97км
- Проекти за рехабилитација, Урбанистички проекти и др.
 - магистрални и регионални
- Реконструкција, рехабилитација и сигнализација на 589 км од патната мрежа
 - магистрални-автопатишта 43км
 - магистрални 221,8км
 - регионални 323,8км

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2009-та година од горенаведено е реализирано следното:

- Изградба на делници од веќе дефинираните патни правци со вкупна должина од околу 51,62 км или 11% од предвиденото
 - магистрални-автопатишта 7,62км или 1,97% од предвиденото
 - магистрални 10км или 33% од предвиденото
 - регионални км 34+2,99=36,99км или 556% од предвиденото

Ниедна општина, па и институција не дала податок за тоа колку км има изработено техничка документација, односно изработено идејни и основни проекти, проекти за рехабилитација, урбанистички проекти и др. за сообраќајници, односно за патна инфраструктура.

Додека за реконструкција на патната мрежа добиен е податокот:

- Реконструкција, рехабилитација и сигнализација на 313,77 км од патната мрежа
 - магистрални-автопатишта
 - магистрални
 - регионални 313,77км

Концепцијата за развој на железничкиот систем базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина. Поради состојбата во овој сектор, особено внимание се посветува на подобрување на услугите, но и на изнаоѓање начин за надминување на финансиските проблеми поради што е извршена и реорганизација на МЖ. Со Програмата за спроведување на ПП на РМ 2008-2010 за железничкиот сообраќај е предвидено:

Подобрување на основните параметри на железничката инфраструктура, со што ќе се обезбеди равноправно и значајно место во Европскиот железнички пружен систем и да ги афирмира своите компаративни показатели:

- Безбедност
- Сигурност
- Квалитетен превоз
- Конкурентност на транспортниот пазар

Учеството во меѓународниот железнички сообраќај е условено со неколку чинители кои треба да бидат задоволени, за да една пруга биде дел од

меѓународен коридор. Тоа пред се се однесува на брзините и опременоста на пругите со уреди и постројки во согласност со програмата и препораките на УИЦ.

Во овој временски период од 2008-2010 год. предвидени се само градежни работи за реконструкција, модернизација на железничката инфраструктура и изработка на Студија за услуги од јавен интерес во железничкиот превоз на патници.

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2009 година е реализирано следното:

- отпочната е изградба на Коридор 8 (источен) додека за западен дел во тек е изработка на техничка документација

Но за основната цел подобрување на основните параметри на железничката инфраструктура: безбедност, сигурност, квалитен превоз и конкурентност на транспортниот пазар, во 2009 година не е направено ништо.

Активностите во воздушниот сообраќај се насочени, пред сè, кон подобрување на условите за одвивање на овој вид сообраќај, усогласување со меѓународните стандарди, проширување на терминалите и пистите на двата аеродроми и осовременување на потребната опрема. Согласно Просторниот план на Република Македонија, се предвидува испитување на можностите за лоцирање нов кагро аеродром во источна Македонија.

Согласно Законот за воздухопловство изработена е Националната стратегија за развој на воздухопловството во Република Македонија, чии насоки се:

- модернизирање и оптимизирање на идната организациона структура на националниот воздухопловен сектор
- исполнување на високите меѓународни стандарди за безбедност и сигурност
- подобрување на воздухопловната инфраструктура
- одржливост на животната средина во услови на пораст на обемот на воздушниот сообраќај и транспорт
- управување со воздушниот простор согласно принципот Единствено европско небо
- либерализација на услугите во воздушниот транспорт, како и мерките за заштита на постоечките и новите корисници на услугите во воздушниот транспорт во Република Македонија

Согласно "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010", во 2009 година е реализирано следното:

- Изработени се Урбанистички планови за аеродром "Александар Велики" во Скопје и аеродром "Св. Апостол Павле" во Охрид, со што е отпочната постапка за модернизирање и подобрување на воздухопловната инфраструктура
- двата аеродоми се дадени под концесија на турката компанија "ТАВ".

3.4.2. Комуникациски и доставни системи

Според податоците на Државниот завод за статистика, во првиот квартал од 2009 година, од вкупното број на домаќинствата во Р. Македонија, 54,1% користеле компјутер, додека интернет во своите домови користеле 41,8%, што преставува зголемување од 18,6% односно 42,2% во однос на соодветните податоци од 2008 година. Во однос на честотата на користење на услугите, секојдневно компјутер користат 76,8% а интернет користат 74,1% од вкупниот број на корисници.

Најчеста локација (место) за користење е домот, и тоа со 89,8% за компјутер, односно 80,1% за користење на интернет. Овие показатели, во однос на 2008 година се поголеми за 19,4% во користењето на компјутер, односно за 29,2% во користењето на интернетот.

Во јавниот сектор, според податоците на Државниот завод за статистика, во 2009 год. вработените 100% користат компјутер а 99,4% имаат пристап до интернет. Најчесто поврзување на интернетот било преку ДСЛ технологијата (АДСЛ и др.), кај 70,3% од субјектите во јавниот сектор.

Министерството за економија на РМ во 2009 год. реализира програма за подобрување на комуникациската инфраструктура и транспарентно информирање на јавноста на Министерството во процесот на пристапување во ЕУ.

Според четвртиот квартален извештај на Агенцијата за електронски комуникации за Развојот на пазарот за електронски комуникации во РМ во 2009 година, се зголемува бројот на даватели на услугите во овој сектор.

Табела 43. Број на активни оператори и даватели на услуги во РМ

Вид на услуга	Број
Фиксна говорна услуга	9
Мобилна комуникациска услуга	3
Кабелски оператори	73
Интернет провајдери	64
Даватели на ВОИП услуги (говор преку мрежа со комутација на патеки)	27

Од доставениот прашалник на Агенцијата за електронски комуникации на РМ во 2009 год. на различни локации/траси има поставено нова телефонска мрежа (оптички кабли) во вкупна должина од 145,4 км. Во однос на нови базни станици за мобилна телефонија, Агенцијата има издадено согласност за поставување на:

- 77 базни станици за ВИП Оператор
- 10 базни станици за ОНЕ
- 7 базна станица за Т-Мобиле
- 41 базна станица за РТВ и УКТ репетитори

Фиксна телефонија

Во 2009 година забележано е натамошно намалување на вкупниот број на корисници на фиксната телефонија во Р.Македонија. Иако бројот на деловните корисници е зголемен за 11,4%, намален е бројот на резиденцијалните корисници за 5,2% во однос на податоците од 2008 год. Бројот на резиденцијални корисници учествува со 91,5% во вкупниот број на корисници во фиксната телефонија.

Табела 44. Број на фиксни линии според технологии

ПСТН-резиденцијални	322441
ПСТН-деловни	43515
ИСДН -резиденцијални	1456
ИСДН -деловни	11739
ИСДН БРА-резиденцијални	1456
ИСДН БРА-деловни	11385
ИСДН ПРА-деловни	381
Линии преку безжични технологии-резиденц.	46696
Линии преку безжични технологии-деловни	1051
Линии преку кабелски мрежи-резиденц.	9817
Линии преку кабелски мрежи-деловни	586
Вкупно	437301

Во Р. Македонија Македонски Телеком е оператор кој има моќ и капацитет самостојно или со други оператори или даватели на услуги да дејствува независно од конкурентите и корисниците на пазарот. Во 2009 година, според тромесечните извештаи на Агенцијата за електронски комуникации на Р. Македонија уделот во пазарот на фиксна телефонија на Македонски Телеком опаѓа.

Табела 45. Удел на пазарот (во %) на Македонски Телеком и другите алтернативни оператори

Вид на услуга	М-Телеком	Останати оператори
По фиксни линии	83.75%	16.42%
Вкупен сообраќај по приход	85.71%	14.29%

Просечното време (во минути месечно) на појдовниот сообраќај по претплатник инициран од јавна фиксна телефонска мрежа е следна:

- 5 мин. сообраќај кон мрежи во странски држави,
- 14 мин. сообраќај кон мобилни мрежи во Р.Македонија,
- 22 мин. сообраќај кон други фиксни мрежи во Р. Македонија,
- 148 мин. сообраќај во сопствена мрежа.

Од прашалниците добиени од општините евидентирано е дека во општина Теарце изградена е нова телефонска мрежа со оптички кабли во должина од 5-бкм.

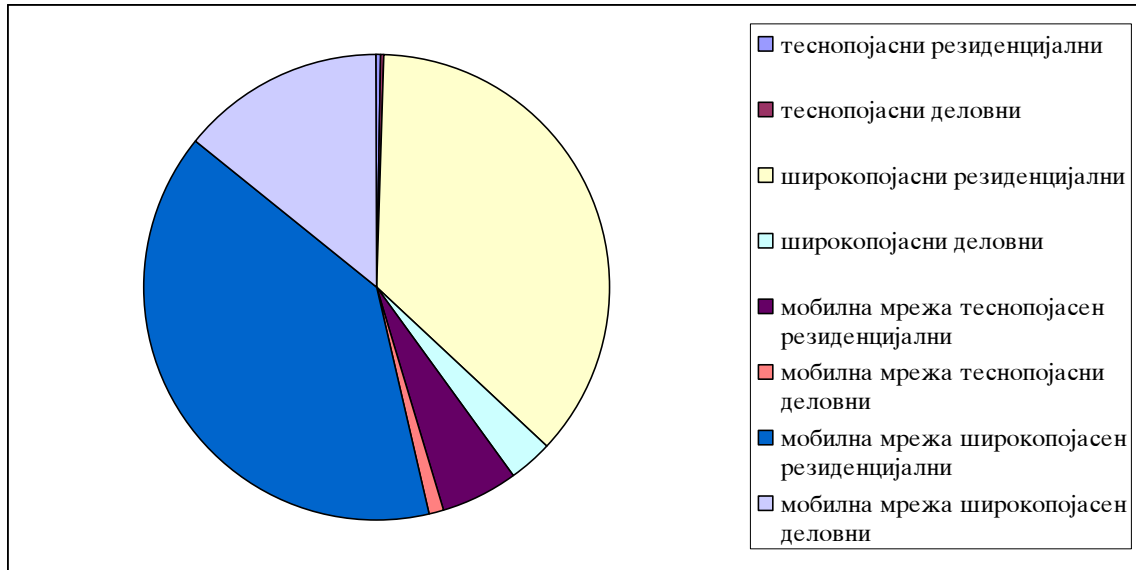
Инџернеј

Во 2009 година зголемен е вкупниот број на корисници на интернетот. Бројот на корисниците со тесно појасен пристап, во однос на 2008 год. опаѓа, но, многу поголем раст е забележан на корисниците со широкопојасен пристап.

Табела 46. Број на интернет корисници

теснопојасни резиденцијални	1091
теснопојасни деловни	1876
широкопојасни резиденцијални	201269
широкопојасни деловни	16051
мобилна мрежа теснопојасни резиденцијални	29314
мобилна мрежа теснопојасни деловни	6125
мобилна мрежа широкопојасен резиденцијални	218417
мобилна мрежа широкопојасен деловни	77612
вкупно	551755

Графикон 9. Број на интернет корисници

Широкопојасниот интернет пристап, преку xDSL (ADSL и др.) технологии е доминантен со учество од 93% од вкупниот број на резиденцијални и деловни корисници. Распределбата на бројот на корисници кои користат услуга на интернет со тесен или широк опсег е направена од аспект на технологијата со која располагаат операторите. Доколку операторот поседува 2G технологија корисниците на истиот се третираат како претплатници на интернет со тесен опсег а доколку операторот располага со 3G/UMTS технологија, неговите корисници се сметаат претплатници на интернет со широк опсег.

Мрежа за мобилна телефонија

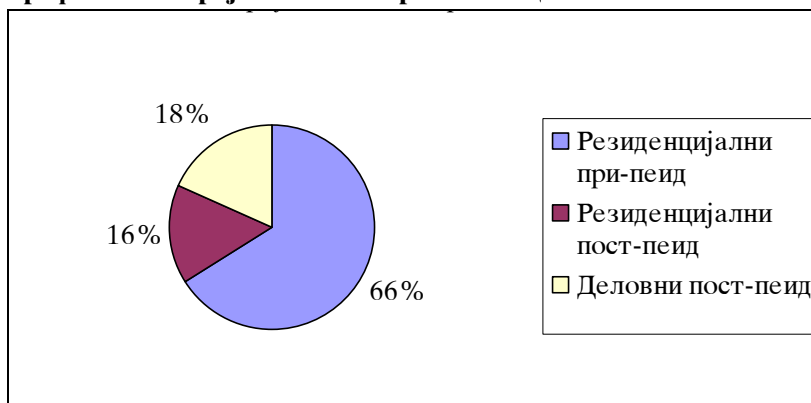
На пазарот на мобилната телефонија во Р. Македонија дозвола имаат три оператори. Податоците кои се презентирани се пресметани врз основа на проценка на бројот на население (2.048.619) согласно податоците од Заводот на статистика, со референтна дата 31.12.2008 год. Бројот на претплатници се однесува на активни претплатници кои во последните три месеци предизвикале на некој начин електронски комуникациски настан, под што се смета повик, одговор на повик, испраќање на порака или податоци, плаќање сметка и сл.

Вкупен број на мобилни претплатници во Р. Македонија на крајот на 2009 година изнесува 1.943.216 корисници а пенетрацијата е 95%.

Табела 47. Број на активни претплатници во мобилна телефонија

Резиденцијални при-пеид	1283403
Резиденцијални пост-пеид	306064
Деловни пост-пеид	353749
Вкупен број претплатници	1943216

Графикон 10. Број на активни претплатници

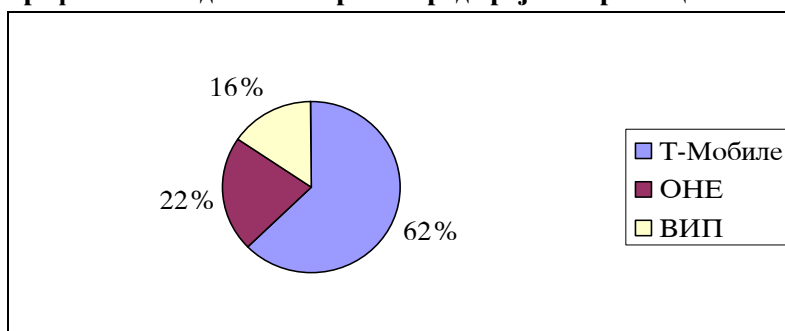
Во однос на 2008 год. зголемен е бројот на резиденцијалните и деловните пост-пеид претплатници а намален е бројот на резиденцијалните при-пеид како и вкупниот број на претплатници.

Табела 48. Број на испратени СМС и ММС пораки

СМС пораки испратени во сопствена мрежа	457646876
СМС пораки испратени во странска држава	12367827
ММС пораки	482171

Зголемен е бројот на испратените СМС пораки, во сопствена мрежа и кон други држави, а намален е бројот на ММС пораки во однос на 2008 година.

Графикон 11. Удел на пазарот според број на корисници

ВИП Операторот во 2009 година бележи континуирано зголемување на своето учество на пазарот.

Табела 49. Удел на пазарот (во %) во вкупен број на испратени СМС и ММС пораки

Оператор/Вид на услуга	СМС пораки	ММС пораки
Т-Мобиле	85.97%	80.74%
ОНЕ	9.07%	10.64%
ВИП	4.96%	8.62%

Во пазарот на мобилната телефонија доминантно е учеството на Т-Мобиле според бројот на корисниците, испратените СМС и ММС пораки, како и според бројот на иницирани повици по претплатник, додека според просечните иницирани минути по претплатник, најдолго време е регистрирано кај корисниците на ОНЕ.

Табела 50. Просечен број на иницирани повици и обем на иницирани минути по претплатник

Оператор/Вид на услуга	Број на повици	Минути
Т-Мобиле	227	331
ОНЕ	194	362
ВИП	144	222

Просечното време (во минути месечно) на појдовниот сообраќај по претплатник инициран од јавна мобилна комуникациска мрежа е следна:

- 1 мин. сообраќај кон мрежи во странски држави,
- 2 мин. сообраќај кон фиксни мрежи во Р. Македонија,
- 9 мин. сообраќај кон други мобилни мрежи во Р.Македонија,
- 83 мин. сообраќај во сопствена мрежа.

Од прашалниците добиени од општините евидентирано е дека во Р.Македонија во текот на 2009 година изградени се 28 базни станици за мобилна телефонија (9 во Делчево, по 3 во Сопиште и Г. Баба, по 2 во Аеродром, Теарце и Липково и по една во Валандово, Куманово, Могила, Пласница, Д.Капија, Зрновце и Чаир).

Радио-телевизиски и комуникациски мрежи

Пазарот на медиумите има свои специфики заради тоа што медиумските производи не се обични производи кои се продаваат на пазар а во голема мера влијаат врз обликувањето на нашата претстава за светот во кој живееме. На тој начин, тие имаат мошне важна улога во формирањето и одржувањето на општествените вредности, а претставуваат и средство за остварување на политичко и други облици на влијание.

Според податоците од Агенцијата за електронски комуникации на Р. Македонија од 113 нотифицирани субјекти за обезбедување на јавни кабловски мрежи во 2009 година биле активни 73 субјекти а дополнително 76 субјекти обезбедиле дозвола за услуги-пренос на радио и ТВ сигнали до крајните корисници.

Табела 51. Број на претплатници при пренос на радио и ТВ сигнали

Кабелска телевизија	171858
IPTV	14334
DVB-T	10149
Сателитска телевизија	1074
Вкупно	197415

Во однос на 2008 година, зголемен е бројот на претплатниците во кабловската телевизија за 19% додека на IPTV за неверојатни 634%.

Советот за радиодифузија е независно регулаторно непрофитно тело со јавни овластувања во радиодифузната дејност кои ги остварува согласно Законот за радиодифузната дејност. Во однос на операторите на јавни комуникациски мрежи, Советот за радиодифузија ги регистрира програмските пакети на операторите, но не е надлежен за останатите телекомуникациски услуги што ги обезбедуваат операторите преку нивните мрежи.

Во текот на 2009 година издадени се вкупно 92 потврди за регистрација на 87 аналогни и 5 дигитални програмски пакети. Бројот на телевизиски програмски

сервиси што ги нудат операторите на јавните комуникациски мрежи, во секој од своите пакети, се движи од 30 до 80.

Преку Советот за радиодифузија во 2009 година регистрирани се 19 домашни телевизиски програмски сервиси со национално покривање, 9 домашни телевизиски програмски сервиси со регионално покривање и 47 домашни телевизиски програмски сервиси со локално покривање, додека бројот на странските телевизиски програмски сервиси изнесуваше 189. Во 2009 год. работеа 58 кабелски оператори (не сметајќи ги тука нивните подружници), еден IPTV оператор, еден оператор на дигитални мултиплекси за дигитални терестријален пренос на телевизиски програмски сервиси (DVB-T) и еден оператор за сателитски прием на телевизиски програмски сервиси. Мнозинството оператори на јавната комуникациска мрежа, нудеа пакети услуги, односно кабелска телевизија, интернет и фиксна телевизија заедно.

Во текот на 2009 год. ЈП Македонска радиодифузија-Скопје не ги прошири своите радиодифузни мрежи со нови објекти, односно не е направена никаква промена во просторот споредено со претходната 2008 година.

Од прашалниците добиени од општините евидентирано е дека во Р.Македонија во текот на 2009 година изградени се две базни станици и тоа една за УКТ програма во Д.Капија и РТВ во Пласница.

Поштенска мрежа

Агенција за пошти на Р. Македонија, во 2009 година, согласно Законот за поштенските услуги, има издадено вкупно 21 Стандардни дозволи за даватели на поштенски услуги. Овој број на субјекти се однесува на сите даватели кои дејноста-обезбедување на поштенски услуги во опсегот на универзалната дозвола како и услуги кои се вршат на слободниот поштенски пазар ја вршеле во текот на 2009 година, без разлика на времетраењето. Ова е од причина што во текот на годината, некои од податоците се изменети, односно некои од дозволите се укинати или е утврден престанок на нивната важност, согласно законот.

Според податоците од АД за поштенски сообраќај Македонска пошта-Скопје, на територијата на Р. Македонија во текот на 2009 година нема нови поштенски единици а во функција биле вкупно 321 поштенски единици.

Од добиените прашалници евидентирано е интервенција (адаптација и санација) на поштенската единица во општината Липково.

3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

3.5.1. Животна средина

Емисиите на загадувачки материи и супстанции во медиумите на животната средина, кои се јавуваат како резултат на човековата активност, предизвикуваат пореметување на природните процеси, нарушување на природната рамнотежа и загадување во животната средина. Заштитата и унапредувањето на животната средина претставува систем од мерки и активности кои се превземаат во сите медиуми и области на животната средина со цел да се обезбедат оптимални услови за живот.

Во текот на 2009 година е донесена *Националната стратегија за инвестиции во животната средина (2009-2013)*, со која се поставени приоритети,

мерки и активности за реализација на инвестиции во животната средина во делот на постигнување на стандардите во областа на животната средина, воспоставување на децентрализиран систем за управување со проекти, идентификување на човечки ресурси потребни за подготовка и реализација на инвестициони проекти на централно и локално ниво, идентификување на можни извори за финансирање на инвестиционите проекти и т.н.

Со донесувањето на *Националната стратегија за одржлив развој* е дефинирана политиката за постигнување на одржлив развој во периодот 2009 - 2030 година.

Во 2009 година е донесен *Планот за институционален развој на капацитетите за управување со животната средина на национално и локално ниво*, во кој се утврдени функциите и е даден план за институционален развој на органите на државната управа и на органите на локалната самоуправа, на среднорочен план, заради обезбедување на услови за управување со животната средина за планскиот период од 2009-2014 година.

Кон крајот на 2009 година е донесен третиот по ред Прогрес мониторинг Извештај, подготвен во рамки на Прогрес мониторинг - Скрининг во областа на животната средина 2008/2009 и го претставува напредокот во однос на транспонирањето и имплементација на *ЕУ acquis* од областа на животната средина во Република Македонија за период од мај 2008-април 2009 година. Истата, 2009 година, започна да се спроведува четвртиот по ред Прогрес Мониторинг-Скрининг за следење на процесот на апроксимација на националното законодавство од областа на животната средина со правото на ЕУ за 2009 година.

Во 2009 година се донесени Локални еколошки акциони планови-ЛЕАП за повеќе општини (Брвеница, Новаци, Бутел, Пробиштип, Дебар, Зелениково, Валандово, Босилово и Чашка), а во завршна фаза е изработката на ЛЕАП за Општина Охрид. Вкупниот број на општини со изготвен ЛЕАП заклучно со декември 2009 година изнесува 51. Дел од овие ЛЕАП-и се изготвени во рамки на проектот “Подготовка на ЛЕАП-и во Република Македонија”, кој влезе во втората фаза на негова имплементација во која е планирано да се финансираат приоритетните проекти предвидени во изготвените ЛЕАП-и.

Во текот на 2009 година се реализирани и отпочнати следните проекти:

- УНДП/ГЕФ Проект “Зајакнување на еколошката, институционалната и финансиската одржливост на системот за заштитени подрачја во Република Македонија” - тековен проект;
- Проект “Поддршка на организациите за заштита на животната средина во мониторингот и одржливите практики на користење на земјиштето за заштита на природата преку користење на методи за Далечинско набљудување” - реализиран проект.

Во 2009 година е извршена измена и дополна на дел од законската регулатива донесена во областа на животната средина:

- Закон за измена и дополна на Законот за животна средина (Сл.в. на РМ бр.83/09);
- Закон за измена и дополна на Законот за води (Сл.в.на РМ бр.161/09)
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување (Сл.в. на РМ бр.161/09) и други законски и подзаконски акти.

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој,

состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот; активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на животот во иднина.

Воздух

Добриот квалитет на воздухот е еден од условите за здравје на луѓето и зачувување на екосистемите. Загадениот воздух предизвикува штетни последици по човековото здравје, екосистемите и материјалите. Загадувачките супстанции се испуштаат во воздухот од различни извори, се мешаат со него, се транспортираат на поголеми далечини и влијаат на квалитетот на воздухот. Постојат повеќе типови на извори на емисии кои емитираат загадувачки супстанции, како што се стационарни извори, дифузни извори, сообраќајот и други од антропогено потекло.

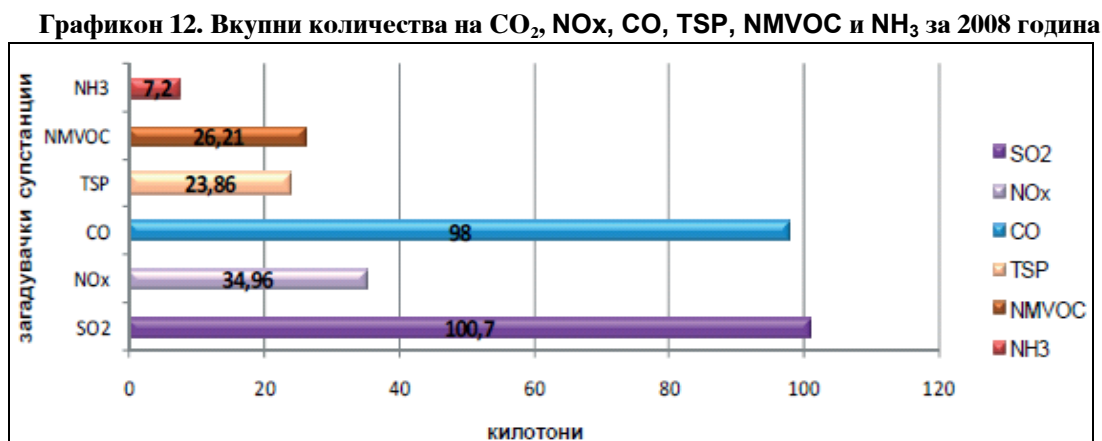
Согласно законската регулатива, мониторинг на количините на емисии во воздухот вршат овластени институции и поединечни деловни субјекти. Загадувачки супстанции на кои се врши мониторинг се: сулфур диоксид - SO₂, азотни оксиди - NO_x, јаглерод моноксид - CO и TSP (total suspended particles - тотално суспендирани честички). Овие загадувачки супстанции можат да бидат хемиски или физички трансформирани под влијание на сончевата радијација или со реакција со други загадувачки супстанции да формираат нови соединенија. Основните загадувачки супстанции SO₂, NO_x, CO и TSP, согласно правилникот со кој е одредена методологијата за инвентаризација CORINAIR и номенклатурата SNAP (Selected Nomenclature of Air Pollution), се изразени во килотони на година и се распределени по дејности / сектори:

- Сектор 1 -Согорувачките постројки за трансформација на горивата при производство на електрична енергија;
- Сектор 2 - Согорување на горива во неиндустриски цели - производство на топлина - топлификациони станици;
- Сектор 3 - Согорувачки процеси во индустријата со цел производство на топлина за да се одвива процесот;
- Сектор 4 - Производни процеси, во овој сектор спаѓаат емисиите како последица од одвивање на различни производни процеси, како што се нафтена индустрија, производство на челик, железо, обоени метали, цемент и др.;
- Сектор 5 - Добивање и дистрибуција на фосилни горива и геотермална енергија;
- Сектор 6 - Користење на растворувачи и останати производи;
- Сектор 7 - Патнички сообраќај во кој се дадени емисиите при согорување на горивата во сообраќајните средства;
- Сектор 8 - Останати мобилни извори, каде се одредуваат емисиите од согорување на горивата при железничкиот, авионскиот сообраќај, земјоделските машини и др.;
- Сектор 9 - Емисии од отпад и одлагање на отпадот, согорување на отпад во отворени депонии и инсцелерација или друга обработка на отпад;

Сектор 10 - Земјоделство, емисии од примена на ѓубрива, ферментација, употреба на пестициди;

Сектор 11 - Емисија од останати извори, во кој може да се вклучат емисиите кои не се последица од човековото живеење, емисиите на CO₂ и др.

Вкупните количини на основните загадувачки супстанции CO₂, NO_x, CO, NH₃, NMVOC и TSP за 2008¹⁹ година на ниво на Република Македонија, изразени во килотони на година добиени со користење на СНАП номенклатурата, се дадени на следниот графикон:

Од графиконот евидентно е дека најголемо е количеството на емисија на сулфур диоксид (100,7 килотони) и јаглерод моноксид (98 килотони).

На следната табела е претставена емисијата на загадувачки супстанции по сектори (процентуална застапеност), за 2008 година:

Табела 52. Емисијата на загадувачки супстанции по сектори

	SO ₂ (%)	NO _x (%)	TSP (%)	CO (%)	NMVOC (%)	NH ₃ (%)
Сектор 1	85,18	35,04	17,96	0,42	5,914	-
Сектор 2	0,46	8,89	7,20	43,97	17,017	1
Сектор 3	13,13	14,80	17,92	2,30	1,412	-
Сектор 4	0,21	7,77	56,78	5,51	6,028	-
Сектор 5	-	-	-	0,01	-	-
Сектор 6	-	-	-	-	31,209	-
Сектор 7	1,01	33,27	-	47,73	38,344	-
Сектор 8	-	-	0,08	-	0,076	-
Сектор 9	0,01	0,23	0,04	0,05	-	-
Сектор 10	-	-	-	-	-	99
Сектор 11	-	-	-	-	-	-

Согледувајќи ја состојбата со количините на емисии на загадувачки супстанции на ниво на држава по поедините сектори / дејности, евидентно е дека секторите 1, 2 и 7 најмногу придонесуваат за загадувањето на воздухот. Количините на емисии на загадувачките супстанции (SO₂, NO_x, CO, TSP, NMVOC и NH₃) соодветно влијаат на концентрацијата на истите во амбиентниот воздух.

Управувањето со Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух на Р. Македонија е во надлежност на Министерството за животна средина и просторно планирање. Во овој систем функционираат 15 автоматски мониторинг станици. Согласно Меморандумот за соработка

¹⁹ Во моментот на изработка на Годишниот извештај, расположивите податоци за оваа област се однесуваат на 2008 год.

потпишан меѓу МЖСПП, Општина Илинден и Координативното тело од населените места околу рафинеријата ОКТА, Министерството во декември 2008 година изврши дислокација на 2 мониторинг станици, Карпош и Центар, и ги постави на мерните места Мршевци и Миладиновци.

Прибирањето и обработката на податоците за емисии во воздухот, добиени од мерењата на Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух се врши континуирано и во текот на целата година во рамките на Македонскиот информативен центар за животна средина, при МЖСПП. Состојбата со квалитетот на амбиентниот воздух во 2008 година е следната:

Просечната концентрација на CO_2 измерена во зимскиот период е повисока од просечната годишна концентрација на сите мерни места. Надминувања на граничната вредност за заштита на еко системите во однос на просечната годишна концентрација и просечната концентрација во зимскиот период се забележуваат на мерните места во Кичево, Кочани, Куманово, Битола 1 и Кавадарци. Надминувања на граничната вредност за заштита на еко системите во однос на просечната концентрација во зимскиот период се забележуваат на мерните места во Скопје (Карпош и Гази Баба), Велес 2 и Тетово. Надминувања не се забележани на мерните места во Скопје (Лисиче и Центар), Битола 2 и Лазарополе. Ова произлегува од повисоката фреквенција на сообраќајот како и работата на капацитетите за производство на топлотна енергија во зимскиот период.

Просечната годишна концентрација на азот диоксид во однос на граничната вредност за заштита на екосистеми плус маргина на толеранција за 2008 година ($56 \mu\text{g}/\text{m}^3$) не е надмината на ниту едно мерно место. Просечната годишна концентрација на азот диоксид во однос на граничната вредност за заштита на екосистеми која треба да се достигне во 2012 година ($40 \mu\text{g}/\text{m}^3$) е надмината на мерното место Центар во Скопје.

Просечната годишна концентрација на суспендирани честички со големина до $10 \mu\text{m}$ во однос на годишната гранична вредност за заштита на здравјето на луѓето плус маргината на толеранција за 2008 година не е надмината само во с.Лазарополе. Просечната годишна концентрација во однос на годишната гранична вредност за заштита на здравјето на луѓето која треба да се достигне до 2012 година исто така не е надмината само во с.Лазарополе.

Максималните дневни осумчасовни средни вредности на концентрациите на јаглерод моноксид ја надминуваат граничната вредност за заштита на здравјето на луѓето која треба да се достигне во 2012 година, само во Скопје.

Бројот на надминувања на целната вредност за озон за заштита на здравјето на луѓето е надминат во Куманово, Велес, Кичево, Тетово, Битола и најмногу во руралното мерно место с. Лазарополе. Долгорочната цел за заштита на здравјето на луѓето е надмината на сите мерни места во текот на 2008 година, освен во Кочани и Карпош во Скопје. Долгорочната цел за заштита на вегетацијата е надмината на сите мерни места, во текот на 2008 година. Надминувањата на долгорочните цели за озон на сите мерни места, во текот на 2008 година, во нашата земја се должат на географската местоположба во јужниот дел од Европа која се одликува со голем број на сончеви денови во текот на летниот период.

Од претходно наведените податоци може да заклучиме дека надминувања над граничните вредности има на сулфур диоксид што произлегува од повисоката фреквенција на сообраќајот, како и работата на капацитетите за производство на топлотна енергија во зимскиот период; Суспендираните честички со големина до

10 микрометри особено во зимскиот период; Во летниот период пак, има надминувања на целната вредност за озонот како резултат на повисоката сончева радијација.

Сите овие податоци представуваат основа за предвидување на понатамошни мерки кои треба да се превземат во насока на намалување на загадувачките супстанции кои ги надминуваат граничните вредности, со што би се подобрил на квалитетот на амбиентниот воздух.

Води

Водите кои содржат поголемо или помало количество на штетни материи кои предизвикуваат физички, хемиски, биолошки или бактериолошки промени во составот и се опасни за луѓето и животните кои доаѓаат во допир со нив или предизвикуваат загадување на реципиентите во кои се испуштаат се нарекуваат отпадни води.

Согласно **RIMSYS (River Monitoring System)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на податоците за квалитет на површинските водотеци овозможува проценка на влијанието на поголемите населени места и индустриски капацитети врз квалитетот на водата, како и преносот на загадувачките материи по должината на водотеците.

Во рамки на Македонскиот информативен центар за животна средина, при МЖСПП, воспоставена е база на податоци за квалитетот и квантитетот на водотеците во Република Македонија. Податоците за квалитативната состојба на водотеците се добиваат од Управата за хидрометеоролошки работи. Квалитетот на водата во површинските водотеци се оценува преку следење на хидролошките параметри, физички и органолептички индикатори, минерализација, кислородни оксигенски индикатори, показатели на еутрофикација и штетни и опасни материи.

Анализата на податоците за кислородните показатели добиени од мерните места на водотеците во Р. Македонија во текот на 2009 година, покажува дека во однос на количината на растворен кислород на сите мерни места е регистриран квалитет на вода од I класа. Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород квалитетот на водите на поголем дел од мерните места одговара на води со квалитет од III класа, со исклучок на мерното место Шпиље каде водите се со квалитет од I класа, мерните места Света Богородица и Бошков Мост, каде водите се со квалитет од II класа и Скочивир, каде водите се со квалитет од IV класа. Во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци одговара на води од I класа на мерните места Шпиље, Бошков Мост и Света Богородица. Највисоки вредности за ХПК се регистрирани на мерните места Ново Село, на р.Струмица, Скочивир, на Црна Река и Убого на р.Брегалница. Во однос на концентрацијата на нитрати на сите мерни места во Републиката е забележан квалитет на води од I-II класа. Најниски вредности во однос на концентрацијата на нитрити се забележани на мерните места Пелинце на реката Пчиња, Паликура на реката Црна, Шпиље на реката Црни Дрим и Бошков Мост на реката Радика. На останатите мерни места е регистриран квалитет на води од III-IV класа.

Анализата на квалитетот на водотеците во текот на 2009 година во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.

Биомониторингот во Република Македонија се врши на 9 водотеци на вкупно 18 мерни места. Од извршените анализи на биолошкиот материјал во 2009 година може да се заклучи дека 85,5 % од анализите покажуваат дека водите од контролираните водотеци се со квалитет од втора класа, а 7,2% се во прва класа и 7,2% во трета. Најлош квалитет имаат водите од река Црна кај Скочивир, каде две анализи покажуваат квалитет од трета, а останатите анализи покажуваат квалитет од втора класа. Повеќе од 80% од анализите спроведени на мерните места на река Елешка - Брод и река Вардар кај Таор, Башино Село и Демир Капија, покажуваат квалитет на води од втора класа, додека 20% од анализите покажуваат квалитет на води од трета класа. Водите во р.Струмица кај Ново Село се со квалитет од втора класа.

Максималните вредности на сапробниот индекс, а со тоа и влошување на квалитетот на водите во водотеците се забележани во месец октомври и август, а најниски вредности сапробниот индекс има во месец април. Од месец април кон месец октомври кај скоро сите мерни места има зголемување на вредноста на сапробниот индекс, односно влошување на квалитетот на водите. Влошувањето на квалитетот е уште подрастично изразено кај водотеците кои се перманентно многу загадени како што се р.Црна кај Скочивир, р. Вардар кај Таор, Башино Село и Демир Капија, р.Елешка кај Брод и р.Струмица кај Ново Село.

Во текот на 2008 година, од страна на Советот на град Скопје, се усвоени три програми за мониторинг на водите во Скопскиот регион, и тоа:

- Програма за следење на квантитативните и квалитативните карактеристики на водите што го хранат жеденскиот масив и изворот Рашче;
- Програма за следење на квантитативните и квалитативните карактеристики на водите што го хранат бунарското подрачје Нерези-Лепенец;
- Програма за следење на квантитативните и квалитативните карактеристики на површинските и подземните води во Скопската котлина.

Програмите вклучуваат следење на хидролошките параметри, физичко-хемиските карактеристики, присуство на тешки метали, токсични материи, микробиолошки и биолошки испитувања и испитувања на специјални органски супстанции на површинските води и физичките и хемиските карактеристики и штетни и опасни материи во подземните води и количината на врнежи и квалитетот на дождовницата.

Со спроведување на мониторинг на површинските и подземните води на повеќе локации во Скопскиот регион е започнато во 2009 година и истиот ќе се реализира до септември 2010 година, кога се очекуваат и првичните резултати.

Во текот на 2009 година, Центрите за јавно здравје, го следеа квалитетот на површинските води во Републиката како програмска активност на Програмата за превентивна здравствена заштита на места и локалитети каде површинските води се користат за спорт и рекреација, за наводнување на земјоделието, за одгледување на конзумна риба или за спортски риболов, како и на локалитети каде се зафаќаат води за водоснабдување на населението со вода за пиење.

Резултатите од анализата на примероци земени од природните езера се дадени во табелата подолу.

Табела 53. Резултати од извршени увиди и анализирани примероци од природните езера во Република Македонија во 2009 година

Природни езера	Физичко-хемиски параметри		Бактериолошки параметри			
	увиди	примероци	I-II класа	III-IV класа	I-II класа	III-IV класа
Охридско Езеро	116	118	116	2	113	5
Преспанско Езеро	15	67	44	18	69	4
Дојранско Езеро	3	7	7 (I-IV кл.)	0	7	0
Вкупно:	134	192	167	20	189	9

Анализата покажува дека постои доста висок процент на примероци кои не одговараат на квалитетот на водите пропишани во Уредбата за категоризација на водите за физичко-хемиските параметри.

Табела 54. Мониторинг на квалитетот на водите во вештачките езера (акумулации) во Р.Македонија за 2009 година

Име	Увиди	Примероци	Физичко-хемиски анализи		Бактериолошки анализи	
			вкупно	класа	вкупно	класа
Ез.Младост Велес	2	5	5	I-V	5	I-II
Тиквешко Езеро - Кавадарци	2	10	10	IV-V	10	I
Мавровско езеро	2	6	6	6-II		
Дебарско езеро	10	10	10	6-I; 3-II; 1-IV	10	6-I; 4-II; 1-III 2-IV
Акумулација Стрежево Битола	2	24	24	III-IV	24	III
Акумулација Турија - Струмица	1	4	4	I-III	4	I
Акумулација Водоча - Струмица	1	4	4	1(III-зиме, лето-матна)	4	I
вкупно	20	63	63		57	

Анализата на резултатите покажува дека водите од акумулациите претежно спаѓаат во прва класа во однос на бактериолошките анализи, а на I-IV класа во однос на физичко-хемиските анализи.

Анализата на податоците од водоснабдувањето на градските населби покажува дека санитарно-хигиенската состојба на објектите и здравствената исправност на анализираниите примероци вода генерално задоволува, односно е во граници на очекуваното, во споредба со претходните години. Најчеста причина за неисправни наоди во физичко хемиската анализа се должи на отсуство на резидуален хлор или зголемена содржина на железо, но не и во водоводната мрежа.

Табела 55. Број на увиди и анализирани примероци вода за пиење од градските водоводи во Република Македонија за 2009 година

Република Македонија	Број на			Број на извршени лабораториски анализи по мошта					
				Физичко-хемиски анализи			Бактериолошки анализи		
Вкупно:	жители	увиди	примероци	вкупно	неисправни		вкупно	неисправни	
	1 256494	223	7528	7509	број	%	7522	број	%

					402	5,35		89	1,18
--	--	--	--	--	-----	------	--	----	------

Вкупен број на неисправни примероци од физичко хемиските анализи се 402 или 5,35%, додека бактериолошка неисправност е констатирана кај 1,18% од испитаните примероци, или вкупно 89 примероци.

Најголем процент на неисправни физичко-хемиски резултати се регистрирани во Кратово (главно заради отсуство или намалена содржина на резидуален хлор во водата за пиење), Валандово (заради недостиг на резидуален хлор) и Свети Николе (заради зголемена потрошувачка на $KMnO_4$ и отсуство или намалена содржина на резидуален хлор во водата за пиење). Најголем процент на неисправни микробиолошки резултати се регистрирани во Скопје, 16,13% (сирова вода додека хлорираната вода од водоводната мрежа била 100% исправна).

Согласно податоците добиени од Информативните листови, во текот на 2009 година е извршена санација на отпадни води во фабриката Силмак, поранешна ХЕК Југохром. Имено, со изградба на пречистителната станица и дренажниот систем за контаминирана вода, шестовалентниот хром се претвора во значително послабо токсичната форма тривалентен хром. Вака пречистената отпадна вода се испушта во реката Бистрица, која понира во реката Вардар. Дренажниот систем понекогаш го надминува својот капацитет и водата се испушта директно во потокот Јегуновце кој се влева во реката Вардар. Дренажниот систем за водата во фабриката се состои од систем за зафаќање на подземни води од депонијата, дренарање на исцедни води од површинскиот слој на депонијата, пумпна станица за подземни води и цевка од пумпната станица до собирната шахта во кругот на фабриката. Дел од депонијата е покриен со непропустлива ПВЦ геомембрана на површина од околу 17.500 м², што е помалку од половина од површината на депонијата што може значително да ја намали инфилтрацијата на водата. Мембраната е покриена со 0,5 м земја и глина и целата површина е покриена со трева.

Изминатата година делумно се превземени мерки и активности за санирање и ревитализација на деградираниот простор околу рудникот Бучим, и тоа: рекултивација на круната од хидројаловиштето со површина од 9,5 ха и 3 ха посипани со земја, како и воспоставен е систем за оросување на некултивираните површини и наводнување на рекултивираниите површини со што се налени емисиите на прашина во атмосферата.

Во текот на 2009 година е извршена дислокација на реката Темница, поради проширување на површинскиот коп на Рудникот Осломеј.

Почва

Вкупната површина на Република Македонија изнесува 25.713 км². Земјиштето е претежно планинско, со поголем број на котлини. Ридско-планинското земјиште покрива 79%, рамнините околу 19,1% и природните езера 1,9% од вкупната површина. Како резултат на променливоста на климатските и топографските карактеристики, геолошката подлога, степенот на антропогено влијание и друго, како одлучувачки фактори во формирањето на карактеристиките на почвата, на територијата на Републиката се утврдени над 30 видови почвени типови и уште повеќе подтипови, вариетети и форми.

Формирањето на почвата е екстремно бавен процес, заради што истата се смета како необновлив ресурс и бара посебни мерки и активности за заштита од контаминација. Влијанието на природните фактори и антропогените активности

може да предизвика деградација на почвата и загрозување на останатите медиуми на животната средина.

Последните истражувања покажуваат дека 96% од површината на територијата на Република Македонија е зафатена со ерозивни процеси (Статистика на животната средина, 2009). Во изминатите неколку години континуирано се превземаат антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки. Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во 2009 година. Според обработените податоци обезбедени од информативните листови на извештајните единици, во текот на 2009 год. е извршено пошумување во 27 општини во Републиката (види област "Шуми и шумско земјиште"). Според обработените податоци обезбедени од информативните листови на извештајните единици, во текот на 2009 год. за заштита на земјиштето од ерозија беа превземени техничко-мелиоративни и шумски биомелиоративни мерки во четири општини.

Антропогените активности преку употреба на ѓубрива и пестициди во земјоделството и емисии на загадувачки материи во индустрискиот сектор предизвикуваат локална и дифузна контаминација на земјиштето. Во аридни и субаридни климатски услови, кумулативното дејство на надворешните влијанија може да доведе до опустинување на земјиштето. Употребата на големи количини на ѓубрива во земјоделството без претходно да се изврши анализа на составот на почвата, може да доведе до зголемување на концентрацијата на некои хемиски елементи во почвениот раствор. Нитратите се главни контаминанти меѓу минералните ѓубрива.

Во текот на 2009 година е донесен Закон за изменување и допоолнување на Законот за ѓубриња (Сл.в. на РМ, бр.20/09). Анализата на резултатите добиени при испитувањата во изминатите години (Статистика на животната средина, 2009) бележат опаѓачки тренд во производството на вештачки ѓубрива и пестициди. Согласно податоците со кои располага Фитосанитарната Управа при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, постои тренд на промени на употребата на органски ѓубрива во споредба со минералните. Исто така се забележува зголемен интерес за производство, увоз, пласирање на пазарот на органски ѓубрива, а со тоа и употребата за органски ѓубрива од страна на крајниот потрошувач, земјоделскиот производител.

Поради зголемената употреба на пестициди во земјоделството, постои потенцијална опасност од нивна акумулација во почвените организми со кои доаѓаат во контакт, од многу мали концентрации, до степен на загрижувачко биолошки активно ниво. Сувата клима и високото ниво на подземни води се фактори кои ја зголемуваат перзистентноста на пестицидите и можноста за акумулација на стабилните пестициди и нивните метаболити во почвата, водата и биомасата. Посебно опасни се пестицидите кои не се разградуваат и се акумулираат во почвата.

Што се однесува до контролата на производи за заштита на растенијата согласно Законот за производи за заштита на растенијата (Сл.в. на Р.М. бр.110/07 и бр.20/09) во 2009 година се имплементира Анекс 1 Листата на активни супстанции кои активни супстанции се одобрени за користење во производи што се применуваат за заштита на растенијата на територијата на Европската Унија со дефинирани услови во Одлука за користење објавени согласно Анекс 1 од Директивата 91/414 ЕЦ. Со тоа, производитите за заштита на растенијата кои

содржат една или повеќе активни супстанции кои не се вклучени во листата Анекс 1 од истата Директива, се повлекуваат од промет и употреба.

Иако работата на индустрискиот сектор во нашата земја во последните неколку години не е на завидно ниво, постоечките индустриски и рударски капацитети, поради застарените технологии на производство и малиот број на реализирани мерки за заштита на медиумите на животната средина кај јаловиштата, околу рудниците, претставуваат сериозна опасност за околината и пред се здравјето на луѓето кои живеат во нивната непосредна близина. Согласно податоците од Статистика на животната средина, 2009, нема промена во однос на рангирањето на индустриските контаминирани места - жешки точки според ризикот кој го поседувале во однос на животната средина, во однос на изминатите неколку години. Во однос на оценка на ризикот кој го имаат врз животната средина со најизразено негативно влијание и понатаму се издвојуваат АД Охрид, рудникот Бучим и топилницата МХК-Злетово.

Што се однесува до напредокот во управување со контаминирани локалитети, досега се извршени прелиминарни истражувања на сите 16 локалитети, главно истражување е извршено на 7, а санациони мерки се превземени на 2 локалитета. Анализата на процентуалното учество на економските активности во контаминацијата на почвата покажува дека рудниците имаат најголем удел во контаминацијата на почвата со 43,8 % застапеност, и тоа, рудниците со подземни копови со 25% и рудниците со површински копови со вкупно 18,75 % застапеност. Нешто помал удел има металургијата со застапеност од 31,3%. Најмал удел во контаминацијата на почвата имаат постројките за екстракција и рафинирање на нафтата.

Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Во 2009 година е спроведена втората фаза од мониторингот на почвата во Скопско Поле. Поради недостиг на посебен закон во Република Македонија кој ја опфаќа проблематиката на квалитетот на почвите и непостоењето на точно дефинирани гранични вредности на концентрации на тешки метали кои не смеат да бидат надминати во интерес на човековото здравје и животната средина, при спроведувањето на геохемискиот мониторинг се користени европски, претежно бугарски и словенечки нормативи.

Анализата на квалитетот на почвите во Скопското поле, ги даде следните резултати:

Олово (Pb)

Со исклучок на мали површини контаминирани со олово (одводниот канал на Цементарница, МЗТ, Железара, врвот на Водно), генерално гледано во Скопското поле нема интензивни Pb-контаминации, но загажувачки е растечкиот тренд, кој наведува дека во период од максимум 10 години, би можеле да добиеме целосна контаминација на просторот со олово.

Анализата покажува дека почвите од урбаното подрачје на Скопје се за повеќе од два пати позагадени со Pb од почвите во руралната средина.

Цинк (Zn)

Освен многу мали површини контаминирани со цинк (Железара, Автокоманда, Рафинерија), генерално состојбата со Zn-контаминации во почвите на испитуваниот простор е задоволителна. Контаминацијата на почвата со Zn е последица од антропогените активности.

Бакар (Cu)

Во рамки на испитуваната територија (со исклучок на подрачјето на Визбегово, Бардовци и полето во северозападниот дел надвор од градот, каде бакарот не се смета за контаминент), се регистрирани површини со содржина на Cu до 2, 3 и 3,5 пати поголеми во однос на толерантните нивоа. Контаминацијата на почвата со Cu има антропоген карактер.

Спроведената анализа покажа дека почвите во урбаното подрачје се повеќе контаминирани, компаративно со почвите во руралната средина.²⁰

Никел (Ni)

Со исклучок на малите површини околу Арачиново, Смилковци и Стајковци, целото Скопско Поле е контаминирано со никел со концентрации за околу 2, 3 па и повеќе пати, а во поедини точки и до 10 пати, поголеми од максимално дозволените вредности.

Генезата на контаминациите е од природно потекло од Радушкиот ултрабазитен масив.

Хром (Cr)

Во почвите на Скопско поле се регистрирани од 2, 3 до повеќе од 5 пати поголеми концентрации на хром од максимално дозволените, со исклучок на некои мали површини (околу Арачиново, центарот на урбаниот дел, кон ОХИС, Железара) кои се карактеризираат со толерантни содржини на хром.

Се претпоставува, дека високите содржини на хром се однесуваат на тривалентниот хром (Cr^{+3}), кој е порезистентен, не е мобилен и не е опасен, во споредба со шестовалентниот хром (Cr^{+6}).

Итриум (Y)

Генерално, повеќе од 95% од испитуваната почва во Скопско Поле не е контаминирана со итриум. Многу мали простори, со површина од 1-2км² (подрачјето околу вливот на реката Лепенец во река Вардар, околу Рудине, Шуто Оризари, село Црешево, околу аеродромот Александар Велики, рафинеријата Окта и други) се карактеризираат како слабо контаминирани.

Поради присуството на кристалинот Китка, Јакупица и околните стени од Скопска Црна Гора, се претпоставува дека контаминацијата на почвата со итриум има природно потекло.

Бариум (Ba)

Испитуваните почви во Скопско поле, со исклучок на мали ограничени површини, во целина не се контаминирани со бариум. Околу фабриката Железара, Стајковци, населбата Ченто и Бардовци се регистрирани слабо покачени концентрации над максимално дозволените. Контаминираниот дел од теренот зафаќа околу 20-25км², што претставува 7-8 % од вкупно анализираната површина.

Циркониум (Zr)

Испитуваните почви во урбаниот дел на анализираното подрачје (Автокоманда, Железара, централното градско подрачје, околу Адинг и Купром, Сарај) се контаминирани со циркониум, и тоа за околу 2, 3 до 4 пати повисоки концентрации од максимално дозволените. Поголем дел од почвите во руралниот регион се неконтаминирани или многу слабо контаминирани.

²⁰ Оловото, цинкот и бакарот главно се контаминенти со антропогено потекло.

Ландан (La), Арсен (As) и Кадмиум (Cd)

Овие елементи воопшто не се детектирани со применетата ESA метода и истите се застапени во концентрации под осетливоста на применетата методологија. Од резултатите добиени со ICPS методата се констатира дека содржините на La и As се околу максимално дозволените и поголеми, а на Cd околу максимално дозволените вредности.

Бучава

Бучавата зазема значајно место во редот на негативните последици врз животната средина, како резултат на технолошкиот развој. Бучавата најчесто е предизвикана од сообраќајните средства и машините кои се користат во производните процеси. Мерењето и следењето на бучавата е потребно за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во дефинирани области и под различни услови, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението.

Согласно постојната законска регулатива, податоците од мерењето и следењето на нивото на бучава се доставуваат до Министерството за животна средина и просторно планирање, Македонски информативен центар за животна средина.

Законот ги определува основните носители на обврската за заштита од бучава во животната средина, а тоа се:

- Органите на државната управа;
- Општините, градот Скопје и општините во градот Скопје;
- Правните и физички лица.

Надлежен орган за подрачјето бучава, особено за спроведување на Законот за заштита од бучава во животната средина, примената на законот и прописите донесени врз основа на овој закон е Министерство за животна средина и просторно планирање. Одделни надлежности во управувањето со бучавата имаат и Државниот санитарен и здравствен инспекторат орган во состав на Министерството за здравство во однос на контрола на бучавата од здравствен аспект.

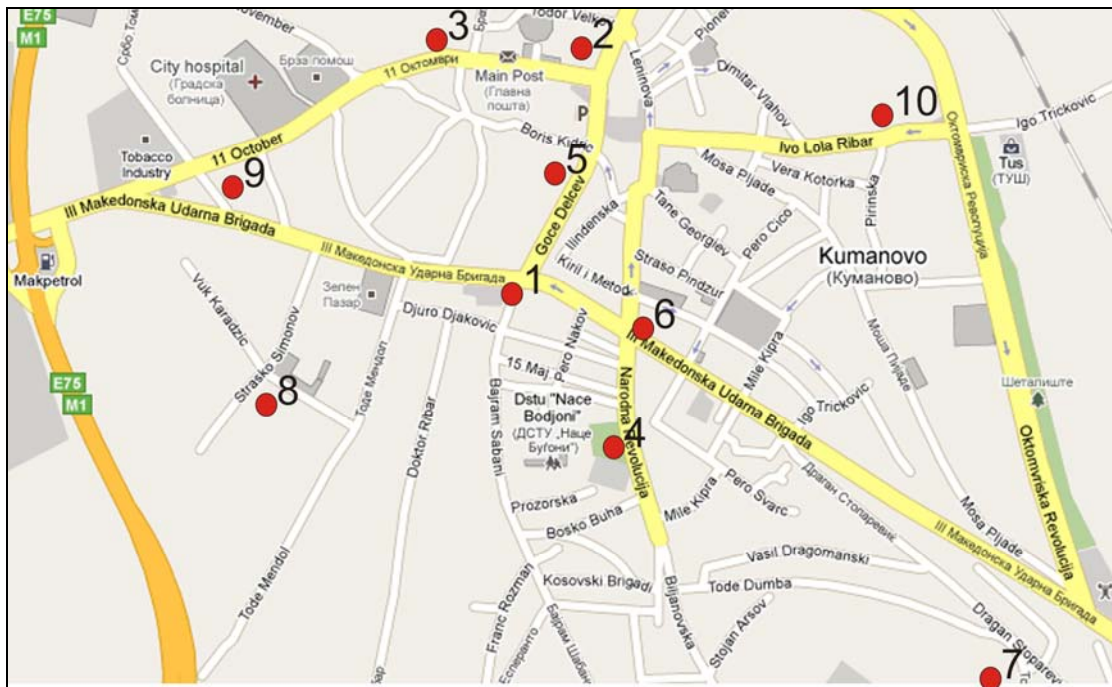
Министерството за економија во однос на контрола на бучавата врши инспекциски надзор над пуштањето на пазар, на машините, превозните средства, уредите и опремата за работа и производство, како и уреди, средства и апарати за употреба во домаќинството, додека Единиците на локалната самоуправа вршат надзор во однос на бучавата која се создава од угостителски, занаетчиски и туристички дејности.

Министерството за внатрешни работи, врз основа на Одлуката за утврдување во кои случаи и под кои услови се смета дека е нарушен мирот на граѓаните од штетна бучава (Сл. весник на РМ бр. 1/09), донесена врз основа на одредбите од Законот за прекршоците на јавниот ред и мир (Сл. весник на РМ бр. 66/08), превзема активности за откривање на прекршоци во врска со нарушување на јавниот ред и мир.

Последни мерења на нивото на бучава во град Скопје се направени во 2005 година, по што мониторинг мрежата не функционира и не се спроведува систематизирано мерење, следење и контрола на состојбите на бучавата во медиумите и областите на животната средина.

Во тек на 2009 година извршена е проценка од страна на Центарот за јавно здравје во Куманово на штетното влијание на комуналната бучава врз

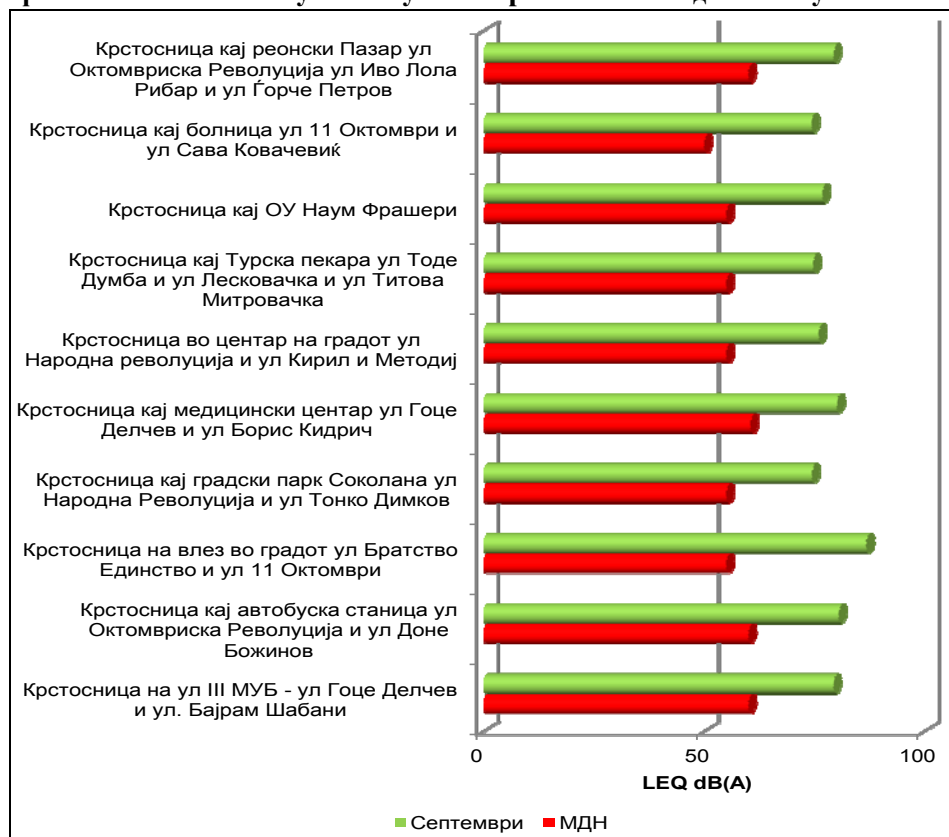
експонираното население, на 10 мерни места. Добиените резултати соодветно се обработени и доставени до Македонскиот информативен центар за животна средина.

Слика 1: Диспозиција на мерни места во Куманово

На следниот графикон претставени се нивоата на бучава измерени во септември 2009 година.

Графикон 13. Ниво на комунална бучава мерена во 2009 година во Куманово

Од графиконот се гледа дека на сите мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место.

Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролата на бучавата. Така, проблемот на бучавата добива малку внимание во раната фаза на планирање и се третира, главно, со општи насоки. Ваквата состојба не обезбедува соодветна база за вообличување на ефективни активности за намалување на бучавата и за заштита од бучава. Покрај тоа, не постои систематско испитување меѓу населението за вознемирувањето со бучава. Такви истражувања би можеле да обезбедат добри индикатори за сегашната состојба.

Ошпад

Политиката за управување со отпад во Република Македонија е дефинирана со *Националниот План за управување со ошпад 2009-2015 година*, усвоен во текот на 2009 година.

Во декември 2009 година е донесен Законот за управување со пакување и отпад од пакување, за кој, за прв пат во областа на животната средина е спроведена процедура за оценка на влијанието на регулативата - ПВР (*Regulatory Impact Assessment-RIA*).

Во 2009 година отпочна проектот за изработка на План со физибилити студија за воспоставување на систем за управување со отпад од електрична и електронска опрема и управување со отпадни батерии и акумулатори. Истата година заврши проектот „Подобрен систем за управување со комунален отпад во Република Македонија”, реализиран преку билатерална соработка меѓу шведската агенција за животна средина (СЕПА) и МЖСПП.

Во последните неколку години поради видливите последици од негативното влијание на отпадот врз здравјето на луѓето, природните процеси во животната средина и економската ефикасност на претпријатијата, вниманието во целост е свртено кон отпадните материји и емисии. Од економски аспект, отпадот се третира како претходно платен, а неупотреблив материјал, кој поради транспортот до местото определено за негово депонирање, претставува дополнителен трошок за економското претпријатие. Од еколошки аспект, отпадот се дефинира како материјал кој после соодветно управување и третман би можел повторно да се искористи како влезна суровина во истиот или друг произведен процес, со што би се намалило прекумерното користење на природните ресурси.

Количината на создаден отпад претставува индикатор за економската ефикасност на производните претпријатија и степенот на искористеност на природните ресурси во секое општество.

Согласно податоците од Државниот завод за статистика (2009), бројот на активни депонии во Република Македонија изнесува 58 со вкупна активна површина од 2.641.509 м². Според доставените податоци од 64 општини во Република Македонија до Министерството за животна средина и просторно планирање, пријавени се 26 легални депонии за отстранување на комунален отпад, од кои 14 депонии зафаќаат површина од околу 518.750 м². Од истите 64 општини доставени се податоци за евидентирани 322 диви депонии со површина од околу 560.000 м², плус 72.000 м³ отпад.

Според податоците добиени од Царинската Управа на Република Македонија, од Република Македонија во 2009 година се извезле 56.044.483,47 кг отпад, додека во истата година се увезени 24.805.705,07 кг отпад.

Графикон 14.

Управата за животна средина од 2007 до крајот на 2009 година издала голем број на дозволи на правни и физички лица во делот на управување со отпад и тоа 39 дозволи на правни и физички лица за транспорт на комунален и друг вид на неопасен отпад; 163 дозволи за складирање и третман на неопасен отпад; 154 дозволи за трговија со неопасен отпад. Управата за животна средина издала дозвола за складирање и преработка на опасен отпад на 5 субјекти и тоа: ДППУ С-ИГОР; ИВАЛ ТРЕЈД Штип; ДППУ ТОПИНГ Зоран ДООЕЛ; НИССАЛ АДЕХ; РЕЦИКЛ ЕКО СТАРТ. Во Република Македонија до крајот на 2009 година не постои издадена дозвола за работа на депонија за отстранување на опасен отпад.

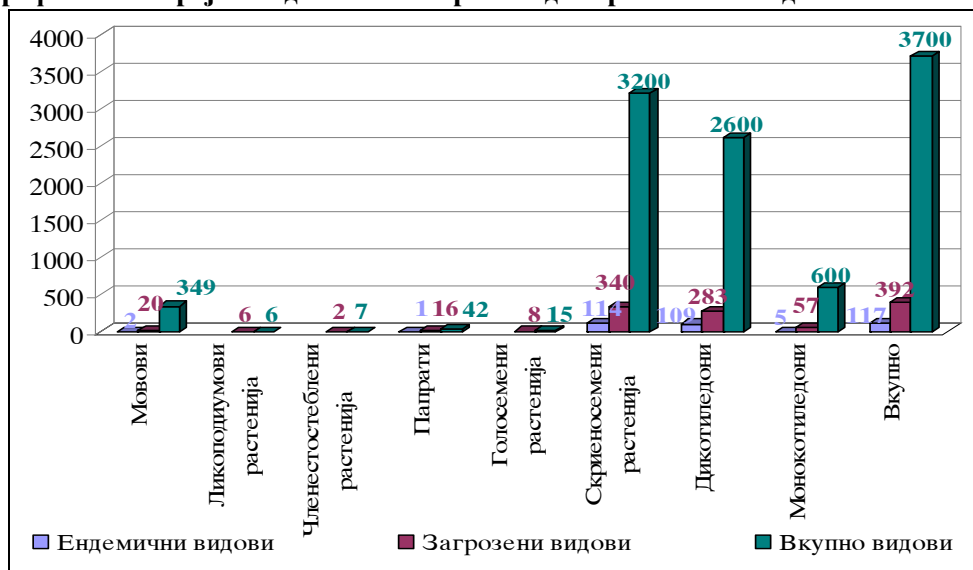
Природа и биолошка разновиднос

Согласно "Статистика на животната средина, 2009", последни достапни податоци во однос на биолошката разновидност потекнуваат од 2006 година, и се идентични со податоците претставени во "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година":

Основни обележја на биолошката разновидност во Република Македонија се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната сè уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

Флората на вишите растенија во Република Македонија е мошне богата и разновидна и претставена е со околу 3700 видови. Кај вишите растенија на територијата на Р.Македонија се среќаваат балкански, јужнобалкански, и локални, македонски ендемити. Најголем број ендемични растителни видови (114) се регистрирани кај скриеносемените растенија.

Графикон 15. Број на ендемични и загрозени диви растителни видови

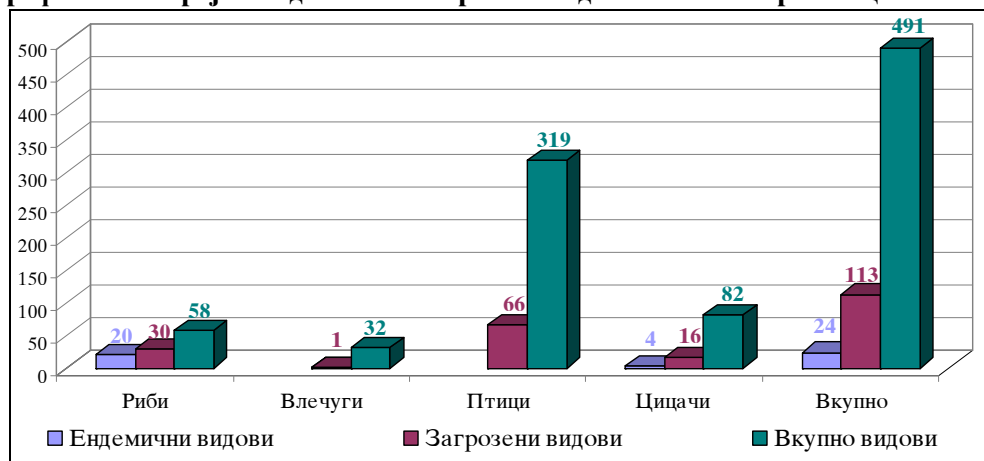

Во Република Македонија сеуште не е изготвена национална Црвена листа на загрозени диви растителни видови. Засегнатите видови се вклучени според меѓународните критериуми содржани во повеќе меѓународни документи. Светската Црвена листа на ИУЦН содржи 72 таксони од Република Македонија од кои 18 се локални ендемити.

Габите претставуваат многу хетерогена група на организми, така што досегашните истражувања, главно се насочени кон типовите Асџомсџота и Басидиомсџота, додека останатите се слабо проучени. Од вкупниот број регистрирани самоникнати габи на територијата на Република Македонија (околу 1250 видови) најголем дел припаѓаат на типовите Мсџомиџота (10), Оомсџота (20), Зсџомсџота (35), Асџомсџота (130) и Басидиомсџота (1050). Во прелиминарната Национална црвена листа на загрозени видови габи вклучени се 67 видови кои припаѓаат на типот Басидиомсџота.

Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Од фауната на ѓрбетните животни на територијата на Р.Македонија, регистрирани се 113 видови кои се вклучени во европската Црвена листа. Национална Црвена листа на загрозени видови фауна сеуштен е е изготвена.

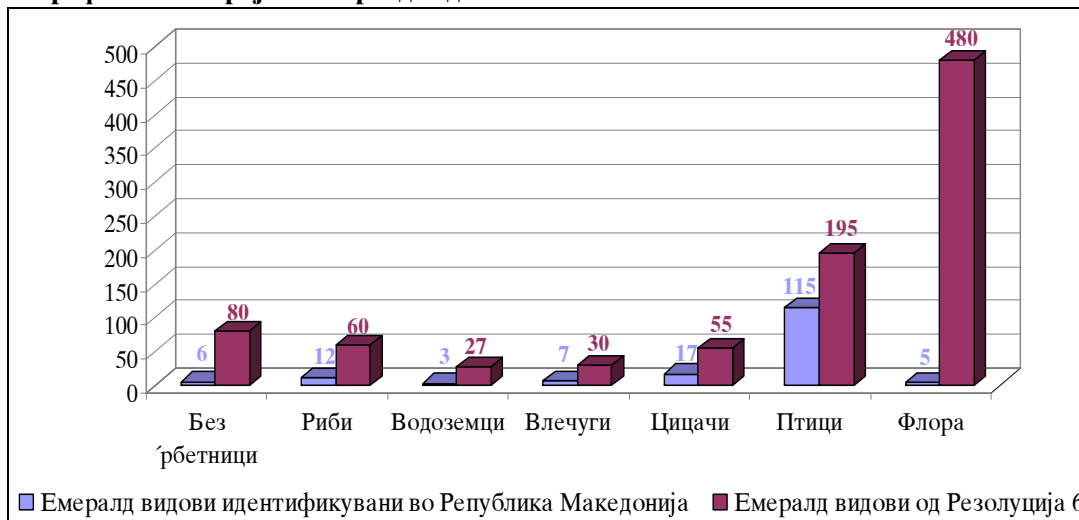
Графикон 16. Број на ендемични и загрозени видови животни - ѓрбетници

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

Графикон 17. Број на Емералд видови

Во процесот на остварување економски развој по секоја цена, забележлив е трендот на ерозијата на моралните и традиционалните вредности на општеството, занемарување на принципот за одржлив развој, односно користење на природните ресурси до степенот на нивната одржливост, што резултира со реална закана од трајно исчезнување на загрозените растителни и животински видови, сорти и раси и традиционалните рурални предели. Во прилог на ваквата констатација е и нискиот степен на образование и недоволната свест кај граѓаните на Република Македонија за зачувување на националните природни богатства и можноста за нивно одржливо користење.

Ваквата состојба е посебно изразена кај биолошките ресурси (диви растенија и животни) од кои се добиваат и економски ефекти. Државата, од една страна нема изградено законска регулатива која би овозможила одржување на популациите. Од друга страна, под налетот на остварување на брз профит дивите форми се собираат неконтролирано, без грижа за нивната нормална репродукција и можното влијание врз животната средина предизвикано од нивното исчезнување.

Мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Македонија сеуште не е воспоставен, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата. За сега постојат само неколку спорадични случаи на организиран и континуиран мониторинг на одделни видови (рис, мршојадци, видови од Охридското Езеро) од кои некои се во фаза на подготовка. Овие фрагментарни мониторинзи ги спроведуваат некои невладини организации. Во таа смисла, може да се каже дека за мониторинг на влијанијата на климатските промени врз биодиверзитетот воопшто не може да стане збор.

За таа цел и со оглед на значењето на ваквиот тип мониторинг, Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во

кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

И покрај фактот што биолошката разновидност кај нас не е целосно проучена, нејзините компоненти покажуваат релативно добра сочуваност и овозможуваат Република Македонија да се вброи меѓу ретките земји во Европа со богато разнообразие на растителен и животински свет. Ваквата состојба треба да претставува голем мотив и предизвик за понатамошно залагање за сеопфатна заштита на сите природни богатства како добра од општ интерес.

Интегрирано спречување и контрола на загадувањето - ИСКЗ

Инсталациите, како неподвижни технички единици во кои се врши една или повеќе пропишани активности кои се непосредно поврзани, може да имаат негативно влијание врз квалитетот на животната средина во непосредната околина. Системот на **Интегрирано Спречување и Контрола на Загадувањето (ИСКЗ)** или **Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)** се применува како интегриран пристап за регулирање на влијанието на инсталациите врз животната средина. Имплементацијата на системот на ИСКЗ овозможува елиминирање или минимизирање на емисиите во непосредната околина, до прифатливо ниво. Видот на активностите и капацитетите кои потпаѓаат под режимот на работа според ИСКЗ се дадени во “Уредба за определување на активностите на инсталациите за кои се издава интегрирана еколошка дозвола односно дозвола за усогласување со оперативен план и временски распоред за поднесување на барање за дозвола за усогласување со оперативен план (Сл.в. на РМ бр.89/05)”.²¹

Дозвола, во однос на интегрираното спречување и контрола на загадувањето, е дел од пишаната одлука или целата пишана одлука (или неколку такви одлуки) со која се дава овластување за работа на целата или на дел од инсталацијата, а што е предмет на одредени услови со кои се гарантира дека инсталацијата е усогласена со барањата утврдени со Законот за животна средина или некој друг закон. Дозволата може да опфаќа една или повеќе инсталации или делови од инсталации на истата локација, со кои работи ист оператор.

Регистар на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 1 од Уредбата, односно Прилог 2 доколку инсталацијата се наоѓа во заштитено подрачје, го воспоставува и води Органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина. Регистарот на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 2 од Уредбата го воспоставува и води Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје. Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје е должен да достави копија до органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина од општинскиот Регистар на Б-интегрирани еколошки дозволи за своето подрачје.

²¹ Уредбата содржи две листи на активности кои потпаѓаат под режимот на Интегрирани еколошки дозволи - А и Б листа, а со тоа и два вида на дозволи. А листата е пренесена од Прилог 1 од Директивата за ИСКЗ и е проширена со активностите: производство на асфалт и управување со отпад во рудници и за неа е одговорно Министерството за животна средина и просторно планирање. Б Листата опфаќа активности и капацитети помали од А листата и за неа е одговорно Министерството за Локална самоуправа.

Во Република Македонија се лоцирани индустриски капацитети кои со своите процеси предизвикуваат кумулативно загадување на животната средина (загадување на воздухот, почвата, водите и создавање на отпад) и како такви подлежат на добивање на дозволи за усогласување со оперативен план.

Во текот на 2009 година се издадени 5 А - интегрирани еколошки дозволи и 3 А - дозволи за усогласување со оперативен план, согласно податоците добиени од Министерство за животна средина и просторно планирање.

Во текот на 2009 година се доставени барања за добивање на дозволи за усогласување со оперативен план на постојните депонии во Република Македонија од три општини (Велес, Кавадарци, Штип). Истите се во постапка.

Оцена на влијанието врз живојната средина

Во првата половина на 2009 година се донесени подзаконски акти во областа на оценка на влијанието на проектите врз животната средина, со кои, не се врши директно транспонирање на ЕУ мерки, но се подобрува системот за оценка на влијанието врз животната средина од проекти кои се помали и не влегуваат во рамки на постапката за спроведување на оцена на влијанието врз животната средина согласно ЕИА Директивата 31985Л0337.

3.5.2. Природно наследство

Заштитата и унапредувањето на животната средина и природата се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Согласно Уставот на Република Македонија, секој човек има право на здрава животна средина и секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Обврска на државата е да обезбеди услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина. Сите природни наследства на Република Македонија, како и растителниот и животинскиот свет уживаат посебна заштита како добра од општ интерес за Републиката.

Заштитата на природата, како и заштитата на животната средина се заснова на Законот за заштита на природата, Законот за животна средина како и со други закони и подзаконски акти кои ја регулираат оваа област.

Со Законот за заштита на природата се уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство, во заштитени подрачја и надвор од заштитените подрачја.

Заштитата на природата се остварува со:

- утврдување на компонентите на биолошката и пределската разновидност и нивната загрозеност;
- создавање на услови и превземање на мерки за заштита на природата со цел зачувување и рационално управување со одредени компоненти на биолошката и пределската разновидност, како и одржливо и рационално користење на природното богатство;
- планирање и уредување на просторот;
- вградување на условите и мерките за заштита на природното богатство во плановите за стопанисување со природното богатство во одделни стопански дејности;
- следење и подготвување на извештаи за состојбата на природата, известување на јавноста за состојбата на природата, како и

овозможување на учество на јавноста во донесувањето на одлуките за заштита на природата;

- донесување и спроведување на стратегии, програми, акциони планови, планови за управување, услови и мерки за заштита на природата;
- поттикнување и поддршка на заштитата на природата преку подигање на јавната свест, а посебно во воспитно-образовниот процес;
- одржливо користење на природното богатство и доделување на статус на природно наследство;
- воспоставување на систем на заштита и управување со природата;
- поврзување и хармонизирање на националниот и меѓународниот систем за заштита на природата и
- поттикнување на научно-истражувачката работа во областа на заштитата на природата.

Во современото планирање на просторот, согласно Просторниот план на Република Македонија, активностите за заштита на природата треба да се насочени кон одржливо уредување на природните потенцијали на просторот, преку анализа на состојбата во која се наоѓаат, проучување на потенцијалните влијанија од актуелните промени во просторот и разгледување на алтернативни решенија и мерки за заштита.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварувањето на заштитата, начелата за заштита, категориите на заштитени подрачја, режимите на заштита, како и спроведувањето на мерки за заштита, надлежности од областа на заштитата на природата, управување со заштитени подрачја, мониторинг на состојбата на природата, финансирање и казни.

Согласно измената и дополната на Законот за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.84/07, член 66), задржана е истата категоризација на заштитените подрачја од Законот за заштита на природата (Сл.в. на Р.М бр.14/07 и бр.67/06), со мали измени во начинот на дефинирање на истите:

1. Строг природен резерват

Строг природен резерват е подрачје кое поради своите значајни или карактеристични екосистеми, геолошки или физичко-географски карактеристики и/или видови, како и изворно сочувана дивина, стекнува статус на природно наследство, првенствено заради спроведување на научни истражувања или мониторинг на заштитата.

Пространоста на подрачјето на кое се протега строгиот природен резерват обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои го стекнало статусот на природно наследство.

Зачувувањето на биолошката разновидност во рамките на строгиот природен резерват се постигнува преку заштита без какво било свесно влијание врз природните процеси во живеалиштето или популациите на видовите.

2. Национален парк

Националниот парк е пространо претежно неизменето подрачје на копно или вода со особени повеќекратни природни вредности, кое опфаќа еден или повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, а првенствено е наменет за зачувување на изворното природно, културно и духовно богатство.

Националниот парк има научно-истажувачка културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна намена.

3. Споменик на природата

Споменик на природата е дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција.

Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.

Во спомениците на природата и во нивната непосредна близина не се дозволени активности кои ги загрозуваат нивните обележја и вредностите, заради кои се прогласени за споменици на природата.

4. Парк на природата

Парк на природата е подрачје кое поседува еден или повеќе изворни, ретки и карактеристични компоненти на природата (растителни, габни и животински видови и заедници, рељефни форми, хидролошки вредности и друго).

Паркот на природата може да биде ботанички, зоолошки, геолошки, геоморфолошки и хидролошки.

5. Заштитен предел

Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел кој се истакнува од другата околина по своите географски особености, биолошката разновидност и творбите на човекот и има рекреативно, историско и научно значење.

Заштитата на пределот ќе се врши преку преземање на активности за зачувување и одржување на значајните или карактеристичните особини на пределот произлезени од неговата природна конфигурација и/или од типот на човековата активност.

6. Повеќенаменско подрачје

Повеќенаменското подрачје е подрачје кое вообичаено се распространува на релативно голема територија на копно и/или вода, кое е богато со води, шуми или ливади и може да биде искористено за лов, риболов или туризам или за размножување на диви животни.

По исклучок од ставот (1) на член 88, повеќенаменското подрачје како заштитено подрачје, во смисла на овој закон, е подрачје богато со води, шуми и ливади, а кое е од исклучително значење за потребите на одбраната.

Повеќенаменското подрачје може да биде антропогено изменето, како и да опфаќа населби. Повеќенаменското подрачје не мора да опфаќа еколошки значајни подрачја или други вредности од национален интерес.

Согласно член 65 од Законот за заштита на природата, заради заштита на биолошката разновидност во рамки на природните живеалишта, процесите кои се случуваат во природата, како и абиотичките карактеристики и пределската разновидност треба да се воспостави систем на заштитени подрачја, кој претставува дел од меѓународните **еколошки мрежи на заштитени подрачја**.

Пан-Европската Стратегија за биолошка и пределска разновидност (*Pan European Biological and Landscape Diversity Strategy – PEBLDS*) како инструмент за поддршка и успешна имплементација на Конвенцијата за биолошката разновидност (Рио, 1992 година), меѓудругото, има за цел да обезбеди иновативен и проактивен пристап при намалување или целосно спречување на деградацијата на биолошките и пределските вредности на ниво на цела Европа преку воспоставување на **Пан-Европска еколошка мрежа** (*Pan European Environmental Network - PEEN*). Иницијативата за воспоставување на Пан-европска еколошка мрежа произлегува од јасно изразената потреба да се создаде кохерентна, конзистентна, сеопфатна и широкоопфатна перспектива за природата на европско ниво. Оваа перспектива треба да се базира на концептот на одржливост, а да се фокусира на взаемното влијание на природните процеси кај екосистемите и вијанијата од активностите на антропогениот фактор. Во Република Македонија, реализацијата на проектот за развој на индикативна карта на *PEEN* за југоисточна Европа (2003 - 2006), координиран од страна на *ECNC* – Европскиот центар за заштита на природата, се смета како прв чекор кон развојот на Пан-Европска еколошка мрежа кај нас.

Еколошката мрежа **Натура 2000** е мрежа на заштитени подрачја воведена во 1992 година, согласно Директивата за живеалишта (92/43/ЕЕС) и Директивата за птици (79/409/ЕЕС). Со воспоставувањето на еколошката мрежа треба да се обезбеди долгорочен опстанок на највредните и најзагрозените видови и живеалишта ширум Европа. Мрежата се состои од посебни подрачја за зачувување (*Special Areas of Conservation - SACs*), согласно Директивата за живеалишта (92/43/ЕЕС) и посебни заштитени подрачја (*Special Protection Areas - SPAs*), согласно Директивата за птици (79/409/ЕЕС). Воспоставувањето на еколошката мрежа Натура 2000 и транспонирањето на Директивата за птици и Директивата за живеалишта во националната легислатива се дел од клучните цели што Р.Македонија треба да ги постигне во процесот на приближување кон Европската Унија. Во моментот, транспонирањето на Директивите е проценето како релативно напредно, со 36% транспонираност на одредбите од Директивата за птици и 57% транспонираност на одредбите од Директивата за живеалишта.

Кон крајот на 2002 година, е одобрен предлог за воспоставување и развој на **Емералд мрежа** на Подрачја од посебен интерес за заштита (*Areas of Special Conservation Interest – ASCI*). Во Република Македонија се спроведоа неколку проекти во оваа област и исто така се предложија/назначија неколку Емералд подрачја, како цврста основа за воспоставување и развој на Национална Емералд мрежа.

Во рамките на следење на имплементацијата и реализацијата на планските определби пропишани во Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на природното наследство врз основа на добиените податоци за 2009 година од информативниот лист пополнет од Министерството за животна средина и просторно планирање (Сектор за природа при Управата за животна средина), и Град Скопје (Сектор за заштита на животната средина и природата), добиени се следните податоци:

- Донесен е Закон за прогласување на локалитетот Алшар за споменик на природата.

- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на дел од планината Галичица за национален парк и извршена е просторна идентификација на границата на паркот. Површината на националниот парк Галичица во новата граница изнесува 25.088 ха.
- Извршена е просторна идентификација на границата на идниот Национален парк Шар Планина и започната е постапка за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк. Површината на границата на идниот национален парк Шар Планина изнесува 48.500 ха.
- Изготвени се експертски студии за одделни тематски области во рамките на изготвување на План за управување со Националниот парк Маврово.
- Започната е постапка за повторно прогласување на Кањон Матка за заштитено подрачје и изготвена е прелиминарна студија за валоризација на природните вредности на Кањонот Матка. За локалитетот споменик на природата Кањон Матка се изработува пилот проект во рамки на проектот Зајакнување на еколошката, институционалната и финансиската одржливост на системот на заштитени подрачја во Р.Македонија, што подразбира изготвување на студија за ревалоризација и План за управување со локалитетот.
- Во насока на доистражување и подобра заштита на геоморфолошкото богатство на Кањонот Матка, изготвена е Студија за определување на степенот на заштита на спелеолошките објекти Срт, Јама, Врело, Убава и Крштална на подрачјето на споменикот на природата Матка.
- Изготвена е прелиминарна студија за валоризација на природните вредности на локалитетот Тиквеш и отпочнати се активности за изготвување на План за управување со заштитеното подрачје Тиквеш.
- Изготвена е Студија за валоризација на природните вредности на локалитетот Езерани, на Преспанското Езеро.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Плоче-Литотелми за строг природен резерват. Површината на заштитеното подрачје изнесува 23,2 ха.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Локви-Големо Коњаре за споменик на природата и извршена е просторна идентификација на границата. Површината на заштитеното подрачје изнесува 15 ха.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на споменикот на природата Острово, Арборетум и Езерце-Трубарево, како интегрална целина Острово. Површината на заштитеното подрачје изнесува 29 ха.
- Започната е постапка за прогласување на Дојранско Езеро за споменик на природата. Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Дојранско Езеро за споменик на природата.
- Започната е постапка за прогласување на Преспанско Езеро за споменик на природата. Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Преспанско Езеро за споменик на природата.

- Започната е постапка за прогласување на Моноспитовско Блато за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата.
- Започната е постапка за прогласување на локалитетот Раткова Скала, на Осоговските Планини за заштитено подрачје Интегрална целина Раткова Скала.
- Студија за утврдување на природните вредности и просторна идентификација на границите на парк шумата Водно и карактеристичниот пејзаж Гази Баба.
- Студија за определување на степенот на заштита на пештерата Дона Дука во село Сарај.

3.5.3. Културно наследство

Процесот на системска реорганизација на заштитата на културното наследство во Република Македонија, започнат изминативе неколку години, се артикулира со воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство.

Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката, како законска обврска согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство (Сл. весник на РМ бр. 20/04 и 115/07), има за цел стручно и научно преоценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштита, вклучувајќи и нејзино иземање или престанување. Овој процес во континуитет продолжува и во текот на целата 2009 год.

Континуираното следење на промените во просторот, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија (Сл. Весник бр. 39/04), од аспект на заштитата на националното културно наследство се евидентира во Управата за заштита на културното наследство која има клучна позиција во остварувањето на заштитата на националното културно наследство и во таа смисла релевантна информација претставува Годишниот Извештај за 2009 год. на УЗКН.

Согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, во текот на 2009 год. реализирани се:

- **Заштитени недвижни културни добра - валоризација, категоризација, ревалоризација и режим на заштита**

1. Престанок на заштита

1.1. Куќа на ул. "Маршал Тито" бр. 11, Штип, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-810/7 од 12.05.2009 год.).

2. Ревалоризација - прогласување на значајно културно наследство

2.1. Конаци на Хавзи Паша во с.Бардовци - Скопје, донесено Решение (бр.08-59/8 од 11.02.2009 год.) за прогласување на конаците за значајно културно наследство;

Споменичката целина "Конаци на Хавзи Паши" се наоѓаат во село Бардовци, општина Карпош, Скопје, на КП 458, КО Бардовци, со координати $X=21^{\circ}22'21''$ и $S=42^{\circ}01'42''$. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа КП 457.

Корисна површина на заштитеното добро е 21.304 m^2 , од кои под објект 4.109 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за споменичката целина ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на автентичните архитектонски елементи на сочуваните објекти во комплексот и превземање мерки за заштита на руинираните објекти,
- задржување на постојната конфигурација и изглед на оградните ѕидови, кулите и другите карактеристични содржини,
- изведување работи на реконструкција на постојните објекти и градба на нови објекти во границите на споменичката целина според пропишани заштитно-конзерваторски услови,
- соодветно презентирање на сите автентични објекти или делови на објекти.

2.2. Кадири шеќија - Дебар, донесено Решение (бр.08-286/2 од 12.02.2009 год.) за прогласување на теќијата за значајно културно наследство.

Кадири шеќијата се наоѓа во Дебар, на ул. Јордан Зафировски бр.9, на КП 1403, со координати $X=20^{\circ}32'12''$ и $S=40^{\circ}31'33''$. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа: просторот околу КП 1403 на одалеченост од 10 м. на исток, југ и запад и оската на ул. Јордан Зафировски на север.

Корисна површина на заштитеното добро е 368 m^2 , од кои под објект 200 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Халиме Шеху од Дебар.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен, а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за теќијата ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на архитектурата на објектот и превземање мерки за заштита на оштетените делови со нивна реставрација,
- задржување на изворната функција на објектот.

2.3. Сџар Амам во Дебар донесено Решение (бр.08-420/7 од 06.04.2009 год.) за прогласување на амамот за значајно културно наследство.

Сџариот Амам се наоѓа во Дебар, на ул. Перте Поповски бб., на КП 1050, со координати $X=20^{\circ}32'12''$ и $S=41^{\circ}31'33''$. Заштитеното добро има една контактна зона со површина од 1841 (заедно со самото добро).

Корисна површина на заштитеното добро е 541 m^2 , од кои под објект 180 m^2 и дворно место од 361 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за амамот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на архитектурата на објектот и превземање мерки за заштита на руинираните делови,
- задржување на постојната структура и изглед на ѕидовите и другите карактеристични содржини на ентериерот и екстериерот,
- превентивна заштита, санација и конзервација и други мерки на непосредна заштита на архитектурата на објектот,
- реконструкција на девастираните делови и задржување на постојната состојба во поглед на габаритот, куполите, изгледот на фасадите и ентериерот, вклучувајќи ги материјалите од кои се направени и техниките на изведба.

2.4. Алимбеџова куќа во Тетово, донесено Решение (бр.08-599/5 од 14.04.2009 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Алимбеџовата куќа се наоѓа во Тетово, на ул. 29-ти Ноември бр.16, на КП 3888, КО Тетово, со координати $X= 20^{\circ} 58' 17''$ и $S=42^{\circ} 0' 38''$. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа: просторот на исток на одалеченост од 50 м. од објектот зафаќајќи дел од КП 3887 и КП 3885, а на југ реката Пена и КП 3889.

Корисна површина на заштитеното добро е 316 m^2 и дворно место од 2506 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на веќе адаптираниот објект и превземање мерки за заштита и редовно одржување,
- дополнителна адаптација на ентериерот,
- забрана за поставување рекламни паноа и други инсталации на објектот,
- забрана за изградба на нови објекти во дворното место и доградба или надградба на постојните придружни објекти.

2.5. Црква Св.Спас, с.Довезенце, Куманово, донесено Решение (бр.08-754/7 од 19.05.2009 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Црквата Св.Спас се наоѓа во непосредна близина на село Довезенце на КП 2965, КО Довезенце, општина Куманово, со координати $X= 21^{\circ} 46' 20''$ и $S= 42^{\circ} 05' 21''$. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа: на исток 40 м. од КП 2969 и КП 2966, на југ 65м. од КП 2964, на запад 55 м. од КП 2964 и на север 75м. од предметната КП, со површина од 6.032 m^2 .

Површина на заштитеното подрачје е 8912 m^2 а на заштитеното добро е 2758 m^2 од кои под објект 122 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Македонската православна црква, Полошко-кумановска епархија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- зачувување на изворната состојба на архитектурата и живописот, изгледот на дворот, пристапните патеки и другите содржини,

- превентивна заштита, санација, конзервација, фумигација и други мерки на непосредна заштита на архитектурата, фреските и црковниот мобилијар.

2.6. Зградата на Музејот "Западна Македонија во НОВ", Кичево, донесено Решение (бр.08-1647/1 од 12.06.2009 год.) за прогласување на објектот за значајно културно наследство.

Зградата на Музејот се наоѓа во Кичево на ул. Стојан Божиновски бр.1, на КП 2159, 2160, 2161, КО Кичево, општина Кичево, со координати $X= 20^{\circ} 57' 50''$ и $S= 41^{\circ} 30' 46''$. Заштитеното добро има една контактна зона што го зафаќа просторот околу границите на доброто.

Површина на заштитеното добро е 466 m^2 од кои под објект 402 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на веќе адаптираниот објект и дополнителна адаптација на ентериерот за потребите на музејската функција,
- превземање мерки за заштита и редовно одржување на архитектурата и ликовните сдржини на објектот,
- задржување на музејската функција,
- забрана за поставување рекламни паноа и други инсталаци на објектот.

2.7. Зградата на градската болница во Скопје, донесено Решение (бр.08-1260/7 од 01.06.2009 год.) за прогласување на објектот за значајно културно наследство.

Зградата на градската болница се наоѓа во центарот на Скопје на ул. 11 Октомври бр.53, на КП 13328, општина Центар-Скопје, со координати $X= 21^{\circ} 26' 03''$ и $S= 41^{\circ} 59' 18''$. Заштитеното добро има една контактна зона што ги зафаќа КП 12084, КП 12089, КП 12090, КП 12085, КП 12087 и КП 13327.

Површина на заштитеното добро е 2.752 m^2 од кои под објект 1.956 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната форма на автентичните архитектонски елементи,
- изведување работи на адаптација на објектот за негово користење.

2.8. Манастир Св.Петка, с.Цапари, донесено Решение (бр.08-15/8 од 12.08.2009 год.) за прогласување на манастирот за значајно културно наследство.

Манастирот Св.Петка се наоѓа во непосредна близина на село Цапари на КП 2054, КО Цапари, општина Битола, со координати $X= 21^{\circ} 10' 08''$ и $S= 41^{\circ} 03' 20''$. Заштитеното добро има една контактна зона и тоа: КП 1995, КП 2035 и КП 3226.

Површина на заштитеното добро е 5664 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Македонската православна црква, Преспанско-пелагониска епархија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- одржување, превентивна заштита, конзервација и реставрација на живописот,
- одржување, превентивна заштита, санација, конзервација и реставрација на постојните објекти, отстранување на несоодветните адаптации и враќање на изворниот изглед,
- забрана за изградба на нови објекти во дворното место и доградба или надградба на постојните објекти.

2.9. Воска амам во Охрид, донесено Решение (бр.08-2723/5 од 25.12.2009 год.) за прогласување на амамот за значајно културно наследство.

Воска амамот се наоѓа во Охрид на ул.Гоце Делчев во месноста викана Дулие, на КП 13854, КО Охрид, со координати $X= 20^{\circ} 32' 12''$ и $S= 41^{\circ} 31' 33''$. Заштитеното добро има една контактна зона што го опфаќа просторот од 10 м. околу доброто.

Површина на заштитеното добро е 172 m^2 .

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба и преземање мерки на заштита на руинираната градба,
- зачувување и соодветно презентирање на автентичните делови на градбата,
- работи на реконструкција на градбата да се изведуваат со цел нејзино користење, презентација и популаризација.

3. Ревалоризација - изработени Елаборати за ревалоризација и валоризација во 2009 год., чија процедура за усвојување е во тек :

- Црква Св.Јован Претеча во с.Булачани (во тек);
- Манастирот Св.Илија Горен, с.Бањани;
- Црква Св.Ѓорѓи, с. Радишани;
- Црквата Св.Спас, с.Раштак;
- Црквата Св.Андреја во с.Матка;
- Објект на ул.27^{ми} Март бр.5(Матица на иселеници);
- Објект на ул.8^{ми} Март бр.5;
- Скопска тврдина - Кале;
- Археолошки локалитет - Скупи;
- Училиште во кое учителствувал Гоце Делчев во Ново Село, Штип;
- Археолошки локалитет Мерата, с.Баница, Струмица;
- Споменичка целина Крушево;
- Црква Св.Никола, с.Зрзе, Прилеп;
- Црква Св.Богородица, с.Костинци;

- Дом на АРМ, Битола;
- Манастирски комплекс Св.Наум-Св.Архангел Михаил, Охридско;
- Манастирски комплекс Св.Богородица Захумска, с.Трпејца, Охрид.

• **Незаштитени недвижни културни добра и иден сѐајус на заштитени**

1. Валоризација

1.1. Куќа на Јашар беј на ул.Севастополска бр.12, Скопје, донесено Решение (бр.08-282/7 од 02.04.2009 год.) за прогласување на куќата за значајно културно наследство.

Куќата на Јашар беј се наоѓа во Скопје, на ул. Севастополска бр.12, општина Чаир, на КП 6444, КО Чаир. Заштитеното добро има една контактна зона со површина од 1070 м².

Корисна површина на заштитеното подрачје е 2.106 м², од кои под објект 270 м² и дворно место од 766 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за објектот ги опфаќа следните мерки:

- задржување на постојната состојба на автентичните архитектонски елементи на објектот и превземање мерки за заштита и редовно одржување,
- задржување на постојната конфигурација и изглед на автентичните оградни ѕидови и другите карактеристични содржини,
- соодветно презентирање на сите автентични делови на објекти.
- адаптација на ентериерот.

1.2. Еврејски гробишта, Штип - донесено Решение (бр.08-811/6 од 26.05.2009 год.) за прогласување на Еврејските гробишта за значајно културно наследство.

Еврејските гробишта се наоѓаат во Штип, на КП 488 и на дел од КП 124/1, КО Штип со координати X= 22° 11' 15" и S= 41° 43' 29". Заштитеното добро има една контактна зона со површина од 4850 м².

Површина на заштитеното добро е 8.810 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

Режимот на заштита за доброто ги опфаќа следните мерки:

- зачувување на изворната состојба,
- одржување, превентивна заштита, санација, конзервација, реставрација и физичко обезбедување на споменикот,
- забрана за изградба на нови објекти во границите на доброто.

2. Привремена заштита

2.1. Сџарата џамија во с.Теарце донесено Решение (бр.08-1085/2 од 23.04.2009 год.) за ставање под привремена заштита.

Џамијата се наоѓа во с.Теарце, месност Отушишта, на КП 865/1 и КП 864/2, КО Теарце. Заштитеното добро има една контактна зона што ги зафаќа отворените простори околу џамијата.

Заштитеното добро зафаќа површина од 141 м².

Предметното добро е во сопственост на Исламската верска заедница.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- да се извршат истражувачки работи на недвижното добро,
- да се изработи елаборат за валоризација.

2.2. Локалитетот "Камено Маало", с.Коџаџик, донесено Решение (бр.08-2107/3 од 17.08.2009 год.) за ставање под привремена заштита.

Локалитетот "Камено Маало" се наоѓа во с.Коџаџик, месност Ташли Маала, општина Центар Жупа, на КП 73/1, КО Коџаџик. Заштитеното добро има една контактна зона што ги зафаќа отворените простори околу доброто на оддалеченост од 100 м. од границите на доброто и зафаќа површина од 82205 м².

Заштитеното добро зафаќа површина од 12430 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- задржување на остатоците откриени на терен и преземање неопходни заштитни интервенции на откриените остатоци на терен,
- забрана за дополнително адаптирање и доградување на археолошкиот локалитет.

2.3. Хоџел Палас, Охрид, донесено Решение (бр.08-2901/3 од 16.12.2009 год.) за ставање под привремена заштита.

Хоџелот Палас се наоѓа во Охрид, на ул. Партизанска бб., на КП 16488, КО Охрид.

Заштитеното добро зафаќа површина од 14471 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- задржување на постојната состојба на архитектурата на трите објекти во комплексот и преземање мерки на превентивна заштита,
- задржување на постојната состојба на оградениот партер/двор.
- забрана на изградба на нови објекти во границите на доброто.

2.4. Сџаро џурско школо во Сџар Дојран, донесено Решение (бр.08-2972/2 од 25.12.2009 год.) за ставање под привремена заштита.

Сџарото џурско школо се наоѓа во Стар Дојран, на ул. Вељко Влаховиќ бб., на КП 675, КО Стар Дојран.

Заштитеното добро зафаќа површина од 584 м², а неговата контактна зона површина од 6110 м².

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- забрана за изградба на нови објекти на локацијата на доброто,
- забрана за засадување на високостеблеста вегетација во дворот.
- задржување постоен габарит, катност, изглед и обработка на фасадите и кровот на објектот.

2.5. Локалитет Црквеште/Црква Св.Ѓорѓи, с.Туденци, донесено Решение (бр.08-3080/2 од 30.12.2009 год.) за ставање под привремена заштита.

Локалитет Црквеште/Црква Св.Ѓорѓи се наоѓа во с.Туденци, општина Јегуновце, месност Рудина, на КП 234/1, КО Туденци.

Заштитеното добро зафаќа површина од 1 ха, а неговата контактна зона површина од 9 ха.

Предметното добро е во сопственост на Република Македонија.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен а за неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

За предметното добро потребно е:

- Преземање неопходни заштитни интервенции на локалитетот,
- Зачувување на автентичната архитектонска концепција на црквата,
- Евентуална реконструкција, како и работите на ревитализација треба да бидат врз основа на изработени проекти.

• Студии и елаборации изработени за употреби на промени во простор

Заштитно-конзерваторски основи за просторни и урбанистички планови:

Табела 56.

1.	ЗКО за подрачје на опфат на Просторен план на Скопски регион;
2.	ЗКО за подрачје на опфат за ДУП - дел од М.З. "Ц-ветан Димов - Славија", плански опфат 2 и 3, општина Кисела Вода, Скопје;
3.	ЗКО за подрачје на опфат за ДУП Буњаковец 1 - општина Центар, Скопје;
4.	ЗКО за подрачје на опфат ДУП - "Стара железничка станица", општина Центар, Скопје (ревизија);
5.	ЗКО за подрачје на опфат ДУП - Споменичка целина - Скопска тврдина "Кале" - локалитет "Тетовска трошарина", општина Центар, Скопје;
6.	ЗКО за подрачје на опфат УП - за село Орман, општина Ѓорче Петров, Скопје;
7.	ЗКО за подрачје на опфат ДУП за северен дел од локалитетот "Касарна Илинден" (Аквдукт), општина Карпош и општина Бутел, Скопје;
8.	ЗКО за подрачје на опфат на државно урбанистичка планска документација за КП 13328 КО Центар 1 - "Зграда на Градска болница", општина Центар, Скопје;
9.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за ЦГП Б3 и Б4, Кочани;
10.	ЗКО за подрачје на опфат на ГУП за дел од УЕ 3, блок 2, локалитет АСНОМ, Кочани;
11.	ЗКО за подрачје на опфат на ГУП на град Прилеп;
12.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за дел Б за Крушево;
13.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за ЦГП, дел од УБ 25 и 26, УЕ 3 и дел

	од УБ 34, УЕ 5, Велес;
14.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за локалитет Пазар (дел од блок 32, 47 и 48), Велес;
15.	ЗКО за подрачје на опфат на ГУП за блоковите 2,3,5,6,7,11,15,16,17,19,21 и 25, Дебар;
16.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за дел од УБ 66, Тетово;
17.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Централно градско подрачје 3, Урбан Блок 5, БитолаУрбан блок 5, Битола;
18.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Централно градско подрачје 1, Урбана четврт 1 (кварт), Битола;
19.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за населба Карпош 2, Битола;
20.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Централно градско подрачје 3, Урбан блок 14, Битола;
21.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Урбана единица 6 и 7, Битола;
22.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за "Тумбе-кафе", Битола;
23.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Станбена заедница 8-блок 5, Битола;
24.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Централно градско подрачје 4, дел од Урбан блок 13, Битола;
25.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за Централно градско подрачје 4, Урбан блок 7, Битола;
26.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за УЗ 18 Чекоштина, дел од УБ 18.2 опфат 1, Охрид;
27.	ЗКО за подрачје на опфат на Урбанистичкиот план вон населено место за дел од туристичкиот комплекс Горица "Археолошки локалитет - Панзир", Охрид;
28.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за дел од УЗ 2, УБ 2.3 - Опфат 1, Охрид;
29.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за УЗ 7, дел од УБ 7.13, Охрид;
30.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за УБ-11, УЕ-3, Струга;
31.	ЗКО за подрачје на опфат на ДУП за УЕ-4, исток-запад, Струга;
32.	ЗКО за подрачје на опфат на Локалната урбанистичка планска документација за КП 16042 КО Охрид;

Реализирани активности од "Програма за сироведување на Просторниот план на Република Македонија 2008-2010"

Во текот на 2009-та година, во областа на културното наследство согласно надлежностите на соодветните институции, беа реализирани следните активности кои беа вградени во "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010 година" усвоена од Владата на Република Македонија.

Проекти/Елаборати	
Име на документот или активност	Ревалоризација и валоризација на културното наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство Јавните установи за заштита на културното наследство (Конзерваторски центри)
Степен на реализација	Изработени се Елаборати за објекти според Програмата за ревалоризација, како и елаборати според дополнителни иницијативи. Реализацијата продолжува и во следните години

Програма

Име на документот или активноста	Годишна програма за изработка на заштитно-конзерваторски основи за културното наследство за потребите на просторното и урбанистичкото планирање
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Изработена е годишна програма за 2009 год.

Студии	
Име на документот или активноста	Заштитно-конзерваторски основи за културното наследство за просторните и урбанистичките планови (изготвувани според посебна Програма на Министерството за култура, а врз основа на Годишните програми за просторно и урбанистичко планирање на Министерството за животна средина и просторно планирање, Министерството на транспорт и врски и општините)
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културно наследство Јавните установи за заштита на културното наследство (Конзерваторските центри)
Степен на реализација	Изработени се 32 заштитно-конзерваторски основи за сите видови планови, за различни општини во Република Македонија.

Регулатива	
Име на документот или активноста	Измена и дополнување на <i>Правилникот за содржината и методологијата за изработка на заштитно-конзерваторските основи за културното наследство</i> (Сл.Весник на РМ, бр.111/05)
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Изработена е Нацрт Правилник

Регулатива	
Име на документот или активноста	Закон за заштита на Охридското природно и културно наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Изработен е Нацрт Законот.

План	
Име на документот или активноста	План за управување со Охридското природно и културно наследство
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Планот е изготвен и доставен до УНЕСКО

Стратегија	
Име на документот или активноста	Стратегија и план за управување со археолошкиот локалитет Стоби - утврдување на управувачка структура
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Формирана е управувачката структура (Национална установа Стоби)

Програма	
Име на документот или активноста	Програма и план за истражување на археолошкиот локалитет Стоби
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Реализацијата на програмата се спроведува континуирано.

Проекти од национално значење	
Име на документот или активноста	Скопска тврдина (југозападен бедем и кули) - археолошки истражувања, конзервација и реставрација
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Активностите планирани за 2009 год. се реализирани и се продолжува со реализацијата на проектот и во 2010 год.

Проекти од национално значење	
Име на документот или активноста	Возобновување на Светиклиментовиот универзитет, Охрид
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Реализацијата на проектот е во тек и продолжува и во 2010 год.

Проекти од национално значење	
Име на документот или активноста	Музеј на вода
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Реализиран е дел од проектот и се продолжува со негова понатамошна реализација

Меѓународна програма	
Име на документот или активноста	Регионална програма за културното и природното наследство во Југоисточна Европа 2003-2008 (РПСЕЕ), Компонента Б, Integrated

	Rehabilitation Projects Plan / Survey for Architectural and Archeological Heritage (IRPP / SAAH)
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Проектот е во завршна фаза на реализација

Меѓународна програма	
Име на документот или активноста	Совет на Европа, Регионална програма за културното и природното наследство во Југоисточна Европа 2003-2008 (RPSEE), Komponenta C, Local and Regional Development Pilot Project (LDPP) for Debar and Reka Region
Носител	Министерство за култура Управа за заштита на културното наследство
Степен на реализација	Во 2009 год. е реализрана Прелиминарната фаза на проектот. Реализацијата на проектот продолжува

3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Туризмот денес во светот е една од економските дејности со најбрз пораст. Потенцијалите за растеж на оваа област, која ангажира значаен обем на работна сила, со големи ефекти во економијата на локално, национално и регионално ниво, бараат соодветен приод во областа на планирањето и превземањето мерки во политиката и стратегијата на развој на туризмот во Р. Македонија.

Туризмот со своето мултиплицирано влијание во процесот на стопанисување, посредно и непосредно, ги вклучува и другите гранки и дејности во вкупната понуда на туристичкиот пазар. Ова пред сè се однесува на угостителството, трговијата, сообраќајот, занаетчиството, здравството и на разни други видови услуги. Исто така, преку туризмот се нудат и се продаваат и нематеријални вредности како што се: разни информации, природни убавини, културно-историско минато, обичаи, фолклор, забава, спортско-рекреативни активности и слично.

Покрај природно-атрактивните, општествено-културните, комуникациско-сообраќајните, просторните и другите фактори на туристичката понуда, Р. Македонија во најголем дел во просторите со меѓународно и национално туристичко значење, располага и со значителни материјално-рецептивни фактори, каде сместувачките капацитети и угостителските објекти за исхрана и послужување на пијалоци (хотели, мотели, барови, ресторани, кафеани и др.) го чинат јадрото на материјалната основа, а истовремено најнепосредо се вклучени во сите програми на туристичката понуда. Без нивното постоење, останатите развојни фактори остануваат целосно или недоволно користени. Ова посебно се однесува на квалитетот и атрактивноста на просторот, односно природни фактори за развој на туризмот.

Врз обемот и квалитетот на материјално-рецептивните фактори, кои посредно и непосредо учествуваат во формирањето на вкупната туристичка понуда, непосредно влијаат стопанските и нестопанските дејности како што се: трговијата, сообраќајот, занаетчиството, сервисни и здравствени услуги, културните, спортско-рекреативните и друг вид манифестации кои придонесуваат

за збогатување на содржината на престојот, пред сè на странските посетители-туристи.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2008 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Врз основа на комплексно согледаните природни и создадени услови и ресурси по обем, квалитет, распространетост или уникатност, функционалност, атрактивност и степен на активност на територијата на Република Македонија, како посебни целини може да се издвојат следните видови туристички потенцијали: водените површини, планините, бањите, целините и добрата со природно и културно наследство, транзитните туристички правци, градските населби, ловните подрачја и селата.

Според овие потенцијали и дефинираните туристички локалитети во нив, погодни услови за развој постојат за следните видови туризам: капажишен (лакијален), планински зимско-спортски, планински климатско лекувалишен, бањски, ловен, транзитен, рурален туризам, рекреативен и др.

Но и покрај обемните природни и создадени потенцијали на туристичката понуда за странски и домашен туризам, диференцирани во однос на туристичките вредности и содржина, а во согласност со трендовите на меѓународната и домашната туристичка побарувачка, може да се констатира дека развојот на туризмот во Република Македонија сè уште не ја остварува предвидената динамика и дека достигнатото ниво во сите видови туризам заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијалната туристичка побарувачка.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки²² за остварениот бруто домашен производ во Република Македонија за 2008 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија остварува зголемување за 0,4 структурни поени во однос на 2007 година.

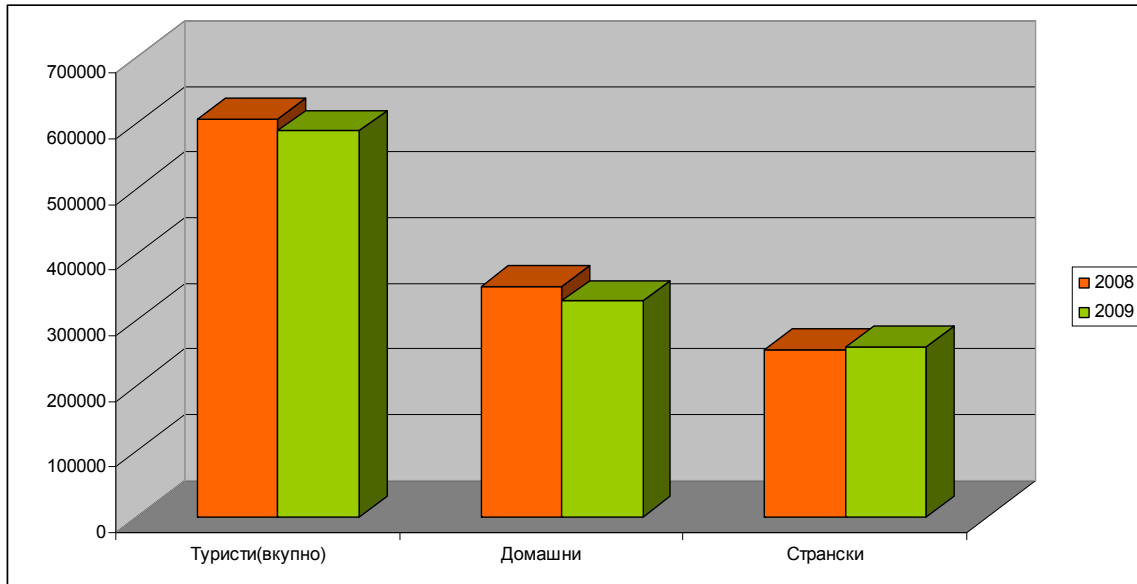
Според проценетите податоци²³, бројот на туристите во Р. Македонија во 2009 година изнесува 597 894, односно за 1,2 % помалку во однос на 2008 година. Бројот на домашните туристи се проценува да се намали за 5,3 % и достигне

²² Национални сметки, БДП, Соопштение бр.3.1.9.0.1, ДЗС

²³ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

бројка од 331767, а бројот на странските посетители да се зголеми за 4,4 % и да изнесува 266127 странски туристи. Од вкупниот број на туристи во 2009, бројот на странски туристи се проценува дека ќе изнесува 44,5%, додека во вкупниот број на ноќевања, странците учествуваат со 28,3%. Врз основа на статистиката која се однесува на преминувањето на граница, вкупниот број на странски туристички посети во 2009 година се проценува на број помеѓу 1 200 000 и 2 000 000.

Графикон 18. Динамика и структура на посетеност²⁴

Табела 57. Број на туристи во Република Македонија

	2008	2009
Туристи (вкупно)	605320	587770
Домашни	350363	328566
Странски	254957	259204

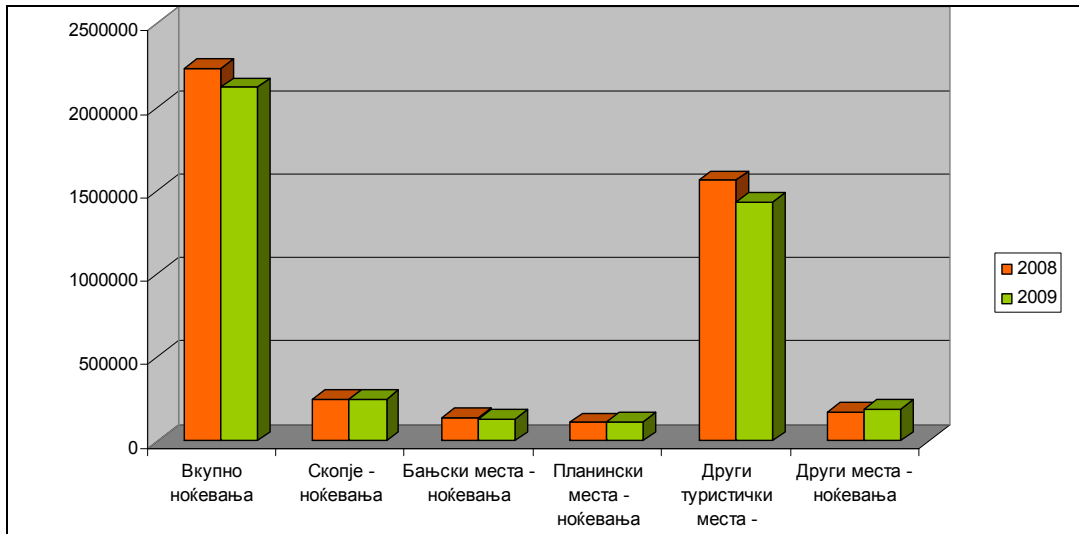
Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2009 год. изнесува околу 2.120 516 или за 5,1% помалку во однос на претходната година.

Бројот на ноќевањата од просторен аспект по видови туристички места бележи намалување во споредба со претходната година: во Скопје за 2,1%, во бањските места за 3%, додека во планинските места се забелува зголемување и изнесува околу 4,8% и на крај во другите места, кои не можат да се распоредат во претходните групи, намалувањето изнесува 8,3%.

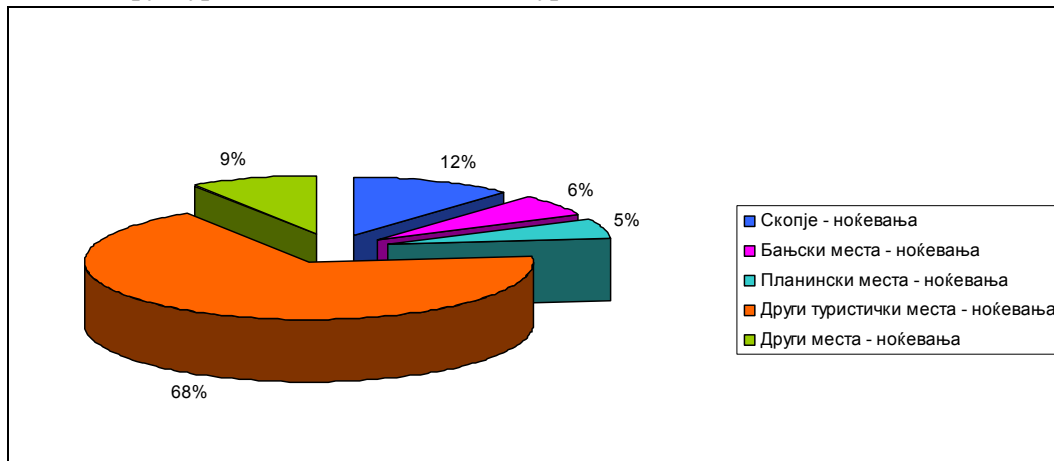
Во однос на структурата на ноќевања според туристичките места може да се заклучи дека најголем обем на ноќевања се реализирани во категоријата други туристички места во која се опфатени местата покрај природните и вештачките езера, потоа следи Градот Скопје, другите места, бањските места и на крај планинските.

²⁴ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

Графикон 19. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2009 година²⁵

Графикон 20. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2009 година²⁶

Очекуваните позитивни резултати во однос на претходната година базираат на превземените мерки на активната политика за поттикнување на развојот на туризмот во 2009 година во која активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, презентација на меѓународните туристички берзи, субвенции на бизнис форуми, учество на меѓународни манифестации, соработка со странски туроператори, новинари и разни федерации, како и имплементација на "Стратегијата за развој на туризмот во Република Македонија" со цел презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

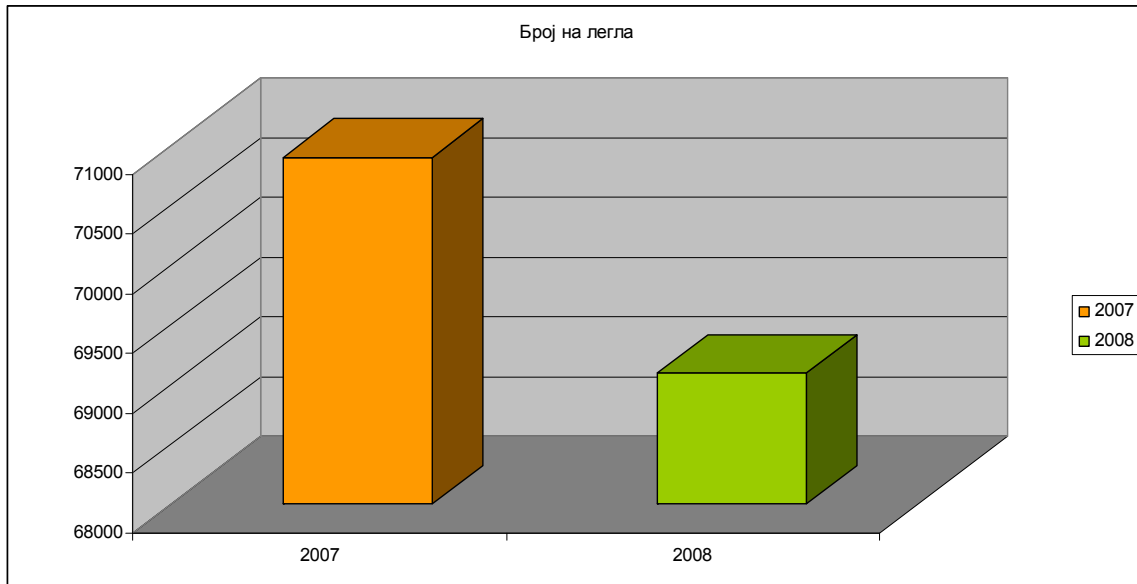
Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на

²⁵ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

²⁶ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2008²⁷ година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69097 легла, што претставува 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2007 година бројот на легла е намален за 2,54% или 1801 легла помалку.

Графикон 21. Број на легла²⁸

Според видовите сместувачки капацитети, бројот на леглата се најзастапени во куќите, станови за одмор и соби за издавање, потоа следат хотелите и слични објекти, потоа туристички логори (кампови) во кои се вклучени приколки и шатори и некатегоризирани објекти за сместување и на крај леглата во планинарските домови и куќи.

Според објавените статистички податоци за бројот на ноќевања по категорија на хотелски капацитети, може да се заклучи дека доминира бројот на легла во хотели со 2 ѕвезди категорија, односно 29,85% отпаѓа на оваа категорија, од вкупниот број на ноќевања во хотелско сместување, потоа хотели со 4 ѕвезди категорија, односно 27,91% од вкупниот број на ноќевања во хотелско смеестување.

Во однос на планските проекции се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според објавените податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2009 година реализирани се околу 2.120 516 туристички ноќевања што претставува само 28,27% од планските предвидувања до 2020 година.

За остварување на планските предвидувања значајни се емитивните сфери дефинирани како просторни целини од кои што доаѓа туристичката клиентела во македонскиот туристички простор. Утврдувањето на емитивните сфери е мошне важно за туристичкиот развој заради идентификување на можните нови туристички пазари. Во оваа смисла се издвојуваат по значење промотивните активности кои подразбираат содржини соодветни на емитивната сфера каде што

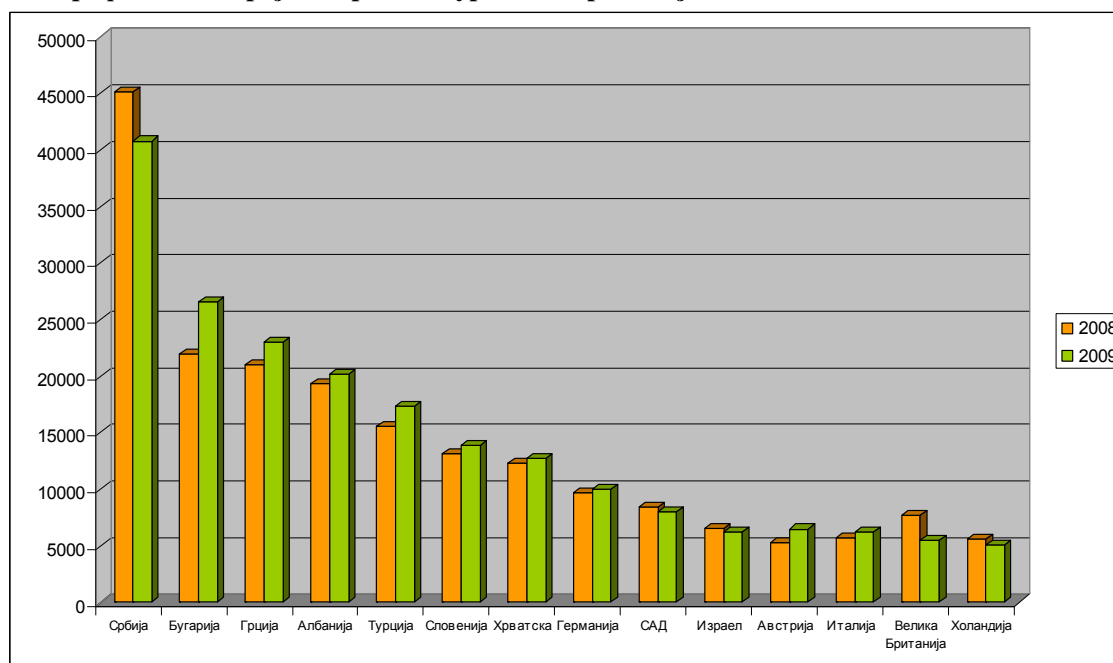
²⁷ Податоците се дадени за 2008 година заради недостиг на ажурирани податоци за 2009 година

²⁸ Статистички годишник на Република Македонија, 2009

се пласираат. Во текот на 2009 година од ресорното министерство беа превземени промотивни активности, но нивниот обем и квалитет (заради ограничениот обем на средства) не соодветствува на оптималниот со кој би се постигнале саканите и очекувани ефекти во оваа перспективна дејност за македонската економија. Тука пред сè се потенцира емитивната сфера со интернационално значење.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2009 година се: Србија, Бугарија, Грција, Албанија, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија и други.

Графикон 22. Број на странски туристи според земјата на потекло²⁹

Националната Развојна Стратегија за туризмот 2009-2013, изработена во 2008, која имаше за цел да им ја обезбеди рамката и неопходната доверба за постојните актери, странските и домашните инвеститори, како и на меѓународните донаторски агенции, да му се посветат на туризмот во Република Македонија, како и да ги опфати развојните елементи на национално, регионално и локално ниво. Истата е во процес на ревидирање од Светската банка. Креираната рамка и изразената доверба ќе се раководи од "Визија за македонскиот туризам" и до 2013 ќе изгради имиџ на препознатлива европска дестинација за туризам, базиран на културното и природното наследство и ќе биде препознатлива по производите и услугите чувствителни за животната средина и одржливи со висок квалитет, кои се на ниво со најдобрите светски искуства.

Според податоците од добиените информативните листови на единиците на локалната самоуправа за 2009 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во следните општини:

- општина Врапчиште:
 - с. Неготино, капацитет 500 гости, 12 вработени, површина на локација 2109 м²;
- општина Илинден:

²⁹ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009

- во населено место Илинден, 1 објект: Зоран Илиев, туристичко угостителски објект 1198,5 м²;
- општина Кавадарци:
 - ски центар Кожув, куќи за одмор бр.1;
- општина Јегуновце:
 - угостителски објект;
- општина Теарце:
 - угостителски објект со летен базен со П=4567м², во с. Лешок;
 - угостителски објект со летен базен со П=750м², во с. Лешок;
- општина Дебарца:
 - хотелски комплекс на КП бр.807/1807/2 и 808, КО Горенци (во тек на изградба);

Во текот на 2009 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во следните општини:

- општина Битола
 - УПВНМ за туристичка населба, Ниже Поле, 20 ха.
- општина Маврово и Ростуше

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа економска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и другите атрактивни фактори значајни за постигнување најдобри ефекти во вкупниот туристичкиот производ на Република Македонија. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други карактеристики на одредени подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

3.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

3.6.1. Заштита од воени разурнувања

Тргувајќи од оценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Од тука политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загроеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загроеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти: Закон за одбрана (Сл.в. на РМ бр.42/01, бр.05/03, бр.58/06, бр.110/08), Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08), Закон за управување со кризи (Сл.в. на РМ бр.29/05), Законот за просторно и урбанистичко планирање, пречистен текст (Сл.весник на РМ бр.24/08) и Закон за изменување и дополнување на Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл. весник бр.91/09); Уредба за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл.весник на РМ, бр.80/2005), Уредба за спроведување на спасувањето на населението од урнатини (Сл.весник на РМ, бр.98/2005), Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Одлука за утврдување на загроени зони (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето (Сл. Весник на РМ бр. 76/06), Правилник за стандарди и нормативи за уредување на просторот (Сл. весник на РМ, бр.2/2002, бр. 78/06, бр. 140/07 и бр. 12/09), Правилникот за поблиска содржина и начинот на графичка обработка на плановите и за начинот и постапката за донесување на просторните и урбанистичките планови (Сл. весник на РМ, бр. 2/2002, бр. 78/06).

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни

здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Обврска за изградба на јавни засолништа има Републиката и единицата на локалната самоуправа. Обврската за изградба на засолништа се однесува на загрозените зони. Загрозените зони ги утврдува Владата и истите се составен дел на просторните и урбанистичките планови, а се утврдени со Одлуката за утврдување на загрозените зони (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Засолништата се градат како двопаменски објекти, со тоа што не смее да се загрози нивната примарна заштитна функција. Засолништата за основна заштита мораат да обезбедат заштита од натпритисок, урнатини, радиоактивни врнежи, хемиска контаминација и пожари, а се проектираат и опремуваат за подолг престој. Засолништата за дополнителна заштита мораат да обезбедат заштита од урнатини, а се проектираат и опремуваат за престој до 48 часа. Задолжителното зајакнување на првата армирана бетонска плоча е во функција на обезбедување од урнатини.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2009 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

3.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заради поуспешна заштита од ваквите појави во урбанистички планови се превземаат низа мерки за отстранување на причините за предизвикување на пожари, спречување на нивното ширење, гаснење и укажување помош при отстранување на последиците предизвикани со пожари, кои се однесуваат на:

- изворите за снабдување со вода, капацитетите на водоводна мрежа и водоводните објекти кои обезбедуваат доволно количество вода за гаснење на пожари;
- оддалеченоста меѓу објектите со различна намена и отпорност на пожари на конструкциите внатре во индустриската зона;
- широчината, носивоста и проточноста на патиштата со кои ќе се овозможи пристап на противпожарни возила до секој објект и нивно маневрирање за време на гаснење на пожарите.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл. весник на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2009 година, согласно добиените информативни листови од единиците на локалната самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување, беа регистрирани пожари во 15 општини наведени во следната табела.

Табела 58. Опожарени објекти и површини и свлечишта

	Општини	Пожари	Свлечишта
1	Велес	- 46 пожари на отворен простор на површина од 613 ха	
2	Врапчиште	- 1 пожар на површина од 5 ха	- 2 свлечишта на површина од 7 ха
3	Гевгелија	- 1 шумски пожар на површина од 1 ха. и 1 полски пожар на површина од 0.1 ха	
4	Делчево	- 9 пожари на отворен простор со површина од 13.1ха и 8 опожарени објекти	
5	Зрновци		- 1 свлечиште на површина од 2 ха
6	Кочани	- 67 пожари на отворен простор и 34 опожарени објекти	
7	Кратово	- 1 пожар на отворен простор-пасиште со површина од 14.3ха	
8	Крива паланка	- 31 пожар на отворен простор со површина од 15.6ха и 31 опожарен објект	- 1 свлечиште
9	Македонски Брод	- 3 пожари на отворен простор со површина од 22.5ха	
10	Сопиште		- 1 свлечиште на регионалниот пат
11	Струмица	- 49 шумски пожари на површина од 39 ха. и 79 полски пожари на површина од 29 ха	

12	Чашка	- 1 шумски пожар и 6 полски пожари на површина од 10 ха	
13	Свети Николе	- 37 пожари на површина од 325 ха	
14	Дебар		- 1 свлечиште на површина од 10 ха
15	Дебарца	- 1 пожар на површина од 5 ха	

3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Со примена на оваа методолошка постапка може да се очекува остварување на следните основни цели за заштита од техничко-технолошки катастрофи:

- максимално усогласување и користење на просторот од аспект на заштита во рамките на просторните можности;
- вградување на мерките на кои се засновува организацијата на заштита и спасување на човечките животи и материјалните добра од техничко-технолошки катастрофи во определувањето на намената на просторот;
- интегрирање на елементите на загрозеноста во рамките на комплексот на прашањата врзани со заштитата на животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

При изработката на плановите од пониско ниво треба да се има предвид следното:

- потребата од оформување на системот на евиденција и анализа на технолошките акциденти, компактибилен на системот МАРС на Европската унија, како база за евиденција на опасни материјали, присутни во технолошките постројки и можни причини на катастрофи;
- потребата од предвидување на превентивни мерки за спречување на технолошки катастрофи, базирани врз анализата на однесувањето на исти или слични постројки;
- потребата од замена на халогенираните јагленоводороди како разладни средства и пропеланти; редуција на сегашната емисија на голем број на опасни супстанции до 50% и редуција на емисија на бензен, хлорметан, духлоретан, бакар и кадмиум од 60-70%; намалување на емисијата на јагленороден-диоксид и сулфур-диоксид и дефосфатизирање и денитрифицирање на отпадниот материјал;
- изработка на соодветни планови и програми за заштита на населението и едукација и тренинг на персоналот во случај на евентуална техничка катастрофа.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2009 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварии.

3.7. Информациски систем за просторно планирање

Користењето на современата компјутерска технологија во евидентирањето и анализата на просторните елементи и случувања е од извонредно значење за ефикасно спроведување на Просторниот план и дефинираните плански решенија во него. Поради тоа посебно внимание треба да се посвети во воведувањето, развојот и меѓусебно усогласување на информациските системи за обработка на просторни податоци и примената на ГИС технологијата.

Како носители и чинители на овие активности се јавуваат повеќе субјекти:

- државните агенции и институции кои произведуваат и користат просторни податоци,
- локалната самоуправа;
- инфраструктурни претпријатија и
- други органи на локално и државно ниво.

Сите овие субјекти заедно врз основа на точно дефинирани стандарди за интероперабилност и размена на податоците, треба да претставуваат дел од

националната инфраструктура на просторни податоци и единствениот просторен информационален систем (ПИС) на Република Македонија.

Долгорочното планирање на активностите во областа на ПИС треба да се одвива во правец на реализација на следните плански определби зацртани со ПП на РМ:

- воспоставување на системот за Национална инфраструктура на просторни податоци, преку поврзување на автономните и парцијалните бази во една единствена целина;
- организирање на базите на просторни податоци, во согласност со меѓународните стандарди и INSPIRE директивата;
- систематска аквизиција и ажурирање на просторните податоци преку примена на правилото тие да се создаваат и уредуваат на едно место, а употребуваат на повеќе места преку дистрибуиран ПИС или репликација на податоци;
- квалитетен интернет пристап и комуникација помеѓу сите субјекти кои го сочинуваат ПИС;
- воспоставување на мониторинг систем кој подразбира водење разни евиденции (статистики, регистри и катастри) за изградбата, искористувањето на капацитетите и сл., сè со цел да се овозможи успешно управување со просторот, односно следење на искористувањето на капацитетот на просторот и реализацијата на Просторниот план;
- современи и ефикасни електронски сервиси за граѓаните и правните субјекти, е-услуги коишто ќе бидат унифицирани, стандардизирани, независни од софтверската платформа, достапни за сите и преку кои граѓаните ќе партиципираат во процесот на донесување одлуки на локално и национално ниво.

Степенот на организираноста на просторно информациските системи во рамките на институциите и субјектите кои го имаат имплементирано и кои работат со гео-просторни податоци може да се согледа преку развојот на следните компоненти:

- хардверска и софтверска опременост;
- обучен кадар за внесување, обработка и анализа на просторни податоци;
- квантитет и квалитет на просторните податоци во електронски формат, начинот на кој се организирани и се користат;
- можноста за размена и интегрирање на електронски податоци со други институции;
- развиени WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти.

Заради реално согледување на состојбите со организираноста на просторно информациските системи, сите овие компоненти во вид на прашања беа вметнати во информативниот лист.

Од сите анкетирани единици за локална самоуправа, само 16 од нив имаат доставено некаков податок за организираноста на просторно информацискиот систем во нивните средини. Прегледно доставените податоци се дадени во следнатата табела:

Табела 59. Преглед на промените настанати во областа на информациски систем за просторно планирање на РМ

Општина	Степен на развиеност на ГИС	Електронска размена на податоци со други субјекти	On-line WEB сервиси, е-услуги за граѓаните и правните субјекти	Едношалтерски систем, предно и задно канцеларфиско работење	Реализирани проекти во ф-ја на подобрување на ГИС-от
1. Аеродром	не се користи ГИС технологијата				
2. Карпош	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, три обучени лица за работа со компјутерските програми, ГИС технологијата се користат во секторот урбанизам, сите планови се во електронски формат		прегледник на урбанистички планови достапен преку интернет	во функција	
3. Кисела Вода	постојат софтверски лиценци и обучен кадар				Сите планови се преработуваат во ГИС
4. Чаир	не се користи ГИС технологијата	нема	нема	нема	нема
5. Богданци	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, но ГИС-от не е во функција				
6. Босилово	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема	функционира, заеднички со општ. Ново село и Васоилево	
7. Валандово	од софтверските лиценци има ArcGis 9.2, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема		
8. Врапчиште	не се користи ГИС технологијата	нема	на ВЕБ страницата можат да се превземат формулари	постои, функционира	
9. Долнени	ГИС-от не е во функција		Делумна услуга во област на урбанизам		
10. Илинден	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, има 3 обучени лица за работа со компјутерските програми, но ГИС-от не е во функција		на ВЕБ страницата можат да се превземат формулари и да се направи увид во урбан. док.	во функција	

11.	Кавадарци	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, електронски податоци се користат во секторот урбанизам				
12.	Кичево	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, едно обучено лице за работа со компјутерските програми, електронски податоци се користат во секторот комуналното уредување		превземање на формулари од интернет страницата	имплементација во тек	
13.	Ново Село	ГИС-от не е во функција			функционира, заеднички со општ. Босилово и Вasoилево	
14.	Пробиштип	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, две обучени лица за работа со компјутерските програми, електронски податоци се користат во секторот урбанизам	со сите државни институции и изработувачи на планови	постојат можности но граѓаните не ги користат	функционира	нема
15.	Росоман	не се користи ГИС технологијата		Веб страница на општината		
16.	Сопиште	од софтверските лиценци има ArcGis 9.1, нема обучено лице за работа со компјутерските програми и тие не се користат	нема	нема	нема	нема

Градот Скопје како посебна единица за локална самоуправа во текот на 2009 година реализира повеќе проекти со кои ги прошири функционалностите на својот просторен информациона систем и ја збогати базата на просторни податоци. Набавени се лиценци за најновите ГИС софтверски пакети и изготвени се апликативни решенија, што отвара можност за воспоставување организиран систем за пристап и ажурирање на просторните податоци од страна на сите служби во градот. Набавена е сателитска снимка за територијата на град Скопје што претставува добра основа за евидентирање на тековните состојби во просторот. Во тек е процесот на дополнување на базата на податоци со содржините од ГУП Скопје 2002-2020 и изработка на адресниот модел на градот Скопје кој претставува законска обврска на администрацијата на градот. Исто така воспоставен е WEB сервис за интерактивно пребарување и преглед на просторните содржини преку интернет, што претставува корисна информација за заинтересираните граѓани и правни субјекти.

Агенцијата за катастар на недвижности во 2009 година ги имаше следните позначајни активности поврзани со ПИС:

- изработка на картографската и топографската карта на државата при што заклучно со 2009 година завршено е 82% од планираните активности,
- изработка на дигитални катастарски планови, при што заклучно со 2009 година степенот на покриеност на територијата на РМ изнесува 33%;
- воспоставување на WEB сервис за интернет преглед на катастарски податоци;
- воспоставување на WEB сервис за интерактивно пребарување и преглед на топографски карти.

Во рамките на Министерството за животна средина и просторно планирање во 2009 година беше реализиран проектот Corine Land Cover 2006, за изработка на дигитална карта за земјината покривка и искористеноста на земјиштето во Р. Македонија, согласно номенклатурата на Европската агенција за животна средина (ЕЕА). Проектот CLC06 е надолнување и регистрација на промените на просторот кои настанале од 2000 година до денес кога всушност за првпат беше реализиран ваквиот проект. Инаку проектот ќе овозможи добивање на квалитетен векторски и атрибутен податок кој може да се искористи при просторните анализи и изработката на Просторните планови во наредниот период.

Во Агенцијата за планирање на просторот во текот на минатата 2009 година беа реализирани два значајни проекти, Просторниот план на Охридско-Препанскиот регион и Просторниот план на Националниот парк Галичица, во нацрт верзија. Како резултат на ова базата на просторни податоци за овие региони беше значајно збогатена со податоци од сите аспекти на планирањето и планските анализи.

Инфраструктурните претпријатија кои стопанисуваат на територијата на цела Македонија, како и оние кои ја покриваат територијата на градот Скопје, во своето тековно работење ја имаат имплементирано ГИС компјутерската технологија. Во текот на 2009 година нивните активности во овој домен беа главно насочени кон тековните активности односно пополнување на базите на просторни податоци со податоците за новите зафати изведени во просторот.

4. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Република Македонија е финализирање на процесот на интегрирање во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро економските перформанси за повисоки стапки и ниво на економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, туку и апсолвирање на новините во областа на просторното планирање и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рапидниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашава Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,
- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики: политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на просторниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областта на планирање на просторниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 година. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ

претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот "секторско планирање со просторни последици" (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човечките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ "план/програм" на супранационално ниво. На тој начин, **Унијата е прв голем светски регион кој дефинирал заедничка просторна визија за развој на својата територија.**

Сумарно, ESDP претставува **стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови**, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унијата, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и "водич/насоките" за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на просторно планирање (ESPON) и други информатичко-статистички поддршки

Остварување на ESDP е поддржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во разноликоста на компонентите на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3.

Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и поделни земји членки на Европската унија и поделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се подржи транснационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, продолжува под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, се реализира преку низа поделни проекти, во рамките на пет големи програми кои треба да ги одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;
- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *т.е., Альтернативи на европската просторна и територијална интеграција, спротивстава и поделба на просторниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваат Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *т.е., Обсерваторија за просторно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комплементарен на првиот. Тој ги опфаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспектиите на информативната поддршка на подготвките, донесувањето и спроведувањето на одлуки во областа на одржливиот развој и прагматичките институционални и организациони аранжмани (т.е. регионална обсерваторија и мрежа на национални пунктови/фокални точки).*

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите *ESTIA/OSPE*, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени "реплики" и "деривативи" на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни "експерименти", најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се *ESTIA* и *OSPE*), тука се наведени бидејќи повеќето содржат поделни елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative)*, од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на *CEFTA*, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation)*, со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;
- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area)*, основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);
- *Конференција за стабилност, безбедност и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation of South Eastern Europe)*, од 1996 г., покасно наречена *Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces)*, претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, те. продолжение на поранешната мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Рајмон од 1995г., односно Процес на стабилност и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
- *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, те. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обновa и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
- *Пакт за стабилност во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста, политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките, финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на

- меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;
- *Јадранско-јонската иницијатива (AI, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
 - *Дунавска комисија (Danube Commission)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со еднаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
 - *Работна заедница на додунавскиите региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
 - *Работна заедница "Алпе-Јадран" (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

5. АНАЛИЗА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД ЈУНИ 2004 ДО ДЕКЕМВРИ 2009 ГОДИНА

По усвојувањето на "Просторниот план на Република Македонија" во месец јуни 2004 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план (Сл. весник на РМ бр. 39/04), отпочнаа активностите за реализација на законската обрска за изработка на годишни извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија. Досега се изработени вкупно шест извештаи: "Годишен извештај за спроведување на Просторниот план во 2004 година" кој се однесуваше на периодот од усвојувањето на Просторниот план во месец јуни до крајот на календарската 2004 година, потоа извештаи за 2005, 2006, 2007, 2008 и овој извештај за 2009 година. Со изработката на годишните извештаи оформена е богата информациско-документациона база која овозможува согледување на промените и состојбите во просторот во доменот на релевантните области опфатени со Просторниот план за секоја година поединечно. Извештајниот материјал содржан во шестте извештаи претставува солиден информациски фонд кој дава можност за аналитички осврт на остварувањето на Просторниот план во изминатиот пет и пол годишен период од неговото усвојување, со цел согледување на карактеристичните појави, промени, проблеми, трендови на развој во поединечните области во просторниот систем, согледување на нови можности и потенцијали индикативни во овој период кои укажуваат на потребата за измени и дополнување на планските насоки и определби утврдени со Просторниот план во одредени области каде што се присутни таквите појави и потреби за промени.

Ова поглавие дава осврт на синтезните евидентирани промени во просторот и согледувања за остварување на определбите и насоките утврдени во секоја поединечна област од "Просторниот план на Република Македонија" во изминатиот пет и пол годишен период.

5.1. Економски основи на просторниот развој

Употребната вредност на постојните природни и создадени потенцијали на просторот на Република Македонија, во синергија со човековиот ресурс кој се карактеризира со сè уште поволна (прифатлива) старосна структура и расположива работна сила која треба продуктивно да се активира, се развојните фактори утврдени со "Просторниот план на Република Македонија". Во анализата на условите за развој на националната економија во периодот од 2004 до 2009 година, покрај недостигот на капитал, се издвојува и сè уште незадоволителната состојба на инфраструктурните системи кои што претставуваат предуслов и фактор за динамизирање на развојот и создавање перспектива на локалната и национална економија. Останува потребата за интензивирање на активностите за нови инвестиции за развој и проширување на постојната инфра и супраструктура со што ќе се овозможи зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за лоцирање на нови производни и услужни дејности.

Република Македонија, по осамостојувањето во 1991 година, во насока на јакнење на процесот на воспоставување демократско општество со парламентарна демократија и правна држава врз демократски основи, како една

од преференциите кои ги зацрта, беше и определбата за создавање отворена економија со извозна ориентација и неприкосновеност на приватната сопственост. Државната дерегулација, либерализираниот режим на надворешната трговија и на цените се основните атрибути во начинот на стопанисување и општествено живеење.

По рецесијата предизвикана од транзицијата која започна во 1991 година, македонската економија забележа пораст во 1996 година³⁰. Меѓутоа во периодот од 1996 до 2003-та година (освен 2001 година кога оствари негативна стапка од -4,5%), стапката на раст беше релативно ниска, делумно како резултат на различните надворешни шокови.

Од 2004-та па до 2008-та година растот беше забрзан со реални годишни стапки од: 4,1% во 2004 и 2005-та година, 4,0% во 2006-та год., 5,9% во 2007 година и 4,8% (проценета стапка) во 2008 година³¹, што е во согласност со определбите за динамизирање на развојот на националната економија. Анализата на остварените стапки на развој укажува на воспоставениот тренд на пораст на економијата и остварување на зацртаните сценарија на пораст на бруто домашниот производ на македонската економија од 5,3% односно песимистичко сценарио на просечен годишен пораст од 5,1%. Но светската економска криза од 2008 година со одложено влијание, го запре овој позитивен тренд на домашната економија. Надворешните економски услови на почетокот на 2009 година станаа уште покомплексни. Поради експанзијата и продлабочувањето на економската криза, рецесијата во САД и ЕУ, како и влошувањето на економиите во земјите од регионот, потенцијалот за раст на македонската економија беше ограничен. Како резултат на тоа, според проценетите³² податоци од Државниот завод за статистика, се очекува бруто домашниот производ на Република Македонија да оствари негативна стапка на раст од 0,7%.

Анализата за оставрувањата на определбите на Просторниот план на Република Македонија во периодот од 2004 до 2009-та година укажува на недостигот на капитал за инвестиции и покрај зголемувањето на националното штедење. Затоа, стратешка цел на политиката на Владата е создавање услови за поголем прилив на инвестиции, посебно создавање поволни услови за привлекување директни странски инвестиции. Принципот на еднаков третман на домашните и странски инвеститори и правната сигурност на инвеститорите претставуваат системски погодности во насока на поттикнување на инвестирањето.

Според тековната состојба, реалниот сектор се соочува со високи цени на кредитите, заради што уште повеќе, во услови на финансиска криза, се наметнува потребата за изнаоѓање можности за примена на стимулативни мерки како на национално така и на локално ниво за поттикнување на инвестициите. Во услови на недостиг на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, останува потребата за ангажирање странски капитал пред сè со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, јавно приватно партнерство, донаторство и друго.

Зацртаната развојна политика на Владата за инвестирање во јавната инфраструктура дополнително ќе влијае за подобрување на инфраструктурните

³⁰ Извор на податок: Статистички годишници на ДЗС

³¹ Проценети податоци, Соопштение Бр. 3.1.10.02, ДЗС, март 2010 година.

³² Проценети податоци, Соопштение Бр. 3.1.10.02, ДЗС, март 2010 година.

услови кои се клучен фактор за развој и разместеност како на производните така и на услужните дејности.

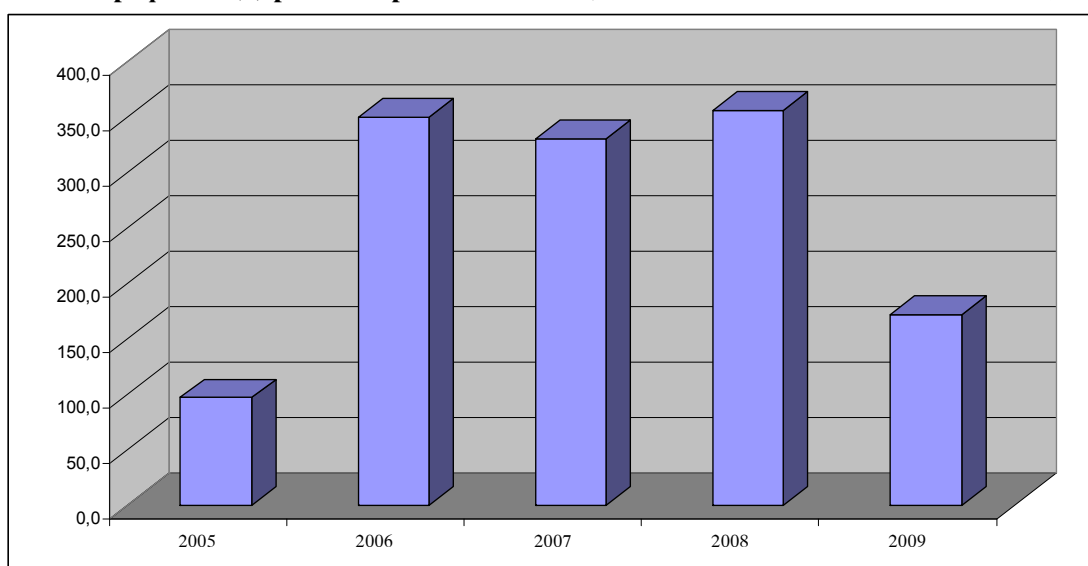
Во услови на економска криза секоја иницијатива за нова инвестиција претставува потенцијална можност за нови вработувања, поттикнување на развојот и повисок стандард на живеење.

Во пакетот на системски мерки за создавање повољна клима за нови бизниси значајна значаен инструмент се урбанистичките планови и проекти, со кои во периодот 2004-2009 година се создадоа просторни услови за развој на претприемништвото и отварање на мали и средни претпријатија кои се главни двигатели на локалниот и национален економски раст и развој.³³

Со Просторниот план утврдена е определбата за пораст на инвестициите особено директните странски инвестиции кои што влијаат на економскиот раст преку зголемување на вкупниот обем на инвестиции во земјата. Емпириските податоци покажуваат дека странскиот капитал е попродуктивен обезбедувајќи однапред конкурентска предност. Истотака присуството на странски претпријатија обезбедува поголема ефикасност со воведување нови технологии зголемувајќи ја продуктивноста на постоечкиот домашен капитал. Динамиката на прилив на СДИ во периодот од 2005 до 2009 година, прикажана на графикот, покажува тренд на континуиран пораст, остварувајќи највисоко ниво во 2008 година и осетно намалување за над 50% во текот на 2009 година.

График 23. Директни странски инвестиции

- во милиони САД \$

Современиот пристап за развој на економијата се заснова на потребата од квалитетен и функционален човечки капитал при што концентрацијата на човековите ресурси во образованието и науката претставува неминлив предуслов и чинител на сопствениот развој на секоја држава. Состојбата на пазарот на труд во Република Македонија е неповолна. Се карактеризира со ниска стапка на активност, ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност.

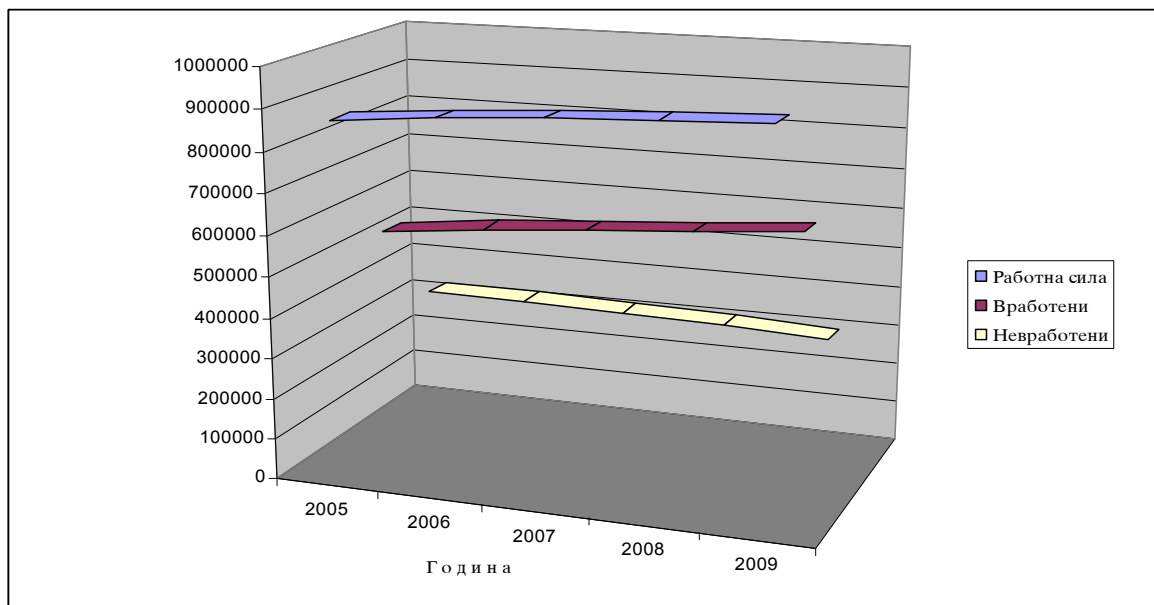
Невработеноста претставува еден од најголемите и долготрајни проблеми присутни во нашата земја. Во 2006 година Владата на Република Македонија ја усвои Националната стратегија за вработување 2006-2010 година, во која како една од стратегиските цели се наведува зголемување на општата стапка на

³³ Во Република Македонија, како и во другите пазарни економии учеството на малите и средни претпријатија во вкупниот број претпријатија изнесува над 95%.

вработеност. Политиката на државата е во насока на следење на политиките на ЕУ и на специфичноста на состојбите на нашиот Пазар на труд.

Според податоците од Анкетата на работната сила³⁴ во периодот 2005-2009 година, бројот на активното население и бројот на вработени бележи благ пораст, додека бројот на невработени опаѓа што може да се види од графичката презентација.

График 24. Активно население во периодот 2005-2009 година

Во однос на реализацијата на поставките за просторна размештеност на економските капацитети со производна и услужна намена останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, економијата се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број рурални населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и размештувањето на економските дејности во анализираниот период се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови и проекти.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони кои со новата законска регулатива се трансформираа во технолошки индустриски развојни зони, со Просторниот план на Република Македонија предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната состојба, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Скопје" на

³⁴ Статистички годишници, ДЗС

локалитетот Бунарџик и "Фени". Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2007 и 2008 година беа превземени активности за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Штип", ТИРЗ "Тетово", ТИРЗ "Прилеп", ТИРЗ "Гевгелија", ТИРЗ "Радовиш" и ТИРЗ "Кичево".

Променетата сопственичка структура и структурата на носителите на економската активност сè уште не ги дадоа очекуваните ефекти во однос на поттикнување на конкурентноста и воведување на иновации во производните и услужните процеси.

Во однос на актуелните состојби во економијата и особено потребата за динамизирање, како приоритет се поставува понатамошно реструктурирање на економските дејности според пазарните критериуми: промена и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на производните и услужни капацитети приоритетна е определбата за користење на просторот на постојните урбанизирани активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постоен урбанизиран простор, да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

При просторната алокација на економските дејности, потребно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување на лоцирањето на новите деловни капацитети во подрачјата со слабо развиена економија.

Во вакви услови, напорите на македонската владина политика треба и понатаму засилено да се насочуваат кон обезбедување стабилност на економските текови, инфраструктурно опремување на целиот простор на Државата со цел ревитализација на економските активности и засилување на започнатите интегративни процеси.

5.2. Користење и заштита на природните ресурси

5.2.1. Земјоделско земјиште

Земјоделството е третиот најголем сектор по услугите и индустријата кој има значително влијание во остварувањето на бруто домашниот производ на Република Македонија.

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според статистичките податоци за периодот од 2004 до 2008 година, земјоделското земјиште по категории на користење бележи континуирано намалување од 1265 илјади хектари во 2004 година на 1064 илјади хектари во 2008 година.

Табела 60. Земјоделски површини по категории на користење- во илјада хектари

	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупно	1265	1229	1225	1077	1064
Обработлива површина	56	546	537	526	521
Ораници и бавчи	46	448	439	431	424
Овоштарници	15	13	13	13	14
Лозја	26	26	25	23	22
Ливади	58	59	60	59	61
Пасишта	704	682	687	550	542

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи во просек од околу 82%, овоштарниците зафаќаат површина од околу 2 до 3%, лозјата 4 до 5% и остатокот околу 10% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,28 ха обработливо земјиште или 0,21 ха ораници.

Земјоделското производство во периодот 2005-2009 оствари осцилаторни движења. Имено во овој период остварен е тренд на порст со исклучок на 2007 година кога земјоделското производство забележа намалување за 3% во однос на претходната година.

Табела 61 .Индекси на земјоделското производство во периодот од 2004 до 2009 година

	2005/ 2004	2006/ 2005	2007/ 2006	2008/ 2007	2009/ 2008
Земјоделство - вкупно	100,3	104.8	97.0	106.9	104,6
Полјоделство	101.7	101.8	89.4	108.6	107.6
Житни растенија	94.8	93.3	78.3	130.4	96.7
Индустриски растенија	130.0	85.7	88.1	96.1	105.2
Овоштарство	106.7	113.2	120.4	112.0	102.5
Лозарство	107.2	93.2	82.5	118.3	104.9
Сточарство	94.4	112.3	111.4	103.6	102.8
Говедарство	108.2	116.3	136.8	103.7	105.8
Свињарство	100.9	95.5	156.6	102.8	100.2

Овчарство	100.2	119.2	68.2	104.0	103.0
Живинарство	87.6	106.0	83.3	101.7	86..5

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Попис го даде статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Деталните статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ ќе бидат во функција на воспоставување на Земјоделскиот информациски систем и воспоставување на Регистар на фарми и интеграција на различни регистри/бази на податоци во Регистарот, кои се дел од Земјоделскиот информациски систем.

Продолжува определбата за превземање интензивни активности за развој на земјоделството.

Во 2007 година беа донесени неколку закони со кои се обезбедува подршка на определбите на Просторниот план на Р. Македонија во доменот на земјоделството.

Законот за земјоделско земјиште објавен во "Сл. весник на РМ бр. 135/07" со кој се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамента на земјоделското земјиште има за цел рационално користење на земјоделското земјиште како ограничен природен ресурс, заштита на земјоделското земјиште и обезбедување правна сигурност на сопствениците и корисниците на земјоделското земјиште.

Во 2007 година беше донесена "Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година" со која се дефинира основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и институционалниот развој, со што се овозможува обединување на националните приоритети во рамки на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ. Основната стратешка цел зцртана во Националната стратегија е зајакнување на способноста на земјоделството да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа, преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг; воспоставување на ефективни јавни и приватни институции; подобрување на приходите од фарма; осигурување на потрошувачите за пристап до безбедна, здрава храна; оптимална употреба на земјиштето, шумите и водата; и создавање на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

Со цел да се надминат постоечките проблеми и да се обезбеди конкурентност на македонското земјоделство, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема континуирани активности поврзани со креирање на политика со мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг.

5.2.2. Шуми и шумско земјиште

Шумското земјиште³⁵ зафаќа приближна површина од 1,16 милиони хектари (45% од вкупната територија на РМ), од која под шума се 947.653 хектари (37,2 проценти)³⁶. Според видовиот состав, околу 82% се листопадни, 12% иглолисни и 6 % мешани шуми. Според нивното потекло, 29% од шумите се категоризирани како високостеблени и 71% нискостеблени шуми.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина додека вкупното учество на дрвната резерва изнесува 92,2%. Приватните шуми зафаќаат 9,86% (94 146 хектари) од вкупната површина под шума и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва.

Македонија има значајни ресурси на други шумски производи: лековити растенија, печурки, шумски плодови итн. и разновиден дивеч. Значењето на шумите се потенцира со фактот што најголемиот дел од заштитените подрачја во Република Македонија се под шума. Покрај тоа, шумите имаат други многу значајни функции како што се рекреативни (спорт, еко туризам, рекреативен лов), подобрување на квалитетот на почвата и животната средина, зачувување на биолошката разновидност, заштита од ерозија и поплави. Исто така, во последната деценија на глобално ниво е усвоено дека шумите имаат влијание врз намалувањето на глобалното затоплување преку врзувањето на јаглеродниот диоксид.

Некои од главните закани и проблеми во стопанисувањето со шумите се: бесправната сеча која зафаќа големи размери; други нелегални активности; шумските пожари кои во последните 10 години приближно опожариле 100.000 ха; климатските промени преку процесот на сушење на шумите, пренамноженоста на штетни инсекти и појава на болести. Сето ова води кон огромни загуби на секторот, во економска и еколошка смисла.

Во периодот од 2004 до 2009 година извршено е пошумување во шума и вон шума на вкупно 13083,1 ха односно просечно 2180,5 ха годишно. Проекциите во Просторниот план на Р. Македонија во поглед на пошумување во шума и вон шума просечно годишно треба да изнесуваат 6522 ха. Споредено со 2180,5 ха просечно годишно во периодот од 2004-2009 год. евидентно е дека оваа бројка е далеку под просекот даден со проекциите во Просторниот план на Р. Македонија.

Табела 62. Пошумување во шума и вон шума во период од 2004-2009 год. -во хектари

Год.	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Вкупна бруто маса	1978 (*)	2063 (*)	2106 (*)	1804 (*)	3255 (**)	1877.1(***)

* податоци превземени од Статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008 год.

** податоци превземени од Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Р. Македонија

*** податоци превземени од извештајните единици (ЕЛС)

Според податоците објавени во "Статистичкиот годишник на Р. Македонија од 2009 година", во поглед на сеча во шума и вон шума во периодот од 2004-2008 исечени се вкупно 4.357.000 м³ или просечно 871.000 м³, што е под

³⁵ Според Законот за шуми (Службен весник бр. 47/97, 7/2000 и 89/2004), шума е земјиште обраснато со шумски видови дрвја и грмушки, како и шумски голеини и ливади, шумски патишта, шумски расадници и други површини кои се тесно поврзани со шумите

³⁶ МЗШВ-Стратегија за одржлив развој на шумарството на РМ, 2006

предвидениот просек од 1.419.000 м³ за 2010 и 1.650.000 м³ за 2020 утврден со "Просторниот план на Р. Македонија".

Табела 63 . Сеча во шумите и вон шумите во период од 2004-2008 - во 000 м³

Год.	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупна бруто маса	845 (*)	821 (*)	901 (*)	829 (*)	961 (*)

*податоците се превземени од статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2009 год.

Со проекцијата во областа на шумарството до 2020 год. утврдена со Просторниот план на Р. Македонија се очекува да се постигне производство од 1.475.000 м³/год. Во периодот од 2004 до 2008 година остварено е производство од 1.214.420 м³ просечно годишно.

Табела 64. Производство на шумски сортименти во државни шуми - во м³

Год.	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Вкупна бруто маса	1.194.194 (*)	1.225.458 (*)	1.305.728 (*)	1.269.430 (*)	1.465.174 (**)	826.538 (**)

* податоците се превземени од статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008 год.

** податоци превземени од Државен завод за статистика

5.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Спред пополнетиот информативен лист доставен од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во периодот 2005-2009 година издадени се концесии за детални геолошки истражувања на минерални сировини во вкупно 21 општина на површина од околу 20760 ха од територијата на Република Македонија.

Табела 65. Експлоатација на минерални сировини, површини по општини (издадени концесии)

Р.бр.	Министерство за економија- по општини	ха
1	Струга	662,3
2	Чашка	250
3	Дебар	2460
4	Гази Баба	3650
5	Куманово	620
6	Старо Нагоричане	1850
7	Ростуше	250
8	Прилеп	1718
9	Штип	300

10	Кривогаштани	1,3
11	Долнени	4970
12	Македонски Брод	760
13	Чучер Сандево	290
14	Свети Николе	560
15	Липково	360
16	Ранковце	780
17	Велес	616
18	Аеродром	50
19	Сопиште	190
20	Петровец	150
21	Гевгелија	270

5.2.4. **Водни ресурси и водоспојанска инфраструктура**

Во изминатиот период позначајни зафати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура се завршувањето на градбата на браната "Козјак", отпочнување со градба на браната "Св. Петка" и на повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица".

Браната "Козјак", е со следните карактеристики:

- котата на круна на браната 472,1 м.н.в.
- кота на максимално работно ниво 459,0 м.н.в.
- кота на минимално работно ниво 432,0 м.н.в.
- кота на катастрофално ниво 469,6 м.н.в.

Акумулацијата "Св. Петка" ќе ги има следните карактеристики:

- кота на максимално работно ниво 357,3 м.н.в.
- кота на минимално работно ниво 355,0 м.н.в.
- кота на катастрофално ниво 362,3 м.н.в.
- вкупен волумен $9,1 \times 10^6 \text{ m}^3$

Со изградбата и на браната "Св. Петка" целосно ќе се заокружи проектот за хидроенергетското искористување на водите р. Треска кој се состои од три каскадни акумулации: "Козјак", "Св. Петка" и "Матка".

За обезбедување на потребни количини на вода за водоснабдување на градот Велес во 1991 год започната е изградбата на браната "Лисиче". Во 2008 год. завршена е изградбата на браната и полнењето на акумулацијата. Исто така за целосно искористување на хидролошкиот потенцијал на сливот на река Тополка во текот на 2008 год. изграден е зафат на вода и довод од Врановска Река до акумулацијата "Лисиче".

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија. Реализацијата на овој проект е започнат во 2004 год. Со изградбата на ХС "Злетовица" ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6 \text{ KWh}$.

ХС "Злетовица" се состои од:

- брана и акумулација "Кнежево";
- алиментационен довод од р. Крушевичка;

- алиментационен довод од реките Емиричка и Венечка;
- зафати и главни доводи за водоснабдување на населението во општините Кратово, Пробиштип, Штип, Св. Николе, Карбинци и Лозово;
- зафати и главни доводи со мрежа за наводнување на 3.100 ха;
- зафати, доводи, цевководи и останати објекти за енергетските објекти: ХЕЦ "Злетово I", "Злетово II" и "Злетово III".

Браната "Кнежево" ќе се изгради на река Злетовица во близина на селото Кнежево, а 19,5 км возводно од населеното место Злетово. Браната е со височина од 75,5 м. Корисниот волумен на акумулацијата изнесува $23,5 \times 10^6 \text{ м}^3$.

И во текот на 2009 год. продолжуваат активностите за изградба на повеќенаменскиот водостопански објект ХС "Злетовица" кои се одвиваат според предвидената динамика.

Во општина Делчево во 2005 год. изградена е браната "Лошана" на река Лошана. Акумулацијата овозможува водоснабдување на 15.000 жители од општината и наводнување на 200 ха.

Изградбата на акумулации допринесуваат за подобрување на хидролошките карактеристики на водотеците и целосно искористување на нивниот потенцијал, но во текот на 2009 год. нема изградено нови акумулации, а веќе започнатата "Света Петка" се реализира со забавено темпо.

Водоснабдување

Согласно Просторниот план на Република Македонија и долгорочните планирања, основна цел во развојот на водостопанството е обезбедување на доволна количина на квалитетна вода, првенствено за водоснабдување на населението и прехранбената индустрија, а потоа за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и планираниот развој на просторот.

Поголем број од градовите во Републиката се соочуваат со недостиг на вода (Тетово, Штип, Кавадарци, Неготино, Куманово и др.), но мал број од нив имаат превземено активности со кои ќе се реши или ублажи проблемот.

Во Тетово за подобрување на квалитетот на водоснабдувањето во 2009 год. започната е изградба на зафати на Студена Река, Лешничка Река и р. Пена, доводни цевководи од зафатите на р. Пена и Лешничка Река до собирните комори "Лешница" и "Студена Река".

Градот Прилеп кој се водоснабдува од ВС "Студенчица", но во летниот период се соочува со недостиг на вода, поради што во текот на 2008 год. е изграден нов довод на вода од акумулацијата "Прилеп" и филтерница со капацитет од $216 \text{ м}^3/\text{час}$. Во текот на 2009 год. изведени се нови бунари на локалитетот Орушица- Кишоица - Бегова Ливада со кои ќе се подобри водоснабдувањето во градот.

Градот Свети Николе се водоснабдува од акумулацијата "Мавровица" на река Мавровица. Поради несоодветниот квалитет на водата Градот веќе подолг период се соочува со недостиг на вода и во 2007 год. изведени се хидрогеолошки истражни дупнатини и експлоатациони бунари, за обезбедување на соодветни количини на вода. Истражуваната област се протега од месноста Дивјак кај с. Кнежје до месноста Домус Бунар кај с. Црнилиште во должина од 5 км. Овие бунари се алтернативно водоснабдување на Свети Николе до изградба на ХС "Злетовица". Во текот на 2009 год завршена е втората и започната е третата фаза од проектот.

За селските населби изградени се локални водоснабдителни системи, но не е изграден регионален систем кој би опслужувал повеќе населби. Во изминатиот период 2004 - 2009 год. забележан е пад во изградбата на водоснабдителните системи. Во текот на 2009 год. во споредба со 2008 год. има мал позитивен тренд.

Во 2005 год. превземени се активности во вкупно 168 населени места за изградба на водоснабдителни системи. Во 106 села изградени се системи за водоснабдување, во 18 села се превземени активности за доградба на водоснабдителната мрежа, а во 22 населени места е извршено реконструкција на постоечката водоводна мрежа. Во фаза на изградба се 22 водоснабдителни системи. Водоснабдувањето е претежно со зафаќање на извори и помал дел од бунари.

Во 2006 год. превземени се активности во 121 село за изградба или проширување на водоснабдителните системи, изградени се 47 водоснабдителни системи, во фаза на изградба се 38 и во 36 села извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа.

Во текот на 2007 год., за водоснабдување превземени се активности во вкупно 50 села, од кои во 27 села водоснабдителните системи се изградени или се во фаза на изградба, а во 23 села водоснабдителните системи се проширени со мали интервенции - изградба на доводи или резервоарски простори.

Во 2008 год извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа во 16 села, а во 10 е започнато или е во фаза на градба водоснабдителен систем.

Во 2009 год. подобро е водоснабдувањето во 19 села од 10 општини со зафаќање на нови изворници, проширување на постоечките доводи и изградба на нови резервоари. Во 53 села од 36 општини започнати се активности за изградба на водоснабдителната мрежа, кои и во текот на 2010 год. ќе продолжат.

Заштитата на водите

Со Просторниот план на Р. Македонија приоритет е заштитата на подземните и површинските води од загадување со отпадни води, преку изградба канализациони системи и пречистителни станици.

Најголеми загадувачи се градовите, но главните активности се насочени за проширување и реконструкција на постоечките мрежи. За Скопје како најголем загадувач со води од домаќинствата и индустријата изработена е само физибилити студија за изградба на пречистителна станица кај селото Трубарево.

Од останатите градови само во Куманово е изградена пречистителна станица која е во функција од 2006 год. Во оваа пречистителна станица ќе се прифаќаат и отпадните води од селата Ржановце, Опае и Лопате.

Во општина Велес изграден е регионален канализационен систем околу езерото "Младост": фекален колектор со заедничка пречистителна станица, кој ќе ги зафаќа отпадните води од селата Мамутчево, Кумарино, Сујаклари и Отовица.

Во Република Македонија изграденоста на канализационите системи е на ниско ниво, посебно во селата каде се уште отпадните води се одведуваат во септички јами. Во изминатиот период 2005 - 2009 год. и во оваа област е забележано опаѓање на изградба на канализациони системи.

Во 2005 год. за одведување на отпадни води превземени се активности во 77 населени места. Во 51 населено место изградени се системи за одведување на

отпадни води, во 12 населени места превземени се активности за доградба на канализационата мрежа и само во 1 населено место е извршена реконструкција на канализационата мрежа. Во 13 населени места канализационите системи се во фаза на градба.

Изградбата на канализационата мрежа не се одвива паралелно и со изградба на пречистителни станици. Пречистителни станици изградени се само во 7 населени места, во фаза на градба се 2 пречистителни станици и 2 регионални се предвидени со проектната документација, но не се започнати со изградба. Едната регионална пречистителна станица е предвидена за Богданци, Стојаково и Ѓавато и втората е предвидена за Ѓиновце и Петралица.

Во 2006 год. изградба или проширување на канализациони мрежи се одвива во вкупно 67 села. Во 31 село завршена е изградбата на канализационите системи, во 25 села се во фаза на изградба и во 11 села проширени се канализационите мрежи.

Во 2007 год. од вкупниот број (39 села) во фаза на изградба или изградени се канализациони системи во 32 села, а проширување на канализационите системи извршено е во 7 села. Изградени се 13 пречистителни станици за вкупно 16 села. Најинтензивна е градбата во општина Маврово и Ростуше каде се изградени 4 пречистителни станици за 6 села.

Во 2008 год. во 13 села се реконструирани и проширени канализационите системи, во 7 се градат и во 3 села е завршена изградбата на канализациониот систем. Пречистителни станици во фаза на градба се во 3 села.

Во 2009 год. во 36 општини започната е изградба на канализациони мрежи во 59 села, а во 7 села е завршена изградбата на канализациониот систем. Пречистителни станици изградени се за 4 села, од кои во Берово пречистителната станица е од регионален карактер

За заштита од штетните дејства на водите - поплави и порои од страна на самите општините превземени се активности со кои локално се решаваат проблемите како што е чистење на речните корита или регулации на порои во границите на урбаните опфати.

Наводнување на обработливи површини

Република Македонија располага со околу 657.689 ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370.580 ха или 56%. Со системи за наводнување покриени се 126.617 ха, а се наводнуваат само 50.000 до 60.000 ха земјиште.

Во областа на наводнувањето на обработливите површини, со поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар, како дел од проектот "Јужна Вардарска Долина". Во 2007 год. завршена е првата фаза од изградбата на системите за наводнување која опфаќа вкупна површина од 2.628 ха и реконструкција на површина од 1.050 ха:

- Систем Миравци кој опфаќа површина од 535 ха;
- Систем Удово кој опфаќа површина од 468 ха;
- Систем Негорци/Предејци кој опфаќа површина од 540 ха;
- Систем Паљурци кој опфаќа површина од 1085 ха. Системот Паљурци опфаќа и реконструкција на системи на површина од 1.050 ха.

Во втора фаза се предвидува изградба на системи за наводнување на површина од 3.904 ха на системите Миравци, Удово, Валандово, Грчиште,

Кованци, Негорци/Прдејци, Паљурци и Гевгелија. За оваа фаза завршена е проектната докуменатација која требаше да се реализира во текот на 2008 год., но и во текот на 2009 год. не е реализирана.

Како можни изворници за наводнување се сметаат и малите акумулации чии број, согласно планските определби на ПП на Р. Македонија до 2020 год. треба да се зголеми за уште околу 100 профили. Изградбата на мали акумулации се одвива со слаб интензитет. Во текот на 2006 год. беше изградена микроакумулација на Црна Река во атарот на село Добромири. Во текот на 2007 год. започната е изградба на микроакумулација на река Гардалејца, КО М. Доленци во општина Другово. Водите од оваа акумулација ќе се користат за наводнување на 8,0 ха обработливи површини. Изградбата е завршена во 2008 год.

Во 2005 год. започната е изградба на две мали акумулации: "Сарандер" во општина Гевгелија и "Годивје" во општина Кривогаштани. Поради недостиг на средства запрена е изградбата на акумулацијата "Сарандер", а во општината Кривогаштани поради необезбедена документација за градба запрена е изградбата на акумулацијата "Годивје".

Во текот на 2009 год. нема реализирано или отпочнато со реализација на мали акумулации.

Во развојот на системите за наводнување со ПП зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи; доградба на постојните системи и изградба на нови системи. Во реконструкцијата и рехабилитацијата на системите е вложено многу малку. Причина за тоа може да се бара и во лошата состојба во која се наоѓаат водостопанските претпријатија кои ја имаат главната улога во изградбата и одржувањето на овие системи.

Регулација на реки и системи за одводнување

Во оваа област значајно е да се спомене реализирањето на планските определби за заштита на изворот Рашче зацртани со "Просторниот план на заштитните зони на изворот Рашче", преку започнување на изработка на Основниот проект за регулација на коритото на р. Вардар во должина од 5 км за заштита на изворот Рашче од поплавување. Проектот е започнат во 2008 год.

Во текот на 2004 и 2005 год. се поплавија големи површини на обработливо земјиште и голем број на материјални добра претрпеа штета. Причината за тоа беше недоволно одржување на системите за одводнување, но и нерегулираните речни корита или неодржување на веќе регулираните речни корита.

Дирекцијата за заштита и спасување во соработка со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во текот на 2006 год, превземаа активности за чистење на одводните канали и водотеците на територијата на Р. Македонија во вкупна должина од 157,62 км во Скопскиот, Тетовскиот, Кумановскиот, Валандовскиот, Кочанскиот, Струмичкиот, Гевгелискиот, Пелагонискиот, Охридскиот, Струшкиот, Македонско Бродскиот, Демир Хисарски регион и во реонот на општина Пласница

Во текот на 2007 год, превземени се активности за реализација на "Акционен план за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија". Со оваа акција исчистени се канали во должина од 104,887 км.

За заштита од штетните дејства на водите поплави и порои Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2008 год. превзема акција за чистење на реката Вардар по целиот тек од Вруток до Гевгелија во должина од 40 км.

Во текот на 2009 год. исчистени се каналите за наводнување во атарите на селата Волково, Стопански Двор и Ново Село, општина Ѓорче Петров, во должина од 2,2 км, од планираните 3,6 км.

Извршени се регулации на реки на мали делници во атарите на селата: Лески (општина Винаца), с. Долно Косоврасти и Белчишта (општина Дебар), на реката вардар во с. Желино (општина Желино), с. Кривогаштани (општина Кривогаштани) и на Ранковачка Река во Ранковце.

Во споредба со изминатите години во областа на заштитата од поплави направени се мали зафати кои се дел од проектите на единиците на локална самоуправа.

5.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Република Македонија освен увозот на нафта, гас и кокс во последниве години увезува и електрична енергија за кои одвојува значителни количини на девизи. Малите и незначителни инвестиции во енергетиката во изминатата деценија, предизвикаа сериозен недостаток на електрична енергија.

Табела 66. Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) по години

Видови на енергија	2005	2006	2007	2008	2009
Електрична енергија	29,3	30,62	31,22	31,20	28,07
Јаглен	56,42	53,16	54,23	62,46	56,48
Кокс	3,17	3,19	2,64	2,78	1,43
Нафтени деривати	33,39	36,3	40,35	35,64	36,16
Природен гас	2,59	2,75	3,43	4,33	2,75
Огревно дрво	7,08	7,08	7,08	7,08	5,26
Геотермална енергија	0,3	0,42	0,5	0,5	0,5
Вкупно	132,25	133,52	139,45	143,99	130,65

Бруто потрошувачката на енергија за периодот од 2005-2008 година е во пораст, за да во 2009 година има опаѓање. Во 2009 година во однос на 2005 год. таа е помала за 1,2%.

Табела 67. Учество-потекло (во %) во вкупната потрошувачка на енергија по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Сопствено производство	60.51	56.95	52.52	56.4	58,2
Увоз	39.49	43.05	47.48	43.6	41,8

Учеството на сопственото производство се намалуваше за да во последните две години бележи благ пораст. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем економски развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија во изминатиот период (2005-2009 год.) има осцилации. До 2007 година регистриран е пораст, во 2008 година вкупната потрошувачка е опадната за да во 2009 год. повторно се зголеми.

Табела 68. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони)

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009
Моторни бензини	121782	131102	131461	120294	129343
Дизел гориво	351627	381576	381664	327081	370068
Мазут	230000	261880	341733	222066	265591
Пропан-бутан	37907	40245	46032	64637	56943
Млазно гориво	16593	9629	8078	5517	1513
Биогориво			7000		
Вкупно	757909	824352	915968	739595	823458

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се предвидуваше потрошувачката на сите видови течните горива да изнесува 685.500 тони а на мазут од 990.500 тони.

Единствен преработувач на нафта е Рафинеријата ОКТА, која во бележи постојан пораст на производството. Вкупното производство на сите видови на нафтени деривати за периодот од 2005-2009 година е зголемено за 1,2 пати при што годишната стапка на пораст изнесува 3,7%.

Табела 69. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) по години

Вид на гориво	2005	2006	2007	2008	2009
Моторни бензини	191901	202874	184832	176029	187604
Дизел гориво	382689	440267	405910	436070	409162
Мазут	298570	305276	391805	355772	375591
Пропан-бутан	22969	24122	25787	29142	29060
Млазно гориво	14960	28845	21374	19374	13478
Биогориво	901				
Вкупно	911990	1001384	1029708	1099721	1095096

Искористеноста на Рафинеријата ОКТА во однос на нејзиниот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта се движи од 34% во 2005 година до 44% во 2008 и 2009 година. Според Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се очекуваше искористеност од 55% на капацитетот на рафинеријата.

Вкупната потрошувачката на јаглен (лигнит) во 2009 година во однос на 2005 година е намалена за 0,7%. Најголемо намалување има кај големите индустриски преработувачки капацитети, кај кои имаше застој во производството.

Табела 70. Потрошувачка на лигнит (во тони) по години

Потрошувач	2005	2006	2007	2008	2009
Силмак-Јагуновце	69480	51838	46100	43813	8200
ФЕНИ Индустри	121532	157717	18006	24835	2152
Тетекс-Тетово	24436	31227	25709	24508	15884
Димко Митрев-Велес	4312	4476	4329	3298	3059
Останати потрошувачи	2000	2000	34656	33048	21207
ТЕ Битола	6381000	5954875	6211528	6549562	6180000
ТЕ Осломеј	712000	646026	532472	1222642	1030000
Широка потрошувачка	8000	8000	8000	8000	8000
Вкупно	7322760	6856159	6880800	7909706	7268502

Падот на цените на металите како и економската криза минатата година придонесе за 79% намалување на вкупната потрошувачка на камен јаглен во 2009 год. во однос на 2008 година.

Табела 71. Потрошувачка на камен јаглен (во тони) по години

Потрошувач	2005	2006	2007	2008	2009
Силмак-Јагуновце	74910	83370	27000	42428	10000
ФЕНИ Индустри	24937	0	172189	160853	102733
МАКСТИЛ-Скопје	2753	2337	2731	2420	2429
Вкупно	102600	85707	201916	205701	115162

Голем пад на вкупната потрошувачка на кокс е забележана во анализираниот период. Во 2009 год. во однос на 2005 година, потрошувачката на кокс е помала за 2,05 пати.

Табела 72. Потрошувачка на кокс (во тони) по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Силмак-Јагуновце	0	290	197	0	0
ФЕНИ Индустри	5941	5163	4384	4102	1469
Шеќерана-Битола	585	236	344	305	234
Цементарница Титан	101700	109100	89500	95330	48909
МАКСТИЛ-Скопје	111	225	1070	1116	1239
Вкупно	100337	115014	95495	100853	48909

Со Просторниот план на Р. Македонија, сопственото производство на јаглен (лигнит) во 2010 год. е планирано да изнесува 7.560.000 тони според ниската варијанта, односно 9.800.000 тони според висока варијанта на развој.

Потрошувачката на огревно дрво во периодот 2005-2008 год. се движи во границите од 650.000-708.000 м³ за да во 2009 год. истата е 483.000 м³. Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се планира ова потрошувачка да изнесува 770.000 м³.

Вкупните испорачани количини на природен гас на потрошувачите во РМ е во пораст. Но, искористеноста на гасоводниот систем, кој има можност за транспорт на 800x10⁶ m³ останува на ниско ниво (10% во 2009 година).

Табела 73. Испорачани количини природен гас (во 10⁶ m³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Количини на природен гас	77.32	88.22	102.78	129.93	79,1

Потрошувачката на геотермалната енергија во 2009 година изнесува 2.011.000 м³ односно 473ТЈ. Тоа преставува 47% од вкупниот експлоатационен потенцијал во Македонија кој има вредност од 1000 ТЈ и е планиран со Просторниот план на Р. Македонија да биде искористен до 2010 година.

Табела 74. Потрошувачка на геотермална енергија (во m³) по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Геотермална енергија	1729323	2266590	2217794	2226000	2011000

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија во 2009 година изнесува 7797 GWh и најмала во последните пет години. Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. според ниската варијанта потрошувачката е планирана да изнесува 8.660 GWh додека според високата варијанта 10.950 GWh.

Производството на електрична енергија од термоелектраните е релативно стабилно, додека производството од хидроелектраните е различно и е зависно од хидрометеоролошките прилики. Увезените количини на електрична енергија до 2008 год. растеа а во 2009 год. се на ниво од 2005 година заради падот на потрошувачката кај директните индустриски потрошувачи.

Табела 75. Потрошувачка и производство на електрична енергија (во GWh) по години

	2005	2006	2007	2008	2009
производство	6459	6557	6051	5950	6162
- хидроенергија	1495	1646	960	898	1051
- термоенергија	4964	4911	5091	5053	4964
увоз	1662	1923	2600	2700	1635
Вкупна потрошувачка	8121	8489	8651	8651	7797

Еден од предусловите за остварување на побрз раст на економијата е обезбедување на соодветни количини на енергија. Во последните две години се случи и глобалната финансиска криза која имаше влијание и врз енергетскиот сектор во Македонија.

Македонија има релативно висока потрошувачка на енергија во индустријата, според процентуалното учество во однос на вкупната потрошувачка на финална енергија, како и според економската моќ на државата.

Енергетски извори

Во однос на енергетските извори во периодот од 2005-2009 год. освен ХЕЦ Козјак, изградена е ТЕ-ТО Енергетика, започнати се со градба ХЕЦ Св.Петка и ТЕ-ТО Скопје (општина Гази Баба). Со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активираат рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка).

АДЕЛЕМ во периодот 2005-2009 год. го пушти во работа јалгенокопот Осломеј-Запад, а спроведе повеќе припремни активности во јагленокопите Брод-Гнеотино, Мариово и Поповјани.

Извори на топлинска енергија

Од изворите на топлинска енергија, во периодот од 2005-2009 година реконструиран е КОГЕЛ Север (Рудници и железарница-Скопје), а започната е со градба и ТЕ-ТО Скопје (населба Керамидница, општина Гази Баба).

Конективни и преносни водови

Заради се поголемиот увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. До 2009 година завршени се изведбените работи на 400 kV водот Штип-македонско-бугарска граница, новата ТС Штип 400/110kV а изготвена е студија за оценка на влијанието на 400kV водот "ТСШтип-македонско српска граница" врз животната средина.

Од преносната 110kV мрежа на Р. Македонија, започната е градбата на делницата до ТС Бунарџик, реконструкцијата на 110kV водот Скопје1-Тетово1 и а изготвени се студии за оценка на влијанието на 110kV водот Скопје1-Куманово1,

2x110kV водот Битола3-Битола4. Изградени се и пуштени во работа и 110kV трафостаниците во Теарце и Драчево а во градба се трафостаниците во Бунарцик и Петровец.

Дистрибутивна мрежа

За квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија на потрошувачите од особена важност е постојаната надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р. Македонија. Во периодот од 2005-2009 година направени се реконструкции и градба на 4 трафостаници од 35kV како и 368 трафостаници од 10kV (податоци од прашалниците добиени од општините во РМ).

Обновливи извори на енергија

Искористување на обновливите извори на енергија е многу мала во однос на потенцијалот кој го има во Р. Македонија. Изминатите години (2005-2009) освен поединечните инсталирања на сончеви колектори на објекти за станување, туризам и индустрија, во фаза на изработка на документација се ветропарковите во Крушево, Гевгелија Југ, Штип, Свети Никола и Радовиш. Направена е физибилити студија за оценка на влијанието на "Парк на ветерни електрани Богданци".

Направена е ревизија на идеен проект за производство на електрична енергија на Хидросистемот Злетовица, а во општината Илинден во с.Кадино изградена е сончева електрична централа.

Македонија има поволна местоположба во однос на сонцето и има над 250 сончеви денови. Ова, заедно се неискористениот потенцијал на геотермалните извори се потенцијални голем ресурс за развој на т.н. "зелена енергија" со која во многу може да се подобри енергетската состојба во Р.Македонија.

Гасоводи-нафтовод

Во периодот од 2005-2009 година во однос на гасоводниот систем изградено е многу малку. За потребите на "ТИРЗ Скопје" на локалитетот Бунарцик изграден е приклучен гасовод а изградена е гасоводна мрежа за потребите на ТЕ-ТО Скопје и Пекара Диме (општина Бутел). Во изработка е Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р. Македонија, за можните правци за магистрални гасоводи, економската и финансиската оправданост за нејзина понатамошна изградба и др.

Во однос на нафтоводите, освен изградениот нафтовод Солун-Скопје, направена е измена на трасата на нафтоводот АМБО со кој се планира транспорт на сива нафта од Бугарија до Албанија а ќе минува низ Македонија. Новата траса на нафтоводот АМБО внесена е во Просторниот план на Р. Македонија.

5.3. Население и организација на населбите и дејностите

5.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациска политика. Во периодот од 2004 до 2008 година кога започна законската обврска за годишно следење на спроведување на

ППРМ, во областа на демографскиот развој идентификувани се повеќе негативни движења и состојби: природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, нето стапка на репродукција на вкупното население, различна кај постојните етнички структури во Републиката, недоволно развиените социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Националната стратегија за демографски развој на Република Македонија е основен документ со кој се идентификуваат приоритетните области и задачи во формулирањето на демографската политика. Овие приоритети и задачи имаат за цел да воспостават долгорочен тренд за стабилизација на природниот прираст на населението, зголемување на наталитетот, намалување на морталитетот и намалување на забрзаното стареење на населението, преку овозможување на висок квалитет на човековиот капитал, подобар квалитет на живот на секој македонски граѓанин и за секое македонско семејство и обезбедување на услови за напредок кон една социјално-кохезивна заедница на граѓани.

Стратегијата за демографски развој ќе служи како основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2008 год. изнесуваше 11,2 ‰ додека во 2004 год. стапката изнесуваше 11,5‰. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9,3‰) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2008 година изразено преку стапка изнесува 9,7 ‰ што во однос на 2006 година изнесува 11,5 ‰ и бележиме намалување од 1,8 ‰.

На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2008 година изнесува 11,2 промили наспроти 11,5 промили во 2004 година. Стапката на морталитет е зголемена од 8,8 во 2004 на 9,3 промили во 2008 година, додека стапката на природен прираст бележи намалување од 2,7 промили во 2004 на 1,9 промили во 2008 година.

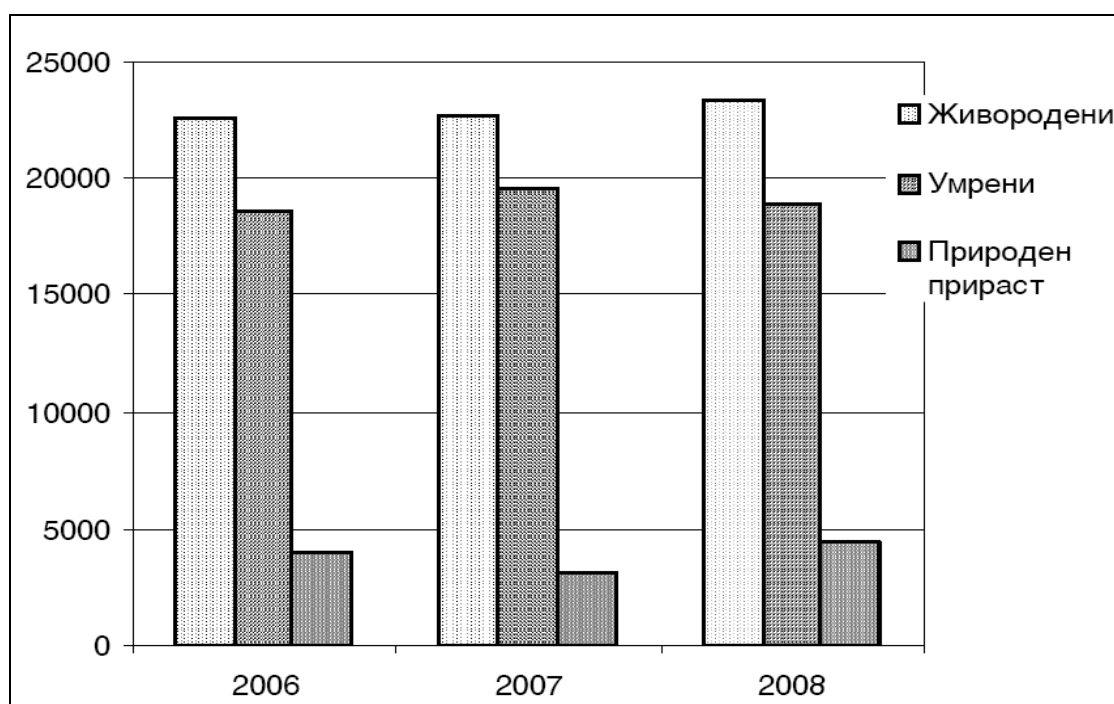
Табела 76. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2009 год.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009/-2008
Живородени	23.361	22.482	22.585	22.688	22.945	23.923	104.3
Умрени	17.944	18.406	18.630	19.594	18.982	18.743	98.7
Умрени доенчиња	308	287	260	234	223	259	116.1
Природен прираст	5417	4076	3955	3094	3963	5180	130.7

Табела 77. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2008 год.

	2004	2005	2006	2007	2008
Живородени	11.5	11.0	11.1	11.1	11.2
Умрени	8.8	9.0	9.1	9.6	9.3
Природен прираст	2.7	2.0	1.9	1.5	1.9

Графикон 25. Природно движење на населението во Република Македонија

Познато е дека со економскиот развој на земјата и подигнувањето на општото воспитно - образовно ниво на населението, стапките на морталитет, а подоцна и стапките на раѓање започнуваат да опаѓаат, сè до одредени нивоа на кои подоцна стагнираат. Следствено на ова и природниот прираст манифестира исти тенденции. Природниот прираст на населението во Република Македонија во 2008 година изнесува 3963 лица или зголемување за 869 лице во однос на 2007.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2008 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9183, додека вкупниот број на отселени изнесува 9704 што претставува негативно салдо од 521 лица кои што се доселиле во Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 601" на крајот на месец декември 2008 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.048.619 жители, од кои околу 25.7% или вкупно 527.842 жители се концентрирани во Скопје.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни долгорочни последици.

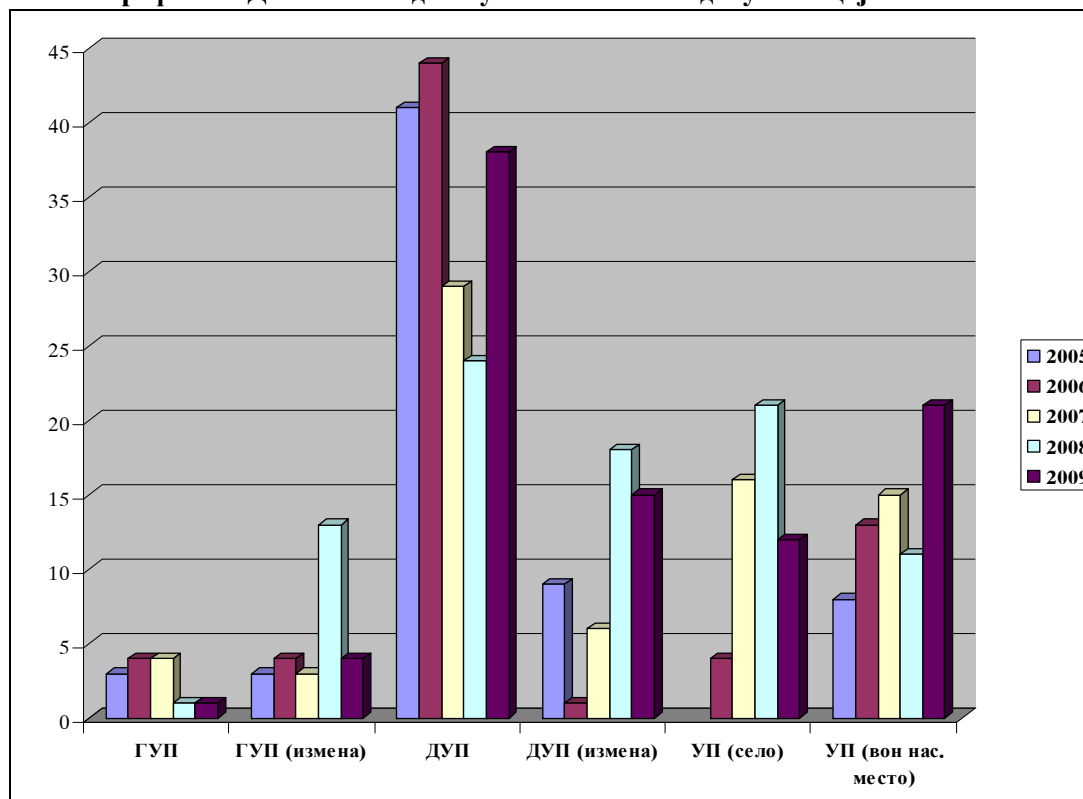
Табела 78. Миграциони движења во Р. Македонија за период од 2004 до 2008 год.

Доселени		Отселени		Миграционо салдо	
2004	2008	2004	2008	2004	2008
12038	9183	12151	9704	-113	-521

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2004 година било негативно додека во 2008 тоа исто така е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2008 година изнесува 9183, додека вкупниот број на отселени изнесува 9704, што претставува негативно салдо од 521 лица кои што се доселиле од Р. Македонија.

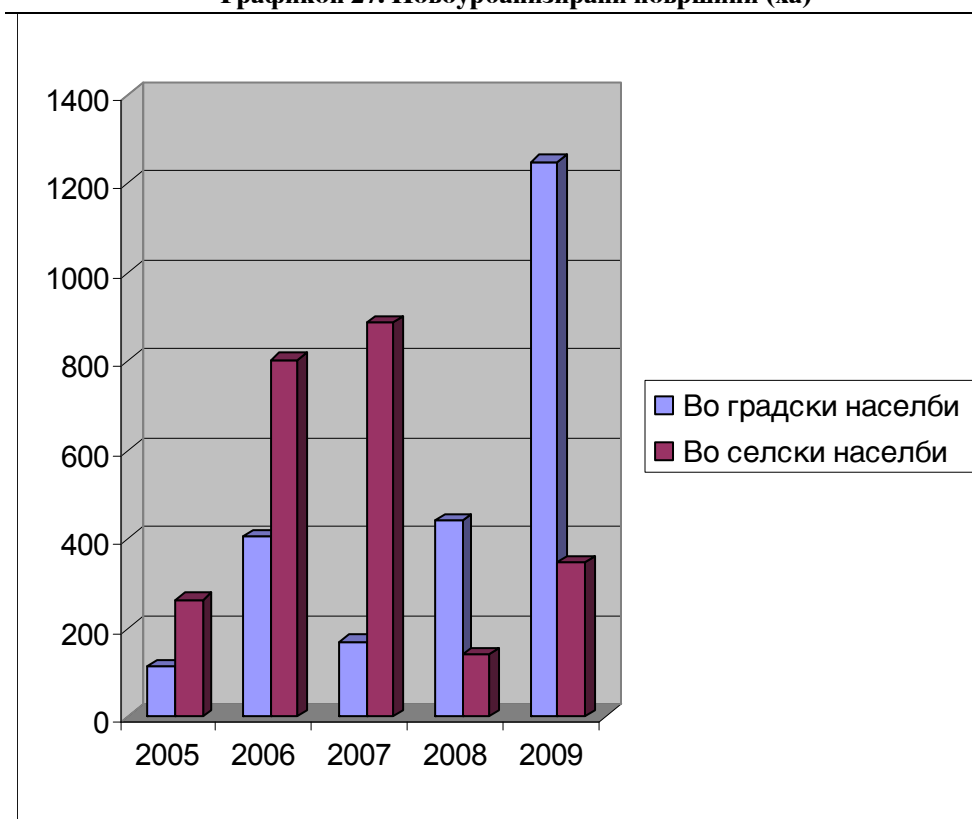
5.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

График 26. Динамика на донесување на планска документација

Споредбата на динамиката на донесување на планската документација во периодот 2005-2009 г. укажува на различни трендови во зависност од нивото на планирање, односно видот на планска документација (доколку се работи за објективни и комплетни податоци добиени од општините). Така имаме значително опаѓање во активностите на изработка на ГУП-ови и измена на истите и евидентен пораст во активностите кои се однесуваат на изработка на ДУП-ови. Имајќи во предвид дека градските населби во Р. Македонија во најголем дел имаат важечки ГУП-ови, ова е објективна слика за состојбата. Логична последица е порастот на изработка на ДУП-ови кои се директна разработка, односно имплементација на решенијата утврдени со ГУП-овите. Динамиката на изработка и донесување на Урбанистички планови за село е во опаѓање, иако покриеноста особено на селските населби со планска документација, вкупно е сеуште на ниско ниво. Значаен пораст имаат активностите надвор од населените места, што е секако очекувана манифестација како резултат на развојот во услови за пазарно стопанисување и децентрализација на надлежностите од централно на локално ниво.

Графикон 27. Новоурбанизирани површини (ха)

Зафаќањето на нови површини за урбанизација е актуелно и во урбаните и во руралните населби. Во урбаните е значително зголемено во однос на 2008 година и уште подрастично во однос на 2005 и 2006 година. Во руралните населби имаме пораст во однос на 2008 год, но сепак во умерени граници во споредба со 2006 и 2007 год. што можеби е индикатор за јакнење на одговорноста за рационално користење и заштита и зачувување на квалитетното земјоделско земјиште, како една од основните определби на Просторниот план. Од друга страна отсуството на податоци од најголем број општини, во однос на оваа информација и некомплетноста на доставените податоци, пак не донесување на вакви заклучоци со сигурност.

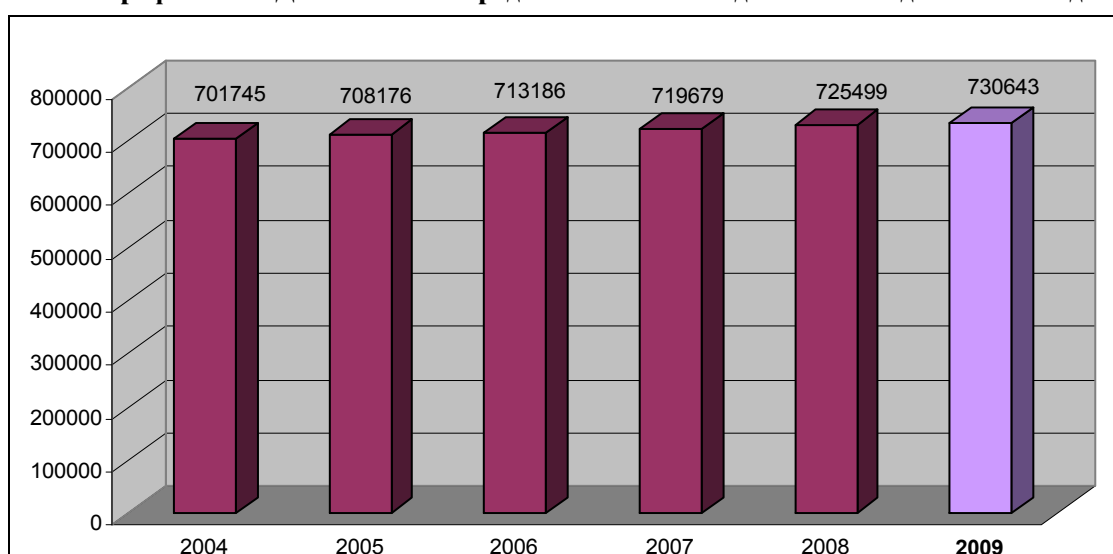
5.3.3. Домување

Обем на станбениот фонд

Согласно Статистичките податоци доставени од Државен завод за статистика на Р. Македонија (Статистички годишник за 2009 год.) на почетокот на 2009 год. бројот на изградени станови изнесува 730.643 станови што во однос на 2004 год. (701.745 стана) ќе изнесува зголемување од 4,1 %, односно за 28.898 стана.

Со Просторниот план на Р. Македонија се предвидува изградба на 213.794 нови станови кои заедно со постојните 580.342 станови од последниот попис во 1994 го даваат вкупниот станбен фонд за 2020 г. кој изнесува 725.076 станови. Бројот на изградени станови во 2009 год. согласно ППРМ би требало да изнесува 703.687 стана.

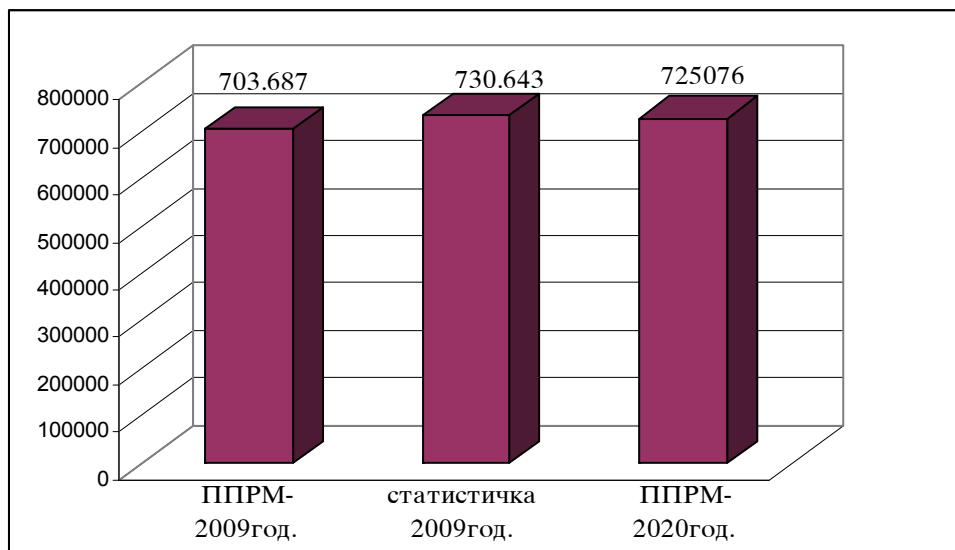
Графикон 28. Динамика на изградени станови на годишно ниво од 2004-2009 год.

* податоци за број на изградени станови заклучно со 2009 год. презентирани во Статистички годишник 2009год.

Со ППРМ реализацијата на станбената изградба предвидено е да се одвива етапно, при што се предвидува до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година.

Графикон 29.

Компарацијата помеѓу статистичките податоци и предвидувањата согласно ППРМ за бројот на изградени станови во 2009 год. укажува на надминување на планираниот број на станови (проекција на станови за 2020 год. изнесува 725.076 стана додека реализирани во 2009 год. се 730.643 стана). Овие податоци говорат дека динамиката на градба не ги прати предвидувањата согласно ППРМ.

Табела 79. Основни показатели на стандардот на домување

Година	Просечна површ.на стан (м ²)	Просечна површ. станбен простор по жител (м ²)	Просечен број на жители по еден стан
2004	71,30	24,81	2,87
2005	71,34	24,96	2,86
2006	71,43	25,18	2,84
2007	71,52	25,37	2,82
2008	71,57	25,51	2,82
2020	60-80	20-25	3,06

* статистички годишник 2009 год.

Компарацијата на показателите за стандардот на домување за 2009 год. (со последни статистички податоци од 2009 год.) и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- Просечната големина на стан предвидена за 2020 год. изнесува околу 68-80 м²; додека реализираната во 2009 год -71,57м²
- Просечната станбена површина по жител предвидена за 2020 год. изнесува 20-25 м²/жител, додека реализираната во 2009 год. веќе ја надминува предвидената, односно изнесува 25,51 м²/жител
- Предвидениот просечниот број жители на еден стан за 2020 год. изнесува 3,06 лица на стан; додека реализираниот во 2009 год. изнесува 2,82.

Анализирајќи ги основните показатели на стандардот на домување во период од 2004-2009 год. може да се забележи дека се задоволува проекцијата на потребниот станбен простор од 20-25м² /жител односно 60-80м² станбена површина и 100% опременост на станови, особено во поглед на просечната површина на стан и просечната станбена површина по жител, согласно предвидувањата во ППРМ.

Структура на станови според видот на станот

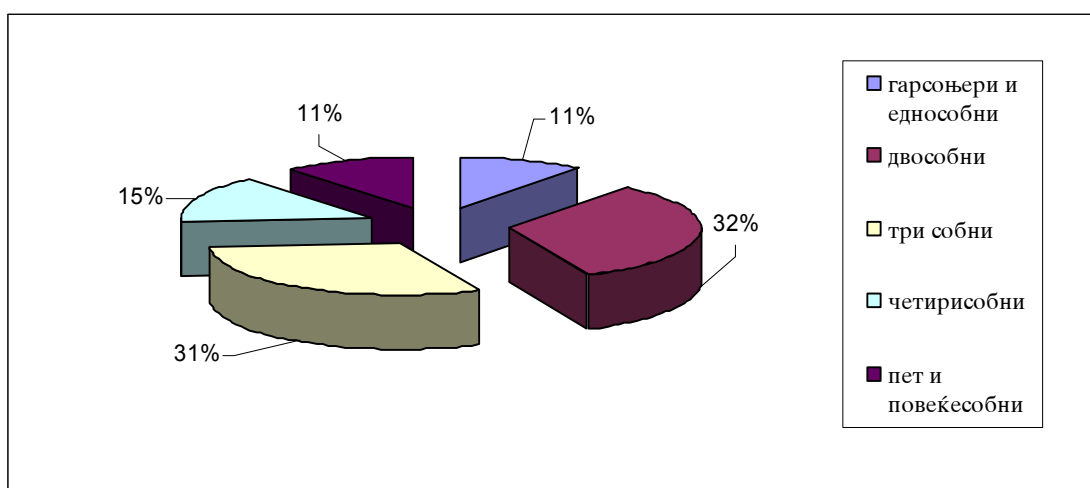
Табела 80. Станови по број на соби

Година	Вкупно станови	Видови на станови				
		Гарсоњери и еднособни	Двособни и	Три собни	Четири собни	Пет и повеќесобни
2004	6431	650	2147	1946	980	708
2005	5010	499	1871	1442	728	470
2006	6493	647	1831	2350	970	695
2007	5820	587	1808	1606	1024	795
Вкупно	23754	2383	7657	7344	3702	2668
2008	5144	647	1763	1466	654	514
Вкупно	28898	3030	9420	8810	4356	3182

*податоци се земени заклучно со 2008 год презентирани во Статистички годишник 2009 год.

Според статистичките податоци (Статистички годишник од 2009 год.) во 2009 год. трендот за изградба на **двособни и трособни станови** продолжува во однос на предходната година но исто така има благо зголемување на изградба на гарсоњери и еднособни станови.

График 30. Станови по број на соби

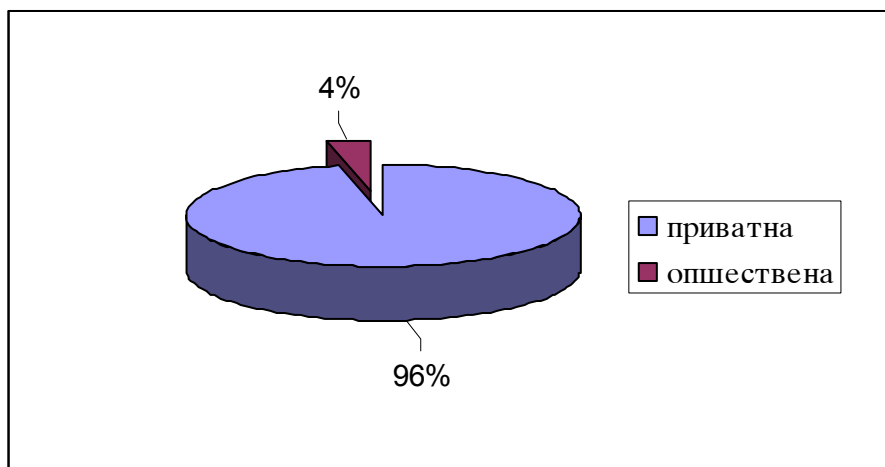

Табела 81. Станови според вид на сопственост

Година	Вкупно станови	Сопственост	
		приватна	општествена
2004	6431	6069	362
2005	5010	4789	221
2006	6493	6405	88
2007	5820	5676	144
2008	5144	4920	224
Вкупно	28898	27859	1039

*податоци земени заклучно со 2008 год. презентирани во Статистички годишник 2009 год.

График 31. Станови според вид на сопственост

Во однос на **сопственичките односи**, може да се констатира доминација на приватната сопственост. Така, од вкупниот број станови изградени станови кој во период од 2004-2009 год. изнесува (28.898) околу 96% односно (27.859 стана) се во приватна сопственост, додека во државна сопственост овој процент е помал и изнесува 4 % или околу 1039 станови.

5.3.4. *Јавни функции*

Промените во политичкиот, општествениот, економскиот и демографскиот развој имаат мошне сериозни влијанија врз понатамошното користење на просторот. За таа цел се утврдуваат нови соодноси и нормативи за користење на просторот за порационална изградба во сферата на сите *јавни функции* на општествено-економскиот развој на Републиката, и истите се вградени во Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ бр.24/08-пречистен текст), Правилникот за поблиска содржина, размер и начин на графичка обработка на урбанистички планови (Сл. весник на РМ, бр. 78/2006) и Правилник за стандарди и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ, бр. 78/2006, Сл. весник на РМ, бр. 140/2007, 12/09) и подзаконските акти.

Анализа за остварување на Просторниот план на Република Македонија во период од јуни 2004 год. до декември 2009 год. во дејностите на *јавните функции* се следни:

Образовна дејност

Основно образование: Со Просторниот план на Р. Македонија, за планскиот период до 2020 год. се предвидува со **основно образование** да биде опфатен целиот контингент на население, односно деца на возраст од 7-15 години во основните училишта, во кои наставата ќе се одвива исклучиво во една смена. Корисна површина по ученик до 2020 год. се предвидува да изнесува 7м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Според статистичките податоци во учебната 2008/2009 год., мрежата на **основни училишта** во редовното воспитување и образование во Републиката опфаќа **1052 училишта** во кои се воспитуваат и образуваат **217.685 ученици** односно околу 84% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (261.015). Бројот на основни училишта во 2008/2009 год. во однос на податоците за учебната 2004/2005 год. е зголемен за 4,1%. Училишната настава се одвива во една смена со

просечен училишен простор 2,4м²/ученик што не го задоволува нормативот од 7м²/ученик согласно ППРМ.

Средно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020 год. во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Според податоците за учебната 2008/2009 год. во државен сектор евидентирани се редовни **114 средни училишта** со вкупно **93.843 ученици**, што изнесува 59% од генерацијата на возраст од 15-19 години (157.897 деца). Од вкупниот број на средни училишта (114) во приватен сектор евидентирани се (10) училишта за средно образование.

Бројот на средни училишта во однос на учебната 2004/2005 год. е зголемен за 14%. Корисната површина по ученик изнесува 2,49м²/ученик што не задоволува земајќи ги во предвид податоците од ППРМ каде корисна површина по ученик изнесува 8-10м²/ученик.

Високо и вишо образование: Вкупниот број на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на универзитетите во Р. Македонија во учебната 2008/2009 год. изнесува **61.571 студенти** што во однос на 2004/2005 год. е зголемување од 27,60% или 13.319 студенти повеќе.

На државните факултети во учебната 2008/2009 год. евидентирани се 50.110 студенти и нивниот број е поголем за 22,43% во однос на бројот на студенти на приватните факултети (11.244 студенти).

Корисната површина изнесува 2,38 м² /студент во државен сектор и во однос на учебната 2004/2005 год. е намалена за 3,78%, но споредбено со предвиденото со Просторниот план на Република Македонија каде корисна површина по ученик треба да изнесува 8-10м² по студент, може да се констатира дека нормативот не задоволува.

Во областа на **вишото образование** на територијата на Републиката во учебната 2008/2009 год. настава посетуваат 1866 ученици во три стручни школи и тоа во Битола, Штип во Скопје. Од вкупниот број на ученици (1866) во државен сектор евидентирани се 1685 ученика додека во приватен сектор 181 ученика. Во однос на учебната 2004/2005 год. имаме зголемување на бројот на ученици во државен сектор е за 51,52%.

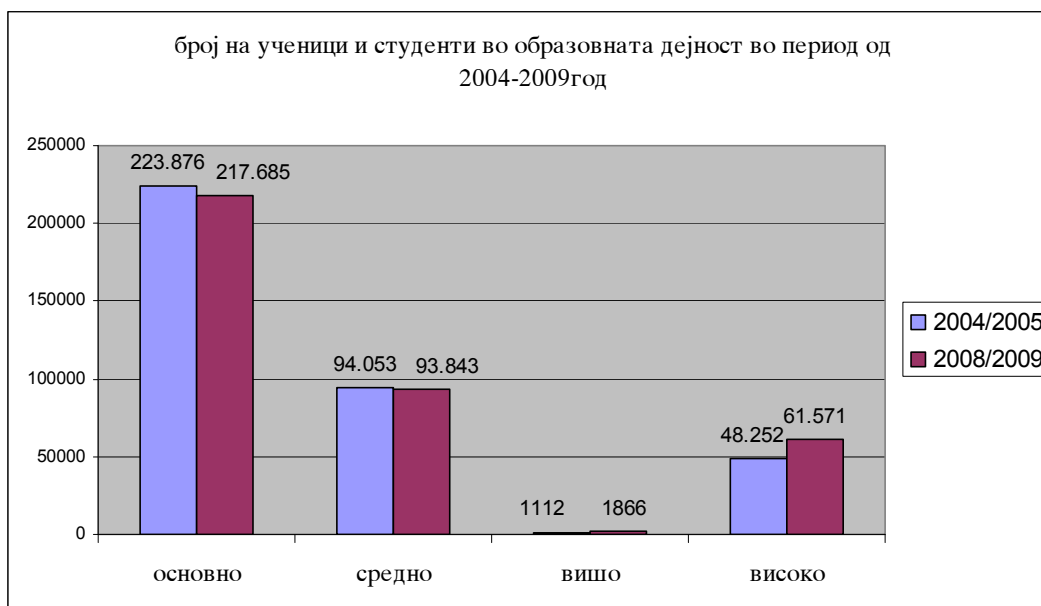
Табела 82. Број на училишта , ученици, студенти во образовната дејност во период од 2004-2009 год.

учебна година	Државни образовни установи											
	Основни училишта			Средни училишта			Високо стручни школи			Високо образование		
	училишта	ученици	М ²	училишта	ученици	М ²	школи	ученици	М ²	Факултети	студенти	М ²
2004/2005	1010	223.876	522.919	100	94.053	233.731	1	1112	1122	38	48.252	119.501
2005/2006	1005	235.185	-II-	101	93.908	-II-	1	1276	-II-	36	47.092	-II-
2006/2007	1000	228.207	-II-	104	93.763	-II-	3	1338	-II-	43	50.767	-II-
2007/2008	1057	222.383	522.919	105	94.545	233.371	2	1760	1122	44	50.985	-II-
2008/2009	1052	217.685	533.908	102	92.466	237.231	2	1685	1122	45	50.110	119.501
				Верски средни училишта						Верски факултет		
2008/2009	-	-	-	2	257	*	-	-	-	1	217	*
				Приватни образовни установи								
2004/2005	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	2812	-
2005/2006	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	2056	-
2006/2007	-	-	-	-	-	-	2	53	-	13	9900	-
2007/2008	-	-	-	6	756	88.895	1	54	200	34	11.455	-
2008/2009	-	-	-	10	1120	88.895	1	181	200	34	11.244	23.979
Вкупно	1052	217.685	533.908	114	93.843	326.126	3	1866	1322	80	61.571	143.480

* нема податок

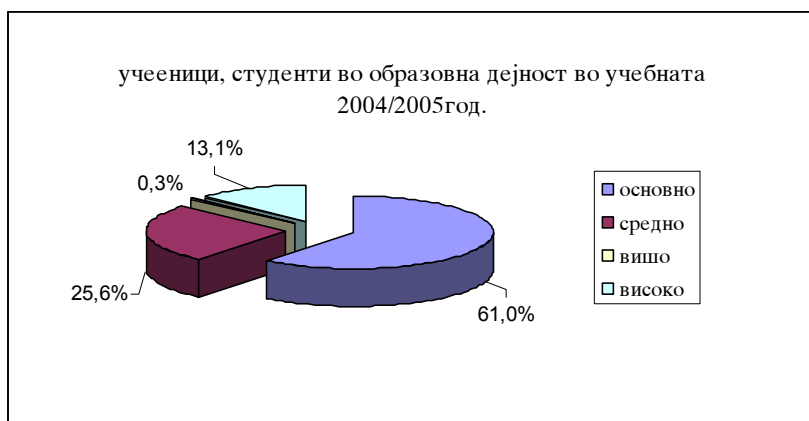
Извор: Статистички Годишник 2009 год. , Статистички преглед 484, 592 , 570 367.293 и најново соопштение од ДЗЗ бр 2.1.10.10

Графикон 32.

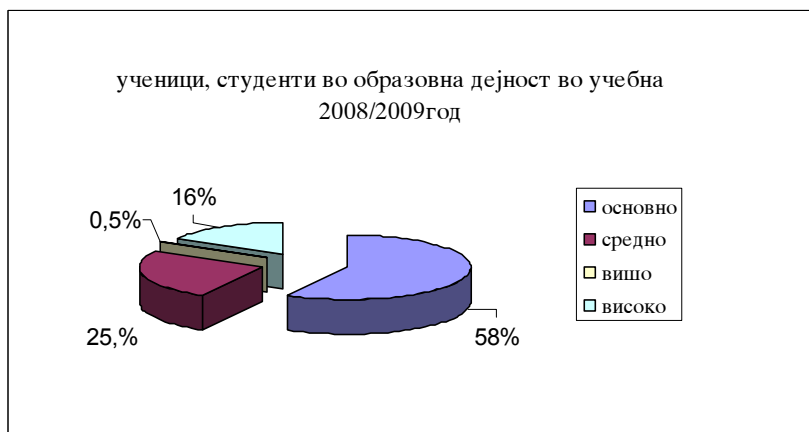

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2004/2005год изнесува 367.293, од кои во основно образование вклучени се 61%, во средно 25,6%, во високо образование 13,1%, додека во вишо 0,3%.

Графикон 33.

Графикон 34.

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2008/2009год изнесува 374,965ученици од кои во основно образование вклучени се 58%, во средно 25%, во високо образование 16%, додека во вишо 0,5%.

Анализата покажува дека процентот во високото и вишо образование е во пораст но сепак не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

Здравствена дејност

Постојниот систем на Здравствена заштита воспоставен е со Законот за здравствена заштита бр.38/91 во Сл. Весник на Р. Македонија, Измени и дополнувања во Сл. Весник на РМ, бр. 46/93, 55/95, 10/2004, 84/2005, 111/205. 65/2006, 5/2007). Сегашниот период се карактеризира и со фаза на донесување на низа закони од областа на здравствената дејност, нејзиното порационално организирање и развој на комплементарно *приватно здравство*. Европската унија има поставено јасни стандарди и норми за врвна здравствена заштита на своите граѓани. Во последните години со проширување на Унијата се наметна потреба за унифицираност на минималните обврски на секоја држава-членка, како и на сите држави кандидати за членки на ЕУ. Овие норми, критериуми и обврски важат и ќе важат и за Република Македонија која што мора да ги имплементира во своите реформи и нови закони.

Во дејноста на *здравствено и здравствената заштита* на територијата на Републиката постои поширока мрежа на здравствени организации кој делуваат во областа на **примарната и секундарната и терцијалната здравствена заштита**.

Мрежата на евидентирани здравствени организации согласно ППРМ изнесува вкупно 144 организации распоредни во примарно, секундарно и терцијално ниво. Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 550-600 жители/лекар и 7-7,4 болнички постели/1000 жители.

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2009 год.), за период до 2009 год. евидентирани се вкупно **6933 здравствени работници** од кои 5052 лекари, 1310 стоматолози и 571 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9326 постели.

Табела 83. Број на здравствени работници, постели

Година	Жители	Вкупно здравствени работници	Здравствени работници			Постели
			лекари	стоматолози	фармацевти	
2004	2.032.000	5946	4490	1134	322	9699
2005	2.037.000	5303	4392	706	205	9575
2006	2.040.000	6496	5134	1175	187	9440
2007	2.022.547	6933	5052	1310	571	9326
2008/2009	2.046.000	6933	5052	1310	571	9326

* Статистички годишник 2009год.

Компарацијата на статистичките податоци до 2009 год. и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2004-2009 год. 453-405 жители/лекар односно 2,2- 2,5 лекари/1000 жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2004-2009 год. изнесува 1790-1562 жители/лекар, односно 0,55-0,64 стоматолози /1000 жители;
- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020 год. изнесува 6,7-7,4 болнички постели/1000 жители, додека за 2004-2009 год. изнесува 4,8- 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата **не се движи во рамките на прогнозите**, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

Социјална заштита

Дејноста на социјалната заштита во Р. Македонија согласно Законот за социјална заштита (Сл. Весник на РМ бр 79/09) се врши преку јавни и приватни установи за социјална заштита и тоа во:

- Организации за социјална заштита;
- Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст -детски градинки

Табела 84. Организации за социјална заштита

Вид на установа	2004 год.		2005 год.		2006 год.		2007 год.		2008 год.*	
	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници
Организации за сместување на деца без родители и родителска грижа(детски домови, домови за доенчиња и мали деца)	2	208	3	250	3	264	3	280	3	253
Организации за згрижување на лица со посебни потреби,	3	566	3	552	3	521	3	502	3	477
Заводи центри за стручно оспособување и вработување инвалиди	1	157	1	169	1	161	1	156	1	156
Заводи, установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно социјални проблеми	2	111	2	96	2	92	2	89	2	96
Установи домови за стари лица.	4	492	4	483	4	481	4	481	4	532
Вкупно	12	1534	13	1550	13	1519	13	1508	13	1514

Статистички годишник 2009 (статистички податоци за 2008 год. се земени како податок и во 2009 год.)

Последните статистички податоци (2008 год.) покажуваат дека бројот на установи за социјална заштита во 2009 год. изнесува 13 установи, со вкупно 1514 корисника.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник

Во анализираниот период број на места/1000 жители за објектите наменети за сместување на деца без родители изнесува 0,76место/1000 жители додека за домови за стари лица 1,6 место /1000жители но сеуште **не се задоволени предвидените потреби согласно ППРМ.**

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст: При димензионирањето на мрежата на установите во предучилишното воспитување и образование како дејност од посебен општествен интерес, со Просторниот план на Р. Македонија планирано е да се опфати 70% од децата на предучилишна возраст (или околу 6% од населението) со стандард од 9 м² бруто површина по дете за објектот додека за отворени простори 30м²/дете за детски јасли и 35м²/ дете за детски градинки.

Табела 85. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Вид на установа	2004 год.		2009 год.	
	организации	корисници	организации	корисници
Комбинирани детски установи(јасли, градинки,	51	21.198	52	22.213
Вкупно	309	36.392	52	22.213

*Статистички годишник 2009

Согласно статистичките податоци во 2009 год. во 52јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 22.213 деца, односно бројот на деца во однос на а 2004год. е намален за 61%. Согласно ППРМ бројот на деца во детски градинки треба да изнесува приближно 6% од вкупниот број на население во Р. Македонија во 2009 год. тој процент изнесува 1,08% и **не го задоволува предвидениот норматив.**

Ученички и студентски домови: Домовите обезбедуваат сместување, исхрана и воспитување на ученици и студенти за време на школувањето, вон местото на постојано живеење на родителите-издржувателите. Тие се класифицирани во : Домови за ученици и студенти и Домови за ученици во средни верски училишта.

Табела 86. Ученички и студентски домови

Вид на установа	2004/2005год.		2005/2006год.		2006/2007год.		2007/2008год.		2008/2009год.	
	организаци и	корисници	организаци и	корисници	организаци и	корисници	организаци и	корисници	организаци и	корисници
Дом за ученици	31	2693	29	1967	27	1756	24	1299	24	1291
Студентски дом	8	5473	11	6180	10	5981	14	6206	14	5928
Домови за ученици во средни верски училишта	2	262	2	270	2	254	2	254	2	321
Вкупно	41	8428	42	8417	39	7991	40	7759	40	7540

*Статистички годишник 2009

Согласно статистичките податоци во 2008/2009 год. во 40 установи (ученички, студентски домови и домови за средни верски училишта) евидентирани се 7540 корисници што во однос на 2004год е намалување за 8,9%.

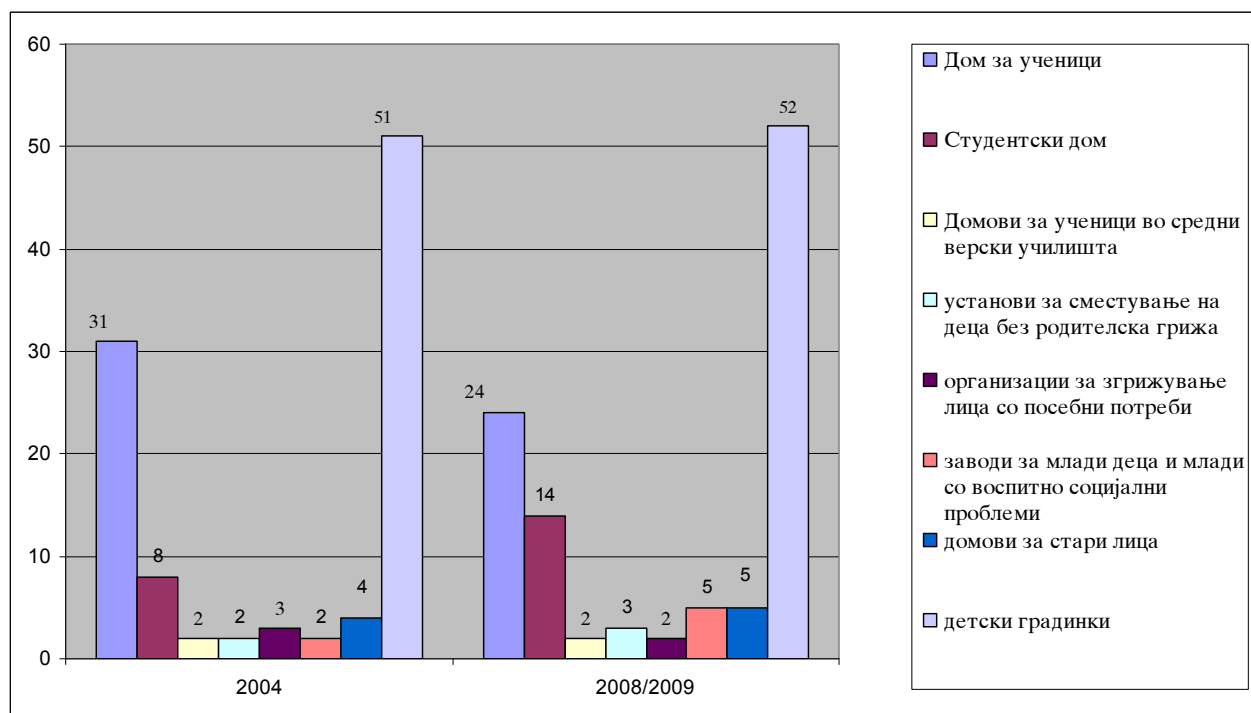
Анализата покажува дека во бројот на ученички и студентски домови не задоволува и дека има потреба од изградба на нови студентски домови.

Табела 87. Организации за социјална заштита во 2009 год.

Год.	Дом за ученици	Студентски дом	Домови за ученици во средни верски училишта	Установи за сместување на деца без родителска грижа	Организации за згрижување лица со посебни потреби	Заводи за млади деца и млади со воспитно социјални проблеми	Домови за стари лица	Детски градинки
2004	31	8	2	2	3	2	4	51
2008/2009	24	14	2	3	2	5	5	52

*Статистички годишник 2009

Графикон 35.

Анализата на изградени објекти од областа на Социјалната заштита покажува дека во периодот 2004-2009 год. има зголемување на изградба на домови за стари и изнемоштени лица како и заводи за деца и млади со воспитно социјални проблеми.

Дејности на културата

Согласно Законот за култура (Сл. Весник на РМ. бр.59/03 -пречистен текст, бр. 24/2007 год.) дејности од областа на културата се дејности за објавување и дејности за заштита и користење. Во дејности за објавување согласно законот спаѓаат: издавачка дејност, музичка дејност, сценско уметничка дејност(драмска, оперска, балетска и играорна дејност), филмска дејност, галериска дејност, дејности на домови на култура како комбинирани установи, дејности за посредување во културата и задолжително обезбедување и заштита на оригинални примероци на објавени уметнички дела.

Стручните работи во системот на заштита на културното наследство од областа на културата се вршат со дејности согласно Законот за заштита на културното наследство Сл. Весник бр 20/4. Тие дејности се библиотечната дејност, музејската дејност и кинотечната дејност кој спаѓаат во категорија на дејности за заштита и користење.

Табела 88. Дејности на Култура

Год.	Народни библиотеки		Професионални театри		Кина		Музеи	
	број	книжевен фонд	Број	посетители	број	посетители	број на комплекси	инвентирани предмети
2004	85	3.115.000	11	268.000	19	303.000	22	333.962
2005	-II-	-II-	12	282.000	21	98.000	-II-	-II-
2006	-II-	-II-	12	228.000	18	96.000	-II-	-II-

2007	72	3.129.000	13	232.000	16	131.000	-II-	-II-
2008/2009	72	3.129.000	14	233.000	14	104.000	23	570.091

*нема податоци

Извор : Статистички годишник 2009

Библиотечна дејност : Мрежата на библиотеки која се предвидува до 2020 год. треба да ги опфати не само градските населби, туку и селските населби со норматив од 1 до 2 книги по жител.

Статистичките податоци (Статистички годишник 2009 год.) кажуваат дека оваа дејност е застапена во 72 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.129.000 книги, односно 1,54книги/жител. Во однос на 2004год. бројот на библиотеки е намален за 18% но не е намален бројот на книжевниот фонд со што е задоволен нормативот од 1-2книги/жител согласно ППРМ.

Театарска дејност : Во 2009год. евидентирани се 14професионални театри што во однос на 2004год. е зголемување за 27%.

Кинотечна дејност : Во кинотечната дејност во 2009год. евидентирани се 14кина. Анализата покажува дека во однос на 2004год. бројот на кината е намален за 35%.

Музејска дејност : Во 2009год. евидентирани се 23музеи што во однос на 2004год. е зголемување за 1%.

Во наредниот период до 2020 год согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на култура*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар и дом на младина.

Физичка култура

Објектите од областа на физичка култура согласно нивната намена лоцирани се на следниот начин:

- Објекти за физичко воспитување во воспитно-образовните установи во Република Македонија;
- Објекти на спортски организации.

Објекти за физичко воспитување во воспитно-образовните установи во Република Македонија

На територијата на Р. Македонија согласно ППРМ евидентирани се 138 спортски сали во состав на училиштата. Погolem број од училиштата не располагаат со објекти за физичка култура, и се судруваат со проблеми од типот на недоволна опременост на салите и придружните простории. Од тие причини за подобрување на условите за едукација и работа во образовниот процес Министерството за образование и наука во својата годишна програма предвидува повеќе градежни активности (изградба и реконструкција на училишни објекти во основното и средното образование) и истата треба да се спроведе во планскиот период до 2015год.

Реализацијата на програмата е во тек па според податоците добиени од Министерство за образование во 2009 година завршено е со изградба на (4) фискултурни сали при основни училишта. Во училиштата наменети за средно образование од вкупно (9) фискултурни сали изградени се (3) додека (6) се во фаза на градење.

Објекти за спорти и рекреација на спортиски организации

Согласно ППРМ на територијата на Р. Македонија евидентирани се (166 спортски сали, 20 олимписки отворени базени, 11 затворени базени, 35 фудбалски стадиони, 292 фудбалски игралишта, 1018 отворени спортски терени за ракомет, одбојка, кошарка, мал фудбал, 31 тениски игралишта, 5 атлетски патеки и др.

Најголем приоритет на Владата на Република Македонија на полето на спортот е обнова на спортската инфраструктура како темел за идно развивање на спортот во Републиката и тоа преку изградба на **35 спортски сали и 50 фудбалски игралишта и 100 тениски игралишта**. Програмата за изградба на спортските сали, фудбалски игралишта и тениски игралишта е со цел да ја ублажи состојбата од дефицит на спортски објекти и да створи базни услови за стратешко профилиран правилен развој на младите во Република Македонија.

Од вкупно предвидените со Програмата на Влада реализирано до 2009 год. следното :

1. Спортски Сали, изградени се (20) во тек наградба (7)
2. Фудбалски игралишта, изградени се (3) во фаза на градба (34)
3. Тениски игралишта, во тек на градба (1)

Развојот на физичката култура се карактеризира со постојано проширување на материјалната основа, односно со изградба на објекти и терени за спорт кои по својата намена и функционалност во одреден период и во одредени средини ги задоволуваат потребите на граѓаните.

Во планскиот период до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен нормативе од 2 м² по жител за спортски терени.

5.3.5. Развој и размешеност на индустријата

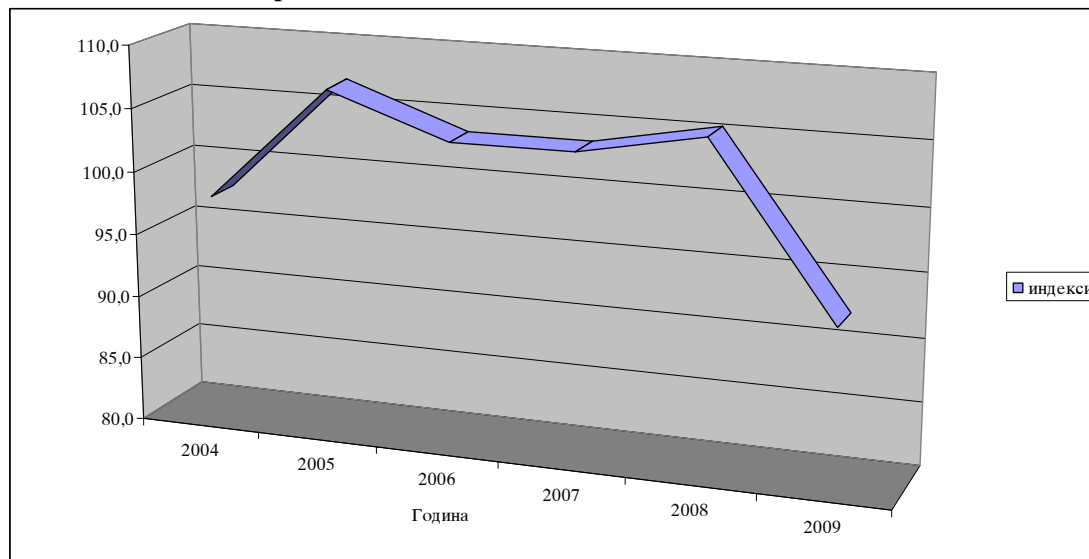
Процесот на глобализацијата на економијата ја наметнува потребата и во доменот на индустријата, преку креирање на соодветни политики да се превземат посебни мерки за брзо интегрирање на домашната индустрија во меѓународните текови. Глобализацијата на економијата и компонентата на индустриска конкурентност се втемелени во економската политика на секоја развиена земја.

Република Македонија како мала земја со отворена економија во определбите за развој и просперитет на индустријата, покрај производствените фактори значајно внимание посветува и на степенот на отвореност и нивото на економска соработка со светот. Карактеристика на домашната индустрија во анализираниот период е ниската конкурентност и увозна зависност.

Во економската структура на дејности во Република Македонија, во периодот на транзиција настанаа големи поместувања. Уделот на индустријата значително опадна, од околу 45% во раните 90-ти до околу 25 % во 2008 година односно 19% во 2009-та година карактеристична по глобалната економска криза која имаше значителна рефлексивност врз производствените активности на домашните индустриски претпријатија. За разлика од 2004-та година, кога индустриското производство имаше негативен раст (види график), во наредните години тоа забележа тренд на пораст. Во втората половина на 2008 година глобалната економска криза имаше реперкусии врз македонското индустриско производство коешто особено во последниот квартал од годината се соочи со сериозни проблеми во однос на обезбеденост со порачки, залихите на сировини и

материјали, како и тековните набавки на сировини и репроматеријали беа под нормалното ниво, додека залихите на готови производи беа неоправдано високи. Последиците од економската криза се почувствуваа и во текот на 2009-тата година во која индустриското производство покажа негативен индекс од 92,3 во однос на 2008н година

График 36. Верижни индекси на индустриско производство во периодот 2004-2009 година

Во структурата на индустриско производство доминира производството на прехранбени производи и пијалоци, производството на облека, производството на основни метали, производството на производи од други неметални минерали и производството на тутунски производи и ферментација на тутун. Овие индустриски гранки остваруваат околу 50% од вкупното индустриско производство.

Во изминатиот период во индустријата на Република Македонија ниско е учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. За извозните производи кои се пласираат на светскиот пазар постои силна конкуренција и најчесто тоа се производи со ниско додадена вредност. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сè уште се присутни базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето .

Во изминатите години на транзиција, вклучително и анализираниот период од 2005 до 2009 година, не е остварена определбата од Просторниот план за

преориентација на производството спрема барањата на пазарот и најновите достигнувања на науката и технологијата и за реструктурирање преку проширување на производството со нови производи со повисок степен на доработка врз основа на што може да се обезбеди зголемување на доходот, акумулацијата и извозот.

Техничко технолошкиот прогрес претставува најдинамичен фактор на општествениот прогрес и битен предуслов за натамошен техничко-технолошки, економски и вкупен општествен развој. Зголеменото и порационално користење на светските технолошки достигнувања и на современата научна мисла во синергија со домашните достигнувања во оваа сфера се стожерниот фактор за динамизирање на индустрискиот развој. Нивото на техничко технолошка развиеност на земјата покажува не само стагнација туку и забележително заостанување во споредба со технолошката развиеност на другите земји во Европа. Постојните технологии во најголем дел увезени, заради долгогодишната употреба, се економски и физички застарени и истрошени.

Согледувањата во анализираниот период за можностите за обезбедување средства за финансирање на развојот укажуваат дека постојат големи ограничувања како од домашни извори така и од странство. Потребниот обем и интензитет на нови вложувања може да се задоволи во мал дел од домашната акумулација на индустриските субјекти во земјата, деловните банки во земјата би можеле да обезбедат дел од потребните средства, додека останатиот дел е неопходно да се обезбеди преку странски инвестиции, по пат на странски директни вложувања, заеднички вложувања со странски партнери и користење на комерцијални и финансиски кредити од меѓународни финансиски институции.

Изразито високата лимитираност на средствата за инвестиции бара нивно вложување во пазарно ефикасни и флексибилни мали и средни капацитети со мала капиталointензивност кои се извозно ориентирани и брзо даваат ефекти.

Во овие услови, покрај јакнењето на продуктивноста на деловните субјекти во индустријата, од посебно значење за идниот развој е побрзото организирање и вклучување на слободните парични средства и другите потенцијали на населението врз економски критериуми во производни дејности преку штедење, директни вложувања, обврзници, акции и други форми.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за загрозеност на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Индустријата е стопанска дејност со основно тежиште производство на производи за финална и интермедијарна потрошувачка. Но истовремено таа е еден од најзначајните извори на загрозување на квалитетот на животната средина. Влијанието на индустријата врз животната средина се огледа низ процесот на користење на природните ресурси (суровини, енергија, вода), емисија на загадувачки материи во еколошките медиуми (воздух, вода, земјиште) и продукција на отпад.

Смалувањето или елиминирањето на негативните влијанија на индустријата врз животната средина подразбира развој на нови процеси и технологија на производство и модификација на еколошките перформанси на

готовите производи. На тоа обврзува и поттикнува сè построгата законска регулатива во областа на животната средина, постојаниот притисок за воведување на еколошкиот квалитет на производот, притисокот на јавноста за смалување на емисијата на загадувачки материји и рационализацијата на потрошувачката на енергија.

Управувањето со животната средина во областа на индустријата треба да се одвива на ниво на сектор, ниво на претпријатие и ниво на поширока и потесна просторна целина.

Современите процеси на развој на материјалното производство, во период на транзиција кон одржлив развој и пазарно стопанисување, базираат на новите пристапи на вклучување на еколошките преференци во планирање на индустрискиот развој и негова алокација и разместување. Тоа ја наметнува потребата од промени во методологијата на планирање на индустриските инвестиции, при што поголема тежина треба да добие улогата на просторот и животната средина. Еколошките проблеми се значајни за функционирањето и деловното работење на претпријатијата, но и за урбаното подрачје, локалната заедница, регионот и националниот и меѓународен простор.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности според концепцијата на развој и разместеност на индустријата се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за доток на капитал, надолполнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

5.4. Сообраќај и врски

5.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено дел од магистралните патишта да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ) односно предвидено е основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Патната мрежа на Република Македонија ја сочинуваат и магистрални, регионални и локални категоризирани патишта.

Густината на покриеноста со патната мрежа, во целната до 2020 год., е предвидено да изнесува 37,7 км на 100 км² од територијата на Републиката, а таа веќе во 2009 год. изнесува 40,51 км на 100 км², што покажува зголемување за 2,81 км на 100 км², во однос на планираното до 2020 год.

Развој на железничкиот систем се базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со железничките мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат: во насока север-југ (коридор 10), во насока исток-запад (коридор 8).

Додека железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат магистрални (од меѓународен карактер), регионални и локални железнички линии.

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитиваната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густината на покриеноста со железничка мрежа, во целната до 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката.

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај, и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје да се оспособи за прием и отпрама на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека, или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремни спортски аеродроми и вкупно 15 аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Врз основа на горе изнесенето анализата на остварување на Просторниот план на Република Македонија во делот сообраќај и врски, во периодот од јуни 2004 до декември 2009 година би изгледал вака:

5.4.1.1. Патиен сообраќај

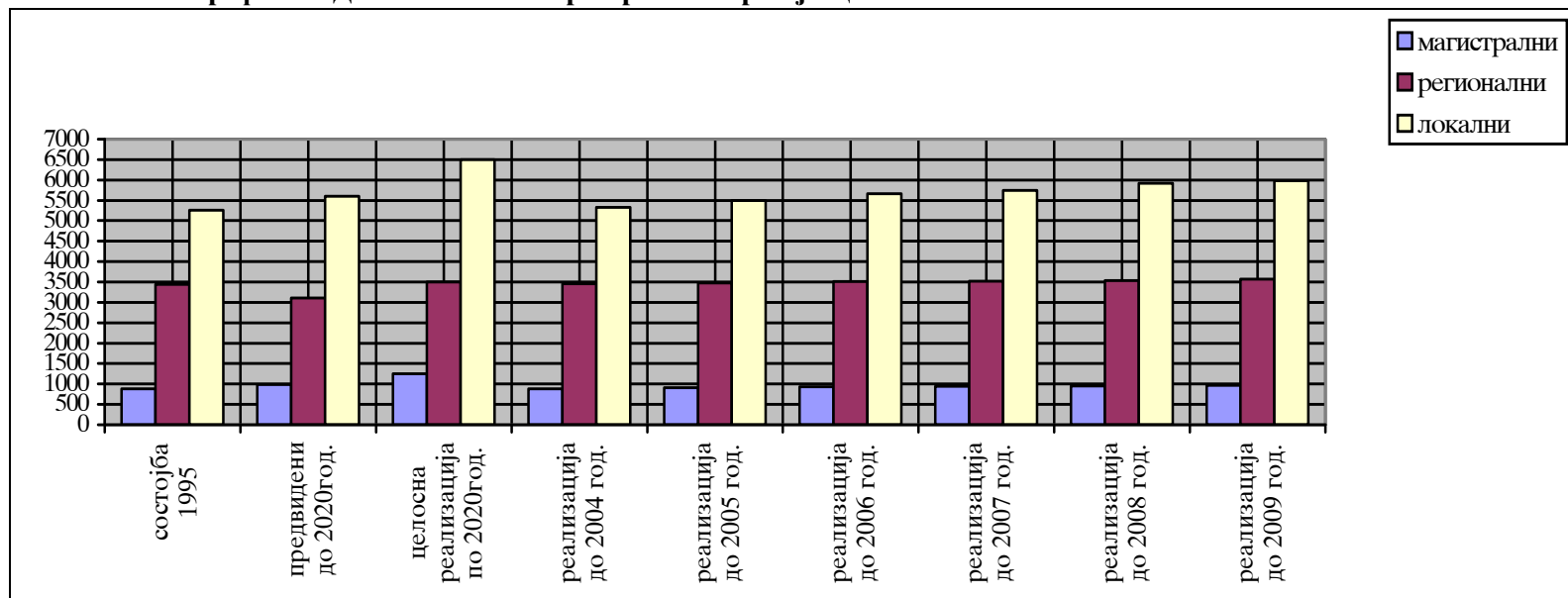
Во следната табела даден е синтезен приказ на реализираната должина на категоризирани сообраќајници по години.

Табела 89. Должина на категоризирани сообраќајници (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год.	Реализирани патишта во 2004 год.	Реализирани патишта во 2005 год.	Реализирани патишта во 2006 год.	Реализирани патишта во 2007 год.	Реализирани патишта 2008 год.	Реализирани патишта 2009 год.
магистрални	879	987	1.250	/	29,23	21,83	8,35	10,85	17,62
регионални	3.438	3.100	3.500	21,69	9,75	39,33	5,75	19,39	36,99
локални	5.256	5.600	6.500	74,50	169,352	165,97	80,63	167,86	62,15
вкупно:	9.573	9.700	11.200	96,19	208,332	227,13	94,73	198,10	116,76

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на патниот сообраќај утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на развој на патниот сообраќај во 2005 и 2006 година се движел со позабрзано темпо во однос на 2007 година, односно реализацијата е околу 50% во однос на 2005 и 2006 г. Во 2008 г. има повторно реализација приближна на 2005 и 2006 год. Во 2009 година реализацијата е 58,94% во однос на 2008 година или таа е на приближно ниво од 2004 година. Во 2009 година има повеќе изградени магистрални и регионални во однос на 2007 и 2008, додека пак должината на изградените локални патишта е многу помала во однос на 2008 (37%), а и во однос на 2007 година (77%).

График 37. Должина на категоризирани сообраќајници

Република Македонија има површина од 25.713км², така што густината на покриеноста со патна мрежа која е однос меѓу изградените км патишта и вкупната територија на Република Македонија изразена во км² по години е дадена во следната табела:

Табела 90. Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020 год.	Состојба 2005 год.	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.	Состојба 2009 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,2	37,7	43,8	38,0	38,9	39,28	40,05	40,51
Вкупно изградени патишта (км):	9.573	9.700	11.250	9.781	10.006,57	10.101,30	10.299,40	10.416,16

5.4.1.2. Железнички сообраќај

Во однос на планската определба за проширување и модернизација на железничката мрежа, во периодот од 2004 до 2009 година не се остварени планските определби што може илустративно да се види на следните табели:

Табела 91. Должина на железничка мрежа (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год.	Реализација во 2006 год.	Реализација во 2007 год.	Реализација во 2008 год.	Реализација во 2009 год.
железничка мрежа (км)	700	820	1.100	0	0	0	0

Табела 92. Остварена густина на железничка мрежа

Железничка мрежа	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.	Состојба 2009 год.
Густина вкупно км/100 км ²	2,7	3,18	4,3	2,7	2,7	2,7	2,7
Вкупно железници (км):	700	820	1.100	700	700	700	700

Во анализираниот период развојот на железничката мрежа останал на исто ниво од 1995 година.

5.4.1.3. Воздушен сообраќај

Воздушниот сообраќај нема промени во просторот од 1995 год. освен што има промена на сопственичката структура.

5.4.2. Комуникациски и доставни системи

Фиксна телефонија

Во Р. Македонија, во последниве години, бројот на телефонски претплатници во фиксната телефонија е во опаѓање. Во вкупниот број на телефонски претплатници земен е бројот на единечни, ISDN BRA, ISDN PRA, 2Mb/s, FGSM, VSAT, резиденцијални и деловни корисници.

Табела 93. Број на фиксни телефонски претплатници по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Телефонски претплатници	533185	490887	463597	451299	437328

Вкупниот број на телефонски претплатници во 2009 година е помал за 95857 во однос на 2005 година или за 21,9%. Стагнацијата во фиксната телефонија е заради зголемувањето на употребата на мобилната телефонија и интернетот, услуги кои во истиот период забрзано се развиваат.

Мобилна телефонија

Бројот на корисниците во мобилната телефонија во последните години рапидно се зголеми. Во 2009 година во однос на 2005 година зголемен е бројот на претплатници за 681888 или за 54%. За ова голем придонес даде либерализацијата на пазарот, односно воведувањето на третиот оператор во мрежата, така да голем дел од населението поседува по два мобилни апарати и се претплатници на два различни оператори.

Табела 94. Број на активни претплатници во мобилна телефонија по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Број на претплатници	1261328	1417031	1805565	2344716	1943216

Во Р.Македонија нотифицирани се 10 но активни се три оператори на пазарот на мобилна телефонија: Т-Мобиле Македонија АД Скопје, Оне Оператор АД Скопје и ВИП Оператор АД Скопје.

Интернет мрежа

Голем и динамичен развој е забележан во интернетот во Р. Македонија во последниве години, кој што наоѓа се поголема примена во секојдневниот живот на граѓаните.

Табела 95. Број на интернет корисници по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Вкупно претплатници	92361	125699	36944	38665	551755

Во вкупниот број на претплатници се теснопојасните и широкопојасните, обични и мобилни, резиденцијални и деловни претплатници. Бројот на интернет корисниците во 2009 година во однос на 2005 година е зголемен за 5,97 пати.

Табела 96. Број на интернет корисници по пристап

	2008	2009
Тесен појасен пристап	7100	2967
- резиденцијални	4122	1091
- деловни	2978	1876
Тесен појасен пристап преку мобилна мрежа		35439
- резиденцијални		29314
- деловни		6125
Широко појасен пристап	157465	217320
- резиденцијални	145290	201269
- деловни	12175	16051
Широко појасен пристап преку мобилна мрежа		296029
- резиденцијални		218417
- деловни		77612

Во последниве години, заради големата понуда од кориснички пакети има зголемено користење на широкопојасниот интернет. Во 2009 година во вкупниот број на интернет претплатници, широкопојасните учествуваат со 93%.

Радио-телевизиски и комуникациски мрежи

Во радиодифузниот сектор во Р. Македонија можат да се разликуваат два релевантни пазари на услуги (сервиси): Пазар на радиски и Пазар на телевизиски програмски сервиси. Географско подрачје на опфат што го обезбедуваат програмските сервиси на ТВ и радискиот Пазар е на национално, регионално и локално ниво.

Табела 97. Подрачје на опфат на терестријалните телевизиски и радио станици по години

	2005	2006	2007	2008	2009
ТВ станици:	153	153	52	52	77
- РМ	9	9	5	6	48
- локално	144	144	36	36	19
- регионално			11	10	10
Радио станици:	98	98	63	62	71
- РМ	4	4	4	3	4
- локално	94	94	43	49	51
- регионално			16	16	16

Во овој преглед, во вкупниот збир земена е во обзир и Македонската телевизија и Македонското радио кои се јавен радиодифузен сервис во РМ. Приметно е големо намалување на бројот на радио и ТВ станиците во 2007 и 2008 год. за да овој број порасне во 2009 год.

Освен терестријалната платформа за пренос на радио и телевизиски програми на пазарот присутни се и оператори на јавни комуникациски мрежи кои ги пренесуваат аудио-визуелните содржини преку: разни телекомуникациски платформи (аналогни или дигитални DVB-C), коаксијални или оптички кабли, бакарни телефонски водови IPTV, безжични дигитални или сателитски мрежи DVB-S до крајните корисници.

Табела 98. Број на нотифицирани кабловски оператори по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Кабловски оператори	9	105	111	113	113

Од вкупниот број на нотифицирани оператори/даватели на услуги, во 2009 година активни се 73 субјекти. Кабелските оператори, кои имаат концесија за вршење радиодифузна дејност, согласно со Законот за електронски комуникации од 2005 год. се дефинираа како јавни комуникациски мрежи.

Поштенска мрежа

Во 2009 година продолжи со работа Агенција за пошти на Р. Македонија која бројот на субјекти кои имаат Одобрение за обезбедување на поштенски услуги од осум во 2008 год. ги зголеми на 21. Агенцијата за пошти на РМ е независно регулаторно тело кое врши контрола на поштенскиот пазар, ги формира цените на услугите, го следи почитувањето на правилата и др.

Најголем субјект во поштенскиот сообраќај и понатаму е АД за поштенски сообраќај "Македонска пошта"-Скопје.

На територијата на Р. Македонија во текот на 2008 година евидентирани се вкупно 321 поштенски единици што во однос на 2005 година е зголемување за шест објекти. До 2020 година, според Просторниот план на Р. Македонија, се планира вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424.

Табела 99. Број на писмоносни пратки и пакети (во илјади) по години

	2005	2006	2007	2008
Писмоносни пратки	31936	32026	34943	38354
Пакети	207	212	243	264

Во периодот од 2005 година до 2008 година бројот на писмоносните пратки е зголемен за 20% додека во истиот период бројот на пакети е зголемен за 27%.

5.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

5.5.1. Животната средина

Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската унија, во периодот од 2004 до 2009 година бележи голем напредок во усогласување на законодавството во областа на заштита на животната средина со препораките од земјите членки на ЕУ.

Во периодот 2004-2009 година во областа на заштита на животната средина се донесени следните законски и подзаконски акти:

- Закон за животна средина (Сл.в. на РМ бр.53/05; бр.81/05, бр.24/07, бр.159/08 и бр.83/09);
- Закон за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.67/04, бр.14/06, бр.84/07);
- Закон за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. на РМ бр.67/04 и бр.92/07);
- Закон за управување со отпадот (Сл.в. на РМ бр.68/04, бр.71/04, бр.107/07, бр.102/08 и бр.143/08);
- Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ бр.79/07);

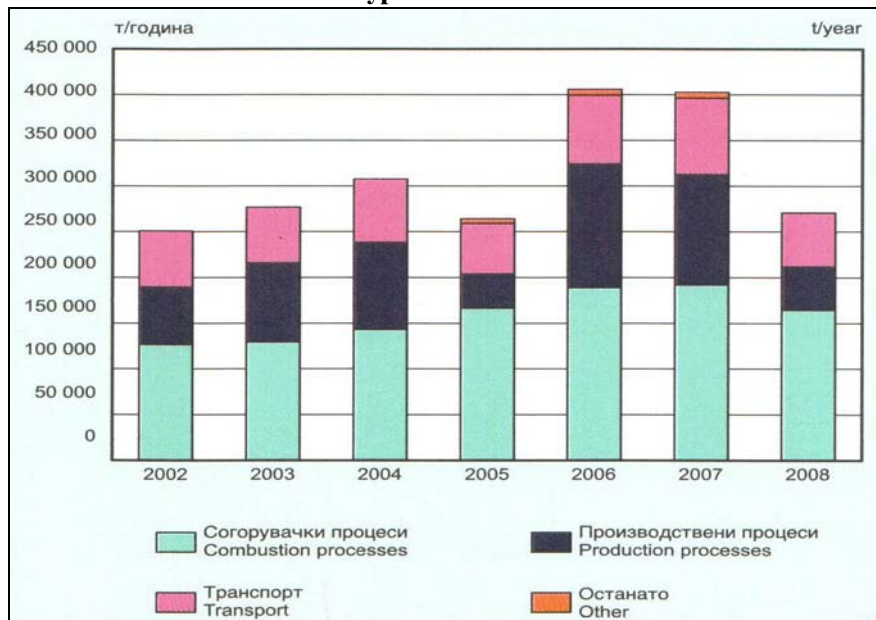
- Закон за водите (Сл.в. на РМ, бр.4/98, Сл.в. на РМ, бр.87/08, бр.06/09 и бр.161/09);
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување (Сл.в. на РМ бр.161/09) и други законски и подзаконски акти.

Воздух

Во Република Македонија во периодот од 2002 до 2008³⁷ година се забележува променлив тренд на опаѓање и покачување на емисиите на сулфур диоксид, азотни оксиди, јаглерод моноксид и тотални суспендирани честички. Ова се должи главно на променливото, неконтинуирано работење на деловните субјекти, особено производство, на енергија, индустриски процеси, металургија и др., кои претставуваа извори на загадување на воздухот а не на посебни мерки и програми за намалување на емисиите на овие загадувачки супстанции во воздухот.

Вкупната емисија на загадувачките супстанции според секторите на дејности од Номенклатурата SNAP, се прикажани на следниот графикон:

Графикон 38. Вкупна емисија на загадувачки супстанции според сектори на дејности по номенклатура SNAP

Од графиконот се забележува дека најголема емисија на загадувачки супстанции во воздухот е забележана во секторот согорувачки процеси и тоа од 46.3-62.5%, а за транспортот се движи од 18-25%.

Во однос на емисиите на сулфур диоксид забележан е променлив тренд: 2004-2005 год. има намалување на емисиите на SO₂, во 2006 и 2007 година покачување, а во 2008 година повторно намалување на емисиите. Променливиот тренд на вкупната емитирана количина на SO₂ е резултат на неконтинуираното работење на одредени производни, индустриски, енергетски и металуршки капацитети. Со најголем процент во емисиите на SO₂ учествуваат согорувачките процеси, што е резултат на согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит, како и течните горива кои содржат сулфур, а се користат за производство на топлотна енергија и во сообраќајот.

³⁷ Заради недостиг на ажурирани податоци за воздухот за 2009 година, анализата се однесува за периодот од 2004 до 2008 година.

И кај емисиите на азотни оксиди е забележан променлив тренд: намалување на емисиите на NOx од 2004 до 2005 год., потоа во 2006 и 2007 година покачување, а во 2008 година повторно намалување на емисиите. И во овој случај, намалувањето и покачувањето на емисиите на азотните оксиди не е резултат на изготвени планови и програми за редукција на емисиите, туку најчесто влијае промената на квалитетот на горивата во процесите на добивање на енергија и согорување во возилата. Најголем процент на емисија на азотни оксиди е од согорување на нискоквалитетен и нискокалоричен лигнит и од согорувањето на горивата во возилата, односно транспортот.

Кај емисиите на јаглерод моноксид е забележано зголемување во период од 2004-2007 година. Зголемувањето на емитираната количина на CO е во секторите согорувачки процеси, производни процеси и транспорт. Ова се должи на нискиот квалитет и неправилното согорување на горивата кои се употребуваат во овие сектори, како и старосната структура на возниот парк во државата.

Во периодот од 2004-2006 год. е забележан благ тренд на зголемување на емисиите на суспендирани честички, додека во 2007 и 2008 година има благо опаѓање на трендот. Зголемувањето на емитираната количина на TSP е во секторот производни процеси. Ова се должи на употребата на стара технологија и нискиот степен на заштита на воздухот, односно недостаток на инструменти за филтрирање на излезните гасови од поединечните испусти.

Води

Во периодот од 2004-2009 година, редовно се вршеше мониторинг на квалитетот на водите во Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро и квалитетот на водите на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика, согласно **RIMSYS (River Monitoring SYSTEM)** програмата.

Во 2008 година се отпочнати активности за воспоставување на мониторинг на подземните и површинските води на повеќе мерни места во Скопско Поле. Со спроведување на мониторингот на површинските и подземните води е започнато во 2009 година и истиот ќе се реализира до септември, 2010 година, кога се очекуваат и првичните резултати.

Почва

Во Република Македонија сеуште не е воспоставена мрежа за континуирано следење на квалитетот на почвата. Анализите на квалитетот на почвата се вршат повремено и на одредени локации, преку мерење на концентрацијата на хемиските елементи застапени во истата.

Во 2006 година е покрената иницијатива за следење на квалитетот на почвата во Скопскиот Регион. Првата фаза е завршена во 2007 година, а втората во периодот 2007-2009 година. Во 2009 година се добиени првичните податоци за квалитетот на почвата во границите на Скопскиот Регион, во однос на содржината на тешки метали во почвата. Во недостаток од релевантна законска регулатива, при анализите, концентрациите на хемиските соединенија утврдени во примерокот почва се споредуваат со препорачани максимално дозволени концентрации за соодветниот елемент или соединение.

Што се однесува до напредокот во управување со контаминирани локалитети, досега се извршени прелиминарни истражувања на сите 16

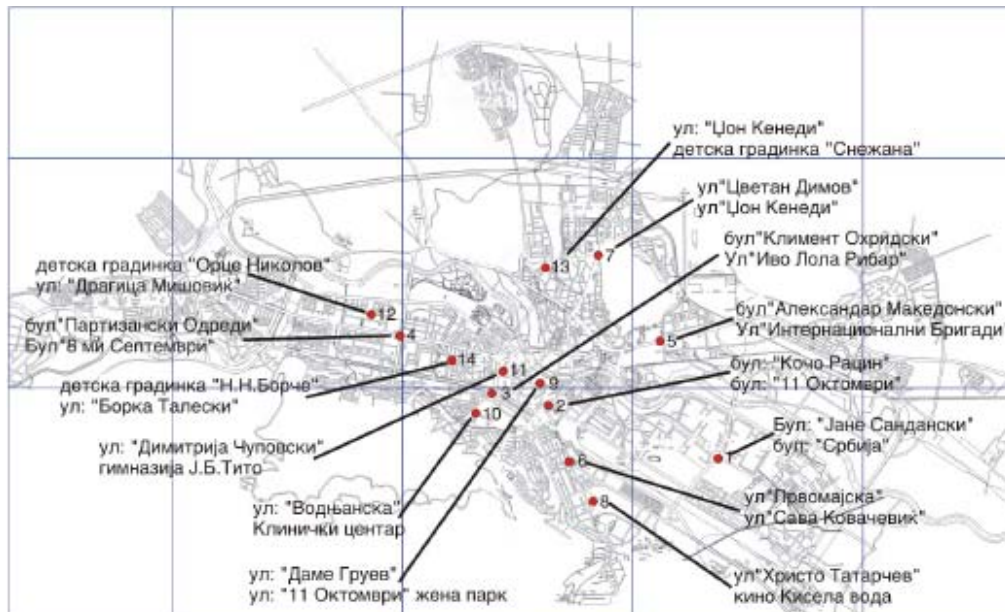
локалитети, главно истражување е извршено на 7, а санациони мерки се превземени на 2 локалитета. Анализата на процентуалното учество на економските активности во контаминацијата на почвата покажува дека рудниците имаат најголем удел во контаминацијата на почвата со 43,8 % застапеност, и тоа, рудниците со подземни копови со 25% и рудниците со површински копови со вкупно 18,75 % застапеност. Нешто помал удел има металургијата со застапеност од 31,3%. Најмал удел во контаминацијата на почвата имаат постројките за екстракција и рафинирање на нафтата.

Реалната состојба на терен покажува дека се повеќе се нагласува потребата од донесување на соодветна законска регулатива која ќе ја третира почвата како посебен медиум на животната средина.

Бучава

Согласно Годишните извештаи од обработени податоци за квалитетот на животната средина - Бучава на Македонскиот информативен центар при МЖСПП, добиени се следните резултати од извршените мерења на нивото на бучава:

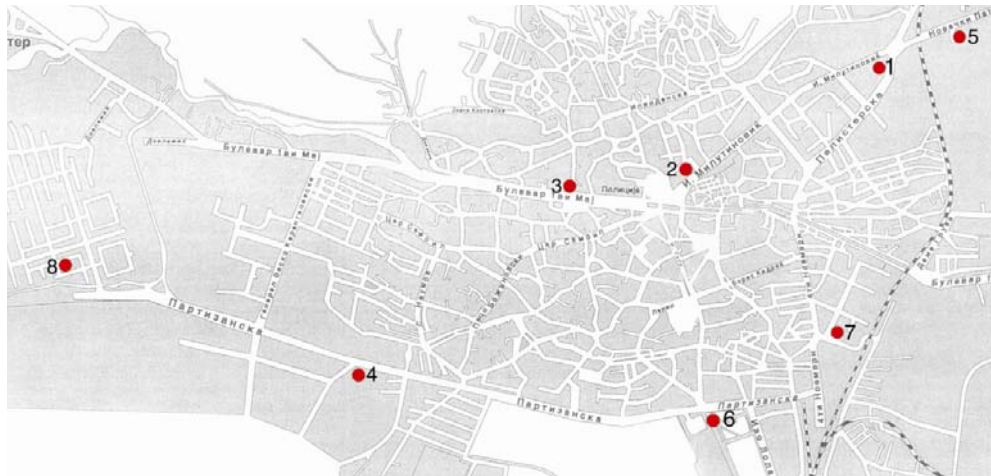
Во 2004 и 2005 година во градот Скопје вршени се мерења на нивото на бучава во 14 мерни места со различни максимално дозволени нивоа - МДН (65 dB (A), 55 dB (A) и 45 dB (A)).

На сите мерни места за разгледуваниот временски период, измереното ниво на бучава значително го надминува МДН. Мерената бучава е предизвикана од сообраќајот во градот и најголем број од мерните места се фреквентни сообраќајници. Од измерените вредности на нивото на бучава може да се заклучи дека во градот Скопје има зголемено ниво на бучава во животната средина. Во периодот по 2005 година во градот Скопје не е извршен мониторинг на бучавата.

Во Градскиот завод за здравствена заштита Битола вршени се континуирани мерења на нивото на комуналната бучава, во април и октомври 2004, 2005 и 2007 година. Во 2004 година, извршен е мониторинг на бучавата во 4 мерни места: Спомен дом на културата, Дом на народно здравје, Оу.Тодор Ангелевски и Нова Битола. Од нив само во мерното место Дом на народно здравје и во двата месеци е измерено ниво на бучава над МДН.

Согласно барањето на ЕУ Директивите, во соработка помеѓу Градскиот завод за здравствена заштита Битола и Министерството за животна средина и просторно планирање, во 2005 година зголемен е бројот на мерните станици од 4 на 8, чијашто диспозиција е представена на следната слика:

Слика 2: Диспозиција на мерни места во Битола

Во 2005 година, измереното ниво на бучава на четири мерни места е со вредности над МДН, додека на другите четири мерни места нивото на бучава е малку под МДН или е еднакво со МДН. Во 2007 година на пет мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место. На другите три мерни места нивото на бучава е под МДН.

На иницијатива на Републичкиот завод за здравствена заштита и Министерството за животна средина и просторно планирање, во септември 2007 година, извршени се мерења на нивоата на бучава од страна на Градскиот завод за здравствена заштита Куманово, на 10 мерни места. Од извршените мерења добиени се следните резултати: на девет мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место, а на едно мерно место е во висина на МДН на бучава.

Од претходно наведените податоци може да заклучиме дека мониторинг на бучавата не се врши систематизирано и континуирано, поради што неможе да се изврши проценка на негативното влијание на комуналната бучава.

Опшад

Согласно планските определби во Просторниот План на Република Македонија, предвидени за реализација до 2010 година, и согласно достапните податоци добиени од информативните листови доставени до единиците на локалната самоуправа на општините во Републиката, меѓу другите активности се издвојуваат следните активности и промени во просторот настанати во периодот 2004-2009 година: рекултивација на депонијата Вардариште; оградување на постојната депонија во Општина Винаца лоцирана на 3,5км од градот, со бетонски столбови и поцинковано плетиво до висна од 1,90м и должина од 600м; изградба и пуштање во употреба на санитарната депонија во Русино - Гостивар; изградба на нова депонија за одлагање на неопасен отпад на локалитет "Црквинска река" во Општина Делчево; изградба на временна депонија за комунален и градежен отпад на локација глиниште Раковец - североисточно од село Чашка; чистење на селски депонии во околните населени места во Маврово и Ростуше и уредување со насип на земја и отпаден материјал во слоеви на

локацијата на која беше поставена депонијата во месноста Трештена скала во Општина Штип. Според доставените податоци од 64 општини во Република Македонија до Министерството за животна средина и просторно планирање, во 2009 година пријавени се 26 легални депонии за отстранување на комунален отпад, од кои 14 депонии зафаќаат површина од околу 518.750 м². Од истите 64 општини доставени се податоци за евидентирани 322 диви депонии со површина од околу 560.000 м², плус 72.000 м³ отпад.

Природа и биолошка разновидност

Република Македонија од своето осамостојување се стреми да изгради стабилна политичка и економска заедница, со правен систем кој ќе овозможи брза интеграција во Европската Унија и во пошироката меѓународна заедница.

Кон основната стратешка цел на државата се придружуваат и посебните секторски цели, а една од нив е воспоставувањето квалитетна заштита на животната средина во целина и обезбедување основа за подобрување на квалитетот на живеење. Во рамките на оваа цел, вклучена е и заштитата на биолошката разновидност и нејзиното одржливо користење, а во процесот на нејзината реализација Република Македонија ратификуваше повеќе конвенции: Конвенцијата за биолошка разновидност (1997), Конвенцијата за заштита на мочуриштата што се од меѓународно значење како живеалишта на водните птици (1997), Конвенција за заштита на дивиот свет и природните живеалишта во Европа (1997), Конвенција за заштита на миграторните видови диви животни (1999). Овие конвенции, заедно со меѓународните договори превземени по пат на сукцесија од поранешната СФР Југославија, се дел од националното законодавство и претставуваат правна основа за заштита на биолошката разновидност.

Изработката на Стратегија на државата за заштита на биолошката разновидност била наметната како обврска кон Конвенцијата од една страна, но и како потреба за трасирање на правците и идентификација на приоритетите во таа област, од друга страна. Активноста започната во 1998 година резултирала со изработка на Студија за состојбата со биолошката разновидност во Република Македонија (2003 година) и Стратегија и акционен план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија (2004 година).

Глобалните климатски промени имаат силно влијание на компонентите на животната средина. Биолошката разновидност како најдинамичен сегмент на животната средина е постојано изложена на влијанијата на климатските промени и реагира соодветно на сопствените адаптациски капацитети. Повеќето на прилагодбите, миграциите и сукцесиите на различни компоненти на биолошката разновидност на одредено подрачје или поширок регион зависат од многу фактори. Меѓу најзначајни се разнородноста, диференцијацијата, зонирањето, богатството и комплексноста или слични параметри на одделните компоненти на биолошката разновидност.

За да се постигне целта 8 од Киевската резолуција за биодиверзитет, во јануари 2005 година започна проектот SEBI2010 (Streamlining European 2010 Biodiversity indicators) кој се темели на тековните активности за развој на кохерентна европска мониторинг програма, вклучувајќи ги и основната група на индикатори за биодиверзитет. Идејата за негово развивање беше да се воспостави конзистентност, на глобалните, регионалните, ЕУ и националните индикатори.

Во август 2008 година, Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

Диверзитетот на флората и фауната во Р. Македонија се уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

Во Република Македонија се уште не се изготвени национални Црвени листи на загрозени видови растенија, габи и животни.

Во Светската црвена листа на IUCN вклучени се 72 таксона виши растенија од Република Македонија од кои 19 се локални ендемити. На анексите на Бернската конвенција се наведуваат 12 видови виши растенија.

Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Во Европската црвена листа на животни - рбетници вклучени се 113 видови од кои: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите. Од вкупно 20 ендемични видови риби од Република Македонија, 17 видови се вклучени во категоријата на глобално загрозени видови.

Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

5.5.2. Природно наследство

Заштитата на природата подразбира грижа и одржување на одредени, избрани површини или објекти на живата или неживата природа, кои поради нивните специфични природни вредности посебно стручно ги вреднуваме и просторно ги ограничуваме.

Најефикасен инструмент на системот преку кој е можно уредување и заштита на природата, претставува просторното планирање. Просторното планирање треба да овозможи долгорочен и одржлив социо-економски развој, преку функционална примена на расположивиот простор, одржливо користење на природните ресурси, заштита на животната средина и истовремено следење на трендовите што ги наметнува современиот начин на живот.

Согласно Просторниот план на Република Македонија, според степенот на досегашната истраженост и стручно-научните сознанија, во Република Македонија се регистрирани 265 локалитети кои според своите карактеристики и природни вредности се ставени или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита.

До 1999 година под заштита се ставени 69 објекти (подрачја) со површина од 183.887 ha или 7,15% од територијата на Република Македонија. Преку

различни степени на заштита до 2020 година треба да бидат заштитени следните категории на објекти: 5 национални паркови со вкупна површина од 188.196 ha, 8 строги природни резервати со површина од 13.682 ha, 38 научно-истражувачки природни резервати 11.836 ha, 6 предели со посебни природни карактеристики 13.966 ha, 1 карактеристичен пејзаж 200 ha, 26 посебни природни резервати 5.155 ha, 14 одделни растителни и животињски видови 2645 ha и 167 споменици на природата со вкупна површина од 62.886 ha. (Сите овие категоризации се по стариот Закон за заштита на природните реткости).

Од утврдените простори и објекти за заштита во Просторниот план на РМ, посебна предност се дава на Националните паркови, особено на предложените за прогласување, Шар Планина и Јакупица, со оглед на специфичноста на природните вредности и значењето што тие го имаат за регионите во кои се наоѓаат. До 2020 година под заштита предвидено е да се стават под заштита 5 национални паркови (Маврово, Пелистер, Галичица, Јакупица и Шар Планина) со вкупната површина од 188.196 ha, односно зголемување од сегашните 108.388 ha за 79.808 ha нови површини. Во овие пресметки не е вклучена Јабланица иако согласно Стратегијата и акциониот план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија планирано е прогласување на Јабланица за Национален парк. Ова доведува до заклучок дека е евидентна потребата од измена и дополна на Просторниот план на Република Македонија.

Природните резервати (строги природни резервати, научно-истражувачки природни резервати, предели со посебни природни карактеристики, карактеристични пејзажи и посебни природни резервати) се следната категорија на природни објекти кои по своето значење и површина се од посебен интерес во заштитата на одредени природни појави, процеси и објекти. За заштита се предложени вкупно 93 локалитети од кои денес се заштитени 20 објекти.

Спомениците на природата претставуваат најбројна група на природно наследство на територијата на Република Македонија со вкупно 167 објекти кои треба да се заштитат до крај на 2020 година.

Потребно е да се нагласи дека површина на одредени заштитени објекти и локалитети се разликува од површината предвидена со Просторниот план на Р.Македонија. Поради тоа вкупната површина на заштитено природно наследство до 2020 година ќе биде различна во однос на површината предвидена со ПП на РМ (298.566 ha).

Во периодот од 2004 до 2009 година евидентирани се следните промени и превземени се следните активности од областа заштита на природното наследство:

Со оглед на краткиот временски период од донесување на новиот закон за Заштита на природата од 04 октомври 2004 година, во 2005 година се направени задоволителни активности и подготовки за понатамошно ревалоризирање и ново евидентирање на целото природно наследство во Република Македонија. Превземени се бројни активности од областа на погигање на јавната свест за заштита на природното богатство, особено во областа на образованието.

Министерството за животна средина и просторно планирање согласно член 187 од Законот за заштита на природата (Службен весник на РМ бр.67/2004 и 14/2006) во 2006 година ја отпочна постапката за ревалоризација на заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на Законот и почна со изготвување на нови акти за прогласување. Спроведена е постапка за прогласување и донесени се: Закон за прогласување на локалитетот

"Смоларски Водопад" за споменик на природата и Закон за прогласување на локалитетот "Маркови Кули" за споменик на природата.

Во тек на 2007 година извршена е ревалоризација на природните вредности на Националниот парк Пелистер и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк. Во однос на законската регулатива во декември 2007 година донесен е Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк, со кој се утврдени нови граници на Националниот парк Пелистер, така што површината на паркот изнесува 17.150 ha.

Во тек на 2008 година Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата (Сл.в. на РМ, бр.103/08) како ново заштитено подрачје со кое се проширува националната мрежа на заштитени подрачја.

Исто така во 2008 година Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

Во 2009 година донесен е Законот за прогласување на локалитетот Алшар за споменик на природата.

5.5.3. Заштитна на културното наследство

Со донесување на Законот за култура, новиот Закон за заштита на културното наследство (2004 год.), подзаконските акти, закони за ратификација на меѓународни конвенции преку кои македонскиот правен систем ќе биде усогласен со европскиот, воспоставени се нови правила на однесување во областа на заштитата културното наследство.

Факт е дека во текот на 2005 год. нема промени во просторот од аспект на недвижното културно наследство, но се случуваат значајни промени во перцепцијата на културното наследство.

Со формирање на Управата за заштита на културното наследство почна процесот на консолидација во сите аспекти од заштитата.

Согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство, во наредните три години ќе се изврши ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Република Македонија.

При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2006 год., се констатира дека промените во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра чија процедурата е во тек и изработка на **Заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови. Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство.

Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство продолжува во континуитет во текот на 2007 година, како и изработката на елаборати за валоризација на недвижни културни добра, заштитно-конзерваторски основи, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови.

Современ позитивен тренд во доменот на заштитата на културното наследство се почетоците за воспоставување на Информативен систем за културно наследство.

Во текот на 2008 година продолжува континуирано позитивниот тренд на промени од претходните години кои во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра и изработка на заштитно-конзерваторски основи преку кои се вклучува заштитата на културното наследство во просторните и урбанистичките планови, што е во корелација со стратегијата и целите зацртани во Просторниот план на Р. Македонија.

Процесот на воспоставување Информативен систем за културно наследство продолжува со цел да овозможи достапност на брзи и точни информации, база на релевантни податоци за културното наследство и неговата заштита, што претставува голем чекор за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи, мрежи на национално и меѓународно ниво.

Во период на 2009 год. процесот на заштита на културното наследство се одвива и понатаму преку валоризација, категоризација, ревалоризација и одредување режим на заштита, а незаштитени недвижни културни добра со валоризација и определување иден статус на заштита. Во текот на годината изработени се Елаборати за ревалоризација и валоризација и истите се во процедура за усвојување. За поголем број просторни и урбанистички планови изработени се Заштитно-конзерваторски основи.

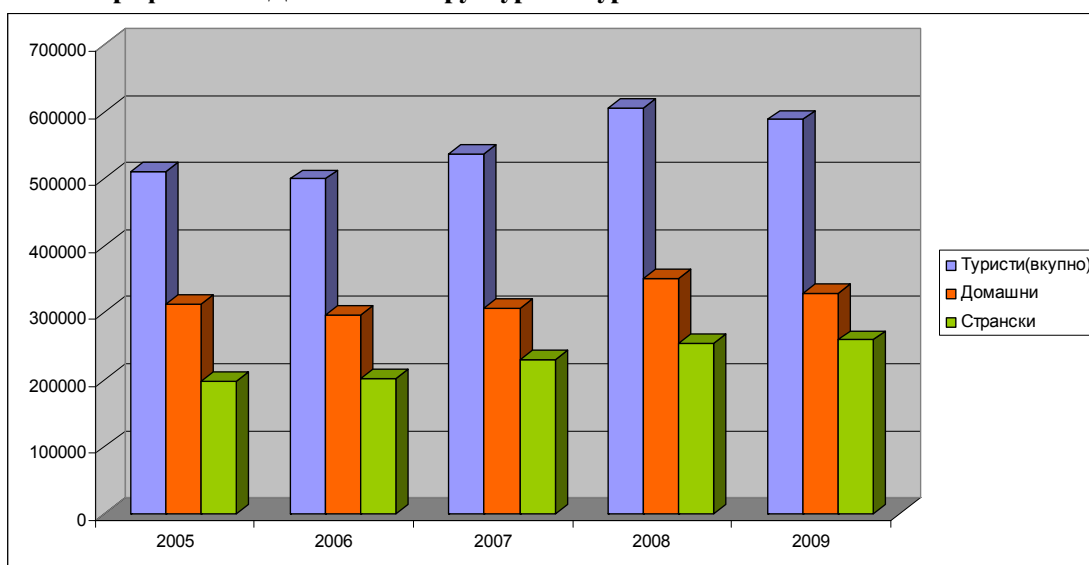
Реализирани се зацртаните активности со "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија", согласно надлежностите на релевантните институции и државните органи.

5.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Развојот на туризмот во изминатите пет години на просторот на Државата во кој што се утврдени туристички подрачја со меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Република Македонија за интензивирање на развојот и активирање на нови простори со туристичко значење.

Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Графикон 39. Динамика и структура на туристичка посетеност

Табела 100. Туристичка посетеност по години

	2005	2006	2007	2008	2009
Туристи (вкупно)	509706	499473	536212	605320	587770
Домашни	312490	297116	306132	350363	328566
Странски	197216	202357	230080	254957	259204

Вкупниот број туристи во изминатите пет години бележи осцилации. Во 2006 година вкупниот број туристи опаѓа, додека во 2007 и 2008 година бележи тренд на зголемување со годишни стапки од 7,4% за 2007, 13,3% за 2008 и намалување во 2009 година. Според расположивите податоци, бројот на странските туристи бележи тренд на зголемување од 197 илјади во 2005 година на 230 илјади во 2007 година, за во 2008 бројката да достигне 255 илјади и 259 илјади во 2009 година, додека домашните варираат од 312 илјади во 2005, до 306 илјади во 2006 и 350 илјади во 2008 и 329 илјади во 2009 година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот.

Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2008 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69097 легла, што претставува 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2007 година бројот на легла е намален за 2,54% или 1801 легла помалку.

Истотака се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања во однос на планските проекции. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според статистичките податоци на Државниот

завод за статистика, до крајот на 2009 година се реализирани околу 2.120 516 туристички ноќевања што претставува само 28.7% од планските предвидувања до 2020 година.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни атрибути кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

5.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

5.6.1. Заштита од воени загрозувања

Политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање е насочена во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти.

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во периодот 2005-2009 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

5.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожари.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл. весник на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2007 година без забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини, во 2008 година беа забележани помал број на пожари во вкупно 31 општина и во текот на 2009 година беа регистрирани пожари во 15 општини.

5.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;

- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008 и во 2009 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија, додека во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во Рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

5.7. Информациски систем за просторно планирање

Развојот на просторните информациски системи (ПИС) вкупно во локалните самоуправи, организациите и другите институции кои работат со просторни податоци во периодот од 2004 до 2009 година не се одвива со предвидената динамика и заостанува во однос на случувањата во земјите на Европската унија.

Поголемиот дел од општините во РМ, како резултат на донаторските проекти од меѓународната заедница кои се реализираа во изминатиот период се опремија со информатичката опрема и лиценцирани софтверски алатки за работа со просторни податоци. Но и покрај тоа најголем дел од податоците се во печатена форма, заради што не постои можност за организирање и ефикасен пристап до нив, компјутерска анализа и развој на современи електронски сервиси за граѓаните и заинтересираните субјекти. Човечките ресурси во локалната администрација, располагаат со скромни познавања на ГИС технологијата и многу мало искуство во аквизицијата, архивирање и организирање на просторни бази на податоци. Исклучок се само неколку поголеми градски општини каде ГИС технологијата главно се користи во делот на урбанизмот. Урбанистичката документација е во електронски формат и податоците се користат главно во управните постапки за издавање на дозволи за градба. Просторните податоци не се интегрирани со останатите одделенија и сектори од општинската управа.

Градот Скопје во изминатите три години направи виден напредок во поставување на основите на организиран ПИС преку набавка на соодветна хардверска и софтверска опрема, пополнување на базата на просторни податоци и изработка на интранет апликативни решенија за пристап до податоците од страна на вработените во службите на градот.

Воспоставен е WEB сервис за интерактивно пребарување и преглед на просторните содржини преку интернет што заедно со процесите на интегрирање

на податоците од јавните комунални претпријатија и останатите локални самоуправи во наредниот период треба да оформат интегриран web портал кој ќе обезбеди општ пристап до просторните податоци од страна на граѓаните, бизнис корисниците и другите субјекти.

Комуналните претпријатија кои стопанисуваат со инфраструктурните системи во градот Скопје, како АД Топлификација, ЈП за водовод и канализација, претпријатија од областа на телекомуникациите, ЕВН, располагаат со организиран просторен информациски систем на различни нивоа. Меѓутоа сите тие податоците ги користат исклучиво за сопствените потреби без да ги разменуваат или интегрираат со просторните информации на други институции и единиците на локалната самоуправа.

Само дел од државните институции и министерствата кои работат со просторни податоци во изминатиот период ја имаат имплементирано ГИС технологијата и имаат организирани просторни информациски системи на различни нивоа. Една од најголемите причини за ваквата состојба е секако непостоењето на законска регулатива која ги третира одговорноста на правните субјекти и начинот на производство, чување, размена на просторните податоци. Новите софтверски технологии од друга страна обезбедуваат можности за размена и користење на електронските податоци преку интернет сервиси истовремено од повеќе извори, без да се нарушува нивниот физички интегритет. Тоа отвара значајни можности во услови на регулирани односи меѓу субјектите, за развој на ПИС и воспоставување на националната инфраструктура на просторни податоци.

Значаен придонес во оваа насока имаат проектите за изработка на картографската и топографската карта на државата и изработка на дигитални катастарски планови за територијата на РМ. Двата проекти септе се во фаза на реализација. Податоците кои ќе се добијат од овие проекти претставуваат всушност појдовна основа за изработка на планска документација на сите нивоа на планирањето. Квалитетните и интегрирани податоци од катастарот на недвижности, земјоделското земјиште и бонитетните класи, ќе придонесат за зачувување, заштита и рационално користење на вредните простори при процесот на планирањето. Агенцијата за катастар на недвижности исто така ја има и една од главните улоги во воспоставувањето на системот за националната инфраструктура на просторни податоци каде врз основа на дефинирани правила и прописи ќе се делегираат надлежностите и стандардите за производство, размена и користење на просторните податоци помеѓу државните институции и агенции.

Агенцијата за планирање на просторот согласно законските обврски е една од институциите која меѓу првите ја имплементираше ГИС технологија и како резултат на тоа сите досега изработени просторни планови се во дигитален векторски формат, со атрибутна база на податоци. При дефинирањето на планските решенија користена е најсовремена компјутерска технологија за просторни анализи.

Државниот завод за статистика е една од институциите која произведува важни податоци од повеќе области значајни за просторот и планирањето. Во секојдневното работење ја има имплементирано desktop GIS технологија.

Министерството за животна средина и просторно планирање во рамките на својот завод за ПИС, во соработка со Европската агенција за животна средина

го реализираше Corine Land Cover проектот, фотоинтерпретација на сателитски снимки и утврдување на земјината покривка и искористеноста на земјиштето во Р. Македонија. Во рамките на своите надлежности врши прибирање и анализа на пространи податоци важни за животната средина.

Министерството за економија во својот ИТ сектор има развиено современ ГИС систем и апликативни решенија за следење и издавање на дозволи за концесиите кои се во нивните законски надлежности.

6. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА 2009 ГОДИНА

6.1. Економски основи на просторниот развој

Република Македонија како мала земја со отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП, ја прави осетлива на надворешните влијанија и промени, заради што и во текот на 2009 година се соочуваше со последиците од глобалната финансиска криза. Но сепак и во 2009 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки.

Со цел ублажување на последиците од глобалната економска рецесија врз македонската економија, Владата на Република Македонија, и во текот на 2009 година донесе два пакета антикризни мерки.

Негативните ефекти од светската финансиска и економска криза врз домашната економија доведоа до намалување на економската активност во 2009 година. Според проценетите податоци објавени од Државниот завод за статистика³⁸ објективно може да се очекува стапката на реален пад на македонската економија за 2009 година да изнесува -0,7%. Негативниот тренд започна во првиот квартал од годината, а најсилен пад економијата забележа во текот на третиот квартал. Првите позитивни промени на закрепнување на домашната економија се забележаа во последниот квартал кога беже остварен реален раст на економијата од 1,2%.

Проценетата стапка на економска активност од минус 0,7% не кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%³⁹ утврдени со Просторниот план на Р. Македонија врз основа на планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Од аспект на главните сектори на економијата негативни остварувања се забележаа кај екстрактивната индустрија, преработувачката индустрија и снабдувањето со електрична енергија, гас и вода (-9,4%), во областа на туризмот и угостителството (-4,8%), сообраќајот, складирање и врски (-4,6%). Значителниот негативен придонес на овие сектори беше делумно ублажен од зголемената градежна (9,6%) и земјоделска активност (4,0%) и со позитивниот тренд на услужниот сектор предизвикан од зголемената додадена вредност кај финансиското посредување (7,1%).

Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со сеуште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Во текот на 2009 година продолжи растот на вработеноста и падот на невработеноста, состојба која не кореспондира со условите во кои е остварена при пад на домашното производство и влошување на општата состојба во економијата. Во услови на пораст на вкупната работна сила за 9351 лица во однос на 2008 година и намален број на невработени лица за 11536

³⁸ Бруто домашен производ, Соопштение број 3.1.10.02 од 22 март 2010, ДЗС.

³⁹ Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

во однос на 2008 година, бројот на лица коишто работат се зголеми за 20886 лица или за 3,4%. Во 2009 година согласно Анкетата на работната сила⁴⁰, просечната стапка на невработеност изнесуваше 32,2% или за 1,6 процентни поени пониска во однос на 2008 година. Наспроти тоа, стапката на вработеност достигна просек од 38,4% или годишен пораст од 1,1 процентен поен.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на економските дејности во просторот на Република Македонија и во 2009 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Република Македонија во комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на производните и услужни капацитети. Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, просторната организација на економските дејности во текот на 2009 година се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за производна и услужна намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови во населени места со економска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Според доставените⁴¹ информативни листови од извештајните единици, во текот на 2009 год. во 29 единици на локална самоуправа донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за производна и услужна намена, и во истотолкав број на општини евидентирани се промени во просторот. Најголем број од новоизградените објекти или објектите во градба се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности.

Наведените промени во просторот укажуваат на заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарна економија и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови производни и услужни објекти со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на економските содржини и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен земјоделските.

6.2. Користење и заштита на природните ресурси

6.2.1. Земјоделско земјиште

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство

⁴⁰ Пазар на труд, Соопштение бр. 2.1.10.07, ДЗС, од 19-ти март 2010 година.

⁴¹ Доставени се одговори на Информативниот лист од вкупно 52 единици на локалната самоуправа.

(долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со планските определби опфатени со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци⁴² за 2007 година, Република Македонија располага со 1064389 ха земјоделско земјиште. Учеството на обработливите површини (521193 ха) и пасиштата (542478 ха) во вкупната земјоделска површина е 49% односно 51%. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 423647 ха или 81,28%, овоштарниците зафаќаат површина од 13,916 ха или 2,67%, лозјата 22401 ха или 4,29% и остатокот од 61229 ха или 11,74% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,28 ха обработливо земјиште или 0,21 ха ораници.

Според објавените претходни податоци⁴³, земјоделското производство во 2009 година, во однос на 2008 година, се очекува да биде зголемено за 4,6%.

Во последните години во земјоделскиот сектор се превземаат значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува заедничката земјоделска политика. Во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во рамки на политиката за развој на земјоделството во текот на 2009 година беа опфатени следните активности:

- Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата;
- Национална стратегија за лозарство и винарство;
- Активности за зајакнување на способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- Подобрување на приходите по фарми;
- Овозможување на потрошувачите пристап до безбедна и здрава храна и
- Изградба на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

6.2.2. Шуми и шумско земјиште

Врз основа на анализата на добиените податоци за 2009 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на

⁴² Статистичка публикација, бр. 549 "Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2008"

⁴³ "Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009 година", ДЗС, декември 2009

Република Македонија, во областа на користење на земјиното, може да се констатира следното:

- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана во општина Демир Капија на површина од 140 ха и општина Македонска Каменица на површина од 10 ха.
- Пошумување е извршено во 27 општини на вкупна површина од 1877.1 ха според податоците доставени од извештајните единици наведени во следната Табела:

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2009 година извршено е пошумување на 1877.1 ха (според податоците добиени од информативните листови на општините), што претставува 28.78% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Република Македонија.

6.2.3. Минерални сировини

Искористувањето на минералните сировини на просторот на Република Македонија се остварува врз основа на надлежностите на Министерството за економија во доменот на изработка и реализација на годишните програми за основни геолошки истражувања, детални геолошки истражувања на енергетски минерални сировини, развој на геолошкиот информациски систем и доделувањето на концесии детални геолошки истражувања на минерални сировини. Во текот на 2009 година Министерството за економија ја изработи "Стратегијата за геолошки истражувања"⁴⁴ со која ќе се овозможи планирање во истражувањата и експлоатацијата на минерални сировини, со одржливо зголемување на дозволите за експлоатација на минерални сировини и овозможување зголемен прилив на средства од наплата на концесискиот надомест.

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа и од министерството за економија, во текот на 2009 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

Табела 101. Геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини по општини (во ха)

Р.бр.	Министерство за економија-по општини	ха	Р.бр.	Општина	ха
22.	Струга	662,3	10.	Вранештица	80
23.	Чашка	250	11.	Дебар	2
24.	Дебар	2460	12.	Карбинци	15
25.	Гази Баба	3650	13.	Долнени	40
26.	Куманово	620	14.	Пробиштип	452,92
27.	Старо Нагоричане	1850	15.	Сопиште	20

⁴⁴ Извештај за 2009 година-Активности кои ги реализираше Министерството за економија

28.	Ростуше	250	16.	Чешиново Облешево	8,13
29.	Прилеп	1718	17.	Новаци	2782
30.	Штип	300	18.	Осломеј	1,5
31.	Кривогаштани	1,3			
32.	Долнени	4970			
33.	Македонски Брод	760			
34.	Чучер Сандево	290			
35.	Свети Николе	560			
36.	Липково	360			
37.	Ранковце	780			
38.	Велес	616			
39.	Аеродром	50			
40.	Сопиште	190			
41.	Петровец	150			
42.	Гевгелија	270			

Податоците коишто се добиени од Министерството за економија и од единиците за локална самоуправа се однесуваат само на површините, бидејќи во доставените информативни листови не беше наведен видот на минералот што се експлоатира.

Министерството за Економија во текот на 2009-та година имаше активности за изработка на "Стратегија за геолошки истражувања, одржливо искористување и експлоатација на минералните сировини за период 2010-2030 година", којашто е во завршна фаза. Со Стратегијата се предвидува да се воведат планирање во делот на геолошки истражувања и експлоатација на минералните сировини, а се со цел за нивно рационално и одржливо искористување. Исто така дел од насоките во Стратегијата се и давањето на акцент во делот на геолошките истражувања за геотермална и петротермална енергија т.е. искористување на енергијата на карпите.

6.2.4. Водни ресурси и водоспојанска инфраструктура

И во текот на 2009 год. продолжуваат активностите за изградба на повеќенаменскиот водостопански објект ХС "Злетовица", проект започнат во 2004 год.

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија, со кој ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ KWh.

Согласно програмата за работа во текот на 2009 год. реализирани се следните активности:

- 1) Активностите за изградба на камено насипната брана "Кнежево":

- Во текот на 2008 год. почнато е со уредување на влезната и излезната градба на опточниот тунел. Во текот на 2009 год. пробиев е опточниот тунел.
 - Започнато е со фундаирање на централниот дел, лев и десен бок на браната, бетонирање и инјектирање;
 - Сите активности околу загатот се завршени;
 - Завршено е со камениот насип на браната;
 - Вградено е асфалтно јадро на браната.
- 2) Од предвидените зафати и доводни цевководи за водоснабдување реализирано е:
- Изграден е зафат 3 (зафат за Штип и Свети Николе), активност започната во 2007 год;
 - Завршено е со поставувањето на цевководот за с. Лозово во должина од 11653 м, активност започната во 2008 год;
 - Поставен е цевководот за с. Карбинци во должина од 4504 м;
 - Завршено е дислоцирањето на Кратовскиот цевковод во делот од телото на браната, активност започната во 2008 год;
 - Се врши санација на доводниот цевковод за Пробиштип, завршено е 50 % од предвиденото

Во тек на градба е браната "Св. Петка" на реката Треска. Намената на акумулацијата е: израмнување на водите од ХЕЦ "Козјак", производство на електрична енергија и обезбедување вода за индустријата во градот Скопје и за наводнување на Скопско Поле. Реализацијата е почната во 2006 год.

Водоснабдување

Во областа на водоснабдувањето во населените места активности се превземени претежно на локално ниво за реконструкција и проширување на уличната мрежа, или завршување на градежните работи кои се отпочнати во изминатите години.

Во текот на 2008 год. завршена е изградбата на доводот на вода за селото Арачиново (проект започнат во 2004 год.), а во текот на 2009 год. продолжено е со приклучување на домаќинствата, односно со изградба на секундарна водоснабдителна мрежа.

Во општина Ѓорче Петров изградена е секундарна мрежа во с. Волково, Стопански Двор и Кисела Јабука.

Во текот на 2009 год. изградени се водоснабдителни системи во селата Робово и Еднокуќево (општина Босилово), Драгобраште (Виница), с. Норово (Крушево), с. Слупчане (Липково), с. Ѓузумелци (Лозово), с. Дедебалци, Добрушево и Алинци (Могила), с. Борисово и во с. Сушица изградена е филтер станица (Ново Село), Опила и Љубаниц - проект започнат во 2008 год. (Ранковце), во селата Росоман, Сирково, Манастирец и Паликура (Росоман), Дебреште (Теарце) и во Центар Жупа.

Изградбата на овие водоснабдителни системи подразбира изградба на каптажи, бунари, доводи и резервоари со што ќе се подобри водоснабдувањето на населението.

Во Свети Николе град кој се соочува со недостиг на вода и со лош квалитет на водата продолжува изградбата на третата фаза од проектот за

алтернативно водоснабување од бунарското подрачје од месноста Дивјак кај с. Кнежје до месноста Домус Бунар кај с. Црнилиште.

Градот Прилеп кој се водоснабдува од ВС "Студенчица", но во летниот период се соочува со недостиг на вода, поради што во текот на 2008 год. е изграден нов довод на вода од акумулацијата "Прилеп" и филтерница со капацитет од 216 м³/час. Во текот на 2009 год изведени се нови бунари на локалитетот Орушица- Кишоица - Бегова Ливада со кои ќе се подобри водоснабдувањето во градот.

И во текот на 2009 год се предолжува со зацртаните активности за приклучување на селата на РВС "Студенчица". Во општина Пласница започнато е приклучувањето на селата Лисичани, Преглово и Пласница.

Во општина Пехчево започнато е приклучувањето на селата Чифлик, Умлена, Негрово и Робово на ВС "Пехчево.

Во 36 општини започнати се активности, кои и во текот на 2010 год. ќе продолжат, за подобрување на водоснабдувањето во селата (53) преку проширување на изворниците, доводите на вода и изградба на секундарната мрежа.

Одведување на отпадни води и заштита од илемејно дејство на водите

Во општина Горче Петров во 2007 год. во селата Волково, Кисела Јабука и Стопански Двор изградени се колекторите за отпадни води, а во текот на 2009 год. изградени се секундарните канализациски мрежи.

Во општина Велес во с. Бузалково завршена е изградбата на канализациската мрежа започната во 2008 год.

Во с. Таор (општина Зелениково) и с. Водочница (Струмица) завршена е изградбата на канализациските мрежи. Во с. Велешта (Струга) завршена е прва фаза од изградба и во с. Батинци (Студеничани) завршена е втора фаза од изградба на канализациска мрежа

Во текот на 2009 год. изградени се неколку пречистителни станици. Во општина Берово завршена е изградбата на регионалниот колектор со пречистителна станица. Во с. Марино (Илинден) изградена е пречистителна станица со капацитет од 1250 ЕЖ и започната е изградба на втора пречистителна станица.

Пречистителна станица со капацитет од 1500 ЕЖ изградена е во Конче (Конче).

Во општина Јегуновце во с. Рогачево изграден е колектор и пречистителна станица.

Во 36 општини започната е изградба на канализациски мрежи во 59 села.

За заштита од штетните дејства на водите - поплави и порои од страна на самите општините превземени се активности со кои локално се решаваат проблемите како што е чистење на речните корита или регулации на порои во границите на урбаните опфати.

Наводнување на обработливи површини

Во областа на наводнувањето значаен проект е изградбата на системите за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Во 2008 год. се очекуваше да отпочне реализацијата на градежните работи од втората фаза, изградба на

системи на површина од 3.904 ха во Миравци, Удово, Баландово, Грчиште, Кованци, Негорци/Прдејци, Паљурци и Гевгелија, но и во 2009 год. предвиденото не е реализирано.

6.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Република Македонија е енергетски зависна, ги увезува сите потреби на нафта, на природен гас, на одредени количини на јаглен и електрична енергија. Во 2009 година увозените количини изнесуваат 42% во вкупната потрошувачка на енергија. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем економски развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

"Стратегијата за развој на енергетиката во Република Македонија до 2030 година" (усвоена од Владата на РМ на 20.04.2010 год.) треба да биде насочена кон поефикасно искористување на домашниот јаглен и хидроенергијата и другите обновливи извори на енергија, природниот гас, а нетреба да се отфрли можноста за употребата на нуклеарна енергија.

Во снабдувањето со електрична енергија најзначаен извор е РЕК Битола. Но, површинските ископи во Суводол и Брод-Гнеотино наскоро ќе завршат а ќе останат подинските слоеви, чија подземна експлоатација е многу поскапа. Цената на електричната енергија во регионот ќе поскапи заради преземената обврска на Р. Бугарија и Р. Романија кои од 2012 година ќе започнат да ги применуваат строгите еколошки правила за емисиите на јаглероден диоксид.

Експертите препорачуваат инвестиции во производствениот сектор. Се препорачува изградба на нови капацитети за производство на електрична енергија, како и рехабилитација на блоковите на РЕК Битола и ТЕЦ Осломеј, подготвување на ТЕЦ Неготино за работа на гас или на јаглен кој би се увезувал од надвор. Изградбата на големите хидроцентрали Чебрин и Галиште, Бошков Мост, Луково Поле, Градец, малите хидроцентрали како и гасните централи-топлини во Скопје, во многу ќе ја подобрат состојбата во енергетскиот сектор во Македонија.

Во однос на искористувањето рудниците и енергетските извори, со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активира рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка). Од планираните објекти единствено е реализирана хидроелектраната Козјак.

Во Р. Македонија е изграден магистрален гасовод од македонско-бугарската граница до Скопје, кој што е дел од меѓународниот транзитен гасоводен систем Русија-Романија-Бугарија-Македонија но не се изградени дистрибутивните градски мрежи. Една од причините за ова состојба е и ниската цена на електричната енергија заради што таа се користи за загревање на домовите. Но, најголем дел од градовите во Р.Македонија немаа друга алтернатива бидејќи немаат системи за топлификација.

Планираната количина на природен гас за 2010 година, според Просторниот пан на Р.Македонија, е димензионирана на $1230 \times 10^6 \text{ nm}^3$ што е за 15,4 пати помало во однос на потрошувачката во 2009 година, кога изнесуваше $80 \times 10^6 \text{ nm}^3$.

Гасификацијата на градовите, односно изградбата на дистрибутивната мрежа не е едноставна работа. Светската економска криза во изминатата година ги стомира и одложи реализацијата на гасификацијата во градовите. Во тек е изработка на Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р. Македонија. Ова студија треба да ги даде идните решенија за развој на мрежата, економската и финансиската оправданост за изградба на гасоводната мрежа, да ги дефинира стратегиските услови и фази на временска реализација на гасоводниот систем. Првичните анализи покажаа дека во Р. Македонија има потреба од природен гас и повеќе отколку што поддржува сегашниот капацитет на магистралниот гасовод.

Изградбата на нуклеарна електрана во Р. Македонија е како алтернатива на можните термоелектрани на јаглен со подземен коп. Во блиска иднина, заради исполнување на обврските и намалување на стакленичките гасови, според протоколот од Кјото, може да се случи цената која треба да се плати за централите на јаглен да биде превисока за да можат тие да опстојуваат. Во тој случај замената на фосилните со нуклеарни горива за производство на електрична енергија станува императивна потреба. Во Македонија на неколку локалитети има регистрирано појава на нуклеарно гориво.

Во однос на планираната потрошувачка на течни горива според Просторниот план на РМ во 2010 година се планираше (според ниската варијанта на развој) увоз на 1.375.000 тони сива нафта, увоз на 3968 тони бензин и дизел гориво, а Рафинеријата ОКТА се очекуваше да работи со 55% од својот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта. Во 2009 година рафинеријата работеше со 43,8% од својот проектиран капацитет.

Заради зависноста како и високата цена на нафтата, истражувањата и употребата на обновливите извори на енергија станаа многу значајни. Земјите во развој, каде што спаѓа и Македонија, покажуваат мал прогрес во однос на индустриски развиените земји во финансирањето на проекти во обновливите извори на енергија, со кои значително се намалуваат штетните емисии на гасови и се штити животната околина. Главната причина за тоа е недостиг на капитал и на стимулативни пакети на владите, кои најчесто не им даваат приоритет на зелените инвестиции во енергетиката.

Вложувањето во обновливите извори на енергија ќе придонесе за поголем економски развој и ќе обезбеди подобра иднина на следните генерации. Притоа, од особена важност е поддршката на меѓународните финансиски тела, покрај мерките и стандардите кои треба да ги преземат владите во своите земји. Македонија има над 250 сончеви денови но нема стратегија за искористување на сончевата енергија и е на почеток за нејзино користење, најмногу заради досегашната ниска цена на електричната енергија.

Поголемо значење треба да се даде на заштедата на енергија. Сите треба да се вклучиме во процесите на енергетска ефикасност. Потребни се мерки од државата, која треба да спроведе кампања за поттикнување на свеста за штедење енергија и за начините како да се стори тоа практично. Замена на постојните улични светилки со штедливи светилки, употреба на топлински пумпи за енергетски цели, топлинска изолација на објектите преку замена на постојните прозорци и врати, како и замена на електричната енергија со енергија од фотоволтаични ќелии се мерки со чија имплементација може да заштедиме енергија.

Во однос на интерконективните водови, Операторот на електроенергетскиот систем МЕПСО во своите среднорочни годишни развојни ги стави конекциите со Албанија (за која што има изработено физибилити студија од СЕЕТЕЦ Балканс со учество на КЕСХ-Албанија, НЕК-Бугарија, ТЕРНА-Италија и МЕПСО-Македонија).

За поврзувањето со Србија утврдена е точната траса на водот и изготвена е студија за оценка на влијанието на 400kV водот "ТС Штип-македонско српска граница" врз животната средина.

Во однос на поврзувањето со Косово, направени се контакти меѓу двата преносни оператори МЕПСО и КОСТ за остварување на нова 400kV конекција која ќе го искористи постојниот 220kV вод Скопје1-КосовоА кој е во прекид од 1999 година.

Со Просторниот план на Република Македонија предвидени се конекциите од Скопје4 до Србија и Албанија, од Дуброво кон Штип и Бугарија како и од Битола-2 кон Грција. Конекциите од Дуброво и Битола се реализирани со што значително се подобрија условите за размена на електрична енергија во Македонија и поширокиот регион на Балканот.

6.3. Население и организација на населбите и дејностите

6.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациона политика, како: изразита регионална нерамномерност во растот на населението, природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, промени во старосната структура со тренд на зголемување на бројот на стари лица, нето стапка на репродукција на вкупното население различна кај постојните социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, значителна карактеристика претставува стапката на наталитет која во 2008 год. изнесуваше 11,2‰, додека во 2007 година изнесуваше 11,1‰. Позитивните

тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет и нејзино намалување на 9,3‰ и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2008 година изразено преку стапка изнесува 19,7 ‰ што во однос на 2007 година стапка (10,3‰) бележиме значително намалување.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2008 година е негативно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9183, додека вкупниот број на отселени изнесува 9704 што претставува негативно салдо од -521 лице кои што се отселиле од Р. Македонија.

Според процената на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 630" на крајот на месец декември 2008 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.048.619 жители, што претставува зголемување на бројот на жители за 3442 лица или поратст од 0,2% во однос на 2007 година.

6.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

Во делот на урбанизацијата и урбаниот развој, заклучоците донесени врз основа на доставените податоци се сеуште дискутабилни поради:

- квантитативни недостатоци на добиениот материјал (помалку од 50% од вкупниот број на општините),
- квалитативни недостатоци на доставениот материјал од извештајните единици (отсуство на податоци за параметри кои се исклучително значајни за согледување на трендовите и тенденциите во процесот на урбанизација и урбан развој);
- некомплетност и некомпатибилност на одделни официјални индикатори;
- непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели ниту на локално ниту на национално ниво.

И покрај објективните ограничувања, може да се констатира дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан развој. Може да се констатира дека најдинамичните промени се случуваат на контактните простори на урбаните населби и надвор од населбите на рурални простори кои се погодни за развој на стопанство, туризам и други активности кои може да бидат основа за привлекување на инвестиции.

Динамиката и обемот на изработка на планска документација се уште не укажува на активности кои би можеле да имаат битно влијание во развојот, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности.

Урбаниот развој е се уште во голема мера централизиран со главна одлика на висока популациска концентрација, концентрација на јавните функции и највисок степен на инфраструктурна уреденост во републичкиот центар.

Последните неколку години политиката на државата се насочува кон децентрализација на одредени функции од областа на образованието од републичкиот кон другите поголеми урбани центри (Тетово, Штип, Битола, Куманово, Охрид, Св. Николе). Се очекува ваквиот тренд да продолжи и да опфати и други функции.

Во односот помеѓу другите градски центри, се уште не се видливи активности за динамизирање на развојот преку селективно насочување. Во идниот период се очекува значителен напредок во оваа насока со донесување и реализирање на програмите за развој на планските региони, во рамките на кои се стимулира развојот на економски помалку моќните региони, а во рамките на самите региони во неразвиените подрачја.

Проширувањето на градското градежно земјиште и вкупно градежното земјиште во населбите дефинирано како плански опфат, се уште е актуелно и во најголем дел се реализира на сметка на продуктивно земјоделско земјиште. ЕЛС во иднина би требало да се фокусираат на поефикасно искористување на градежното земјиште во веќе дефинираните простори опфатени со планска документација.

Урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарната економија ќе имаат уште позначајно место и насочувачка улога во долгорочниот просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

6.3.3. Уредување на селскиите населби и подрачја

За Република Македонија сè уште е актуелно постоењето на големи разлики во однос на економскиот развој, инфраструктурната опременост и квалитетот на живеење помеѓу урбаните и руралните населби.

Последните години, како резултат на општествено-економските промени, пазарните законитости и продорот на приватниот капитал, иницирани се значајни процеси на активирање на голем број рурални населби и подрачја преку развој на голем број и различни економски дејности. Ваквите активности доведуваат до развој на нови, досега неактивирани туристички локалитети, како и до реактивирање на голем број напуштени или заостанати во развојот селски населби кои поседуваат квалитетни и разновидни ресурси за развој на класичниот и алтернативниот туризам. Ова се потврдува и со анализата на податоците добиени од извештајните единици. Имајќи го предвид многу скромниот одзив на општините (добиени се податоци од едвај 6 општини), може да се претпостави дека руралните подрачја се повеќе се опфатени со локалните програми за развој и со конкретни активности, во насока постигнување на порамномерен развој и подеднаков третман на руралните населби со урбаните во сегментот на планирање, инвестирање и конкретни активности.

Овие активности се иницирани со повеќе просторно-плански документи (Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион, Просторен план на Скопскиот регион, Стратегија за регионален развој, Стратегија за рурален развој и т.н) во рамките на кои особено внимание е посветено на развојот на руралните

населби од аспект на нивна демографска ревитализација, поттикнување на економскиот развој, особено туризмот, подобрување на инфраструктурната опременост и подигнување на квалитетот на живеење. Исто така, дефинирани се и плански определби и конкретни активности во рамките на акционите планови за развој на посебно уредени стопански зони на рурални подрачја, надвор од населбите.

Периодот кој доаѓа се очекува натаму да ги развива и продлабочува овие првично иницирани активности, како преку подетална разработка на планските мерки, со документација од пониско ниво, така и со конкретни активности за мотивирање на руралното население за инвестирање во руралниот развој, едуцирање за аплицирање за странски донации и подигнување на свеста за вредностите на овие простори и можности за развој на продуктивни бизниси и на подрачјата кои се далеку од развиените урбанизирани подрачја.

6.3.4. Домување

Вкупниот број на станови во 2009 г. врз основа на статистички податоци изнесува 730.643 станови што во однос на 2004 год. (701.745 стана) ќе изнесува зголемување од 4,1%, односно за 28.898 стана.

Од анализата помеѓу планираниот станбен фонд за 2009 год. согласно ППРМ (703.687 стана) и остварениот станбен фонд во 2009 год. (*730.643 станови) се заклучува дека зголемувањето на вкупниот станбен фонд во 2009 год. во однос на предходната година е 3,8% односно за 26,956 стана. Во однос на прогнозата (согласно ППРМ) за 2020 год. каде станбениот фонд треба да изнесува 725.076 станови, имаме надминување на предвидениот број на станови уште во 2008 год. (динамиката на градба не ги прати предвидувањата).

Во однос на сопственоста доминираат станови во приватна сопственост односно од 28.898 станови кои се изградени во период 2004-2009 год. 96% се во приватна сопственост додека 4% се во општествена сопственост.

Во однос на видот на станови односно број на соби во станот од вкупниот број на изградени станови во период 2004-2009 год. (28.898 стана) најмногу доминираат двособни и трособни станови, но исто така има благо зголемување на изградба на гарсоњери и едноособни станови.

Табела 102. Број на изградени станови во период 2004-2009 год.

Година	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Вкупно изградени станови	701.745	708176	713186	719679	725499	730643

Податоци од Статистички годишник 2009 год.

Согласно пресметките извршени врз основа на статистички податоци реализацијата на изградени станови во 2009 год. (730.643) во однос на изградени станови во однос на 2008 год. е зголемена за 0,7%, во однос на 2007 год. изнесува 1,5%, во однос на 2006 год. за 2,44% додека во однос на 2005 год. за 3,17%, во однос на 2004 год. е зголемена за 4,1%.

Вкупниот број на новоизградени објекти во 54 општини кој имаат пријавено промени во областа на домувањето во Р. Македонија (информативните листови) изнесува 1904 објекта. Околу 63% од евидентираниите објекти се со

одобрение за градба додека 37% се без одобрение за градба односно се *дивоградби*. Од вкупниот број на евидентирани објекти 99,1% се станбени куќи.

Врз основа на член 28 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија) бр.21/98, 48/00, 39/03, 96/04, 120/05 и 13/07) Владата на република Македонија донесе *Програма за изградба станови сојственост на РМ за 2008 год.* (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.). Реализацијата на горе наведената Програма продолжи и во 2009 год. со донесување на *Програма за изградба станови сојственост на РМ за 2009 год.* (Сл. Весник бр. 3 од 5 јануари 2009 год). со која се планира нов број на станови од горе наведените групи.

Програмата во 2009 год. предвидува изградба на:

- 5 бјекти со 353 стан од групата на станови наменети за продажба. (од вкупно предвидените 9 објекти со 521 станови за продажба изграден е 1 објект со 30 станови во градот Штип додека во преостанатите градови становитте за наменети за продажба се уште во фаза на изградба или имаат нерешени имотно правни проблеми
- 1 објекти со 58 стана наменети за млади брачни двојки , самохрани родители, и други станбено не обезбедени лица. (од вкупно предвидените 6 објекти со 321 стан реализирани само (2) два објекти во Скопје и тоа општина Аеродром со вкупно 112стана.
- 12 објекти со 1101социјални станови. Од вкупно предвидените 34 објекти со 1713стана до крајот на 2009год релизарни се (2) објекта со вкупно 121 стана и тоа (1)објект со 102 стана во Скопје и (1)објект со 19 стана во Македонска Каменица

Реализацијата на преостанатите социјални станови е во фаза на изградба или припремна фаза (активности поврзани за нивна реализација изработка на основни проекти, изработка на нумерички податоци, постапка за добивање на решение за локациски услови) е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до следниот заклучок дека:

- динамиката на изградба на станови во 2009 не ги прати предвидувањата согласно Просторниот план на Р. Македонија;
- во однос на основните показатели на стандардот на домување имаме повисоко ниво на стандард на домување
- во планскиот период ќе дојде до појава на станбен суфицит како резултат на доста интензивна станбена изградба ;
- во однос на сопственичките односи, доминираат објекти во приватна сопственост;
- има намалување на трендот на бесправно изградени објекти што значи функционираат мерките за сузбивање на бесправната градба;
- изградбата на *социјални станови* не се одвива со предвидената динамика.

6.3.5. Јавни функции

Заклучните согледувања во однос реализација за 2009 год. во дејностите на јавните функции по области е следната:

Образование

Основно образование: Мрежата на основни училишта во редовното воспитување и образование во Републиката според статистичките податоци во учебната 2008/2009 год. опфаќа 1052 училишта во кои се воспитуваат и образуваат 217.685 ученици, односно околу 84% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (261.015). Во однос на податоците за учебната 2004/2005 год. бројот на основни училишта во учебната 2008/2009 год. е зголемен за 4,1%.

Министерството за образование во својата Годишна програма за 2009 год. има предвидено повеќе градежни работи на основни училишта во повеќе општини на територија од Р. Македонија. Програмата опфаќа продолжеток на изградба на веќе започнати со градење училишни згради, реконструкција и санација на постојни училишни објекти, обновување и поправка инсталациите во објектите (водовод, канализација, парно греење).

Според податоците од Министерство за образование на РМ изградба на објекти од областа на основно образование е евидентирано во (11) општини додека градежни интервенции од типот на реконструкции во (40) општини.

Средно образование: Според податоците за учебната 2008/2009 год. во државен сектор евидентирани се редовни **114 средни училишта** со вкупно 93.843 ученици, што изнесува 59% од генерацијата на возраст од 15-19 години (157.897 деца).

Во однос на учебната 2004/2005 год. бројот на средните училишта во 2008/2009 год. е зголемен за 14%.

Трендот на реконструкција и санација на училишни згради и нивно опремување, посебно на кабинетите и лабораториите за практична настава, замена на столарија, поправка на кров. и.т.н.) кој е започнат во предходните години продолжува и во 2009 год.

Според податоците од Министерство за образование на РМ изградба на објекти од областа на основно образование е евидентирано во (2) општини додека градежни интервенции од типот на реконструкции во (8) општини.

Високо образование: Вкупниот број на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на универзитетите во Р. Македонија во учебната 2008/2009 год. изнесува 61.571 студенти што во однос на 2004/2005 год. е зголемување од 27,60% или 13.319 студенти повеќе.

Податоците за 2008/2009 год. говорат и дека бројот на студенти на државните факултети е поголем за 22,43% во однос на бројот на студенти на приватните факултети.

Во областа на вишото образование на територијата на Републиката во 2008/2009 год. настава посетуваат 1866 ученици во три стручни школи. Во однос на учебната 2004/2005 год. имаме зголемување за 51,52% учениците и тоа во државен сектор.

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2008/2009 год. изнесува 374,965 ученици од кои во основно образование вклучени се 58%, во средно 25%, во високо образование 16%, додека во вишо 0,5%.

Анализата покажува дека процентот во високото и вишо образование е во пораст но сепак не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

Здравствена дејност

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2009 год.), евидентирани се вкупно **6933 здравствени работници** од кои 5052 лекари, 1310 стоматолози и 571 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9326 постели.

Табела 103. Број на здравствени работници, постели

Година	Жители	Вкупно здравствени работници	Здравствени работници			Постели
			лекари	стоматолози	фармацевти	
2008/2009	2.046.000	6933	5052	1310	571	9326

Компарацијата на статистичките податоци до 2009 год. и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2004-2009 год 453-405 жители/1лекар односно 2,2- 2,5 лекари/1000 жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2004-2009 год. изнесува 1790-1562 жители/1 лекар, односно 0,55-0,64 стоматолози /1000 жители;
- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020 год.изнесува 6,7-7,4болнички постели/1000 жители, додека за 2004-2009 год.изнесува 4,8- 4,6 болнички постели /1.000 жители

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата **не се движи во рамките на прогнозите**, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

Во здравството во тек се активности за трансформирање на постојниот здравствен систем во нов национален здравствен систем, кој треба да обезбеди повисока и поквалитетна здравствена заштита заснована врз реални можности на плаќање. Во овие рамки, развојната инвестициона политика дава приоритет на инвестициите кои се ангажираат за совладување на најјургентните тековни проблеми во здравството, реконструкција и санација на постојните објекти, завршување на започнатите објекти и набавка на нова неопходна опрема.

Социјална заштита

1. Организации за социјална заштита

Социјалната заштита и понатаму ќе се остварува како заштита на лицата неспособни за работа (хендикепирани) и заштита на сите оние кои како резултат на транзиционите процеси се најдоа на маргините на социјалната сигурност. Последните статистички податоци (2008 год.) покажуваат дека бројот на установи за социјална заштита во 2009 год. изнесува 13 установи, со вкупно 1514 корисника.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник.

Во анализираниот период број на места/1000 жители за објектите наменети за сместување на деца без родители изнесува 0,76 место/1000 жители,

додека за домови за стари лица 1,6 место /1000 жители, но сепак **не се задоволени предвидените потреби согласно ППРМ.**

Објектите во кој се сместени лицата со хендикеп (Завод за рехабилитација на деца и младинци-Скопје, Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско-Струмица) се во релативно добра состојба, освен зградата на Специјалниот завод во Демир Капија која во иднина треба да се реконструира.

За подобрување на условите за сместување во специјализираните установи за *стари и изнемошени лица* изработена е Национална стратегија за стари лица 2010-2020год., која предвидува активности за подобрување на условите за сместување во истите и тоа преку зголемување на капацитетите на веќе постоечките домови, изградба на нови капацитети од страна на државата, единиците на локалната самоуправа, НВО или фондации, и лиценцирање на приватните домови.

2. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Политиката на развој во областа на заштитата на децата, и во 2009год. е насочена кон подобрување и осовременување на условите за згрижување на децата во рамките на предучилишното воспитание и образование. Во областа на детската заштита, приоритетните инвестициони активности треба да насочени кон реконструкцијата на постојните објекти, како и доградба на започнатите објекти.

Согласно статистичките податоци во 2009год. во 52јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 22.213 деца, односно бројот на деца во однос на а 2004год е намален за 61%. Согласно ППРМ бројот на деца во детски градинки треба да изнесува приближно 6% од вкупниот број на население во Р. Македонија, во 2009 год. тој процент изнесува 1,08% и **не го задоволува предвидениот норматив.**

Ученички и студентски домови: Согласно статистичките податоци во учебната 2008/2009год. во 40 установи (ученички, студентски домови и домови за средни верски училишта) евидентирани се 7540 корисници што во однос на 2004год е намалување за 8,9%. Во наредниот период потребно е изградба на нови студентски домови.

Култура

Во овој сектор развојната политика е насочена кон заштита на културно - историските споменици и обезбедување на услови за работа во институциите за културни дејности, инвестирање во работата на археолошките локалитети, продолжување со изградба на нови театри (Стариот театар, нова зграда на драмски театар, изградба на музејот на ВМРО и изградба на концертна сала) како и реновирање и доизградба на верските проекти.

Библиотечна дејност: Статистичките податоци (Статистички годишник 2009 год.) кажуваат дека оваа дејност е застапена во 72 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.129.000 книги, односно 1,54 книги/жител. Во однос на 2004 год. бројот на библиотеки е намален за 18% но не е намален бројот на книжевниот фонд со што е задоволен нормативот од 1-2 книги/жител согласно ППРМ.

Театарска дејност: Во 2009 год. евидентирани се 14 професионални театри што во однос на 2004 год. е зголемување за 27%.

Киношечна дејност: Во кинотечната дејност во 2009 год. евидентирани се 14 кина. Анализата покажува дека во однос на 2004 год. бројот на кината е намален за 35%.

Музејска дејност: Во 2009 год. евидентирани се 23 музеи што во однос на 2004 год. е зголемување за 1%.

Во наредниот период до 2020 год согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на култура*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар и дом на младина.

Спорт и рекреација

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитет ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 2 м² по жител.

Објекти за физичко воспитување во воспитно-образовните установи во Република Македонија; Министерството за образование и наука во својата годишна програма предвидува повеќе градежни активности (изградба и реконструкција на училишни објекти во основното и средното образование) и истата треба да се спроведе во планскиот период до 2015 год. Реализацијата на програмата е во тек па според податоците добиени од Министерство за образование во 2009 година завршено е со изградба на (4) физкултурни сали при основни училишта. Во училиштата наменети за средно образование од вкупно (9) физкултурни сали изградени се (3) додека (6) се во фаза на градење.

Објекти за спорт и рекреација на спортски организации: Најголем приоритет на Владата на Република Македонија на полето на спортот е обнова на спортската инфраструктура како темел за идно развивање на спортот во Републиката и тоа преку изградба на 35 спортски сали и 50 фудбалски игралишта и 100 тениски игралишта. Програмата за изградба на спортските сали, фудбалски игралишта и тениски игралишта е со цел да ја ублажи состојбата од дефицит на спортски објекти и да створи базни услови за стратешко профилиран правилен развој на младите во Република Македонија.

Од вкупно предвидените со Програмата на Влада реализирано до 2009 год. следното:

- 1) Спортски Сали(изградени се (20) во тек на градба (7)
- 2) Фудбалски игралишта(изградени се (3) во фаза на градба (34)
- 3) Тениски игралишта(во тек на градба (1)

Врз основа на податоците во Информативните листови доставени од 64 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 20 општини. Поголема динамика на изградени односно започнати објекти во период од 2004-2009 год. се забележува во областа на образованието и физичката култура.

6.3.6. Индустрија

Во просторната развојна структура на економијата во Република Македонија, индустријата е клучен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот позитивно влијае на динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Карактеристика на индустријата и во текот на 2009 година е недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Според тековната состојба присутно е сознанието за незадоволителното ниво на техничко-технолошкиот прогрес и знаење, потреба за нивна ревитализација, обемот и ефикасноста на инвестициите не задоволуваат, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор.

Во 2009 година, анализата по дејности укажува на тоа дека индустријата има најголем придонес за вкупниот пад на економијата. Според податоците⁴⁵ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Република Македонија во 2009 год. забележа опаѓање за 7,7% како резултат на ефектите од глобалната рецесија кои се пренесоа во домашната економија. Намалената домашна и извозна побарувачка, односно недоволното искористување на капацитетите во дејностите ориентирани кон извоз, надополнето со падот на активноста заради ослабената домашна побарувачка, потоа неизвесното економско опкружување и недостигот на финансии, беа факторите кои најмногу го ограничија домашното индустриско производство.

Најголем пад од 42,1% е забележан кај производството на основни метали како резултат на намалената странска побарувачка. Значително влошување на состојбата беше забележано и кај текстилната индустрија, производството на електрични апарати, производството на моторни возила, приколки и други сообраќајни средства, производство на хемикалии и хемиски производи, преработка на дрво, производи од дрво итн. позитивни остварувањав се забележани кај производството на метални производи од металопреработувачката фаза и производството на електрична енергија заради подобрената хидро состојба во земјата како резултат на поволните временски услови.

Во однос на структурата на индустриското производство и во текот на 2009 година остануваат општите обележја со кои се карактеризира индустријата во Република Македонија: ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропулзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на

⁴⁵ Извор: Стистички преглед, 6.4.10.01, ДЗС

производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна област во економијата на Република Македонија, во надлежното Министерство за економија во текот на 2009 година беа преземени интензивни активности за изработка на повеќе програми со кои ќе се овозможи зголемување на конкурентноста на националната економија.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Согласно определбите утврдени со концептот за развој и разместеност на индустријата во текот на 2009 година, просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се реализира преку изработка на соодветна урбанистичка планска документација и уредување на планскиот опфат на просторот со производна намена.

Во текот на 2009 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистичка планска документација за две нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Кичево на површина од околу 30 ха и ТИРЗ "Радовиш" на површина од околу 65 ха, со кои се создаваат просторни услови за влез на нови инвестиции.

Во текот на 2009 година во ТИРЗ "Скопје" отпочна со работа уште еден значаен светски бренд од електронската индустрија за автомобили "Џонсон Мети" со околу 150 вработени. Активирањето и уредувањето на просторот на ТИРЗ "Скопје" каде се лоцирани два индустриски капацитети на светски познатите производни брендови во областа на електрониката, дава поттик за отпочнување нови инвестиции и привлекување нов капитал на овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата и просторните и урбанистички решенија што ги нуди.

6.4. Сообраќај и врски

6.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Заклучок е дека во Република Македонија во 2009 година изградени се вкупно 116,76 км магистрални, регионални и локални сообраќајници, а на 313,77км се отпочнати работи за рехабилитација на патишта

Табела 104. Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2009 год.

Сообраќајници	Реализирани во 2009 год. (км)
магистрални	17,62
регионални	36,99
локални	62,15
вкупно:	116,76

Од страна на ЕЛЕМ извшена е дислокација на регионален пат Р-421 Кичево-Осломеј заради проширување на површинскиот коп на Рудник Осломеј-Запад, во должина од 2,99км (овој пат е внесен во пресметките) и изграден е локален пристапен пат од Ергела-Руднички круг на П.К. Брод-Гнеотино, општина Новаци.

Во 2009 год. нема изградено ни еден км железничка пруга.

Во 2009 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на делот на сообраќајна инфраструктура што би придонесло и за зголемувањето на вкупните ефекти и вкупната економија на Република Македонија.

6.4.2. Комуникациски и доставни системи

Последните години во Република Македонија направен е голем прогрес за суштинска либерализација и развој на комуникацискиот сектор а според последните статистички податоци, Република Македонија е еден од лидерите во регионот во користењето на широкопојасниот интернет.

Во 2009 год. во евиденција на АЕК нотифицирани се: 62 субјекти како даватели на јавни фиксни телефонски услуги (од нив 10 биле активни), 10 даватели на јавни мобилни комуникациски услуги (3 биле активни), 118 даватели за обезбедување на јавни услуги на говор преку мрежи со комутација на пакети (од кои 28 биле активни), 70 даватели на изнајмени линии (12 активни), 117 даватели на услуги на пренос на податоци (63 биле активни), како и 113 субјекти за обезбедување на јавни кабелски мрежи (од кои 73 биле активни).

Во однос на остварениот приход во електронските комуникации во 2009 во однос на 2008 година е евидентирано:

- зголемување во мобилната телефонија за 6,96%
- зголемување во кабловската телевизија за 27,89%
- зголемување кај преносот на податоци за 29,44%
- зголемување во интернетот за 2,73%
- намалување во фиксната телефонија за 18,68%.

Фиксната телефонија е во опаѓање, но тоа е нормален тренд кај фиксните оператори насекаде во светот. Со оглед на појавата на понапредните телекомуникациски решенија, зголемените кориснички барања и денешниот динамичен живот, приматот го зазема мобилната телефонија и го налага начинот на комуникацијата.

Во идниот период се очекува натамошно проширување на мрежата за мобилна телефонија и поголема имплементација на 3Г и другите понапредни технологии. Третата генерација на комуникациски услуги се мултимедијални, овозможуваат симултан пренос на повици со кои корисниците имаат можност за мобилна канцеларија, видео конференција и сл.

Во минатото, телекомуникациските услуги се нудеа преку бакарните жици. Но со развојот на технологијата и падот на цената за производство и поставување на оптички влакна, како и потребата за размена на огромни количества информации на големи далечини (која бакарниот и безжичниот преносен медиум не можат да ја задоволат), оптичките влакна го презедоа приматот како главен преносен медиум во телекомуникациите. Преку оптичките влакна корисниците ќе имаат пристап до брза и стабилна интернет врска, која овозможува пренос на повеќе податоци, преку многу поголеми растојанија, на многу посигурен начин. Потребни се големи инвестиции за поставување и одржување на оптички пристапни мрежи за имплементација на технологијата оптика до домот, но ова инвестиција ќе биде основа за подобрување на постоечките услуги, особено за воведување на новитети кои значат иднина во светот на телекомуникациите.

Според Просторниот план на Р. Македонија до 2020 година се очекува покриеност од 98% од територијата и 100% од населението на Македонија како и густина од 25 мобилни телефони на 100 жители што е надмината пред повеќе години.

Вкупните приходи на пазарот на електронски медиуми за 2008 година (кои се објавени со Извештајот за работата на Советот за радиодифузија на РМ за 2009 год.) е за 40% поголем од претходната година, а најголем дел од приходите е од рекламирање. Раст е забележан и со сферата на радијата, каде приходот во 2008 година е поголем за 19% во однос на претходната година.

За комерцијалниот медиумски сектор, чијшто главен извор на финансирањето се средствата од огласување, главната бариера за успешно економско работење и за развој е малиот потенцијал на индустријата на огласување во РМ. Според истражувањата на Советот за радиодифузија на РМ, локалната комерцијална радиодифузија е во најтешка состојба, бидејќи најголем дел од приходите од огласување се слеваат кај националните радиодифузери. Советот исто така констатира дека бројот на субјекти на медиумскиот Пазар е преголем, споредбено со потенцијалот на огласувачката индустрија (особено на телевизискиот пазар). Движејќи се во насока да ги подобри условите за работа на локалниот и регионалниот телевизиски Пазар, Советот за радиодифузија го започна процесот на регионализација. Според географската конфигурација на теренот и според фреквенцискиот план заради обезбедување на што поквалитетен прием на сигналот, Македонија е поделена на 9 региони. Во процесот на регионализација не учествува само Скопскиот регион, бидејќи во него нема локални радиодифузери. Регионализацијата ќе им даде можност на некои локални телевизии, кога ќе ги исполнат соодветните критериуми, да станат регионални.

Стратегијата за развој на радиодифузната дејност, што ја изготви Советот за радиодифузија, предвидува дигитализација на македонскиот етер етапно, најдоцна до 2015 година, кога целосно ќе биде исклучено аналогното телевизиско емитување.

Во однос на Македонската Радио Дифузија кој е единствен јавен редиодифузен сервис во РМ, неопходно е во најскоро време да се трансформира, во согласност со препораките на Европската Унија, за да стане независен јавен сервис.

Според Просторниот план на Република Македонија до 2020 година се очекува покриеност на 99% од населението во РМ со радио и телевизиски програм со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми.

Поштенскиот пазар во Република Македонија бележи пораст, а во нагорен тренд е и процесот на негова либерализација. Зголемен е бројот на писмоносните пратки, директната пошта, прометот на печатените работи, книги, списанија и весници, бројот на пакети. Зголемен е трендот на користење на онлајн-купувањето и доставата на брзите пратки, од врата до врата. Подобрувањето се должи на отварање на пазарот на поштенски услуги и неговото регулирање. На македонскиот поштенски пазар работат 21 субјект, од кои еден е со индивидуална дозвола, како обезбедувач на универзалната услуга, две правни лица се со одобренија и 18 се даватели за стандардни услуги.

Агенцијата за пошти (која работи од 2008 година) донесе Правилник за утврдување на подрачјата на единиците на поштенска мрежа на давателите на универзална поштенска услуга со кој што се утврдени критериумите за отварање, затварање и преселување на поштенските објекти, поставувањето на поштенските сандачиња на јавни места, утврдување на работното време на поштенските единици и др. Агенцијата има за цел да овозможи спроведување на процесот на либерализација на пазарот на поштенски услуги преку објективни и транспарентни процеси имајќи го секогаш во прв план јавниот интерес на потрошувачката на граѓаните на РМ.

Македонската пошта треба да се подготви на целосната либерализација на поштенскиот сообраќај до 2012 година, што е предвидено со европските директиви. Трансформацијата на Поштата е нужна поради лошото финансиско работење и остварените загуби во претходните години.

До 2020 година, според Просторниот план на Република Македонија, се очекуваше вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424. Сегашниот број на 321 поштенски единици, односно 76% од реализацијата на планот не дава оптимизам дека ќе се оствари планот.

6.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

6.5.1. Животна средина

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот, активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на животот во иднина.

Во однос на состојбите и промените во просторот во областа на животната средина врз основа на расположивите податоци и информации може да се наведат следните финални согледувања:

Воздух

- Основните загадувачки супстанции SO₂, NO_x, CO и TSP, согласно правилникот со кој е одредена методологијата за инвентаризација CORINAIR и номенкатурата SNAP (Selected Nomenclature of Air Pollution), се изразени во килотони на година и се распределени по дејности / сектори. Секторите 1 Согорувачките постројки за трансформација на горивата при производство на електрична енергија, 2 Согорување на горива во неиндустриски цели - производство на топлина - топлификациони станици и 7 Патнички сообраќај во кој се дадени емисиите при согорување на горивата во сообраќајните средства, најмногу придонесуваат за загадувањето на воздухот.
- Количините на емисии на загадувачките супстанции (SO₂, NO_x, CO, TSP, NMVOC и NH₃) соодветно влијаат на концентрацијата на истите во амбиентниот воздух.
- Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух на Р.Македонија функционира со 15 автоматски мониторинг станици. Согласно Меморандумот за соработка потпишан меѓу МЖСПП, Општина Илинден и Координативното тело од населените места околу рафинеријата ОКТА, од страна на МЖСПП во декември 2008 година извршена е дислокација на 2 мониторинг станици: Карпош и Центар, на мерните места Мршевци и Миладиновци.
- Надминувања над граничните вредности во текот на 2008 година има на: Сулфур диоксид што произлегува од повисоката фреквенција на сообраќајот, како и работата на капацитетите за производство на топлотна енергија во зимскиот период; Суспендираните честички со големина до 10 микрометри особено во зимскиот период; Во летниот период пак, има надминувања на целната вредност за озонот како резултат на повисоката сончева радијација.

Води

Согласно **RIMSYS (River Monitoring SYStem)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на површинските водотеци во однос на различни параметри ги даде следните резултати:

- Во однос на количината на растворен кислород во текот на 2009 година, на сите мерни места е регистриран квалитет на вода од I класа;

- Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород квалитетот на водите на поголем дел од мерните места одговара на води со квалитет од III класа, со исклучок на мерното место Шпиље каде водите се со квалитет од I класа, мерните места Света Богородица и Бошков Мост, каде водите се со квалитет од II класа и Скочивир, каде водите се со квалитет од IV класа.
- Во однос на хемиската потрошувачка на кислород, квалитетот на водата во површинските водотеци одговара на води од I класа на мерните места Шпиље, Бошков Мост и Света Богородица. Највисоки вредности за ХПК се регистрирани на мерните места Ново Село, на р.Струмица, Скочивир, на Црна Река и Убого на р.Брегалница.
- Во однос на концентрацијата на нитрати на сите мерни места во Републиката е забележан квалитет на води од I-II класа.
- Најниски вредности во однос на концентрацијата на нитрити се забележани на мерните места Пелинце на реката Пчиња, Паликура на реката Црна, Шпиље на реката Црни Дрим и Бошков Мост на реката Радика. На останатите мерни места е регистриран квалитет на води од III-IV класа.
- Во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не се евидентирани драстични промени на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.
- Биомониторингот на површинските водотеци во 2009 година покажува дека најлош квалитет имаат водите од река Црна кај Скочивир, каде две анализи покажуваат квалитет од трета, а останатите анализи покажуваат квалитет од втора класа. Повеќе од 80% од анализите спроведени на мерните места на река Елешка - Брод и река Вардар кај Таор, Башино Село и Демир Капија, покажуваат квалитет на води од втора класа, додека 20% од анализите покажуваат квалитет на води од трета класа. Водите во р.Струмица кај Ново Село се со квалитет од втора класа.

Анализата на квалитетот на водата во езерските води во Републиката е извршена преку евалуација на хигиенско-епидемиолошкиот статус на локалитетот, кислородните показатели (растворен кислород, сатурација и БПК5), физичко-хемиските и санитарно-микробиолошките параметри карактеристични за езерските води.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на водата во езерата во Р. Македонија покажува дека постои доста висок процент на примероци кои не одговараат на квалитетот на водите пропишани во Уредбата за категоризација на водите за физичко-хемиските параметри.

Анализата на резултатите од мониторингот на водите во вештачките езера (акумулации) во 2009 година покажува дека водите од акумулациите претежно спаѓаат во прва класа во однос на бактериолошките анализи, а на I-IV класа во однос на физичко-хемиските анализи.

Почва

Анализата на добиените податоци за квалитетот на почвите во текот на 2009 година ги даде следните резултати:

- И во текот на 2009 година се превземени антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки за заштита на почвите од деградација. Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во изминатата година;
- Воспоставен е мониторинг на квалитетот на почвата во Скопско Поле и се добиени првичните резултати за квалитетот на почвата во однос на содржината на тешки метали.
- Во текот на 2009 година како индустриски контаминирани точки со висок ризик врз животната средина се издвоени Охрид АД, Бучим - рудник за бакар и МХК Злетово - топилница;
- Во однос на површината на која е потребно да се изврши ремедијација на почвата и количината на депозити за кои е потребно санирање или отстранување од почвениот покривач на приоритетно место се издвојуваат рудниците Бучим, Злетово и Саса;
- Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Бучава

- Последни мерења на нивото на бучава во град Скопје се направени во 2005 година, по што мониторинг мрежата не функционира и не се спроведува систематизирано мерење, следење и контрола на состојбите на бучавата во медиумите и областите на животната средина.
- Во тек на 2009 година извршена е проценка од страна на Центарот за јавно здравје во Куманово на штетното влијание на комуналната бучава врз експонираното население, на 10 мерни места. Добиените резултати прикажуваат дека на сите мерни места нивото на комуналната бучава е над МДН за тоа мерно место.
- Сегашната состојба во земјата се карактеризира со недоволно внимание за проблемите поврзани со намалувањето и контролата на бучавата.

Ошпад

Анализата на добиените податоци за квалитетот на почвите во текот на 2009 година ги даде следните резултати:

- Бројот на активни депонии во Република Македонија изнесува 58 со вкупна активна површина од 2.641.509 м².
- Според доставените податоци од 64 општини во Република Македонија до Министерството за животна средина и просторно планирање, пријавени се 26 легални депонии за отстранување на комунален отпад, од кои 14 депонии зафаќаат површина од околу 518.750 м². Од истите 64 општини доставени се податоци за

евидентирани 322 диви депонии со површина од околу 560.000 м², плус 72.000 м³ отпад.

- Депонијата Дрисла, која го опслужува Скопскиот Регион, и понатаму останува единствена депонија во Републиката на која се врши релативно добро управување со отпадот.

Природа и биолошка разновидност

- Основни обележја на биолошката разновидност во Република Македонија се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната сè уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.
- Во Република Македонија се уште не се изготвени национални Црвени листи на растенија, габи и животни.
- Во Светската црвена листа на IUCN вклучени се 72 таксона виши растенија од Република Македонија од кои 19 се локални ендемити. На анексите на Бернската конвенција се наведуваат 12 видови виши растенија.
- Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Во Европската црвена листа на животни - рбетници вклучени се 113 видови од кои: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите. Од вкупно 20 ендемични видови риби од Република Македонија, 17 видови се вклучени во категоријата на глобално загрозувани видови.
- Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.
- Мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Македонија сè уште не е воспоставен, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата.
- Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Интегрирано сиречување и контрола на загадувањето

- Во текот на 2009 година се издадени 5 А - интегрирани еколошки дозволи и 3 А - дозволи за усогласување со оперативен план, согласно податоците добиени од Министерство за животна средина и просторно планирање.

- Во текот на 2009 година се доставени барања за добивање на дозволи за усогласување со оперативен план на постојните депонии во Република Македонија од три општини (Велес, Кавадарци, Штип). Истите се во постапка.

Оцена на влијанието врз животната средина

- Во првата половина на 2009 година се донесени подзаконски акти во областа на оцена на влијанието на проектите врз животната средина, со кои, не се врши директно транспонирање на ЕУ мерки, но се подобрува системот за оцена на влијанието врз животната средина од проекти кои се помали и не влегуваат во рамки на постапката за спроведување на оцена на влијанието врз животната средина согласно ЕИА Директивата.

6.5.2. Природно наследство

Во областа на Заштита на природното наследство врз основа на расположивите податоци и информации од релевантните институции, може да се наведат следните финални согледувања за 2009 година:

- Донесен е Закон за прогласување на локалитетот Алшар за споменик на природата.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на дел од планината Галичица за национален парк и извршена е просторна идентификација на границата на паркот. Површината на националниот парк Галичица во новата граница изнесува 25.088 ха.
- Извршена е просторна идентификација на границата на идниот Национален парк Шар Планина и започната е постапка за прогласување на дел од Шар Планина за национален парк. Површината на границата на идниот национален парк Шар Планина изнесува 48.500 ха.
- Изготвени се експертски студии за одделни тематски области во рамките на изготвување на План за управување со Националниот парк Маврово.
- Започната е постапка за повторно прогласување на Кањон Матка за заштитено подрачје и изготвена е прелиминарна студија за валоризација на природните вредности на Кањонот Матка. За локалитетот споменик на природата Кањон Матка се изработува пилот проект во рамки на проектот Зајакнување на еколошката, институционалната и финансиската одржливост на системот на заштитени подрачја во Р.Македонија, што подразбира изготвување на студија за ревалоризација и План за управување со локалитетот.
- Во насока на доистражување и подобра заштита на геоморфолошкото богатство на Кањонот Матка, изготвена е Студија за определување на степенот на заштита на спелеолошките објекти Срт, Јама, Врело, Убава и Крштална на подрачјето на споменикот на природата Матка.
- Изготвена е прелиминарна студија за валоризација на природните вредности на локалитетот Тиквеш и отпочнати се активности за изготвување на План за управување со заштитеното подрачје Тиквеш.

- Изготвена е Студија за валоризација на природните вредности на локалитетот Езерани, на Преспанското Езеро.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Плоче-Литотелми за строг природен резерват. Површината на заштитеното подрачје изнесува 23,2 ha.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Локви-Големо Коњаре за споменик на природата и извршена е просторна идентификација на границата. Површината на заштитеното подрачје изнесува 15 ha.
- Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на споменикот на природата Острово, Арборетум и Езерце-Трубарево, како интегрална целина Острово. Површината на заштитеното подрачје изнесува 29 ha.
- Започната е постапка за прогласување на Дојранско Езеро за споменик на природата. Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Дојранско Езеро за споменик на природата.
- Започната е постапка за прогласување на Преспанско Езеро за споменик на природата. Изготвен е Предлог на Закон за прогласување на Преспанско Езеро за споменик на природата.
- Започната е постапка за прогласување на Моноспитовско Блато за заштитено подрачје во категоријата споменик на природата.
- Започната е постапка за прогласување на локалитетот Раткова Скала, на Осоговските Планини за заштитено подрачје Интегрална целина Раткова Скала.
- Студија за утврдување на природните вредности и просторна идентификација на границите на парк шумата Водно и карактеристичниот пејзаж Гази Баба.
- Студија за определување на степенот на заштита на пештерата Дона Дука во село Сарај.

6.5.3. Културно наследство

Аспектот на заштитата на недвижното културно наследство за 2009 год. во континуитет се артикулира преку понатамошен процес на ревалоризација на недвижното културно наследство согласно Законот за заштита на културното наследство, меѓутоа не со очекуваната динамика. Продолжува изработката на **Елаборати за валоризација** на недвижни културни добра како и изработка на **Заштитно-конзерваторски основи**, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови.

Согласно надлежностите на релевантните институции и државните органи (Министерство за култура, Управа за заштита на културно наследство и Јавните установи за заштита на културното наследство - Конзерваторските центри), реализирани се активности од "Програмата за спроведување на Просторниот план на Република Македонија" во смисла на изготвување документи од типот на регулативи, стратегии, плански програми, проекти и елаборати, меѓународни договори и програми, кои се однесуваат на аспектот на заштитата на културно наследство во корелација со стратегијата за зачувување и заштита на културното наследство зацртана во Просторниот план на Р. Македонија.

6.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2008 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки⁴⁶ за остварениот бруто домашен производ во Република Македонија за 2009 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија остварува учество од 1,4%.

Според објавените податоци⁴⁷, бројот на туристите во Р. Македонија во 2009 година изнесуваат 597 894, односно за 1,2 % помалку во однос на 2008 година. Бројот на домашните туристи е намален за 5,3 % и достигна бројка од 331767, а бројот на странските посетители е зголемен за 4,4 % и изнесува 266127 странски туристи.

Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2009 год. изнесува околу 2.120 516 или за 5,42% помалку во однос на претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2008⁴⁸ година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 69097 легла, што претставува 62,8% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2007 година бројот на легла е намален за 2,54% или 1801 легла помалку.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2009 година се: Бугарија, Грција, Србија, Албанија, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија и други.

Според информативните листови на годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2009 година во областа на туризмот и организација на

⁴⁶ Национални сметки, БДП, Соопштение бр.3.1.10.02, ДЗС

⁴⁷ Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2009, ДЗС

⁴⁸ Во недостиг на податоци за 2009 година, анализата се однесува на 2008 година со цел да се има увид и во овој домен од развојот на туризмот.

туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во општините Врапчиште, Илинден, Теарце, Маврово и Ростуша, Јегуновце, Кавадарци и други..

Во текот на 2009 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во општините Битола и Маврово и Ростуше.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија.

6.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

6.6.1. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни

здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2009 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

6.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за заштита од пожари, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загроеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загроеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл. весник на РМ бр. 36/04, бр. 49/04, бр. 86/08) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2009 година, согласно добиените информативни листови од единиците на локалната самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување, беа регистрирани пожари во 15 општини.

6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од техничко-технолошки катастрофи е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материи, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2009 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија.

6.7. Информациски систем за просторно планирање

Во изминатата 2009 год. започнати се малубројни активности за реализацијата на планските определби од областа на просторниот информациски систем, зацртани со Просторниот план на Република Македонија.

Градот Скопје како посебна единица за локална самоуправа, во текот на 2009 година реализираше низа активности од проектот за воведување на организиран ГИС во рамките на сите сектори од градската администрација. Првата фаза од проектот започна да се реализира во 2008 година, но активностите продолжија и во 2009 година. Од целокупниот проект завршени се следните компоненти:

- инсталиран и конфигуриран ГИС хардвер, ГИС серверски и десктоп софтвер;
- изработена е гео-база на просторни податоци, (дефиниран е моделот, некои од тематските слоеви се пополнети, останува базата да се надолжни со векторските податоци за сите тематски содржини);
- изработена е WEB апликација за пристап до просторните податоци со лиценца за неограничен број корисници;
- изработена е апликација за одржување на адресен модел;
- изработена е апликација за увид на ГУП и останатите просторни содржини преку интернет, активност поврзана со изградба на ГИС порталот на Град Скопје.

Со вака извршените активности создадени се реални услови за трансформација на огромните количини хартиени податоци со кои располага градската администрација, во електронски формат погоден за компјутерски анализи и пребарувања. Истовремено преку интернет сервисите податоците ќе бидат достапни до граѓаните и правните субјекти.

Агенцијата за катастар на недвижности во 2009 година продолжи со активностите кои се дел од повеќегодишните проекти и тоа:

- изработка на картографската и топографската карта на државата при што заклучно со 2009 година завршено е 82% од планираните активности,
- изработка на дигитални катастарски планови, при што заклучно со 2009 година степенот на покриеност на територијата на РМ изнесува 33%.

и едногодишен проект кој беше целосно реализиран минатата година:

- воспоставуен е WEB сервис за интернет преглед на катастарски податоци.

Агенцијата за планирање на просторот во 2009 година реализираше два значајни плански документи:

- просторен план на Охридско-Преспанскиот регион
- просторен план на НП Галичица - нацрт фаза.

Документите се обработени во ГИС технологија и како резултат на што просторната база на податоци е збогатена со квалитетен векторски и атрибутен податок.

Во Министерството за животна средина и просторно планирање беше ажуриран проектот Corine Land Cover со промените на просторот кои настанале во периодот од 2000 до 2006 година.

Недоволната динамика на активности во изминатиот период, вклучувајќи ја и 2009 година е резултат на повеќе причини. Покрај недоволните инвестиции во изградбата на сите компоненти од системот секако голема пречка е и непостоењето на законска регулатива која ги третира одговорноста на правните субјекти за начинот на производство, чување, размена на просторните податоци вклучувајќи ја пазарната компонента. Единиците за локална самоуправа иако располагаат со лиценцирани софтверски пакети, пред се поради недостаток или недоволно обучен кадар многу малку ја користат ГИС технологијата.

7. КАРТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Карта бр.1 "Изработени услови за планирање на просторот"

Карта бр.2 "Новоизградени и објекти во градба со производна и услужна намена"

Карта бр. 3 "Урбанистичка документација" (усвоена и во процедура)

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2009 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Услови за планирање на просторот

Изработени услови за планирање

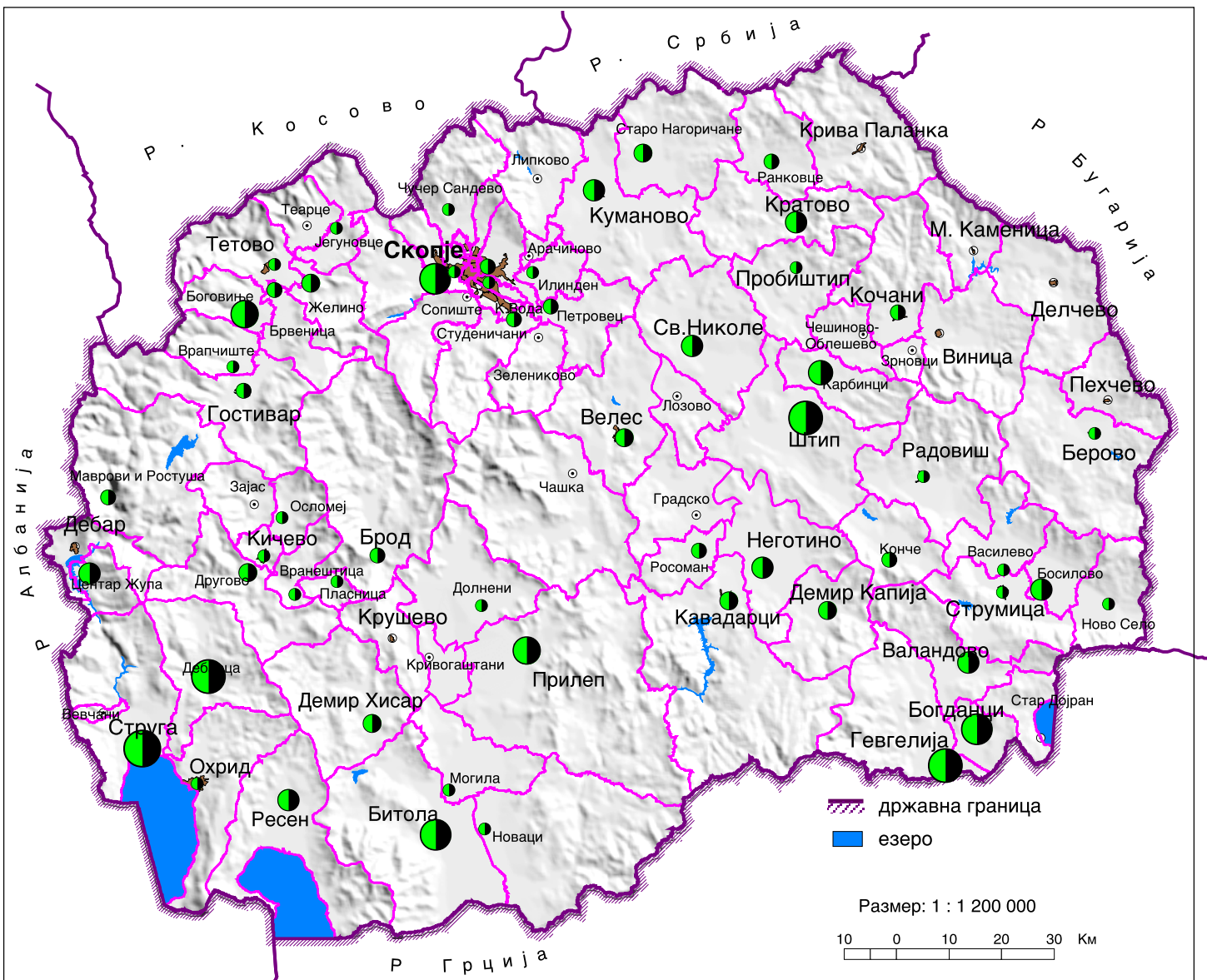
Карта бр. 1

Легенда:

Изработени услови за планирање

□ општинска граница

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2009 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
 АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

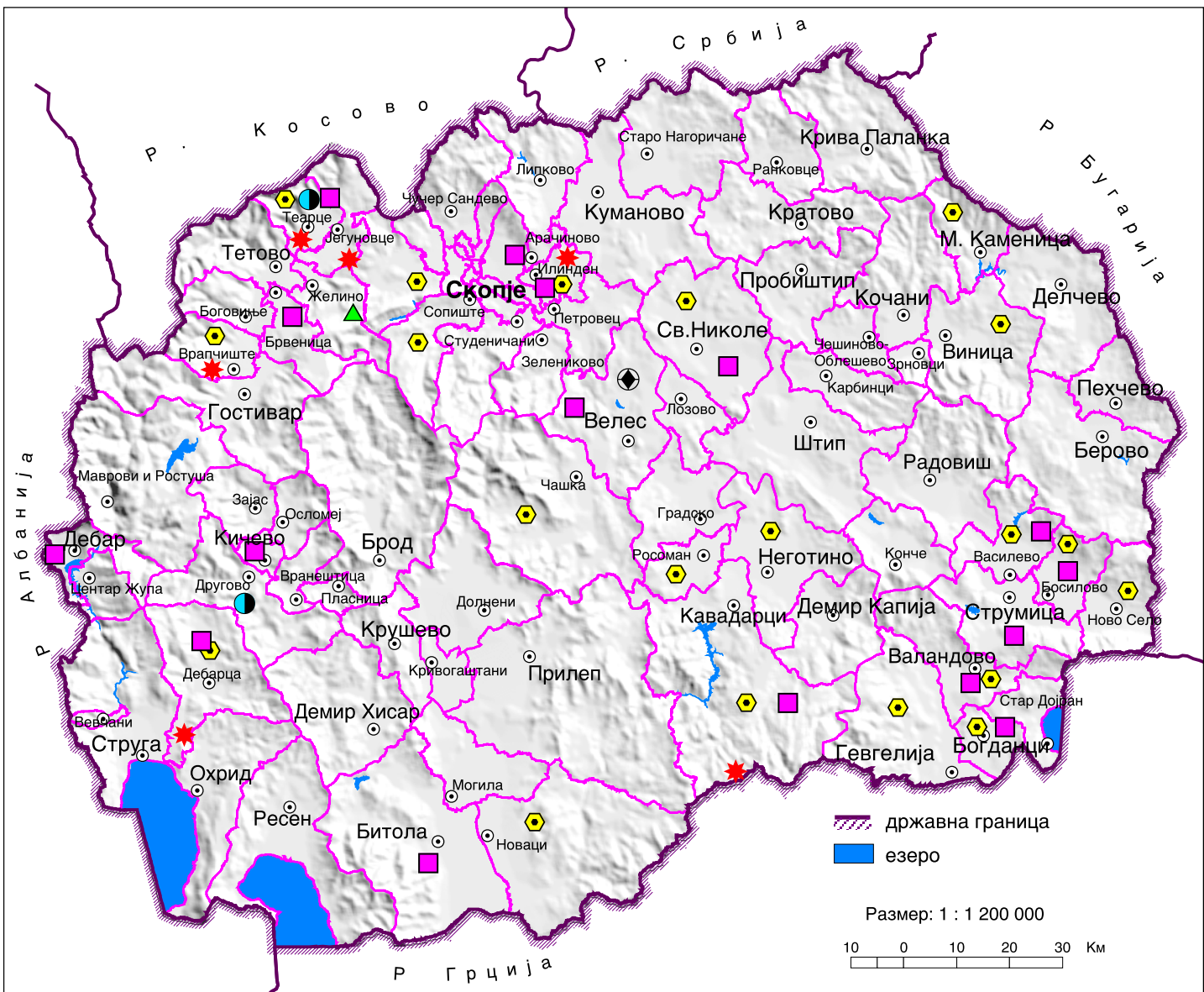
Тема:
Развој и разместеност на економски дејности

Новоизградени и објекти во градба со производна и услужна намена

Карта бр. 2

Легенда:

- производен капацитет
- рибник
- општинска граница
- туристичко-гостинителски објект
- деловен објект
- трговски објект
- фарма

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2009 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Урбанизација и систем на населби

Урбанистичка документација-(усвоена и во процедура)

Карта бр. 3

Легенда:

